STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00096

ALE VERK

Sholem Aleichem

•

Permanent preservation of this book was made possible by
Milly & Buddy Sturman
in memory of
Shlomo Weinglas

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

פון צוויי וועלטע

שלום-עליכם פאָלקס-פאָנד אויסגאַבע — ניו-יאָרק, 1923

Copyright, 1923, by Olga Rabinowitz
(Sholom-Aleichem), New York, N. Y.

פון צוויי וועלטן

דראמאטישע שריפטן

אינהאַלט

שווער צו זיין אַ איד 7
טביה דער מילכיגער 165

שווער צו זיין אַ איד

אַ קאָמעדיע אין פיער אַקטען מיט אַ פאָרשפּיעל און מיט אַ עפּילאָג.

געשריבען אין יאָהר 1914.

פערזאנען:

ד ו ד ש פ י ר א. א בכבוד'ער איד, א בעל־הבית, מיט א שענער שווארצער, עטוואס גרויליכער, הערצל־בארד. קרוב צו פופציג. געווען אמאל אייז עושר, איצט א מעקלער אויף דער בערזע. נעהט זויבער געקליידט. האלט זיך שטאלץ. רעדט מיט אזא טאן, וואס אלע דארפען איהם הערען. א הייסער טעמפעראמענט.

ש ר ה ש פ י ר א. זיין ווייב. יונגער מיט א פאר יאהר פון איהם. א פראסטע, נאר נישט קיין נארישע אידינע. געווען אמאל א גאנץ שענע.

ב ע ט י. זייער טאכטער. א גימנאזיסטין פון לעצטער קלאס. א שענהייט. א ביסעל א קאפריזנע. נייענצעהן יאהר אלט.

ס י א מ ק ע. זייער זוהנדעל. א ריהרעוודיג בר־מצוה־יונגעל. א גימנא־זיסטעל פון דריטער קלאס.

ש נ י א ו ר ס א ן. נעענדיגט גימנאזיע. א יאהר צוויי און צוואנציג. א בחור פון איין עכט־אידישען טיפ. שווארצע, עטוואס נעגרייזעלטע האר. א ביסעל איין אויסגעבויגענע סעמיטישע נאז. ברענענדיגע אויגען.

א י ו ו א נ א ו ו. זיין חבר. א כריסט. גלייך מיט שניאורסאנען געענדיגט גימנאזיע. א טיפ פון איין עכטען רוס. רויטע באקען, ליכטיגע גלייכע האר, קאצאפיש אונטערגעשוירען.

ג ר י נ ס ב ע ר ג. א סטודענט. איין אויסגעפוצטער. א ביסעל איין אסימילירטער.

פ ר א ט ק י ן. א סטודענט. א ציוניסט.

ה ו ר ו ו י ט ש. א געוועזענער עקסטערן, איצט א לעהרער. פארשריבען אלס זייגערמאכער. רעדט מיט דער ליטווישער אויסשפראך.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. א מאדערנער רב, איין ארטאדאקס. זויבער נעקליידט. א רייגער שווארצער סורדוט. א זיידען יארמעלקעלע אויפ'ן קאפ. א שען בערדעל. נישט קיין לאנגע פאות.

ק א ל ו ו א ר ס ק י. ראבינער. איין אלטער מאן מיט צוויי ארדענס אויף דער ברוסט.

ג ו ר א ר י ה. א הויכער, א טרוקענער.

ש ע ר ע ש ע ו ו י צ ק י. א נידעריגער, א געפאקטער, מיט איין ארדען.

ב ע ר נ ש ט י י ן.
מ א נ א ס ע ו ו י ט ש. } ביידע געגאלטע.

ק ע צ ע ל ע. א קליין אידעל. שטארק באוואכסען. א ביסעל א יאדישליוואר. רעדט גיך און צוויי מאל א ווארט. אנגעטהאן א קורץ וויטיקעל, איין אפגעבארעט קאפעלישעל. דרעהט זיך ביי דער בערזע.

א ח א ל י א ס ט ר ע מ י י ד ל ע ך. בעטי'ס חבר'טעס. גימנאזיסטקעס. אלע אין גרינע קליידלעך, שווארצע פארטיכלעך, ווייסע קעלנערלעך מיט מאנשעטלעך. לאכען חי־חי־חי און מאכען קניקסענס.

א ק א מ פ א נ י ע ג י מ נ א ז י ס ט ע ן. אלע — רוסישע טיפען. אלע אין אוניפארמס מיט ווייסע קנעפלעך.

ד ע ר ש מ ש ביי רב לוי היילפערין.

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר פון די זשאנדארמען.

פ א ל י צ י ס ט ע ן, ז ש א נ ד א ר מ ע ן, נ א ד ז י ר א ט ע ל י ם, א ד וו א ר נ י ק מ י ט א ב ל ע כ ע ל, פ א ס א ז ש י ר ע ן א ו ן ט ר ע ג ע ר ס א ו י ף ד ע ר ב א ה ן, א י י ן א ב ע ר ק א נ ד ו ק ט א ר, ק ע ל נ ע ר ס א י ן ר ע ס ט א ר א ן.

א ר ט: דער פארשפיעל קומט־פאר אין א רוסישער שטאדט. אלע פיער אקטען מיט'ן עפילאג שפיעלען זיך אפ אין א גרויסער שטאדט פון דער אידישער „טשער־טא" אין רוסלאנד, וואו ניט אלע אידען מעגען וואהנען. **צ י י ט:** 1913—1914.

באמערקונגען פונ׳ם פארפאסער.

מע בעט זעהר העפליך די ארטיסטען, זיי זאלען זיין ווי ווייט מעגליך נאטירליך גרימירט, ניט אנקלעפען קיין בערד, אין די באוועגונגען ניט איבערטרייבען, ניט קרימען זיך אויף צו מאכען לאכענדיג דעם עולם, ניט צולעגען קיין אייגענע ווערטער, און בכלל זיך גוט צוהערען צו די רעמארקעס און גוט איינשטודירען די שפראך פון דעם אריגינאל.

אין די ערטער, וואו ס׳איז אנגעציינט, אז מע רעדט אויף אידיש, באדארפען די שוישפיעלער דאס ארויסבאווייזען מיט א באזונדערער באטאנונג און מיט א באזונדערער באוועגונג צו דער פערזאן, צו וועלכער מע רעדט, אזוי, אז מע זאל עס ארויסזעהען און פיהלען.

דאס רעקוויזיט ביי׳ם אויסשטאטען די סצענע איז פריי.

דער עפילאג קאן געשפיעלט ווערען און ניט געשפיעלט ווערען — עס הענגט אפ פונ׳ם פרייען ווילען פון דער רעזשי.

פּאָרשפּיעל

זא באזונדער קאבינעט אין א גרויסארטיגען קאפע־רעסטאראן. שען מעבלירט. הויכע שפּיעגלען. ביי די זייטען ווייכע סאפעס, סאמעטענע פאטעלען. אויף די ווענט בילדער, דיוואנעס. ביי דער זייט א פּארטעפּיאן. אין מיטען קאבינעט א גרויסער, מיט ווייסען געדעקטער, טיש. אויפ׳ן טיש — פון כל טוב. א סך פלעשלעך מיט אלערליי משקאות. צווישען זיי א סך לעדיגע. כל־ערליי פארבייסענס, נאר אלץ אין דער גרעסטער אומארדענונג. שטארק אנגערויכערט און אנגעווארפען. — ס׳איז א קערמעשעל פון א שטיק עטליכע און צוואנציג יונגעלייט, נאר־וואס געענדיגט אכט קלאסען גימנאזיע, וואס דארפען אין ניכען אריין אין אוניווערסיטעט. פאר׳ן צעשיידען זיך פארברענגט מען א גוטע שעה און מע טהוט א לעב־אונטער. שוין ביי׳ם ערשטען אנהויב, אז דער פארהאנג הויבט זיך אויף נאר האלב און מע זעהט נאך כמעט גארנים, הערט זיך שוין דאס געוויסע סטודענטען־ליעד מיט׳ן געוויסען ניגון:

„גאאודעאמוס איגיטור
יווועגוס דום סוממוס,
פאסט אוקונדאם יווועגטוטעם
נאם האבעביט הומוס...“

נאך די צוויי סטראפען הויבט זיך אויף דער איבעריגער טייל פארהאנג, און דער באל שטעלט זיך פאר אין פולען גלאנץ. דער עולם איז שוין רעכט בגילופין. דאס זענען לויטער גימנאזיסטען, יונגערע און עלטערע, אלע אין זייער אוניפארם, מיט ווייסע קנעפלעך, אין פארשיידענע פאזען: ווער סע קלאפּט אויפ׳ן פּארטעפּיאן, און ווער עס זיצט אין מיטען קאבינעט אויף דער ערד, און ווער עס ליגט אויסגעצויגענע אויף דער סאפע, און ווער — גאר אויפ׳ן טיש. ווער עס רויכערט, און ווער עס האלט א כוס אין דער האנט. פריילעך זענען אלע. מיט׳ן פּנים צום עולם שטעהט וואניא איוואנאוו,

דיריזשירט מיט א לעפעלע דעם כאהר, וואס ענדיגט דאס ליעד מיט די ווערטער:

„גאאודעאמוס איגיטור
יווענוס דום סוממוס...“

דער דיריזשאר איוואנאוו דערלאנגט א קלאפ אין טיש און רופט־אויס הויך אויף רוסיש].

א י ו ו א נ א ו. עי! טשאעק! שאמ־פאנ־סקא־ווא, טשארט וואזמי!... [א פאר חברה־לייט חאפען איהם ביי דער האנט].

א פ א ר ס ט ו ד ע נ ט ע ן. וואניא! ביזט משוגע געווארען? שאמפאנסקע?! ווייסט, וואס דאס קאסט אט א דא?

א י ו ו א נ א ו. ניע וואשע דיעלא! אויף מיין רעכענונג, טשארט וואזמי! איך צאהל! טשאעק! שאמ־פאנ־סקא־ווא!!

[עס לויפען אריין צוויי קעלנערס מיט ווייסע פארטיכלעך, ברענגען שאמפאניער־וויין, אין אייז געוויקעלט, שטעלען־אוועק, פילען־אן די בעכערס, געהען־אפ].

א י ו ו א נ א ו. גאספאדא! צו די בעכערס, טשארט וואזמי! [אלע טהוען זיך א נעם צו די בעכערס]. וואס זענען מיר געוועזען נעכטען? נעכטען זענען מיר געוועזען יונגלעך, קינדער, שנעקעס, גימנאזיארען! א ליאדע לעהרערל האט געהאט רעכט אונז אננעמען פאר'ן קאלנער און אריינווארפען אין קארצער. אבער איצט? אבער מארגען? טשארט וואזמי! מארגען זענען מיר מענטשען! סטודענטען! אויס גימנאזיארען! נידער מיט דער גימנאזיע! לעבען זאל די אוניווערסיטעט! הוררא!!!

א ל ע. הוררא!!! [מע טרינקט, מע קושט זיך, מע האלזט זיך, מע רעדט, מע לאכט, מע איז פרייליך. צווישען דער פרייליכער קאמפאניע איז צו באמערקען איינעם א גימנאזיסט פון אידישען טיפ, אויך אין אוניפארם און אויך מיט ווייסע קנעפ. דאס איז ה ע ר ש ע ל ש נ י א ו ר ס א ן. האטש ער האלט־אונטער די קאמפאניע, טרינקט כלומרשט גלייך מיט אלע, נאר ער זאל זיין פרייליך גלייך מיט אלע — דאס זעהט מען נים. דאס באמערקט אבער קיינער נישט, אויסער איינעם — דער, וואס האט געקאמאנדעוועט מיט'ן כאהר, וואס מע רופט איהם וואניא איוואנאוו. אין דער צייט, ווען אלע הוליען, געהט־צו צו איהם וואניא, ״עגט־ארויף די האנט איהם אויף דער פלייצע].

א י ו ו אַ נ אָ ו ו [צו שניאורסאָנען]. וואָס איז מיט דיר, הערשקאָ?

ש נ י א ו ר ס אָ ן [ווי אויפגעוואכט, לעבעדיג]. וואָס זאָל זיין? גאָרנים.

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. וואָס האָלסט דו אויפגעהאַנגען די נאָז אויף דער קווינטע? [נעמט איהם פאַר אַ האַנט, זעצט זיך אַוועק מיט איהם אויף אַ זייט].

ש נ י א ו ר ס אָ ן. ווער? איך? עס ווייזט זיך דיר אויס.

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. עס ווייזט זיך מיר ניט אויס. איך זעה. איך קוק־נאָך די גאַנצע צייט נאָך דיר. מיך וועסט דו ניט נאַרען, הערשקאָ. איך קען דיך.

ש נ י א ו ר ס אָ ן. איז טאַקי גוט, וואָס דו קענסט מיך... פון דעסטוועגען וואָלט ניט געשאָדט, זאָלסט מיך קענען אַ ביסעל נעהענטער.

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. וואָס זשע וואָלט געווען?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. וואָלסט דו מיך ניט געפרעגט קיין קשיות. דו וואָלסט דעמאָלט אַליין געוואוסט, אַז איך בין ניט גלייך צו אייך. [פויזע]. איך קאָן מיך ניט פרעהען, אַזוי ווי איהר פרעהט זיך.

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. פאַר וואָס?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. פאַר דעם! דערפאַר, ווייל איהר, אַז איהר פרעהט זיך, פרעהט איהר זיך מיט אייער גאַנצען וועזען, מיט אַלע אייערע איברים און חושים...

א י ו ו אַ נ אָ ו ו [שפּאָטיש]. און דו?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. און איך? איך טאָר ניט. פאַר מיינע אויגען שטעהט שטענדיג די אויפשריפט: „מעמענטאָ מאָרי"...

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. טשאָרט וואָזמי! וואָס פאַר איין אויפ־שריפט? וואָס פאַר אַ „מעמענטאָ מאָרי"?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. האָסט פאַרגעסען, אַז איך... אַז איך בין אַ איד?

איוואַנאָוו. אָט האָסט דו דיר! און אַז אַ איד — איז וואָס?

שניאורסאָן. איז גאָרניט... [קוקט אויף איוואַנאָווען אַהן ווערטער].

איוואַנאָוו. איך פאַרשטעה ניט, הערשקאָ, עפּיס רעדסט דו מיר היינט מאָדנע רעד... [באַזונדער פריינטליך]. מיר דאַכט, אַז אויף אונז, דיינע חברים, האָסט דו זיך ניט צו באַקלאָגען... מיר, דיינע חברים...

שניאורסאָן [אַ ביסעל אויפגערעגט]. חברים! חברים! ביזט אַ נאַר! ווער רעדט פון חברים? דו מיינסט, אפנים, אַז די גאַנצע וועלט איז אָט אַ דאָ אָ? מיר און אונזערע חברים? דו פאַרגעסט, אַז אויף יענער זייט גימנאַזיע איז אויך דאָ אַ וועלט, און אַ גרויסע וועלט. אויסער אונז זענען פאַרהאַן נאָך מענטשען. נאָר פון יענער גרויסער וועלט ווייסט איהר, אפנים, זעהר ווינציג. כמעט גאָרנישט ניט. יענער גיהנם איז אייך אומבאַקאַנט. [פּויזע]. אין מיין פעל ווען דו ביזט אָפּ ניט לאַנג, האָטש איין יאָהר, וואָלסט דו דעמאָלט געוואוסט, וואָלסט דו דעמאָלט געפיהלט, וואָס הייסט נאָרמאַ, פּראָצענטען, מיניסטערישע צירקולאַרען און נאָך אַזעלכע גוטע זאַכען...

איוואַנאָוו [מיט אַ באַוועגונג]. וואָס הערסט דו צירקו־ליאַרען, פּראָצענטען? מיט אַזאַ איין אַטעסטאַט, ווי דו האָסט! מיט אַ גאָלדענער מעדאַל!

שניאורסאָן. אַ גאָלדענע מעדאַל? [אַ מאַך מיט דער האַנט]. מע האָט שוין געזעהען אַזעלכע זאַכען. קאַרג „מעדאַליסטען” זענען פאַרבליבען נאָך פון פאַר־אַ־יאָהרען?... און פון פאַר־צוויי־יאָהרען? „מעדאַליסטען”, חאַ־חאַ, אַ טייערע מציאה! עך! נאָר וואָס איז צו רעדען? [שטעהט־אויף]. וואָס איז מיט דיר צו רעדען, אַז דו ווייסט ניט, דו פאַרשטעהסט ניט, דו קאָנסט עס ניט פאַרשטעהן!... [זעצט זיך אוועק צוריק].

א י ו ו אַ נ אָ ו ו [קרימט איהם איבער]. „דו ווייסט ניט, דו פאַרשטעהסט ניט, דו קאָנסט עס ניט פאַרשטעהן!"... פאַר וואָס קאָן איך עס ניט פאַרשטעהן, טשאָרט וואָזמי? איך בין נאָך אַזוי קלוג, ווי דו!

ש נ י א ו ר ס אָ ן. נאַר איינער! מע דאַרף ניט זיין קלוג — מע דאַרף נאָר זיין אַ איד דערצו. הײנט פאַרשטעהסט דו שוין? זאָלסט זיין אַ איד חאָטש איין יאָהר...

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. וואָס זשע וואָלט געווען?

ש נ י א ו ה ס אָ ן. וואָלסט דו עס נישט אויסגעהאַלטען. קיין איין יאָהר אפילו.

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. אַזוי מיינסט דו?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. איך בין איבערצייגט!

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. נו, האָסט דו אַ טעות. קענסט דו מיך ניט. ווייסט דו נישט, ווער וואַניאַ איוואַנאָוו איז! [פויזע]. שאַ! ווייסט דו, וואָס פאַר אַ געדאַנק מיר איז איינגעפאַלען איצט אין קאָפּ? [טהוט זיך אַ פּאַטש אין די קניהעס, רוקט זיך צו צו שניאורסאָנען]. הער־אויס, הערשקאַ, טאָמער וואָלטען מיר זיך געביטען?

ש נ י א ו ר ס אָ ן [קוקט איהם אַן]. וואָס הייסט „געביטען"?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. אָט איך לעג דיר פאָר אַ קאָמבינאַציע. דו זאָגסט, איך וואָלט קיין איין יאָהר אפילו ניט געקאָנט זיין אין דיין פעל? טאָ לאָמיר זיך בייטען!

ש נ י א ו ר ס אָ ן [פאַרשטעהט איהם נאָך אַלץ ניט]. וואָס הייסט — לאָמיר זיך בייטען?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. גאָר פּראָסט. מיר וועלען זיך בייטען. דו זאָגסט, איך זאָל איין יאָהר חאָטש פּרובען זיין אין דיין פעל, פּרובען זיין אַ איד? — גוט! מיר וועלען זיך בייטען... אויף איין יאָהר. דו וועסט זיין איוואַנאָוו, איך וועל זיין שניאורסאָן.

ש נ י א ו ר ס אָ ן [שטעהט־אויף]. דו האָסט, אַפּנים, ניט פון וועמען חוזק צו מאַכען? זוך אַ גרעסערען נאַר פון זיך...

א י װ אַ נ אָ װ [שטעהט אויף אויף]. איך מאַך נישט חוזק. איך מיין עס גאַנץ ערנסט, טשאַרט װאָזמי! איך בין אַ בעלן צו זיין אויף דיין אָרט. איך וויל פּרובירען אויף זיך אַליין, ווי אַזוי איז, אַז מע איז אַ איד? ווי אַזוי פיהלט זיך אַ איד? איצט האָבען מיר אַ געלעגענהייט. מיר דאַרפען ביידע אַריין אין אוניװערסיטעט. מיר פאַהרען ביידע אין אַ ניי אָרט, אַ פרעמדע שטאָדט, וואו קיינער קען אונז נישט. וועלכער רוח איז דאָס מחויב צו וויסען, ווער פון אונז איז איוואַנאָוו און ווער — שניאורסאָן? צי וועמען געהט עס אָן, אַז איך, איוואַנאָוו, בין שניאורסאָן, און דו, שניאורסאָן, ביזט איוואַנאָוו, חאַ־האַ־חאַ? וואָס זאָגסט דו דערויף, הערשקאָ, האַ?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. וואָס איך זאָג דערויף? איך קאָן זאָגען נאָר דאָס, אַז דו פּלאַפּעלסט נאַרישקייטען, ווייל דו ביזט...

א י װ אַ נ אָ װ. שכּור — מיינסט דו אפשר?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. חס וחלילה! ווער זאָגט, אַז דו ביזט שכּור? איך זאָג נאָר, אַז דו ביזט אַ ביסעל בגילופין, אונטער'ן גלעזעל...

א י װ אַ נ אָ װ [ענערגיש]. איך? אונטער'ן גלעזעל? דו ליינסט! נאָך קיין מאָל אויף מיין לעבען בין איך, טשאַרט וואָזמי, אַזוי ניכטער ניט געוועזן, ווי היינט! איך זאָג עס גאַנץ ערנסט, הערשקאָ, פריינט מיינער, ביי מיין עהרען־וואָרט! אָט האָסט דו דיר מיין האַנט! [ציהט איהם אויס אַ האַנט]. איך וויל פאַרזוכען דעם טעם: ו י א ז ו י א י ז ע ס, א ז מ ע א י ז א א י ד?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. וועסט פיהלען אַ רעכטען טעם! וועסט פאַרזאָגען אַ צעהנטען!

א י װ אַ נ אָ װ. נאַרישקייטען! [טהוט זיך אַ זעץ אין הארצען]. קענסט דו מיך נישט! ווייסט דו נישט, ווער וואַניאַ איוואַנאָוו איז, טשאַרט וואָזמי! פאָלג מיך, לאָמיר זיך ביטען! [וויל ארומנעמען שניאורסאָנען]. אויף איין יאָהר נאָר לאָמיר זיך ביטען...

ש נ י א ו ר ס אָ ן [שטופּט איהם אָפּ פון דער גרינגג]. רעד ניט קיין נאַרישקייטען! סע שלאָגט צו דער גאַל! וואָס הייסט ביטען? ווי בייט מען זיך דאָס?

אַ י ו ו אַ נ אָ ו ו. גאָר פּראָסט: מע נעמט און מע בייט זיך. איך וועל זיין שניאורסאָן, דו וועסט זיין איוואַנאָוו. דו וועסט מיר געבען דיין אַטעסטאַט מיט די פינפען, איך וועל דיר געבען מיין אַטעסטאַט מיט די דרייען, טשאָרט וואָזמי, און ביט פּאַסיעמו! איז דאָס געמאַכט? [ציהט־אויס שניאורסאָנען אַ האַנט].

ש נ י אַ ו ר ס אָ ן. דו רעדסט ווי אַ קינד, וואַניאַ, כלעבען. וואָס רעדסט דו? דאָקומענטען — עפּיס אַ שפּיעלעכעל? היינט אונזערע עלטערען?

אַ י ו ו אַ נ אָ ו ו. דאָקומענטען? נאַרישקייטען! איין יאָהר אינגאַנצען — נאַפּליעוואַט! און די עלטערען — וואָס געהט עס זיי אָן? ווער דאַרף עס וויסען? מיר וועלען דאָך זיין ביידע אין איין שטאָדט, אין איין אוניווערסיטעט, וועלען זיי אונז שרייבען בריעף, דיין פאָטער צו מיר, מיין פאָטער צו דיר — און מיט זייערע בריעף וועלען מיר זיך אָפּבייטען. האָסט דו עס פאַרשטאַנען, קאָפּ? [חאַפּט שניאורסאָנען פאַר אַ האַנט, שלעפּט איהם צום טיש. שניאורסאָן לאָזט זיך ניט].

ש נ י אַ ו ר ס אָ ן. לאָז געמאַך! וואַניאַ, לאָז צורוה! די חברים דאַרפסט דו נאָך...

אַ י ו ו אַ נ אָ ו ו. זאָרג ניט, זיי וועלען אונז ניט אַרויסגעבען. אָט אַ דאָ וועט דאָס בלייבען. [הערט ניט שניאורסאָנען, שלעפּט איהם צו צום צעגנטער. טהוט אַ זעץ מיט דער האַנט איבער'ן טיש]. סילאַנס! שטיל זאָל זיין! [דער עולם טהוט אַ שטעה־אויף]. חברים, שטיל זאָל זיין! [טהוט נאָך אַ מאָל אַ זעץ מיט דער האַנט אַז טיש]. איך דאַרף אייך עפּיס זאָגען זעהר אַ וויכטיגע זאַך! [שפּרינגט־אַרויף אויף אַ שטוהל]. הערט נאָר צו מיט קאָפּ! איהר זאָלט וויסען זיין, אַז איך בין שוין מעהר ניט איד. איך בין שוין ער! [ווייזט אויף שניאורסאָנען, וואָס שטעהט נאָך אַ פאַרגאַפטער און ווישט זיך דעם שווייס פונ'ם שטערן]. און ער איז שוין נישט מעהר ער, נאָר איך! ער איז איך, איך בין ער... וואָס קוקט איהר זיך איבער און וואָס שמייכעלט איהר דאָרט אין די הויפענס? איך בין ניט שכור, טשאָרט וואָזמי! איהר ווייסט גאַנץ גוט, אַז

איך בין ניט שכור — איך קאָן טרינקען. אַט באַלד וועט איהר הערכען, וועט אייך זיין קלאָר אַלסדינג. חברים! זייט וויכען, אז איך און אונזער חבר שניאורסאָן האָבען זיך געביטען, אויף יאָהר האָבען מיר זיך געביטען. מיר האָבען זיך געגעבען דאָס וואָרט, מיר האָבען געהאַלטען אַ וועטע. קורץ — ס'איז ניט אייער זאַך. איהר דאַרפט נאָר הערען און זעהען און שווייגען. איך באַשווער אייך מיט אונזער הייליגען בונד פון חבר'שאַפט, אז דעם זאָל אָפּ-דאַרען די צונג, וועד ס'וועט ארויסלאָזען אין דרויסען אַ פּיפּס וועגען דער גאַנצער געשיכטע אין פּאַרלויף פונ'ם דאָזיגען יאָהר!... חברים! איך פאָדער פון אייך אינ'ם נאָמען פון אונזער סאָלידאַ-ריטעט, איהר זאָלט מיר געבען אייער עהרען-וואָרט און שווערען, אז דאָ, אין דעם קאַבינעט, ווערט די זאַך באַגראָבען אויף אייביג, און קיין פויגעל וועט ניט וויסען. זאָגט איהר מיר צו?

קולות. מיר זאָגען דיר צו! מיר זאָגען דיר צו!

קולות. חאָטש מיר ווייסען ניט וואָס, מיר ווייסען ניט ווען!

איוואַנאָוו. אַט באַלד וועט איהר וויסען. איהר דאַרפט מיר נאָר צוזאָגען, אז ס'וועט ניט ארויסגעטראָגען ווערען פון דאַנען אַ וואָרט. איהר דאַרפט מיר צושווערען, אז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען. אַלזאָ, שווערט איהר מיר צו? [הויבט-אויף צוויי פינגער]. זאָגט: „מיר שווערען!"

אַלע [הויבען-אויף צוויי פינגער, זינגען מיט אַ ניגון]. מיר הויבען די הענט און מיר שווערען!

איוואַנאָוו [איבערגעבראָכט]. סילאַנס! וואָס פאַר אַ נעזאַנג, טשאָרט וואָזמי?! דאָ האַנדעלט זיך וועגען איין ערנסטע זאַך, און זיי האָבען זיך צעזונגען גאָר! אַלזאָ, איך פאָדער פון אייך, איהר זאָלט זיין ערנסט און זאָגען: „מיר שווערען".

אַלע [ערנסט]. מיר שווערען. מיר שווערען!

איוואַנאָוו. אַט אזוי האָב איך אייך ליעב. אַצינד, חברים, אז איהר האָט מיר אָפּגעשוואָרען, וועל איך אייך שוין

דערצעהלען, אום וואָס דאָ האַנדעלט זיך. אונזער חבר, הערשקאָ שניאורסאָן, ווי איינך איז באַוואוסט, געהערט צו יענעם פאָלק, וואָס איז פאַרהאַסט און פאַרפאָלגט אויף דער גאַנצער וועלט, צו יענעם אויסדערוועהלטען פאָלק, וואָס איז צעזייעט און צעשפּרייט, — מיט איינעם וואָרט: ער איז אַ איד, און אַ איד איז זעהר שווער צו זיין. כמעט אוממעגליך. אַזוי זאָגט ער, הערשקאָ הייסט עס. און איך זאָג, אַז ס'איז ניט אַזוי גוואַלדיג. דער שד איז גאָרניט אַזוי שרעקליך, ווי מע מאָהלט איהם... זאָגט מיין חבר, אַז דערפאַר מיין איך עס, ווייל איך בין קיינמאָל קיין איד ניט געווען. לאָם איך פּרובען, זאָגט ער, זיך געפינען אין זיין פעל חאָטש איין יאָהר, וועל איך, זאָגט ער, דעמאָלט פיהלען. גוט. איז געבליבען, איך זאָל אַריין אין זיין פעל חאָטש אויף איין יאָהר. ווי אַזוי זשע מאַכט מען דאָס? האָבען מיר זיך געביטען אויף אַ יאָהר...

שניאורסאָן. נאָך ניט געביטען, נאָר ער וויל, מיר זאָלען זיך ביטען.

איוואַנאָוו. געביטען, געביטען! הערט איהם ניט! פון דער מינוט אָן איז ער שוין ניט מעהר שניאורסאָן, נאָר איוואַנאָוו, און איך בין אויס איוואַנאָוו, נאָר שניאורסאָן. [ער שפּרינגט־אַראָפּ פון שטוהל, ציהט־אַראָפּ פון זיך זיין מונדיר, גיט־איבער שניאורסאָנען, שלעפּט־אַראָפּ כמעט מיט גוואַלד פון שניאורסאָנען זיין מונדיר, און ביידע טהוען זיך איבער פאַר אַלעמען אין די אויגען. וואַניאַ איוואַנאָוו מאַכט אַ אידיש פּנים, סטאַרעוועט זיך, ער זאָל זיין עהנליך צו שניאורסאָנען. דער עולם נעמט־אויף די סצענע מיט גרויס ענטוזיאַזם].

אַלע [אַפּלאָדירען]. בראַוואָ! בראַוואָ!

איוואַנאָוו [שפּרינגט־אַרויף ווידער אַ מאָל אויף אַ שטוהל]. חברים! אַצינד, אַז די זאַך איז שוין געמאַכט, ערלויב איך מיך פאָרצושטעלען פאַר אייך. איך בין שוין ניט מעהר דער כריסט, דער דוואָריאַנין, איוואַן איוואַנאָוויטש איוואַנאָוו, נאָר [נעמט־אַרויס פון שניאורסאָנ'ס זייט־קעשענע זיינע דאָקומענטען, דעם פּאַס מיט'ן אַטעסטאַט, קוקט־אַריין] — דער שקלאָווער מיעשטשאַנין, טשאַרט וואָזמי, הערש מאָושאָוו שניאורסאָן, דער זוהן פונ'ם פאַרהאַסטען און פאַרפאָלג-

טען, נאָר פון גאָט אויסדערוועהלטען פאָלק ישראל. און דער [ווייזט אויף זיין חבר שניאורסאָן] — איז שוין ניט מעהר דער שקלאַווער מיעשטשאַנין הערש מאָווּשאָוו שניאורסאָן, נאָר... אַנו, הערשקאָ, נעם־ארויס אַקאָרשט פון קעשענע דיינע נייע דאָקומענטען! [יענער נעמט־ארויס]. איין אמת'ער דוואָריאַנין און אַ זוהן פון אַ דעיסטווי־טעלני סטאַטסקי סאָוויעטניק, טשאַרט וואָזמי, איוואן איוואנאָוויטש איוואנאָוו! איך לעג־פאַר צוליעב דער דאָזיגער מעטאַמאָרפאָזע אָנפילען די כוסות און אויסטרינקען. הוררראַ!

א ל ע [פילען־אָן די כוסות]. הוררראַ! [מע גראַטולירט און מע קושט זיך מיט די נעביטענע חברים און מע טרינקט].

ש נ י א ו ר ס א ן [טרעט־ארויס מיט'ן כוס אין דער האַנט]. חברים! אונזער חבר וואַניאַ איוואַנאָוו, אָדער, ווי ער הייסט שוין איצטערטאָ, הערשקאָ שניאורסאָן, איז באַגאַנגען, ווי איהר זעהט, אַ שפּאַס, און אויסגעלאָזט האָט זיך עס, ווי עס ווייזט אויס, מיט איין ערנסט. די זאַך איז אָפּגעטהאָן — פאַרפאַלען. מיר האָבען זיך, הייסט עס, נעביטען מיט די יוצרות. זאָל זיין אין אַ גוטער שעה. ווער פון אונז ביידע האָט געמאַכט אַ בעסער געשעפט — דאָס ווייס א י ך, און אויך איהר, אויב איהר האָט אַ קלעפּקע אין קאָפּ, באַדאַרפט אויך פאַרשטעהן. און טאָמער פאַרשטעהט איהר ניט — בין איך ניט שולדיג... איין זאַך נאָר מוז איך זאָגען פאָראויס: אַזוי ווי מיר קאָנען נישט ווּיסען, וואָס מיט אונז ביידען קאָן פּאַסירען אויף דעם נייעם וועג, וואָס מיר ביידע לאָזען זיך געהן, על־כן וואָלט איך וועלען אויסנעמען אַ תנאי, אַז טאָמער וועט עמיצען פון אונז צוויי אין פאַרלויף פון דעם יאָהר אויסקומען שוין זעהר שמאָל, דאָס הייסט...

א י וו א נ א ָ וו [שטופּט איהם אָפּ]. קיין שום תנאים! קיין שום קאָמפּראָמיסען! וואָס ס'זאָל ניט זיין — קאָן זיך זיין! אָפּ־געמאַכט — איז פאַרפאַלען!

א ל ע. פאַרפאַלען! פאַרפאַלען!

א י וו א נ א ָ וו. ביט פאָסיעמו!

א ל ע. בים פּאַסיעמ!

ש נ י א ו ר ס א ן [פּוג׳ם ארט]. געדענק זשע, וואַניאַ, מיין איך הערשקאַ, זאָלסט קיין חרטה נים האָבען!

א י ו ו א נ א ו. חרטה? די איוואַנאָווס... פּאַרדאָן! מיין איך די שניאורסאָנס האָבען קיינמאָל קיין חרטה נים! איך קום־ארוים פון אַ פאָלק, טשאָרט וואָזמי, וואָס איז שוין דורכגע־גאנגען דורך פייער און דורך וואסער און דורך מעשענע רעהרען! מיינע עלטער־עלטער־זיידעס, וואָס האָבען געקנעטען לעהם ביי פּרעה׳ן, אויפגעשטעלט די אייביגע פּיראַמידען, אויפגעבוים די באַריהמטע שטעדט סדום און עמורה... פּאַרדאָן! איך מיין פּיתום און רעמסס, זענען נענוג אויסגעשטאַנען ביז זיי האָבען זיך באַזעצט אינ׳ם געבענטשטען לאַנד מצרים... פּאַרדאָן! מיין איך כנען. און אַז מיר האָבען זיך באַזעצט אינ׳ם געבענטשטען לאַנד כנען, איז געקומען בלשאצר... פּאַרדאָן! איך מיין נבוכדנאצר, און האָט פאַרברענט אונזער הייליגען טעמפּעל און אָפּגעפיהרט אונזערע זיהן און טעכטער אין אייזערנע קייטען צו זיך אינ׳ם באַרבאַרישען באַבילאָן, און נאָכדעם אין שפּאַניען... חברים! איך מאַך, טשאָרט וואָזמי, אַ היבשען שפּרונג און לאָזדורך בלעמ׳ען, המנ׳ען מיט אחשורוש׳ען מיט נאָך אַזעלכע פיינע מענטשלעך, ווייל עס מאָגט שוין, ווי איהר זעהט, אין דרויסען — אלזאָ, אינ׳ם פינסטערען קאַטוילישען שפּאַניען, וואו עס האָט געוואַרט אויף אונז די אינ־קוויזיציע. [מיט היץ]. קאָנט איהר זיך פאָרשטעלען, חברים, וואָס פאַר לײדען מיינע עלטערען זענען אויסגעשטאַנען אין דער אינ־קוויזיציע? אויפ׳ן אויטאָדאַפע האָבען זיי זיך געלאָזט ברענען, טשאָרט וואָזמי, אויפ׳ן עשאַפאָט האָבען זיי זיך געלאָזט קוילען, שניידען, האַקען, בראָקען, פּערטלען...

א ל ע [מיט גרויס ענטוזיאַזם און אַפּלויז]. בראַוואָ, הערשקאַ, בראַוואָ!

ק ו ל ו ת. נאָר נים צו דערקענען, אַז דאָס איז אַ כּריסט!

ק ו ל ו ת. אַ איד! איין אמת׳ער איד! האַ־חאַ־חאַ!

א י י נ ע ר פ ו ן ד ע ם ע ו ל ם. א געבוירענער זשיד. נאָר פּייסיקעס פעהלען איהם!

נ אָ ך א י י נ ע ר. און א לייבסערדאַק!

נ אָ ך א י י נ ע ר. אוי־וועה־מיר! טאַטעלע־מאַמעלע! ציצעלע־האַמעלע! חאַ־חאַ־חאַ!

א י ו ו א נ אָ ו. סילאַנס! אז איך רעד, דאַרף זיין שטיל, טשאָרט וואָזמי!

ש נ י א ו ר ס אָ ן [צו איוואנאוועז]. האַב צייט — דאָס האָסט דו ערשט איין אַדערויף. שפּעטער וועט נאָך זיין בעסער...

א י ו ו א נ אָ ו. ווער עס וועט וואגען אָפּצולאַכען פון א אידען, דער וועט האָבען צו טהון מיט מיר! [באַווייזט א קולאַק]. איך וועל ניט פאַרשווייגען קיינעם! איך וועל ניט דערלאָזען, טשאָרט וואָזמי, מע זאָל חוזק מאַכען פון מיר דערפאַר, וואָס איך שטאַם־אָפּ פון א פאָלק, וואָס האָט געגעבען דער וועלט א זאַקאָן, מיט א צאַר דאַוויד, מיט א פּסאַלטיר, טשאָרט וואָזמי! איך בעט נאָך א מאָל אָנצופילען די כוסות און טרינקען פאַר'ן דאָזיגען פאָלק, פאַר'ן אויסדערוועהלטען פאָלק ישראל, וואָס איך בין איצט איינער פון זיינע קינדער. לעבען זאָל דאָס אַלטע אויסדערוועהלטע פאָלק! הוררראַ!

א ל ע. הוררראַ!

ק ו ל ו ת. בראַוואָ! בראַוואָ!

ק ו ל ו ת. גאָספּאָדאַ! וואָס שווייגט איהר?

ק ו ל ו ת. לאָמיר איהם נעמען! לאָמיר איהם וויעגען! קאַטשען! קאַטשען!

ק ו ל ו ת. ביידען קאַטשען! ביידען! [דער עולם צעטיילט זיך אויף צוויי. איין טייל חאַפּט־אונטער שניאורסאָנען, דעם איבערגעטהאַנענעם איוואַנאָווען, דער אַנדערער טייל חאַפּט־אונטער דעם איבערגעטהאַנענעם שניאור־סאָנען אויף די הענט, און מיט קולות: „בראַווא, הערשקאַ! בראַווא, וואַניאַ!“ טראַגט מען זיי ארום טיש, איבער'ן קאַבינעט, א צוויי־דריי מאָל. — דער פאָר־האַנג פאַלט].

ערשטער אַקט

[ביי דוד שפּיראָן. — אַ גרויס עס־צימער. בעל־הבתיש מעבלירט. נישט רייך, נאָר זויבער און מיט אַ גוסט. ווייסע גאַרדינען, גרינע וואַזאָנעס, איין אַלטער פּאַרטעפּיאַן, אַ פּאָר אידישע בילדער אויף די ווענט. — פיער טירען: צוויי רעכטס, פיהרען צו די זייטיגע צי־מערן; איינע אין הינטערגרונט, פיהרט צו די טרעפּ אַראָפּ; איינע לינקס, אין ווינקעל, פיהרט צו דער קיך. לינקס אַ פענסטער. בײ׳ם פענסטער, נאָהענט צו דער ראַמפּע, שטעהט אַ קאַנאַפּע. אויף דער קאַנאַפּע, אַנגעשפּאַרט אויף דער האַנט, זיצט בעטי, שטאַרק פאַר־טיעפט אין אַ בוך. אָנגעטהאָן געהט זי אין אַ גרין שילעריןקלייד מיט אַ שוואַרץ פּאַרטיכעל. אַ ווייסער שפּיצען־קראַגען מיט ווייסע שפּיצען־מאַנשעטען. די האָר פאַרקעמט, מיט אַ שענעם לאַנגען צאָפּ פאַרוואָרפען אַהינטער. מיט אַ ביכעל אין האַנט, איבער׳ן שטוב אַהין און צוריק, שפּאַנט־אַרום סיאָמקע, אָנגעטהאָן אין אַ גרויער גימנאַזיאַל־טוזשורקע מיט קליינע ווייסע קנעפּלעך. ער לערענט אויף אויסווענינג, מיט אַ ניגון, שאָקעלט זיך צום טאַקט:

„קאַק ניניע זביחאַיעטסאַ וויעשטשיי אָליעג
אָטאָמסטיט ניעראַזומניס חאָזאַראַם...“

און נאָך אַ מאָל דאָס אייגענע:

„קאַק ניניע זביחאַיעטסאַ וויעשטשיי אָליעג...“

פון דרויסען דערהערט זיך אַ ווייטער קלונג. סיאָמקע הערט ניט אויף אַרומצושפּאַנען און לערנען אויף אַ קול. בעטי ריהרט זיך ניט. — עס קומט אַריין פון קיך שרה שפּיראָ מיט פאַרקאַטשעטע אַרבעל].

שרה שפּיראָ [צו דער טאָכטער]. בעטי!

בעטי [ענטפערט ניט].

שרה שפּיראָ [נאָך אַ מאָל]. בעטי!!

בּ ע ט י [נעמט נישט צו די אויגען פון בוך]. מהו?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. זעה נאַר, ווי זי האָט זיך אַ ביסעל פאַר־טיעפט! גאַרניט אָפּצורייסען!

בּ ע ט י [הויבט־אויף די אויגען]. וואָס ווילסט דו, מאַמע?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. נאַ דיר גאַר וואָס איך וויל, האָסט דו געהערט אַ ביסעל? עמיצער קלינגט דאַך. [עס הערט זיך אַ צווייטער קלונג]. עס קעהר אודאי זיין אַ בעלן אויפ'ן צימער.

בּ ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוך]. אַ סך בעלנים, וויניציג מהותנים. זינט מע האָט אויפגעהאַנגען דאָס צעטעל, אַז סע גיט זיך אָפּ אַ צימער, הערט דאָס גלעקעל נישט אויף צו קלינגען; נאַר עמיצען זאָל געפעלען — דאָס נישט.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. מזל טוב! פון וואַנען ווייסט דו? אפשר וועט דעם יאָ געפעלען?

בּ ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוך]. וואָס קאַן איהם דאָ געפעלען? אַ קעמערעל אָהן מעבעל, אָהן געזונט, אָהן לייב און לעבען.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וואָס האָסט דו געוואָלט? שפּיעגלען? סאַמעטענע דיוואַנעס? האָסט דו געהערט אַ ביסעל? ווערדליג דנ:ים געלט, איז גענוג מעבעל. געה נאַר, טאָכטער, אַראָפּ אונטען, עפען. איך קאַן מיך אָט אַזוי אויף די טרעפּ ניט ווייזען... איין אויסגעשמאָדערטע... טאָמער באַגעגענט מיך עמיצער...

בּ ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוך]. וואָס עפּיס איך? לאָז געהן סיאָמקע.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. זעה נאַר, ווי מע דינגט זיך דאָ, משטיינס געזאָגט! דאָס קינד לערענט דעם אוראָק, דאַרף מען איהם שטעה־רען, האָסט דו געהערט אַ ביסעל?

בּ ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוך]. אָהן איין אומגליק. ס'וועט איהם גאַרניט שאָדען צו די אוראָקען, אַז ער וועט געהן עפענען די טיר.

ש ר ה ש פ י ר א [שוין אויפגערעגט]. קינדער מיוחסים — טפו זאָל דאָס ניט ווערען ! [צו סיאָמקען]. געה נאָר, סיאָמעניו, עפען אויף די טיר אונטען. מע קלינגט.

ס י אָ מ ק ע [הערט ניט אויף חזר'ען אויף אויסווענינ, קוקט אויף דער מוטער]. „קאַק ניניע זביחאַיעטסאַ וויעשטשיי אַליעג..."

ש ר ה ש פ י ר אָ. זעה נאָר, מע רעדט צו איהם, גלייך ווי אין דער וואַנט אריין. געה עפען די טיר — זאָגט מען דיר. מע קלינגט. האָסט דו נגעהערט א ביסעל ? [עס הערט זיך א דריטער קלונג].

ס י אָ מ ק ע [ווי אויפגעוואַכט פון שלאָף]. מע קלינגט ? איך האָב גאָרניט געהערט, מע זאָל קלינגען, איך. אַטאָ געה איך.

[לויפט צו דער טיר אראָפ אויף די טרעפ און חאַפט בעת מעשה א טענצעל].

ש ר ה ש פ י ר אָ [גרייט צום טיש, שטעלט דאָס טייגעשיר, רעדט צו זיך אליין]. בראָש זענען זיי דאָ אלע פאַרטאַרעראַמט. ער איז שטענדיג אויף דער בערזע, דרעהט געשעפטלעך. די איז א גימנאַזיסטקע, לייענט ביכער. דער איז א גימנאַזיסט, חזר'ט די אוראָקען. און דו אַליין דאַרפסט זיך טוימשען טאָג ווי נאַכט, טאָ דאָס, טאָ יענס, טאָ הין, טאָ הער, טאָ דעם, טאָ יענעם...

ב ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוך]. מיט וועמען רעדסט דו דאָרט, מאַמעטשקע ? מיט זיך אליין ?

ש ר ה ש פ י ר אָ. מיט וועמען דען זאָל איך רעדען, האָסט דו געהערט א ביסעל ? אז איהר אַלע זענט פאַרטראַסקעט, און איך איינע דרעה מיך ארום, ווי א מחותנת'טע ביי דער מיזינקע אויף דער חתונה, און דאַרף ארבייטען, קיין עין־הרע, אויף אזא שטוב, אָהן א הילף, אָהן א האַנט־איבערנעמער...

ב ע ט י. ווער הייסט דיר, מאַמעטשקע, ניט צונעמען קיין דיענסט ?

ש ר ה ש פ י ר אָ [שטעלט זיך אוועק, טענה'ט און איין אטעם, שיט ווי פון א פאַס, וועהרענד די טאַכטער קוקט אלץ אין בוך]. דיענסטען זאָל איך נעמען ? פון וואַנען וועל איך זיי צאָהלען ? די שענע פּרנסות פון דער בערזע, משטיינס געזאָגט, אויף וואָס דער טאַטע איז אי־

בערגעקומען, אַז ער דאַרף זיין אַ מעקלער גלייך מיט קעצעלען און מיט נאָך אַזעלכע שלים־מזל׳ען, און נאָך ביי היינטיגע הוצאות: דירה־געלט צאָהל, פּראַוואָזשיטעלסטווע צאָהל, פּראַוואָאוטשעניע צאָהל, טאָג ווי נאַכט נאָר פּראַוועס און פּראַוועס...

[עס קומט צוריק סיאָמקע. נאָך איהם — אַ יונגער פאַרשוין, עלעגאַנט געקליידט. אין איין האַנט האַלט ער אַ קליין טשעמאַדאַנטשיקעל, אין דער אַנדערער — אַ פלעד. ווי נאָר ער קומט אַריין און טהוט אויס דאָס היטעל, דערקענט מען אין איהם, אַז דאָס איז דער כריסט א י וו א נ א וו, דער, וואָס האָט זיך פאַר־שטעלט פאַר׳ן אידען שניאורסאָן].

א י וו א נ א וו [פאַרנייגט זיך פאַר דער מאַדאַם שפּירא און פאַר בעטין, רעדט רוסיש]. טוט סדאַיאָטסיאַ קאָמנאַטאַ? *

ש ר ה ש פּ י ר אָ [צו בעטין, אויף אידיש]. מזל טוב! שוין גויים אויך אָנגעהויבען געהן דינגען דירות אויף דער אידישער גאַס? [צו איוואַנאָווען, אויף רוסיש]. טוט, טוט **.

א י וו א נ אָ וו. מעבלירט?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. מעבלירט.

א י וו א נ אָ וו. קאָן מען זעהען דאָס צימער?

ש ר ה ש פּ י ר אָ [קאַטשעט־אָפּ די אַרבעל. צו איוואַנאָווען]. פאַר וואָס ניט? [צו בעטין, אויף אידיש]. ער זאָל שוין אַזוי זיין מיט דער נאַז, ווי ער וועט דינגען דאָס צימער. [צו איוואַנאָווען, אויף רוסיש]. פּאַזשאַלאַיטיע! [ווייזט איהם, וואו ער זאָל אַפּלעגען דאָס טשעמאַדאַנטשיקעל מיט׳ן פלעד, פיהרט איהם אָפּ רעכטס, דורך דער זייטיגער טיר. עס דויערט אַ מינוט. בעטי זיצט איבער איהר בוך. סיאָמקע הערט ניט אויף צו חזר׳ען זיין אוראָק. עס קומען־אָן צוריק שרה מיט׳ן פאַרשוין. שרה דערלאַנגט איהם אַ שטוהל. רעדט אויף רוסיש].

ש ר ה ש פּ י ר אָ. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט?

א י וו א נ א וו [וויל ניט זיצען, דאַנקט, קוקט אויף בעטין]. אַלזאָ, וואָס וועט קאָסטען דאָס צימער?

* דאָ גיט זיך אָפּ אַ צימער? — ** דאָ, דאָ.

ש ר ה ש פּ י ר אָ [ענטפערט איהם ניט, ווענדט זיך צו דער טאָכטער, רעדט מיט איהר אויף אידיש, נאָר וואַרפט־אַריין לשון־קודש־ווערטער, טאָמער פאַרשטעהט ער]. בעטי! דער חדר איז דעם אַדון דוקא געפעלען. ער פרעגט, מה יקר. וויפיעל דבר'ט מען איהם?

ב ע ט י [צו דער מוטער אויף אידיש, באַגעגענט זיך מיט איוואַנאָוו'ס אויגען, ווערט רויטליך]. וויפיעל דו ווילסט. וואָס פרעגסט דו ביי מיר?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. איך ווייס ניט, וויפיעל איך זאָל איהם דבר'ען? פופצעהן ראָך? — איז ווינציגליך. צוואַנציג? — אפשר צו פיעל? נאָך די בגדים ווייזט אפילו אויס, אַז ער האָט יאָ מעות; נאָר נאָכ'ן טשעמאָדאַנטשיקעל — זעהט ער אויס אַ גוי אַ שלים־מזל. [איז דער גאַנצער צייט, וואָס שרה רעדט צו דער טאָכטער, לאָזט איוואַנאָוו קיין אויג ניט אַראָפּ פון בעטין. עס זעהט אויס, אַז זי איז איהם שטאַרק געפעלען].

ב ע ט י [זשעניר ט פון דעם, וואָס איוואַנאָוו קוקט אויף איהר אַזוי געשמאַק, צו דער מוטער, אויך אויף אידיש]. אָבער זאָג איהם שוין, מאַמע, וויפיעל דו פאַרשטעהסט — איין עק דאַרף דאָך עס האָבען!

ש ר ה ש פּ י ר אָ [צו איוואַנאָווען, אויף רוסיש]. דאָס צימער וועט אייך קאָסטען אַלערלעצט אַ פינפאונצוואַנציגער אַ חודש.

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. פינף און צוואַנציג? אויסגעצייכענט.

ש ר ה ש פּ י ר אָ [צו דער טאָכטער, אויף אידיש]. איך האָב זיך אַרויסגעכאַפּט מיט אַ כף־הא'ער, געמיינט, ער וועט זיך דינגען — צום סוף איז ער צופריעדען... [צו איוואַנאָווען, אויף רוסיש]. נאָר וואָס דען? איך דאַרף אייך זאָגען פריהער, אַז ביי אונז איז אַ מנהג, פאַר אַ האַלבען חודש דאַרף מען באַצאָהלען פאָראויס.

א י ו ו אַ נ אָ ו ו [ניט לאַנג געטראַכט]. אפילו פאַר אַ גאַנצען. [נעמט־אַרויס אַ פינפאונצוואַנציגער און טהוט איהם אַ וואַרף־אַרויס מיט צוויי פינגער מיט אַזאַ לייכטקייט, ווי מע וואַרפט־אַוועק איין אויסגעלאָשען שוועבעלע].

ש ר ה ש פּ י ר אָ [צו דער טאָכטער, אויף אידיש]. וואָס זאָגסט דו, בעטי? עפּיס צו אַ גיכער פאַרשוין. מי יודע, ווער ער איז, דער שלים־מזל!

ב ע ט י [צו דער מוטער, אויף אידיש]. מאַמער וואָלט געוועזן נענוג צו שלימזל'ען? און וואָס גערט עס דיך אָן, ווער ער איז? אַבי אַ קוואַרטיראַנט.

ש ר ה ש פּ י ר אָ [צו דער טאָכטער]. וואָס הייסט, וואָס גערט עס מיך אָן, האָסט דו געהערט אַ ביסעל? אַבי־וועמען וועל איך דאָך ניט אַריינלאָזען, און נאָך אַ גוי דערצו! איז איין מאָל אַוועק. היינט דאַרף מען איהם אַ פרעג טהון וועגען אַ געשריפטס, מכּח שוואַרץ אויף ווייס.

ב ע ט י. פאַר וואָס זשע פרעגסט דו איהם ניט?

ש ר ה ש פּ י ר אָ [צו דער טאָכטער]. וועל איך איהם טאַקי פרעגען. [צו איוואַנאָוועז, אויף רוסיש]. איזוויניטיע... האָט קיין פאַר־איבעל ניט... ביי אונז איז דאָ שטרענג... זעהר שטרענג... מע דאַרף יאַווען דער פּאָליציע פּאַפּיערען... דאָקומענטען... אַ פּאַס... אַ פּאַספּאָרט האָט איהר?

א י ו ו א נ א ו. אַ? אַ פּאַספּאָרט? [טהוט זיך אַ נעם צו דער זייט־קעשענע און ציהט־אַרויס אַ פּאַס, גיט איהם איבער שרה'ן מיט דער זעלבער לייכטקייט, ווי דעם פינפאונצוואַנציגער].

ש ר ה ש פּ י ר אָ [נעמט דעם פּאַס, גיט איהם איבער דער טאָכטער]. אַנו, טהו נאָר אַ קוק, טאָכטער, אין זיין געשריפטס, וואָס שטעהט דאָרטען?

ב ע ט י [נעמט דעם פּאַס, לייענט מיט אַ האַלבער שטימע, ווי פאַר זיך]. „פּרעדיאַוויטעל סיעוואָ, שקלאָווסקי מיעשטשאַנין, הערש מאָווּשאָוו שניאורסאָן... גריע יעווריעיאַם זשיט דאָזוואָליענאָ...” [קוקט אויף איוואַנאָוועז, אויף דער מוטער. די מוטער — אויף איהר. איוואַנאָוו — אויף זייביידען. אַ שטומע סצענע דויערט אַ מינוט].

ש ר ה ש פּ י ר אָ [דאָס פּנים אויפגעשיינט. אַ זעץ מיט די הענט איבער'ן קליידעל, צו איוואַנאָוועז, אויף אידיש]. זענט איהר, הייסט עס, אַ אונזעריגער? וואָס זשע האָבען מיר ביז אַהער געדאַרפט זיך מוטשען אומזיסט און רעדען אויף גויעש? מיר האָבען דאָך גע־קאָנט גאַנץ שען רעדען אויף אונזער אייגען לשון. האָסט דו גע־

הערט א ביסעל? האט האטש קיין פאראיבעל ניט, טאמער האב איך מיך ארויסגעחאפט מיט אווארט...

א י ו ו א נ א ו ו [צו בעטין, שמייכעלט]. איך פארשטעה ניט... וואס זאגט אייער מוטער?

ב ע ט י [צו דער מוטער, אויף אידיש]. ער זאגט, אז ער ווייסט ניט, וואס דו רעדסט. ער פארשטעהט ניט קיין ווארט אידיש.

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. א ביסעל א משל! א איד, וואס מע רופט איהם שניאורסאן, פארשטעהט ניט קיין אידיש?

ב ע ט י [צו דער מוטער]. נו, זעהסט דו דאך. קארג אידען פארהאן אצינד, וואס פארשטעהען ניט קיין אידיש?

ש ר ה ש פ י ר א. אבער א מיעשטשאנין פון שקלאוו? אין גאטעס ווילען!

א י ו ו א נ א ו ו [פארשטאנען. ווענדט זיך צו בעטין]. אייער מוטער וואונדערט זיך, וואס איך פארשטעה ניט גוט קיין אידיש? איך בין, פארשטעהט איהר מיך, אויסגעוואכסען ניט אין שקלאוו ביי מיינע עלטערען, נאר אין א רוסישער שטאדט... ביי מיין באבושקא... און געווען מעהר צווישען כריסטען... האב איך פארגעסען אידיש רעדען...

ב ע ט י [צו דער מוטער]. דו האסט פארשטאנען, וואס ער זאגט?

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. פארשטאנען, פארשטאנען. וואס קומט אבער ארויס פונ'ם פארשטאנען, אז וויבאלד ער איז א אונזעריגער, איז ער דאך גלאט אויף צרות. ווי קאן ער ביי אונז דינגען דאס צימער, אז ער האט מסתמא א פייג, ניט קיין פראוואזשיטעלסטווע?

ב ע ט י [אלס דאלמעטש, צו איוואנאווען]. מיין מאמע זאגט, אז וויבאלד אזוי, ווי קאנט איהר דא זיין, אז איהר האט ניט קיין פראוואזשיטעלסטווא?

א י װ א נ אָ װ. פּראװאָזשיטעלסטװאָ? װאָס הײסט עס פּראװאָזשיטעלסטװאָ?

ב ע ט י. חאַ־חאַ־חאַ!

ש ר ה ש פּ י ר אָ [צו דער טאַכטער]. נו? בין איך געךעכט געװעזן, אַז איך האָב געזאָגט, ער איז אַ שלים־מזל? ער זעהט מיר אױס גאָר אַ חושים צו זײן! [איװאַנאָװ קוקט פֿון דער מוטער אױף דער טאַכטער און פֿון דער טאַכטער אױף דער מוטער, פֿאַרשטעהט ניט, װאָס דאָ קומט־פֿאָר. בעטי קומט איהם צו הילף].

ב ע ט י [צו איװאַנאָװען]. די מאַמע װאונדערט זיך, װאָס איהר װײסט אפילו ניט, װאָס פּראװאָזשיטעלסטװאָ באַטײט. באַדאַרף מען אײך געבען צו פֿאַרשטעהן. פּראװאָזשיטעלסטװאָ הײסט, אַז איהר, װײל איהר זענט אַ איד, האָט איהר ניט קײן רעכט צו װאױנען אין דער דאָזיגער שטאָדט, װאָרום זי רעכענט זיך שױן אױסער דער „טשערטאַ“...

א י װ א נ אָ װ. פּאַזװאָלטי! װי אַזױ זשע קאָן איך דאָ לערנען אין אוניװערסיטעט און ניט װאױנען דאָ?

ב ע ט י. איהר לערענט דאָ אין אוניװערסיטעט? איהר זענט דען אַ סטודענט?

א י װ א נ אָ װ. כּמעט אַ סטודענט. איך האָב אָנגעגעבען מײנע פּאַפּיערען, און הײנט װער איך צוגענומען.

ב ע ט י [צו דער מוטער]. דו הערסט? ער איז אַ סטודענט אין דער היגער אוניװערסיטעט. [צו איװאַנאָװען]. און איהר זענט זיכער, אַז מע װעט אײך צונעמען?

א י װ א נ אָ װ. מעהר װי זיכער. איך האָב אַ גאָלדענע מעדאַל.

ב ע ט י [צו דער מוטער]. ער איז אַ מעדאַליסט. אַ גאָלדענע מעדאַל.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. אַ מענדאַל? אַ גאָלדענע מענדאַל? [אַ פּלעסק מיט די הענט. צו דער טאַכטער]. נו? װער איז געךעכט? איהר לאַכט דאָך פֿון מיר שטענדיג, דו און דער טאַטע, למאי איך

ווייל, אז סיאמקע זאל האבען א מענדאל. [צום קווארטיראנט]. זיצט. פאר וואס זיצט איהר ניט? [רוקט איהם צו א שטוהל. ער זעצט זיך]. איך זאג אלע מאל, אז א איד דארף האבען א מענדאל. [צו סיאמקען, וואס הערט ניט אויף צו חזר'ען שטילערהייט]. קום נאר אהער, זוהנעניו. זעהסט דו? [ווייזט איהם אויף איוואנאווען]. אט האבען זיי געענדיגט מיט א מענדאל, מיט א גאלדענער מענדאל, וועלען זיי, אם ירצה שם, געווים אריין. הייגט זעהסט דו שוין, ווי אזוי מע דארף זיך לערנען? אויף וואס מע דארף האבען פינפען?

ב ע ט י [צו איוואנאווען]. די מאמע זאגט איהם מוסר, אז מע דארף זיך גוט לערנען, בכדי מע זאל קריגען א מעדאל. ס'איז מיינס א ברודערל... א גימנאזיסטעל... [צום ברודער]. סיאמע, קום אהער, געב די האנט. [סיאמקע געהט-צו, פארנייגט זיך, גיט די האנט].

א י ו ו א נ א ו ו [צו בעטין]. אין וויפיעלטער קלאס איז ער דאס?

ב ע ט י. אין דריטער קלאס דערווייל.

א י ו ו א נ א ו ו. אזא גרויסער ערשט אין דריטער קלאס?

ב ע ט י. פאר וואס פרעגט איהר בעסער ניט, וויפיעל יאהר איז ער געגאנגען צום עקזאמען, איידער מע האט איהם צוגעלאזט? און וויפיעל טרערען האט מיין מאמע פארגאסען?

א י ו ו א נ א ו ו. פאר וואס האט מען איהם ניט צוגעלאזט?

ב ע ט י [צעלאכט זיך]. חא־חא־חא! א איד — און פרעגט אזעלכע קשיות!

א י ו ו א נ א ו ו [זעהט, אז ער איז אריינגעפאלען]. יא־נו. איך מיין ניט דאס. איך מיין עפיס אנדערש. אין דריטער קלאס איז ער — אין מע שמועסט שוין וועגען א מעדאל?

ב ע ט י. געווים. אניט, וועט ער דאך ניט אריין אין אוני־ווערסיטעט.

א י ו ו א נ א ו ו [צופריעדען, וואס ער קאן א ביסעל אויסשמועסען זיך מיט בעטין]. וואו זשע איז דאס געזאגט געווארען, אז אייער ברודערל מוז אריין דוקא אין אוניווערסיטעט?

בּ ע ט י. וואו איז דאָס געזאָגט געוואָרען, אַז א י ה ר מוזט אריין דווקא אין אוניווערסיטעט?

א י ו ו א נ אָ ו ו [שפּיעגעלט זיך אין בעטי'ס פּנים]. איהר האָט מיך געחאַפּט אויפ'ן וואָרט.

בּ ע ט י. איך האָב אייך ניט געחאַפּט. איהר האָט זיך אַליין געחאַפּט. די קשיות, וואָס איהר פרעגט, פּאַסען זיך בּעסער פאַר אַ גוי, ניט פאַר קיין אידען.

ש ר ה ש פּ י ר א [נישט איבּעריג צופריעדען, וואָס איהר טאָכטער האָט זיך אריינגעלאָזט אין אַ צו־לאַנגען שמועס מיט איין אומבּאַקאַנטען פּאַרשוין, מישט זי זיך אריין, בּכדי איבּערצורייסען זיי, און אַ בּיסעל ווילט זיך איהר טאַקי בּאַריהמען מיט איהר זוהנדעל. — ווענדט זי זיך צו איוואַנאָווען]. ער וועט מיט גאָט'ס הילף געווים קריגען אַ מענדאַל, אַזוי ווי איהר. ער לערענט אויף סאַמע פינפען.

א י ו ו א נ אָ ו ו. מאָלאָדיעץ!

בּ ע ט י. און קריגט פאַר יעדען פינף אַ פּיטאַקעל בּיי דער מאַמע.

א י ו ו א נ אָ ו ו. געקויפטע פינפען?

ס י אָ מ ק ע [וואָס איז געשטאַנען בּיז אַהער און איינגעהערט זיך אינ'ם שמועס, מישט זיך אויך אריין]. נישט געקויפטע, נאָר פאַרדיענטע.

א י ו ו א נ אָ ו ו. בּראַוואָ! [נעמט בּיי איהם דאָס בּיכעל. לייענט]. „פּיעסן אַ וויעשטשעם אָליעגיע". אַנו? [נים סיאָמקען, ער זאָל לייענען].

ס י אָ מ ק ע [גיט־אָפּ צוריק דאָס בּיכעל. גייצינ]. איך קען עס אויף אויסווענינ. [שנייצט־אויס די נאָז, שטעלט זיך אַוועק, קלינגט הויך, מיט אַ נייעם אייגענעם ניגון, שאָקעלט זיך צום טאַקט]:

„קאַק ניניע זביחאַיעטסאַ וויעשטשיי אָליעג
אָטאָמסטיט ניעחאָזומנים חאַזאַחאַם,
איח סיאָלאַ אי ניווי זאַ בּויניי נאַבּיעג
אָבּחיאַק אָן מעטשאַם אי פּאָזשאַחאַם..."

[בּעטי און איוואַנאָוו קוקען זיך איבּער און שמייכלען].

א י ו ו א נ אָ ו ו [צו סיאָמקען]. בראַוואָ! אויסגעצייכענט! נאַר צו וואָס זינגענדיג? צו וואָס שאָקלען זיך?

ש ר ה ש פּ י ר אָ [אומרוהיג, צו דער טאָכטער]. וואָס זאָגט ער? ס'איז נישט גוט? נישט געפעלען איהם, ווי ער לייענט?

בּ ע ט י [צו דער מוטער]. ער זאָגט ניט, אז ס'איז נישט גוט. ער זאָגט נאָר, למאי ער זינגט מיט א ניגון און למאי ער שאָקעלט זיך.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. אפשר וואָלט געווען אַ סברה, אז ער זאָל מיט איהם צולערנען, רעפּעטיטעווען?

בּ ע ט י [צו דער מוטער]. רעפּעטירען, ניט רעפּעטיטעווען.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. לאָז זיין אזוי. אנו, טהו איהם נאָר א פרעג, וואָס וועט ער וועלען דערפאַר? זאָג איהם, אז ס'וועט איהם קאָסטען בּיליגער דאָס צימער, אויב ער וועט איהם רעפּעטיטעווען.

בּ ע ט י [צו דער מוטער]. רעפּעטירען, ניט רעפּעטיטעווען. [צו איוואַנאָווען]. די מאַמע זאָגט, אז ס'וועט אייך קאָסטען אַ סך בּיליגער דאָס צימער...

ש ר ה ש פּ י ר אָ [פאַררוכט]. נישט קיין סך, נאָר עטוואָס בּיליגער...

בּ ע ט י. אויב איהר וועט לעהרנען מיט מיין ברודערעל...

א י ו ו א נ אָ ו ו. מיט'ן גרעסטען פאַרגעניגען. עס דאַרף ניט קאָסטען בּיליגער. איך קאָן מיט איהם לעהרנען אזוי. איך נויטיג זיך ניט.

ש ר ה ש פּ י ר אָ [שיינענדיג]. לאָם איך האָבען אזא יאָהר, וואָס פאַר א פיינער מענטש דאָס איז! איך האָב עס אַרויסגעזעהען באַלד, פונ'ם ערשטען קוק! [צו איוואַנאָווען, פריינטליך]. מע שיקט אייך צו פון דער היים? [זעצט זיך אוועק אקעגען קוואַרטיראַנט, לעגט־צונויף די הענט אויפ'ן האַרצען].

א י ו ו א נ אָ ו ו. וואָס שיקט מען מיר צו פון דער היים?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. געלט מיין איך.

א י ו ו א נ אָ ו ו. יאָ. מע שיקט מיר צו פון דער היים.

ש ר ה ש פ י ר אָ. אייער טאַטע מסתמא? אָדער אייער מאַמע?

א י וו אַ נ אָ וו [קוקט אויף בעטין]. יאָ... ניין... דאַס הייסט, איך קריג געלט צוגעשיקט פון מיין באַבושקאַ...

ש ר ה ש פ י ר אָ. אַזוי גאָר? זענט איהר, הייסט עס, אַפּנים, אַ יתום?

א י וו אַ נ אָ וו. אַ יתום.

ש ר ה ש פ י ר אָ. אָהן אַ טאַטען, אָהן אַ מאַמען?

א י וו אַ נ אָ וו. אָהן אַ טאַטען, אָהן אַ מאַמען.

ש ר ה ש פ י ר אָ. שוין לאַנג?

א י וו אַ נ אָ וו. שוין לאַנג.

ש ר ה ש פ י ר אָ. פון קליינוויז אויף?

א י וו אַ נ אָ וו. פון קליינוויז אויף.

ש ר ה ש פ י ר אָ. און קיין זיידע איז נישטאָ?

א י וו אַ נ אָ וו. קיין זיידע נישטאָ.

ב ע ט י [קאַן נישט ליידען. צו דער מוטער]. מאַמע! וואָס איז דאַס פאַר אַ עקזאַמען?

ש ר ה ש פ י ר אָ. ס'איז גאָרניט קיין עקזאַמען. איך וויל וויסען. [צום קוואַרטיראַנט]. איז זי, הייסט עס, איין אַלמנה?

א י וו אַ נ אָ וו. ווער?

ש ר ה ש פ י ר אָ. אייער באַבושקאַ.

א י וו אַ נ אָ וו. פאַרשטעהט זיך, איין אַלמנה.

ש ר ה ש פ י ר אָ. שוין לאַנג?

א י וו אַ נ אָ וו. שוין לאַנג.

ש ר ה ש פ י ר אָ. און האָט ניט חתונה?

א י וו אַ נ אָ וו. ניין.

ש ר ה ש פ י ר אָ. און זי איז רייך?

ב ע ט י [ווידער אַ מאָל צו דער מוטער]. וואָס פאַר אַ דאַפּראַס, מאַמע?

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. ס'איז גאָרניט קיין דאָפּראָס. איך פרעג גלאַט אַזוי. [צום קוואַרטיראַנט]. און זי איז רייך?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. ווער?

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. אייער באַבושקאַ.

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. רייך.

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. זעהר רייך?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. זעהר רייך.

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. דהיינו, וויפיעל שאַצט מען זי?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו [קווינקעלט זיך]. המ... ביי צוויי הונדערט טויזענט...

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. צוויי הונדערט טויזענט? [צו דער טאָכטער]. בעטי, דו הערסט? צוויי הונדערט טויזענט!

ב ע ט י. וואָס פאַר אַ פּנים האָט דאָס, מאַמע?

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. וואָס אַהרט עס דיך? [צום קוואַרטיראַנט]. זאָגט זשע מיר, איך בעט אייך, און מעהר קיין איניקלעך האָט זי ניט?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. ווער?

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. אייער באַבושקאַ.

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. ניין, זי האָט ניט מעהר.

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. זענט איהר, הייסט עס, איינער?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. איינער.

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. איין־און־איינציגער?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. איין־און־איינציגער.

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. קומט דאָך אויס, אַז איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר זענט איהר דער...

ב ע ט י [לאָזט איהר גישט ווייטער גערן. צום קוואַרטיראַנט]. איהר ווילט דאָך אודאי זיך אָפּרוהען, אָדער איבערטהון זיך?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו [שטעהט־אויף, נעמט זיך צו די זאַכען]. יאָ. איך דאַרף זיך איבערטהון און געהן אין אוניווערסיטעט געוואָוירע ווערען...

ש ר ה   ש פּ י ר אָ [צו דער טאָכטער]. דאַרף מען זיי אַריינטראָגן די זאַכען אין צימער אַריין, און געבען זיי וואַסער, און אַ האַנטוך, און ציכלעך אויפציהען אויף די קישעלעך. בעטי, זיי זיך מטריח. איך וועל דערווייל אַ קוק טהון צום סאַמאָוואַר, דער טאַטע דאַרף באַלד קומען. [צו סיאָמקען]. סיאָמעניו, העלף זיי טראָגען.

[בעטי געהט מיט איוואַנאָוון אין זיין צימער. סיאָמקע האַפּט און טראָגט זיי נאָך פון הינטען דאָס טשעמאָדאַנטשיקעל מיט'ן פּלעד, הערט נישט אויף געהענדיג צו חזר'ען דעם אוראָק שטילערהייט: „קאַק ניניע זביתאַיעטסאַ וויעשטשיי אַליענ...“ שרה פאַרקאַטשעט די אַרבעל, געהט־אָפּ אין קיך אַריין און קומט גיך צוריק מיט'ן סאַמאָוואַר און מיט'ן טייגעשיר. באַלד נאָך איהר קומט־אָן פון'ם זייטיגען צימער בעטי].

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. נו? וואָס האָב איך דיר געזאָגט?

ב ע ט י. וואָס האָסט דו געזאָגט?

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. אַז ס'איז אַ יונגערמאַן אַ גאָלד.

ב ע ט י. דו האָסט געזאָגט אַ גאָלד?

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. וואָס דען האָב איך געזאָגט?

ב ע ט י. אַ שלים־מזל האָסט דו דאָך געזאָגט, מאַמעטשקע!

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. איך האָב געזאָגט אַ שלים־מזל? איך?

ב ע ט י. ווער דען האָט געזאָגט אַ שלים־מזל? איך?

[אומגעריכט, אָהן אַ קלונג, קומט־אָן ד ו ד   ש פּ י ר אָ, אַ פאַרשוויצטער, אָנגעטהאָן אין אויבערשטען ראָק און אין קאַפּעליוש, מיט'ן שטעקעלע אין האַנט, בלייבט שטעהן אויף דער טיר אַ מינוט, הערט זיך צו צו זייער שמועס].

ד ו ד   ש פּ י ר אָ [קרימט זיי איבער]. געזאָגט־געזאָגט־געזאָגט!... איך האָב געזאָגט... דו האָסט געזאָגט... נאָך אויף די טרעפּ לאָזט איהר זיך הערען... גאָט איז מיט אייך! [טהוט זיך אויס]. מיט וועמע'ס ירושה קאָנט איהר זיך ניט אײַנטיילען? [געהט צום טיש]. די מאַמע מיט דער טאָכטער! ווען וועט איהר אויפהערען צו קריעגען זיך?

ב ע ט י. ווער קריעגט זיך דען?

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. אַנדערע קושען זיך, מיר קריעגען זיך — איז נאָך ניט גלייך.

דוד שפירא [אין גוטען מוטה]. „אנדערע קושען זיך, מיר קריעגען זיך — איז נאך ניט גלייך!”... הכלל, וואס איז דא ביי אייך געווען פאר א שפארעניש: „איך האב געזאגט — דו האסט געזאגט”? [זעצט זיך צום טיש].

בעטי [ווייל איהם איבערגעבען]. פארשטעהסט, פאפאטשקא...

שרה שפירא [דערלאזט נישט]. וויים איך וואס? צו וואס איבערגעבען? טאקי כדאי!... הער בעסער, דוד, איך דארף דיר דערצעהלען א שענס...

דוד שפירא. א שענס? איך האב אויך געבראכט צו טראגען א שענס.

בעטי. אוי, פאפאטשקא, דערצעהל, דערצעהל!

דוד שפירא [צו דער טאכטער]. ניין, לאז זי פריהער. זי איז בילכער. [צום ווייב]. נו?...

שרה שפירא [גיסט-אן טיי דעם מאן]. גאט האט אונז צו־געשיקט א גליק. וואס זאג איך א גליק? צוויי גליקען מיט א מאל.

דוד שפירא. צוויי גליקען מיט א מאל? קיין עין־הרע ניט! וואס פאר גליקען? די קוה האט זיך געקעלבט און די קאץ האט זיך געקעצעלט?

בעטי [פארלעגט א פינגער]. ערשטענס, א קווארטיראנט.

שרה שפירא. און נאך וואס פאר א קווארטיראנט! אלץ הייסט א קווארטיראנט!

בעטי [פארלעגט נאך א פינגער]. און, צווייטענס, א לעהרער פאר אונזער סיאמקען...

שרה שפירא. און נאך וואס פאר א לעהרער! אלץ הייסט א לעהרער! איין אומזיסטינגער! ער נעמט ניט א גראשען!

דוד שפירא. פאר וואס עפיס?

בעטי. ער איז א רייכער...

שרה שפירא. אלץ הייסט רייך! איין עושר. איין אדיר! א מיליאנשטשיק!

בעטי. ניט ער, די באבושקא זיינע...

ד ו ד ש פ י ר א [חאפּט זיך ביי די אויהערעגן]. טראַ־טאַ־טאַ־טאַ־טאַ! ביידע מיט אַ מאָל! לאָז איינע ו'עדען. איך פאַרמאָג מעהר ניט ווי איין פּאָר אויהערען. גאָט איז מיט אייך!

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאָכטער]. נו, דערצעהל דו, אז דו קאָנסט בעסער. [טרעט־אָפּ]. אַ גימנאַזיסטקע פון זיעבעטער קלאַס — ביזט דו בילכער. [טרעט־אָפּ].

ב ע ט י [צו דער מוטער, מיט ביידע הענט צו איהר]. מאַמעטשקע, דו קאָנסט בעסער. דערצעהל שוין דו, דערצעהל.

ש ר ה ש פ י ר א [געהט־צו]. אַ שכן האָט אונז גאָט צוגעשיקט — [בויגט זיך אָן צום מאַן, רעדט שטיל] אַ קוואַרטיראַנט, אַ מאָדנע קוואַרטיראַנט! ערשטענס, שטעל דיר פאָר, אַז הייסען הייסט ער מאירסאָן...

ב ע ט י. ניט מאירסאָן, נאָר שניאורסאָן.

ש ר ה ש פ י ר א [אַ קוק בייז אויף דער טאָכטער]. מיין איך שניאורסאָן. און פאַרשטעהט ניט, זאָלסט זאָגען, אַ וואָרט אידיש! ער ווייסט ניט אפילו, וואָס הייסט פּראַוואָזשיטעלסטווע...

ד ו ד ש פ י ר א [טרינקט]. אַ גע'שמד'טער?

ש ר ה ש פ י ר א. חס ושלום! אַ איד!

ב ע ט י. ער איז אַ סטודענט.

ש ר ה ש פ י ר א [שטיל, צום מאַן אויפ'ן אויהער]. מיט אַ מענדאָל! אַ גאָלדענע מענדאָל!... צאָהלט מיר אַ פינפאונצוואַנציגער פאַר'ן צימער...

ד ו ד ש פ י ר א [אַ קוק אויפ'ן ווייב]. אַ פינפאונצוואַנציגער פאַר'ן צימער? משוגע? צי חסר־דעה?

ש ר ה ש פ י ר א. האָב צייט, ביזט נאָך ניט פאַרטיג. [שטיל]. ער האָט זיך, אחוץ דעם, נאָך אונטערגענומען צו לעהרנען מיט אונזער סיאָמקען אומזיסט, אָהן אַ גראָשען געלט.

ד ו ד ש פ י ר א [הויך]. ווייזט אויס, אַ רעכטער ליץ, אַ פרייער, אָדער אַ פעכפויגעל, ווי מע רופט עס ביי אונז אויף דער בערזע.

שרה שפּירא [שטרענג]. ששש... ער קאָן נאָך דערהערעז, האָסט דו געזעהען אַ ביסעל?

בעטי [צעלאַכט זיך]. ווי אַזוי וועט ער עס דערהערעז, למשל? סיידען ער זאָל שטעהן הינטער דער טיר — פאַרשטעהט ער דאָך ניט אַ וואָרט אידיש!

שרה שפּירא [הויך]. טפו! איך האָב גאָר פאַרגעסען, אַז ער פאַרשטעהט ניט אונזער לשון. הכלל, איך זאָג דיר, דוד, אַ מאָדנעם שכן האָט אונז גאָט צוגעשיקט! זאָלסט זאָגען, אַ מענטש זאָל זיך עס פּרובען דינגען! מע זאָגט דיר פינף און צוואַנציג — זאָג האָטש צוויי און צוואַנציג... אַז מע שמועסט — איין אַדיר! אַ מיליאָנטשיק!

בעטי [צום פאָטער]. די מאַמע האָט, ווייזט אויס, חרטה, פאַר וואָס זי האָט איהם ניט געזאָגט מעהר.

דוד שפּירא [צום ווייב, שפּאָטיש]. טאַקי. למאי האָסט דו איהם ניט געזאָגט צוויי מאָל פינף און צוואַנציג? אַזאַ צימער! אַ דירה־מלוכה!

שרה שפּירא [נעפּינט זיך באַלעדיגט]. אָט דאָס איז דאָך די מעשה מיט אייך — באַלד עפּיס, מאַכט איהר חוזק. דער טאַטע מיט דער טאָכטער!...

דוד שפּירא. ווער מאַכט דען חוזק, שטיא וואָס דו ביזט? גלאַט אַזוי, מע רעדט — רעדט זיך. הקיצור המעשה, גאָט האָט אייך דאָ צוגעשיקט אַ העכט פון העכטענלאַנד! איך וואָלט איהם אַ בעלן געוועזן אָנקוקען, וואָס פאַר אַ חיה דאָס איז... וואָס שטודירט ער? דאָקטאָריע?

שרה שפּירא. לאָם איך אַזוי וויסען בייז מיט אייך אינאיינעם!

בעטי. ער דאַרף ערשט היינט אַריין אין אוניווערסיטעט.

דוד שפּירא [אויסגעצויגען]. אַזוי? ער דאַרף ערשט היינט אַריין אין אוניווערסיטעט? חאַ־חאַ־חאַ! אויב אַזוי... [חאַפּט זיך אויף]. וואו איז ער ערגיץ? וועל איך איהם דערציילען

דעם פסוק! איך וועל איהם אָנזאָגען אַ בשורה, איהר פאַרשטעהט צי ניין, אַז ער מעג זיך שוין געזעגענען מיט זיין אַריין אין אוני־ווערסיטעט לעולם ועד!

ש ר ה ש פּ י ר אַ או ן ב ע ט י [איבעררא‏שט]. פאַר וואָס עפּיס?

ד ו ד ש פּ י ר אַ [שפּאַנט־אַרום]. פאַר וואָס? פאַר שבת! דערויף זענען מיר דאָך עפּיס אידען אויף דער וועלט. אתה בחרתנו מכל העמים... איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אַז כ'האָב געבראַכט אַ ישענס. ס'איז אַרויס אַ שפּאָגעל־נייער צירקוליאַר, אַזוי זאָגט מען ביי אונז אויף דער בערזע, לכבוד אונז אידען, הייסט עס. [בלייבט שטעהן]. אָבער אַ צירקוליאַר אשר לא צירקוליארו אבותינו! אַזאַ מין צירקוליאַר, וואָס נאָר איין מאָל אין טויזענט יאָהר קאָן מען אַזעלכס אַרויסלאָזען, חאַ־חאַ־חאַ! [קוקט זיך אַרום]. וואו איז ער ערגיץ?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. ווער?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. דער קליינער וועווריק, סיאָמע דיינער?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וואָס עפּיס מיינער? פאַר וואָס ניט דיינער?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. לאָז זיין מיינער.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וואָס דאַרפסט דו איהם? [אומרוהיג].

ד ו ד ש פּ י ר אָ. גאָרניט. איך האָב איהם געוואָלט אָנ־זאָגען אַ בשורה, אַז ער דאַרף זיך שוין אַזוי ניט מוטשען, טאָג ווי נאַכט חזר'ען די אוראָקען, לערנען אויף סאַמע פינפען, בכדי צו באַקומען אַ מעדאַל. אוים מעדאַלען — איין עק!

ש ר ה ש פּ י ר אַ [פרייליך]. אַזוי? מע דאַרף שוין ניט? מע וועט שוין צונעמען אַזוי? דאַנקען און לויבען!...

ד ו ד ש פּ י ר אַ [צו דער טאַכטער]. שוין? זי האָט שוין קיין צייט ניט! [צום ווייב]. וואָס „דאַנקען און לויבען”? וואָס?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. דו זאָגסט דאָך, אַז מע וועט שוין ניט דאַרפען מעהר, מע וועט שוין צונעמען אַזוי...

ד ו ד ש פּ י ר אָ. יאָ־נו, אודאי וועט מען שוין צונעמען אזוי. נאָר ניט אין אוניווערסיטעט. פאַר סאָלדאַטען וועט מען צונעמען.

ש ר ה ש פּ י ר אָ [ברעכט די הענט]. אַ דונער האָט מיך גע־טראָפען!

ב ע ט י [נעמט זיך אַז דער מוטער'ס קריוודע. צום פאָטער]. פאַ־פּאַטשקאַ! למאי זאָלסט דו שרעקען די מאַמע?

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צו דער טאָכטער]. למאי האָט זי מיר אָפּ־גענעסען דעם קאָפּ: גימנאַזיע און גימנאַזיע און גימנאַזיע? זיך איינגעשפּארט איין מאָל פאַר אַלע מאָל, אַז סיאָמקע זאָל דוקא אריין אין גימנאַזיע, און אַז סיאָמקע זאָל דוקא שטודירען, און דוקא אויף סאַמע פינפען?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. איך האָב דיר אָפּגעגעסען דעם קאָפּ, אַז דאָס קינד זאָל אריין אין גימנאַזיע?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. ווער דען האָט געאַרבייט, אַז דאָס קינד זאָל אריין אין גימנאַזיע?

ש ר ה ש פּ י ר אָ [אַ פּלעסק מיט די הענט. צו דער טאָכטער]. נו? בעטי! זאָג שוין דו! זיי שוין דו איין עדות!

ב ע ט י. ששש... לאָז זיין נענוג! אָן נעהט אונזער נייער שכן... [עס קומט אריין פון זיין צימער איוואַנאָוו, איין איבערגעטהאָנענער, גרייט אוועקצוגעהן. דערזעהט שפּיראָ, פאַרנייגט ער זיך. בעטי שטעלט זיי פאָר]. דאָס איז מיין פּאַפּאַ. דאָס איז אונזער קוואַרטיראַנט, הער שניאורסאָן.

ד ו ד ש פּ י ר אָ [ציהט איהם אוים אַ האַנט, הויבט־אָן צו איהם גלייך אויף אידיש]. שלום עליכם אייך, פון וואַנעט איז אַ איד? פון וואָסערע שניאורסאָנס?

ש ר ה ש פּ י ר אָ [אויפ'ן אויהער צום מאַן]. ער פאַרשטעהט דאָך ניט קיין וואָרט אידיש. [הויך]. רעד צו זיי אויף רוסיש.

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צום ווייב, אויף אידיש]. רוסיש איז רוסיש. איך שרעק מיך ניט איבער פאַר אַזעלכע זאַכען! [צו איוואַנאָווען,

אויף רוסיש]. סאַדיטיעס. זיצט, פּאַני שניאורסאָן. פאַר וואָס זיצט איהר ניט?

שרה שפּיראַ [טראָגט איהם אונטער אַ שטוהל]. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט?

דוד שפּיראַ [צו איוואַנאָוון]. פון אַ גלעזעל טיי וועט איהר זיך ניט אָפּזאָגען? [צום ווייב]. שרה, גיס אָן טיי. [שרה גיסט זיי ביידען אָן טיי]. איך האָב געהערט זאָגען, איהר זענט אַ סטודענט, דאָס הייסט, איהר וואָלט אַ בעלן געווען זיין אַ סטודענט...

איוואַנאָוו. שוין כמעט אַ סטודענט... איך האָב איינ־געגעבען די פּאַפּיערען. איך האָב אַ מעדאַל.

שרה שפּיראַ. אַ גאָלדענע מענדאַל.

דוד שפּיראַ. איך האָב געהערט. אַ מעדאַל, און נאָך אַ גאָלדענע דערצו, איז זעהר אַ וואוילע זאַך. גאָלד בלייבט תמיד גאָלד... נאָר אויב ס'וועט אייך העלפען ביי'ם אריינטרעטען אין אוניווערסיטעט — דאָס, זעהט איהר, איז שוין אַ גרויסער ספק.

איוואַנאָוו [נייגיעריג]. פאַר וואָס עפּיס אַזוי?

דוד שפּיראַ. ווייל אַ מעדאַל איז שוין היינט אויס יחוס. איצט געהט שוין אַ נייע סדרה: גורל!...

איוואַנאָוו. וואָס הייסט דאָס?

דוד שפּיראַ. גורל. זשערעב. מע וועט ציהען אַ זשערעב. מזל זכה בגורל, חאַ־חאַ־חאַ! איהר פאַרשטעהט, צי ניין? איהר האָט געענדיגט גימנאַזיע, איך האָב געענדיגט גימנאַזיע. איהר האָט אַ גאָלדענע מעדאַל, איך האָב אַ פייג. הייסט מען אונז ציהען אַ גורל. ציה איך אַרויס דעם מזל־זכה־בגורל — און מע נעמט מיך צו, און אייך ניט. הייסט מען אייך געהן אַהיים. האָט איהר עס צעקייעט, צי נאָך ניט?

איוואַנאָוו [נאָך ניט פאַרשטאַנען, נאָר ער מאַכט זיך ווי ער פאַרשטעהט]. אַזוי גאָר? וואָס זשע איז די מעשה?

דוד שפּיראַ. די מעשה איז אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע. איהר ווייסט דאָך, אַז דאָרטען אויבען, אין די הויכע

פענסטער, זיצט מען יומם ולילה און מע זאָרגט זיך רק פון אונזערט־וועגען, און מע קלערט, און מע טראַכט־צו אַלע מאָל עפּיס אַ נייעס, ווי אַזוי אידען צו פאַרצוקערען, פאַרזיסערען אונז דאָס לעבען. נו, האָט מען געפונען, אַז ס'איז ניט על־פּי יושר און על־פּי מענטש־ליכקייט, אַז אין אוניווערסיטעט זאָלען אריינטרעטען נאָר מעדאַ־ליסטען. אַ רחמנות נעבאַך אויף די איבעריגע, איהר פאַרשטעהט צי ניין, וואָס האָבען ניט קיין מעדאַלען. זייערע נשמות זענען אויך ניט פון קלאָטשע. לכן איז געבליבען, אַז אַלע דאַרפען זיין גלייך. ניטאָ קיין מיוחסים. יאָ מעדאַליסטען, ניט מעדאַליסטען — ביי'ם אריינטרעטען אין אוניווערסיטעט זאָל מען צווישען דעם פּראָ־צענט אידען, יואָס דאַרפען אריין, וואַרפען אַ גורל. עלעהיי, לאָז זיך אייך דאַכטען, צום פּריזיוו. ס'איז אַ זשערעב, אַ לאָטעריי, איהר פאַרשטעהט צי ניין? ווען ס'איז באַשערט — דער געהט.

אײוואַנאָוו. קאָנען דאָך אריין אין אוניווערסיטעט די סאַמע ערגסטע, און די בעסטע זאָלען בלייבען אין דרויסען?

דוד שפּיראָ. אַט־אַט־אַט! הערסט דו! אַט דאָס מיינט דאָך טאַקי דער פּסוק! קוים געפּאַלען אויפ'ן שכל! מע האָט זיך ארומגעקוקט, איהר פאַרשטעהט צי ניין, אַז ס'האָבען זיך צונויפגעזאַמעלט די לעצטע יאָהרען אין די אוניווערסיטעטען אַלע בעסטע, דער סאַמע צימעס. נו, און הוילע צימעס איז אַ חסרון... ס'קאָן אַמאָל שאַדען צום מאָגען... הכּלל, יונגערמאַן, ס'טהוט מיר זעהר לייד, נאָר איך דאַרף אייך זאָגען, אַז איהר זענט מיט אייער גאָלדענער מעדאַל נאָך גאָר אין דרויסען... סיידען איהר זענט אַ בר־מזל און איהר וועט ארויסציהען אַ גוטען זשערעב?

שרה שפּיראַ [ברעכט די הענט]. וועה איז מיר!...

דוד שפּיראַ [קוקט אויף איהר בייז. צו איוואַנאָווען]. הקיצור, לאָמיר שוין רעדען פון עפּיס פּרייליכערס. פון וואַנען זענט איהר און פון וועלכע שניאורסאָנס קומט איהר ארויס? טאַקי פון די אמת'ע, פון די ליבאַוויטשער שניאורסאָנס?

א י ו ו א נ ג ו ו [פארוויטעלט זיך, לאזט ניט אראפ קיין אויג פון בעטין. נאך א קורצער פויזע, צו דוד שפּיראן]. נו, געוויס פון די ליבאַ־וויטשער... נאָר פון וואַנען ווייסט מען דאָס, אַט דאָס, וואָס איהר דערצעהלט? אפשר איז דאָס...

ד ו ד ש פּ י ר אָ [האַפּט־אונטער]. אפשר איז דאָס נאָר אַ חלום — ווילט איהר זאָגען? קאָנט איהר שוין זיין זיכער. דאָס זאָגט אייך שפּיראָ, ניט אַבי־ווער, נאָר דוד שפּיראָ — איהר קענט מיך נאָך ניט. נאָר אַז איהר וועט אייך צעפּרעגען, וועט איהר וויסען. איך בין פון די אמת'ע שפּיראָס, פון די סלאַוויטער, אויב איהר האָט געהערט. ניט געהערט? עס טהוט מיר לייד!... איז איין מאָל אַוועק. והשנית, פון וואַנען איך ווייס עס? פון דער בערזע ווייס איך עס. איך בין אַליין, איהר פאַרשטעהט צי ניין, אַ בירזשעוויק, אַ מעקלער בין איך, פון דער בערזע, און ביי אונז אויף דער בערזע ווייסט מען אַלסדינג. לאָז ארוים עפּיס אַ נייער זאַקאָן, אַ צירקוליאַר — איז קודם כל ווער ווערט געוואָהר פריהער? די בערזע. נאָך מעהר. אויף דער בערזע ווייסט מען אָפטמאָל אַזעלכע זאַכען, וואָס זענען נאָך גאָרנישט געבוירען געוואָרען אפילו, וואָס דאַרפען ערשט אמאָל זיין. הקיצור, איהר געהט דאָך מסתמא אין אוניווערסיטעט אריין, וועט איהר שוין האָרכען, מע וועט אייך שוין זאָגען. איצט דאַרפען מיר באַטראַכטען אקאָרשט, וואָס וועט זיין [נעמט זיך ביי דער באָרד און רעדט מיט אַ ניגון]: טאָמער איז דאָס טאַקי איין אמת, וואָס איך האָב אייך דערצעהלט, — בלייבט איהר דאָך מיט אייער גאָלדענער מעדאַל, ווי דער דראַזשנער רב אויפ'ן יאַריד, בשעת מע האָט אַוועקגע'גנב'עט ביי'ם גוי דעם וואָגען! מילא, מעדאַל יאָ מעדאַל. וואָס וועט אָבער דעמאָלט זיין מיט אייער פּראַוואָזשיטעלסטווע?

א י ו ו א נ ג ו ו. צו וואָס פּראַוואָזשיטעלסטוואָ?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. וואָס הייסט צו וואָס? פון היימליכ־קייט וועגען. אַ קשיא, וואָס סע מאַכט זיך? טאָמער, חלילה, איין אַבלאַווע?

איוואנאוו [פארשטעהט ניט]. וועלכע אבלאווא?

דוד שפירא [צעלאכט זיך ביטער]. חא־חא־חא! [שטעהט אויף, ווענדט זיך צו זייניגע]. וואס זאגט איהר דערויף? ער ווייסט אפילו ניט פון א אבלאווע צו זאגען!

בעטי [נעמט זיך אן דעם קווארטיראנט'ס קריוודע. צום פאטער]. פון וואנען זאל וויסען א פרעמדער מענטש, וואס איז נאר־וואס געקומען צו פאהרען פון א רוסישער שטאדט, פון די ווייטע גוּבערניעס?

דוד שפירא. גוט. אבער א איד איז ער דאך! און א שניאורסאן דערצו! וואס הייסט, ער האט ניט געהערט פון קיין אבלאוועס, וואס מע מאכט דא אויף אונז?

איוואנאוו [העכסט צופריעדען, וואס בעטי האט זיך אנגענומען זיין קריוודע. צו שפיראן]. אייער טאכטער האט רעכט, און איהר זענט אויך גערעכט. א איד דארף אלסדינג וויסען, וואס סע געהעט זיך אן מיט... מיט זיין פאלק. בין איך אבער, ווי איך האב זיי שוין געזאגט [ווייזט־אן אויף שרה'ן און בעטין], אויסגעוואכסען און אויפגעצויגען מעהר צווישען כריסטען, אין א רוסישער שטאדט... נאר געהערט האב איך, און געלייענט וויפיעל מאל, אז ביי אייך אט דא, וואו אידען וואוינען, איז פארהאן פאגראמען...

דוד שפירא. וואסערע פלאמען? נא דיר גאר פאגראמען! ווער רעדט דען פון פאגראמען?

איוואנאוו. אט זאגט איהר דאך אבלאוועס...

דוד שפירא [שיסט־אויס א געלעכטער. שרה און בעטי און אויך סיאמקע, וואס וואכסט־אויס פון זייטיגען חדר, חאפען זיך ביי די זייטען און העלפען לאכען]. חא־חא־חא! מע רעדט פון אבלאוועס, זאגט ער גאר פאגראמען!

שרה שפירא [דערזעהט סיאמקען לאכען]. דו ביזט אויך דא אין קאהן, קליינער וועוורק? די אוראקען געה לערנען! [סיאמקע געהט־אפ צוריק אהן חשק].

א י ו ו א נ א ו ו [פארשעמט]. אויב אזוי... אנטשולדיגט... איך האָב אייך ניט איינגאנצען פארשטאנען. פון וועלכע אָבלאוועס רעדט איהר דען?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. פון וועלכע אָבלאוועס זאָל איך רעדען? פון אונזערע אייגענע, פון די אידישע אָבלאוועס רעד איך, וואָס מע מאכט דאָ אויף אונז אַלע נאכט. וואָס קוקט איהר מיך אָן, ווי א נעכטיגער?

א י ו ו א נ אָ ו ו. מע מאכט דאָ אויף אייך אָבלאוועס? פאר וואָס?

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צעלאכט זיך ביטערליך]. חאַ־חאַ־חאַ! ער פרעגט גאָר, פאר וואָס? [צום ווייב און צו דער טאכטער]. וואָס זאָגט איהר צו דעם אידען?

א י ו ו א נ אָ ו ו. ניין... איך מיין... איהר זאָגט אָבלאוועס. אָבלאוועס מאכט מען ביי אונז אויך, נאָר אויף חיות.

ד ו ד ש פּ י ר אָ. און מיר זענען דאָ ערגער פון חיות. למשל, קעץ אָדער הינט קאָנען זיך דאָ ארומדרעהען פראנק און פריי, וויפיעל זיי ווילען, און קיינער שטעהרט זיי ניט; און אונז, אידען, לאָזט מען דאָ ניט זיין. מיר טאָרען ניט. באהאלטען מיר זיך, איהר פארשטעהט צי ניין, אין די לעכער, אזוי ווי מייז, חאפּען זיך אריין בגנבה. קומט מען ביינאכט אונז זוכען, אונז חאפּען און אוועקשיקען מיט'ן עטאפּ פּאָ מיעסטו פּריפּיסקי — ווערט דאָס אָנגערופען אָבלאוועס. האָט איהר שוין צעקייעט, צי נאָך ניט? [קוקט אויף איוואנאוונע, זיפצט]. עה, יונגערמאַן, יונגערמאַן! איהר זענט דאָך עפּיס נאָך גאָר־גאָר אַ נעוויקעל, כלעבען! און אַ גליק־ליכער מענטש! ווארט־אוים אַ ביסעלע. אויב איהר בלייבט אַ היגער און וועט ווערטה זיין ביי גאָט, וועט איהר נאָך זוכה זיין, אם ירצה שם, איבערצולעבען ניט איין אָבלאווע.

ש ר ה ש פּ י ר אַ [צום מאַן, אויף אידיש]. ביים דיר אָפּ די צונג! צו וואָס זאָלסט דו לעגען יענעם שטיינער אויפ'ן הארצען,

האָסט דו געהערט אַ ביסעל? ! גאָט, אַ מענטש האָט אַ צונג אַ זן פּלאַפּעלט !

בּ ע ט י [צו דער מוטער, אויף אידיש]. וואָס האָסט דו מורא, יענער וועט זיך איבערשרעקען און אנטלויפען ?

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צו דער טאַטער, אויף אידיש]. גוטע יאָהרען, אז זי [ווייזט אויפ׳ן ווייב] לעהרענט מיך שׂכל, ווי אזוי צו רעדען מיט אַ מענטשען !

בּ ע ט י [צום קוואַרטיראַנט, אויף רוסיש]. מיין מאַמע, פאַר־שטעהט איהר, האָט מורא, אז מע וועט אייך דערצעהלען, ווי אזוי מע מאַכט אויף אונז אַבּלאַוועס, וועט איהר זיך אויפהויבען און אנטלויפען, און זי וועט בּלייבּען אָהן אַ קוואַרטיראַנט, חאַ-חאַ !

א י וו א נ אָ וו [לאַכט]. אַ, ניין ! [צו שׂרה׳ן]. זייט רוהיג, מאַטושקאַ, איך בּין ניט פון די איבּערגעשראָקענע. איך האָבּ פאַר אזעלכע זאַכען קיין מורא ניט. [שטעהט־אויף אַוועקצוגעהן].

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צום ווייב, טריאומפירענד]. זעהסט דו? אבי דו מישט זיך אומעטום אריין ! [שטעהט אויך אויף. צום קוואַר־טיראַנט, אויף רוסיש]. הכלל, איהר געהט, הייסט עס, אין אוניווער־סיטעט געוואָרירע ווערען ? געהט־געהט. מע וועט אייך שוין דאַרטען דערצעהלען. איהר וועט, אם ירצה שם, קומען, ווי בּיי אונז אין פּסוק שטעהט : בּגפּו יבוא, בּגפּו יצא. נאָר איהר ווייסט דאָך נעבּאָך ניט, וואָס דאָס בּאַטייט — אזוי ווי איהר ווייסט ניט, אזוי זאָל דאָס אייך ניט שאַדען. נאָר איידער איהר געהט, וואָלט איך אייך עפּיס געוואָלט זאָגען, איך מיין טאַקי פון אייער טובה וועגען.

א י וו א נ אָ וו. צום בּיישפּיעל?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. וויבּאַלד ס׳איז אמת די מעשׂה מיט׳ן זכה־בּגורל, בּלייבּט איהר דאָך דערווייל אָהן אַ קנעלונג, אָהן אַ פּראַוואָזשיטעלסטווע מיין איך. און אָהן אַ פּראַוואָזשיטעלסטווע זענט איהר אַ טוידטער מענטש.

ש ר ה   ש פ י ר אָ [צום מאַן, אויף אידיש]. ווידער אַ מאָל געשראָקען ?

ד ו ד   ש פ י ר אָ [צום ווייב, אויף אידיש]. ווידער אַ מאָל מישט דו זיך אַריין אין פרעמדע געשעפטן ? [צום קוואַרטיראַנט, אויף רוסיש]. איהר קאָנט דאָך דאָ ניט זיין בשום אופן ואופן ! איהר קאָנט דאָ אפילו אַ נאַכט ניט איבערנעכטיגען !

א י ו ו א נ אָ ו ו. איין נאַכט אויך ניט ? ניעאָר־זשעלי ?

ד ו ד   ש פ י ר אָ [צו דער טאָכטער, אויף רוסיש]. וואָס זאָגסט דו דערויף ? ער מיינט, איך טרייב קאַטאָוועס... [אויף אידיש]. אַ רעכטער לץ !

ב ע ט י [צום קוואַרטיראַנט]. מיר האָבען דאָך אייך געזאָגט באַלד, אַז דאָ איז זעהר שטרענג...

א י ו ו א נ אָ ו ו. יאָ־נו, איך ווייס — פּראַוואָזשיטעלסטוואָ. וואָס זשע טהוט מען דערצו ?

ד ו ד   ש פ י ר אָ [אויפגעלעבט]. וואָס טהוט מען דערצו ? אָט אַזוי זשע רעדט ! אָט אַזוי האָב איך אייך ליעב ! אַז אַ מענטש פרעגט, וואָס טהוט מען — באַדאַרף מען זיך באַטראַכטען, געפינען איין עצה. [טראַכט אַ ווײַלע, האַלט אַ שפּיץ באָרד אין מויל, טהוט זיך אַ פּאַטש אין שטערן]. שאַ ! ס'איז דאָ איין עצה !

א י ו ו א נ אָ ו ו. צום ביישפּיעל ? איינגעבען דעם מיניס־טער ? אָוועקשיקען אַ דעפּעש ?

ד ו ד   ש פ י ר אָ [שלאָגט איהם איבער]. ששש... חאַפּט ניט ! אַ איד בלייבט אַ איד ! אַ איד האָט אייך קיינמאָל קיין צייט ניט ! [גלעט זיך די באָרד]. מיר וועלען די זאַך באַטראַכטען פּאַוואָלינקע, ניט געחאַפּט, און אַרום און אַרום, איהר פאַרשטעהט צי ניין, פון אַלע זייטען. הערט זשע נאָר צו מיט קאָפּ, וואָס מע רעדט צו אייך. איין אַטעסטאַט האָט איהר ?

ש ר ה   ש פ י ר אָ. דוד ! וואָס רעדסט דו ? מיט אַ מענדאַל !

ד ו ד   ש פ י ר אָ [צום ווייב]. לאָז צו־רוה ! זי איז דאָ מיט איהר מעדאַל איז זי דאָ ! [צום קוואַרטיראַנט]. און אַ פּאַס אויך ?

און די איבעריגע פּאַפּיערען זענען ביי אייך מסתּמא אויך אין דער אָרדענונג?

א י וו א נ אָ וו. אין בעסטער אָרדענונג!

ד ו ד ש פּ י ר אַ. איז גוט. אויב אזוי, איז גוט. איצט לאָמיר זיך קאַרשט ניט נאַרען [מיט א ניגון]: וואו שטעהט עס געשריבען, אז... ווי אזוי רופט מען אייך ביי אייער היילינגען נאָמען?

א י וו א נ א וו [קוקט א ווייל ארויף, צו דער סטעליע]. שניאורסאָן רופט מען מיך.

בּ ע ט י [צום קוואַרטיראַנט]. דער פּאַפּא מיינט אייער פאַרנאָמען און אייער פאַטער׳ס נאָמען.

א י וו א נ אָ וו. אַ? הערש מאָושאָוויטש, שקלאָווסקי מיעשטשאַנין...

ד ו ד ש פּ י ר אַ [מיט׳ן זעלבען ניגון און גלעטענדיג די באָרד]. וואו שטעהט עס געשריבען, זאָג איך, אז הערשקאָ מאָשקאָוויטש שניאורסאָן, דער שקלאָווער מיעשטשאַנין, באַדאַרף אריינצוטרעטען דוקא אין אוניווערסיטעט און שטודירען דוקא דאָקטאָריע? האַ? טאָמער וואָלט געווען אזא פּלאַן? איהר ווערט אייך טאַקי טהון אייערס. דאָס הייסט, איהר ווערט אייך קודם־כּל געהן ציהען אַ זשערעב, דערנאָך איינגעבען, חלאָפּאָטשען און אזוי ווייטער. נאָר דערווייל, ביז עפּים וואָס, איהר פאַרשטעהט צי ניין, ווערט איהר פּאַרשרייבען זיך ביי א צייהן־דאָקטאָר פאַר א דאַנטיסט. לאָז זיין א האַלבער דאָקטאָר. אבי, איהר פאַרשטעהט צי ניין, איהר זאָלט זיך באַוואָהרענען דערווייל מיט א פּראַוואָזשיטעלסטווע. וואָרום וויבאַלד איהר פאַרשרייבט אייך פאַר א דאַנטיסט, אזוי האָט איהר שוין רעכט דאָ צו וואוינען. איהר פאַרשטעהט, צי ניין? דערנאָך ווערט איהר אייך קאָנען טהון וואָס איהר ווילט. האָט איהר עס צעקייעט?

א י וו א נ אָ וו [אַ צעטומעלטער, קלערט א ווייל]. צו וואָס אַ דאַנטיסט, אז איך בין גאָרנישט געקומען אהער שטודירען מעדיצין?

ד ו ד ש פ י ר אָ. ס'איז דיר איין אקציע מיט דעם אידען! ווער רעדט דאָ פון שטודיערען? מיר רעדען דאָך דערווייל׳ע נאָר פון פראַוואָזשיטעלסטווע! שטודיערען — דאָס איז אַ באַזונדערע זאַך, און פּראַוואָזשיטעלסטווע איז ווידער אַ באַזונדערע זאַך. איינס צום אַנדערען געהער זיך גאָרניט אָן. האָט איהר עס פאַר־שטאַנען?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו [נאָך מעהר צעטומעלט]. ווייסט איהר וואָס? [קוקט זיך ארום]. נישטאָ ביי אייך אַ טעלעפאָן?

ד ו ד ש פ י ר אָ. אונטען איז דאָ אַ טעלעפאָן, וואָס מע קאָן רעדען. צו וואָס דאַרפט איהר אַ טעלעפאָן?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. איך וואָלט אָנגעקלונגען צו מיינעם אַ חבר. ער איז אַ מענטש מיט אַ באַשקאַ [באַווייזט זיך אויפ'ן קאָפּ], וועט ער געפינען אַ וועג.

ד ו ד ש פ י ר אָ. ווער איז דאָס אַזעלכער אייער חבר, וואָס ער האָט אַזאַ באַשקאַ, ווי איהר זאָגט?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. ער איז טאַקי פון יענער רוסישער שטאָדט, וואו איך האָב געענדיגט גימנאַזיע... אַ רוס איז ער... איוואַנאָוו הייסט ער...

ד ו ד ש פ י ר אָ. אַ רוס, וואָס הייסט איוואַנאָוו און האָט אַ קאָפּ, אָדער אַ באַשקאַ, ווי איהר זאָגט, וואָס זאָל קאָנען געבען עצות? ווער איז ער? פון וואָסערע איוואַנאָווס?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. זיין פאָטער איז טאַקי אַ דאָרטינגער, אַ דעיסטוויטעלני סטאַטסקי סאָוועטניק.

ד ו ד ש פ י ר אָ. הייסט דאָך עס אַ גענעראַל! [באַקוקט מיט אַ מאָל אָפּשיין]. ווילט איהר איהם אָנקלינגען, הייסט עס, זיך אָנ־פרעגען ביי איהם דורכ'ן טעלעפאָן? צי איהר ווילט, ער זאָל קומען אהער?

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. זאָל ער קומען אהער.

ד ו ד ש פ י ר אָ. זאָגט זשע איהם, ער זאָל קומען טאַקי באַלד, כל זמן איך בין נאָך דאָ. [רופט־אריין סיאָמקען]. סיאָמע!

גען נאָר, זוהניו, מיט זיי אראָפּ אונטען צום טעלעפאָן אויף א מינוט.
[סיאָמקע מיט איוואַנאַוונע גייען אונטען אַראָפּ].

שרה שפּירא [צום מאַן]. נו, דוד? וואָס האָב איך דיר געזאָגט? איאָ, א מאָדנער פּאַרשוין?

דוד שפּירא [ווייל איהר ניט צוליעב טהון]. א גאַנץ גע־ווינטליכער פּאַרשוין... [זעצט זיך צוריק צום טיי טרינקען]. נאָר איין זאַך: א שניאורסאָן, פון די ליבאַוויטשער שניאורסאָנס, — און נישט א וואָרט אידיש! [זיפצט]. היינטיגע דערציהונגען, היינטיגע לערנעכטסען, גימנאַזיעס...

בעטי [קוקענדיג איז בוך אריין]. ניט די גימנאַזיע איז דאָ שולדיג, נאָר די שטאָדט. א רוסישע שטאָדט... צווישען כריסטען...

דוד שפּירא. נו־יאָ, א רוסישע שטאָדט, צווישען כריסטען... אָבער א שניאורסאָן! איהר שפּיעלט זיך מיט די שניאורסאָנס? זיין עלטער־זיידע רב שניאור־זלמן פון לאַדי זאָל אויפשטעהן פון קבר און א קוק טהון אויף זיין אייניקעל!... [פּויזע]. נאָר אויך די אייגענע מעשה! למאי מיין עלטער־זיידע, רב שמואל־אבא שפּירא, פון די סלאַוויטער, זאָל אויפשטעהן פון קבר און א קוק טהון... [עס קומט צוריק סיאָמקע מיט איוואַנאַוונע. — דוד שפּירא, נישט געענדיגט זיינע ווערטער, ווענדט זיך צו איוואַנאַוונע]. נו?

איוואַנאָוו. ער קומט באַלד צו פאָהרען.

סיאָמקע. מיט איין אווטאָמאָביל!

דוד שפּירא. צו וואָס אווטאָמאָבילען? זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט?

שרה שפּירא [טראָגט איהם אונטער א שטוהל]. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט? [איוואַנאָוו זעצט זיך אוועק, ווארפט מיט אויגען אויף בעטין, וועלכע רייסט זיך ניט אָפּ פון איהר בוך].

דוד שפּירא [צו איוואַנאַוונע]. מיר רעדען דאָ פון אייער זיידען, דאָס הייסט, פון אייער עלטער־עלטער־זיידען, דעם לאַדיער רב, זכרונו לברכה. ער זאָל אויפשטעהן, זאָג איך, און געבען א קוק, זאָג איך, אויף זיין אייניקעל, וואָס פאַר א פּנים ער האָט און

ווי ער זעהט אויס... האָט קיין פּאַראיבּעל ניט, וואָס איך רעד מיט אייך אַזוי אָפענטליך. איך האָב פיינט רעדען פאַרשטעלט. איך בין אַ שפּיראָ, פון די אמת׳ע שפּיראָס, איהר פאַרשטעהט צי ניין, פון די סלאָוויטער, — האָב איך ליעב זאָגען דאָס, וואָס איך טראַכט, יענעם אין די אויגען. איך קוק אויף אייך און קלער מיר: רבונו של עולם! שניאורסאָן, רב שניאור־זלמנ׳ס איין אייניקעל, — און פאַרשטעהט ניט אַ וואָרט אידיש! מילא, דאָס בין איך אייך שוין מוחל... אויסגעוואַכסען צווישען כּריסטען, אין אַ רוסישער שטאָדט — וואָס זאָל מען טהון? אָבער דאָס אויסזעהן? איך בעט איבער אייער כּבוד, דאָס פּנים? דער טיפּ, איהר פאַרשטעהט צי ניין? פון וואַנען נעמט זיך צו די שניאורסאָנס אַזאַ עכט־רוסישער טיפּ? [שרה שפּירא, בעטי און סיאָמקע — אַלע קוקען אויף איוואַנאָווען].

איוואַנאָוו [פאַרשעמט זיך, חאַפּט אַ קוק אין שפּיעגעל, וואָס אָקעגען אויף דער וואַנט, פאַרוואַרפט די בלאָנדע רוסיש־אונטערגעשווירענע האָר אַרויף]. ניעאָר־זשעלי? דאָס איז דערפאַר, ווייל איך האָב ווייסע האָר...

דוד שפּיראָ. ווייסע האָר בין איך אייך מוחל. פאַרהאַן ביי אונז, צווישען די שפּיראָס, אויך מיט ווייסע האָר...

שרה שפּירא [צום מאַן]. ווער, למשל, איז ביי אייך אַ שפּיראָ מיט ווייסע האָר?

דוד שפּיראָ [צום ווייב]. מיין געשוועסטערקינד פּיני שפּיראָ.

שרה שפּיראָ. ס׳אַ משל! דיין געשוועסטערקינד פּיני שפּיראָ איז ניט קיין ווייסער — ער איז אַ געלער.

דוד שפּיראָ [אויפגעטראָגען]. מיין פּיני איז אַ געלער?

שרה שפּיראָ. וואָס דען — אַ גרינער איז ער?

דוד שפּיראָ [צו דער טאָכטער]. בעטי! דו הערסט?

בעטי [רייסט זיך אָפּ פון ביכעל]. איך הער... [קוקט אין פענסטער]. אָט איז צוגעפאָהרען איין אווטאָמאָביל.

אַיוואַנאַוו [האַפּט זיך אויף]. דאָס דאַרף זיין מיין חבר שניאורסאָן... [סיאַפּקע וואַרט ניט ביז מע וועט איהם שיקען עפּעס, לויפט אליין אַראָפּ].

דוד שפּירא. וואָסער שניאורסאָן? איהר ווילט זאָגען איוואַנאָוו.

איוואַנאָוו [צעקלאַפּט זיך]. טפו! מיין איך איוואַנאָוו...

דוד שפּירא. ס׳איז דערפאַר, ווייל מיר האָבען דאָ גערעדט אַלץ „שניאורסאָן” און „שניאורסאָן”. ס׳איז אַלע מאָל אַזוי. דער נאָמען, וואָס מע רעדט פון איהם, בלייבט אונז אין זכרון...

[עס קומט־אַריין סיאַפּקע מיט שניאורסאָנען, וואָס באַדאַרף שוין גילטען אלס איוואַנאָוו. ער געהט אָנגעטהאָן אין אַ נייער סטודענטישער אוניפאָרם מיט גאָלדענע קנעפּ, האַלט אין האַנט אַ סטודענטיש היטעל מיט אַ בלויען ראַנד, פאַר־נייגט זיך פאַר די בעלי־בתים].

איוואַנאָוו [שטעלט איהם פאַר]. מיין חבר איוואַן איוואַ־נאָוויטש איוואַנאָוו. [שניאורסאָן גיט אַלעמען די האַנט].

דוד שפּירא. אַ דרייענדיגער נאָמען — דאָס קאָן ביי אונז, אידען, נישט געמאָהלט זיין. און אז דער זוהן זאָל הייסען מיט׳ן טאַטען איין נאָמען — דאָס אודאי ניט. סיידען, באַהיט גאָט, דער טאַטע שטאַרבט איידער דער זוהן ווערט געבוירען, גיט מען דעם זוהן אַ נאָמען נאָכ׳ן טאַטען. [צום גאַסט]. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט?

שרה שפּירא [טראָגט איהם אונטער אַ שטוהל]. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט? [שניאורסאָן זעצט זיך אַוועק].

דוד שפּירא [רוקט זיך צו צום גאַסט]. די היסטאָריע פון דער געשיכטע איז, ווי זאָגט ער, אַזאַ מעשה: אייער חבר, דער שניאורסאָן, האָט דאָ געדונגען ביי אונז אַ צימער. אַלסדינג פיין און שען אַרום און אַרום. נאָר איין זאַך פעהלט איהם.

שניאורסאָן. פּראַוואָזשיטעלסטווא.

דוד שפּירא [צום ווייב און צו דער טאָכטער]. זעהט איהר? אַ כריסט, און אַ נייער מענטש — און ווייסט שוין פון פּראַוואָ־זשיטעלסטווע.

שניאורסאָן [פאַרחאַפּט זיך]. איך בין שוין דאָ באַלד אַ וואָך, האָב איך זיך אָנגעהערט צווישען מיינע אידישע חברים.

דוד שפּיראָ. נו־יאָ. ער וועט אייך [ווייזט אויף איוואַנאָווען] געוואוירע ווערען מיט דער צייט. דערווייל איז ער, זאָל ער מ'ר מוחל זיין, נאָך גאָר אַ נעוויקעל. ער ווייסט אפילו ניט פון דעם נייעם צירקוליאַר, וואָס איז אַרויס...

שניאורסאָן. וועגען זשערעבעס פאַר די אידישע סטור־דענטען? דער דאָזיגער צירקוליאַר איז ערשט היינט נאָר־וואָס אָנגעקומען אין אוניווערסיטעט.

דוד שפּיראָ [צו איוואַנאָווען]. זעהט איהר? וואָס האָב איך אייך געזאָגט? [צו שניאורסאָנען]. איהר זאָגט: אָט־ערשט, און ביי אונז אויף דער בערזע — איך בין אַ בערזיאַנער — ווייסט מען שוין פון אין דער פריה אָן, און אפשר — נאָך פון נעכטען ביי־נאַכט... הקיצור, ס'איז אַ שלעכטע מעשה, ס'איז אַ גורל, און ווי־באַלד אַ גורל...

שניאורסאָן. איז אַ סך גרינגער צו געווינען דאָס גרויסע געווינס...

דוד שפּיראָ [טריאומפירענד]. מיינע ווערטער! [צום ווייב און צו דער טאָכטער]. וואָס זאָגט איהר דערויף? און דוקא אַ פּריסט! [צו איוואַנאָווען]. איהר וואָלט זיך געמעגט בייטען מיט אייער חבר. דאָס הייסט, איך האָב געוואָלט זאָגען, אז איהר וואָלט געמעגט זיין זיי, און זיי וואָלטען געמעגט זיין איהר... [ביידע חברים קוקען זיך איבער, שמייכלען. — דוד שפּירא צו שניאורסאָנען]. האָב איך געגעבען אייער חבר איין עצה אזוי [מיט אַ ניגון]: דער זשערעב איז זיך אַ זשערעב. די פּאַפּיערען זענען פּאַפּיערען. און דערווייל, ביז עפּיס וואָס, באַדאַרף מען זיך באַצייטענס באַוואָהרענען, אויף יעדען פאַל, איהר פאַרשטעהט צי ניין, מיט אַ דאַנטיסט.

שניאורסאָן. איהם צושרייבען, הייסט עס, צו אַ דאַנ־טיסט צוליעב פּראַוואָזשיטעלסטוואָ?

ד ו ד ש פּ י ר אָ [קוועלט]. איהר האָט אַלסדינג מיט'ן קוק, ווי איין אמת'ער איד!... האָט קיין פּאַראיבעל ניט, איוואַן איוואַנאָוויטש, וואָס איך האָב זיך ארויסגעהאַפּט...

ש נ י א ו ר ס אָ ן [אַ בויג דעם קאָפּ, שמייכעלט]. עס מאַכט ניט אויס...

ד ו ד ש פּ י ר אָ. און אייער חבר איז פּונקט פאַרקעהרט. [קוקט אויף איוואַנאָווען]. ער פרעגט אַזעלכע זאַכען, גלייך ווי ער וואָלט גאָר קיין איד ניט געווען. און צום סוף איז ער דוקא יאָ אַ איד, און נאָך וואָסער אַ איד! אַ שניאורסאָן, פון די אמת'ע שניאורסאָנס!... איהר ווייסט ניט, ווער די שניאורסאָנס זענען. פון וואַנען זאָלט איהר וויסען? מע באַדאַרף עס אייך קלאָר מאַכען, וועט איהר פאַרשטעהן...

א י וו אַ נ אָ וו. דאָס איז ניט אינטערעסאַנט פאַר מיין חבר...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. אומגעקעהרט — זעהר אינטערעסאַנט! [צו שפּיראָן]. דערצעהלט, דערצעהלט!

ד ו ד ש פּ י ר אָ. זייער זיידע [ווייזט אויף איוואַנאָווען], דאָס הייסט, זייער עלטער־עלטער־זיידע, דער לאַדיער רב, האָט געהייסען רב שניאור־זלמן...

ש ר ה ש פּ י ר אָ [אויף אידיש, צום מאַן]. וואָס ווייסט איין ערל פון אַ לאַדיער רב און פון אַ רב שניאור־זלמן?

ד ו ד ש פּ י ר אָ [ווערט אויפגעטראָגען אויפ'ן ווייב. צו איהר, אויך אויף אידיש]. אפשר וואָלט איך געגאַנגען לערנען זיך ביי דיר, ווי אַזוי מיט וועמען מע באַדאַרף צו רעדען?

ב ע ט י [וויל פאַרגלעטען דעם איינדרוק, וואָס פאָטער און מוטער שמועסען זיך דורך אויף אידיש פאַר אַ כריסט אין די אויגען]. אונזער קוואַרטיראַנט איז גערעכט, פּאַפּאַ, — ס'איז נישט אינטערעסאַנט.

[איוואַנאָוו וואַרפט אויף בעטין אַ בליק פון דאַנקבאַרקייט און אַנטציקונג. זייערע אויגען באַגעגענען זיך. שניאורסאָן האָט־איבער זייער ביידענ'ס בליק. בעטי ווערט רויט, קוקט צוריק אין בוך אריין].

ד ו ד ש פּ י ר אָ. איך שמועס עס טאַקי אַלץ אַקעגען אונ־
זער קוואַרטיראַנט. איך זאָג, אַז דאָס בעסטע פּראַוואָזשיטעלסטווע
איז פון אַ דאַנטיסט. און אַזוי ווי דאַנטיסטען זענען דאָ אַלערליי,
און ניט איעדער דאַנטיסט האָט פּראַוו צו צושרייבען צו זיך דאַנ־
טיסטען, באַדאַרף מען זיך פריהער פון אַלסדינג זעהען מיט'ן דאַנ־
טיסט אַליין. איך האָב איינעם אַ באַקאַנטען דאַנטיסט, וואָס פאַר
קיין אַנדערען וועט ער עס נישט מאַכען פאַר קיין דריי הונדערט
קאַרבען. נאָר ביי מיר וועט דאָס אָפּגעהן פאַר איין הונדערטער.
[צו איוואַנאָווען]. ער באַדאַרף נישט וויסען, הער שניאורסאָן, צי איהר
פאַרמאָגט, צי איהר פאַרמאָגט ניט. דאַנטיסטען, וואָאָבשטשע,
זענען בלוטצאַפּערס. איהר פאַרלאָזט זיך אויף מיר. ביי מיר
צאַפּט מען נישט. איך הייס דוד שפּירא. איהר לענט אייך איבער
מיט אייער חבר [ווייזט אויף שניאורסאָנען], מיט איוואַן איוואַנאָוויטשען
הייסט דאָס, און לאָמיר טאַקי באַלד און טאַקי שוין נעבען אַ געה־
אַריבער צו מיין דאַנטיסט און אָפּמאַכען דאָס איינס־צוויי־דריי...
[שניאורסאָן שטעהט־אויף, אַנטשולדיגט זיך און טהוט אַ רוף מיט זיך דעם חבר
איוואַנאָווען, ער זאָל אויפשטעהן פון טיש].

ש ר ה ש פּ י ר אָ [צום מאַן]. צו וועלכען דאַנטיסט ווילסט
דו מיט זיי געהן?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. צו וועלכען דאַנטיסט? צו הענריך
לאַפּעטוטניק.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. צו אָט דעם קאַליקע? ער רייסט אַרויס,
זאָגט מען, געזונטע ציינער און שטעלט אַריין קראַנקע...

ד ו ד ש פּ י ר אָ. וואָס מאַכט דאָס אויס? צו פּראַוואָ־
זשיטעלסטווע שאַדט עס ניט.

ב ע ט י [צום פאָטער]. און דאָס, וואָס ער איז אַ זשוליק מיט
קאַסאַקע אויגעלעך?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. איז אויך ניט קיין חסרון. וועלכער
לייטישער דאַנטיסט וועט דאָס וועלען האָבען צו טהון מיט פּאָליציע
און מיט פּראַוועס?... [אין דער צייט, וואָס בעטי רעדט, לאָזט איוואַנאָוו

פון איהר קיין אויג ניט אראפ. שניאורסאן באמערקט דאס, רופט אפ דעם חבר אויף א זייט, נעהענטער צו דער ראמפע, פארדרייכערנדיג צו פאפיראסען].

שניאורסאן [צום חבר, פארזיכטיג]. נו? ווי פיהלסט דו זיך ביי'ם ערשטען ארויספאהר? שווער צו זיין א איד?

איוואנאוו. פוסטיאקי! וואס זאגסט דו בעסער אויף מיין קווארטיר? איך מיין, ווי געפעלט דיר אט דאס מיידעל?

שניאורסאן. נישקשה, א פיין מיידעל.

איוואנאוו [אנטציקט]. א פיין מיידעל — זאגסט דו? א קראסאוויצע!

שניאורסאן. זעה נאר, וואניא, זאלסט ניט ארויס־באווייזען דא... זאלסט זיך ניט פארגעסען, ווער דו ביזט און ווער זי איז. דו ביזט א בּריסט, און זי איז א אידיש מיידעל... [באטאנט די ווערטער]. א אידישע טאכטער...

איוואנאוו [לאזט קיין אויג ניט אראפ פון בעטין פון דערווייטען]. געה שוין געה, הערשקא, פאר וועמען האלטסט דו מיך? איך זאג נאר גלאט אזוי: קוק דיך צו צום מיידעל. זי שיינט, ווי די זון! געפעלט דיר אויגען? ברעמען? איהר קוק?... א קראסאוויצע!

שניאורסאן. א קראסאוויצע, א קראסאוויצע. האסט פאלקאם רעכט. נאר צופיעל איינקוקען זיך אין איהר — וואלט איך דיר ניט ראטען. איך זאג דיר נאך א מאל [מיט א באטאנונג]: ס'איז א אידישע טאכטער!... און בכלל וואלט איך דיך בעטען, זאלסט זיין געהיט מיט א ווארט אט דא. זאלסט בעסער אפשווייגען דארט, וואו דו פארשטעהסט ניט, בכדי ס'זאל זיך זיי ניט ווארפען אין די אויגען, וואס דו ביזט שוין צו־פיעל גוי... צו וואס, למשל, האט דיר געטויגט אויסטראכטען א ליגען, אז דו ביזט פון די ליבאוויטשער שניאורסאנס?...

איוואנאוו. מטודאק! ניט איך — דאס האט אט דער איד, אט דער שפירא, מיך איינגערעדט, אז איך בין פון יענע שניאורסאנס... ער איז, וואאבשטשע, א מאדנער איד, חא־חא!

נאר די טאָכטער זיינע! די טאָכטער!... [לאזט קיין אויג ניט אראפּ פון בעטין פון דערוויילע].

ש נ י א ו ר ס א ָ ן. וויעדער די טאָכטער? הער שוין אויף צו קוקען אהין אזוי שטארק!... [ווארפט אוועק דעם פּאפּיראס, טהוט זיך א דרעהע־אויס צוריק, נעהמט־צו צום טיש. איוואנאוו נעהמט איהם נאך. שניאור־סאן צו שפּיראן]. אויסגעצייכענט, הער שפּירא. מיר האָבען זיך מיט מיין חבר איבערגעלעגט, און ס'איז געבליבען, אז איהר זאָלט אייך באַמיהען מיט איהם צום דאנטיסט, און איך וועל מיר געהן אהיים. [נעמט זיך געזעגענען. איוואנאוו געזעגענט זיך אויך מיט שרה שפּירא און מיט בעטין, דריקט איהר די האנט זעהר ווארעם. שניאורסאן באמערקט דאס].

ד ו ד ש פ י ר א ָ. נו, וואָס דען? אז איך זאָג, ווייס איך וואָס איך זאָג. וואָס מיך קאָסט שוין אָפּ אָט דאָס פּראוואָזשי־טעלסטווע, זינט איך בין א היגער, וואָלט זיך עס אייך אנדערער געמעגט ווינטשען! זעהט איהר אָט די דאָזיגע גרויע האָר? [ווייזט שניאורסאנען דעם קאפּ און די בארד]. דאָס איז אַלץ צו פאַרדאַנקען, איהר זאָלט מיר קיין פאַראיבעל ניט האָבען, איוואַן איוואַנאָוויטש, אייער פּאָליציע מיט אייערע אוטשאסטקעס מיט אייערע פּראַוועס...

[נעמט זיך אנטהון. אלע דריי לאזען זיך צו דער טיר — שניאורסאן און איוואנאוו אויף צו פריהער, דוד שפּירא פון הינטען].

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאן]. דוד! האסט נאך אפילו דיין טיי ניט אויסגעטרונקען! האָסט נאָך גאָרניט געגעסען!

ד ו ד ש פ י ר א [שוין פון דער טיר]. וואָס מיר טיי? ווער מיר עסען? ביי מיר איז א אידען א טובה טהון פריהער פון אַלע טרינקעכצען מיט אַלע עסעכצען! האָסט פאַרגעסען, אפנים, אז איך הייס דוד שפּירא, פון די אמת'ע שפּיראָס, איהר פאַרשטעהט צי ניין [שוין פון יענער זייט טיר], פון די סלאָוויטער!...

ד ע ר פ א ָ ר ה א נ ג פ א ל ט.

ענדע פון'ם ערשטען אקט.

צווייטער אקט

[דאס זעלבע גרויסע צימער ביי שפּיראָן אין הויז, נאָר אַנדערש צו־נעקלויבען, אַראַנזשירט פאַר איין אָוענט, אויף אויפצונעמען געסט. אויפ'ן טיש בלומען, טיי־געשיר, וואזעס מיט פרוכטען, ניסלעך און אַלערליי איינגעמאַכטסען אויף צו פארבייסען. דער זאל איז גוט באַלויכטען. — שרה שפּירא איז אָנגעטהאָן שבת'דיג, מיט איהר גאַנץ ביסעל ציערונג, וואס זי פּאַרמאָגט, פאַרנומען מיט גרייטען צום טיש און אַוועקשטעלען די אַלע אויסגערעכענטע זאכען. סיאַמקע העלפט איהר אויסשטעלען די טעלער, די גלעזלעך מיט די קעלישקעס. נאָר ווי אַזוי ער שטעלט, געפעלט דאס ניט דער מוטער, און זי שטעלט דאס איבער].

שרה שפּירא. ניט אַזוי. אַט אַזוי דאַרף שטעהן. קיין עין־הרע, אַ בחור'על פון דריטער קלאַס, און הויבסט נישט אָן צו פאַרשטעהן פון דאַנען אַהין. ס'איז נישט דיין מלאכה. געה שוין בעסער צו דיין ארבייט — לערנען, מאַכען די אוראָקען!

סיאַמקע. האָסט דאָך מיך אַליין גערופען, מאַמע, איך זאָל דיר העלפען.

שרה שפּירא. העלפען? אַז דו קאָנסט אָבער ניט!

סיאַמקע. פאַר וואָס קאָן איך ניט?

שרה שפּירא. דערפאַר וואָס דו קאָנסט ניט, האָסט דו געהערט אַ ביסעל! [באווייזט איהם]. אַט דאָס גלאָז באַדאַרף שטעהן אַט דאָרט, און דאָס שעלעכעל באַדאַרף שטעהן אַט דאָ, און דער הויכער וויין־קעלישעק — אַט דאָרט, און דאָס קליינע בראָנפען־קעלישעקעל — אַט־אָ־דאָ־אָ. ווייסט דו שוין?

ס י אַ מ ק ע. נו, האָב איך דאָך נעוואָלט אַזוי. [ווײַל אוועק־שטעלען אַזוי, ווי די מאַמע ווילט, וואַרפט־אום אַ ווײַן־קעלישעק און צעב־עכט איהם].

ש ר ה ש פּ י ר אָ. שוין? מזל טוב! אין אַ גוטער שטאָדט! אַנו, וויפיעל קעלישקעס האָסט דו שוין צעבראָכען?

ס י אָ מ ק ע [בלייבט שטעהן]. וויפיעל קעלישקעס? סך־הכּל איינעם אַ קיעלישעק.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. סך־הכּל? דאַנקען און לויבען יאָסקי דעם טויבען. אַ גליק, וואָס ניט אַלע.

ס י אָ מ ק ע. וואָס בין איך שולדיג, אַז ס'איז אַזעלכע קעלישקעס? מע טהוט זיי אַ ריהר, ברעכען זיי זיך.

ש ר ה ש פּ י ר אָ. אַ ריהר פון אַ בלייען פיינגעלע! [נעמט־צונויף די שטיקלעך גלאָז]. זיין זאָל עס שוין אַ כּפּרה פאַר דיר און פאַר אונז אַלע און פאַר כּל ישראל... [פּויזע]. טאָמער וואָלסט דו בעסער געגאַנגען טאַקי מאַכען די אוראָקען, איידער מאַכען היזקות? ג'יה שוין, געה צו די אוראָקען!

ס י אָ מ ק ע [באַטריבט]. אוראָקען? טאָג ווי נאַכט אוראָקען און אוראָקען און אוראָקען! איין מאָל אין יאָהר איז ביי בעטין אימעניגעס, איז אויך אוראָקען! [נעהמט־אָפּ אַהן חשק. — פון דער זעלבער טיר קומט־אַן ב ע ט י, האַלב־אויסגעטהאַן, די האָר צעלאָזט, מיט אַ שאַלעכעל אויף די נאַקעטע אַכסלען].

ב ע ט י [בלייבט שטעהן אויף דער שוועל, קוקט זיך אַרום, שיינט]. ניטאָ נאָך קיינער, מאַמע?

שרה שפּירא [נישט איבערראַשענדיג איהר אַרבייט]. אַזוי פריה?

ב ע ט י. און דער טאַטע וואו איז? און דער קוואַרטיראַנט?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וואו זאָלען זיי זיין? אין אוטשאַסטאָק! האָסט פאַרגעסען, אַז מע האָט דעם קוואַרטיראַנט אַרויסגערופען אויף זיעבען פאַרנאַכט אין אוטשאַסטאָק?

ב ע ט י. וואָס זשע איז־אַזוי לאַנג? [קוקט צו זיך אויף דער האַנט, אויף וועלכער ס'איז צו זעהן אַ גאָלדען בראַסלעטעל, מיט אַ זייגערעל

איינגעפאַסט]. שוין באַלד אַכט. [גנבה'ט זיך אונטער נאָהענט צו דער מוטער, טראָגט איהר צו גלייך צו דער נאָז איהר האַנט מיט'ן בראַסלעטעל, ווייזט איהר אויפ'ן זייגערעל]. וואָס זאָגסט דו, מאַמע, אויף דעם?

שרה שפּירא [וואַרפט אַ קוק אויפ'ן בראַסלעטעל און אויף דער טאָכטער]. אַ בראַנזעליעט?

בעטי. אַ בראַסלעט, ניט קיין בראַנזעליעט!

שרה שפּירא. אַ גאָלדענער?

בעטי. אַ גאָלדענער.

שרה שפּירא. מיט בריליאַנטען?

בעטי. מיט בריליאַנטען.

שרה שפּירא. אמת'ע?

בעטי. אמת'ע.

שרה שפּירא [אַ פּלעסק מיט די הענט]. בע־טי!

בעטי. וואָס'טו זיך דערשראָקען, מאַמע?

שרה שפּירא. ס'איז פון איהם? פונ'ם קוואַרטיראַנט?

בעטי. נו־יאָ, צו די אימענינעס. וואָס איז דען?

שרה שפּירא. „וואָס איז דען" — פרעגט זי! [פּויזע]. נישט באַדאַרפט צו נעמען...

בעטי [זשענירט]. פאַר וואָס?

שרה שפּירא. פאַר שבת... ניט אַזוי פיהרט זיך עס ביי לייטען...

בעטי. ביי לייטען! ווער זענען דאָס די „לייטען"?

שרה שפּירא. „לייטען" — מיינט מען דאָס די גאַנצע וועלט, אַלע אָנשטענדיגע מענטשען... אָנשטענדיגע מענטשען זענען זיך ניט אַזוי נוהג.

בעטי. ווי אַזוי דען זענען זיך נוהג די אָנשטענדיגע מענטשען?

שרה שפּירא. ביי אָנשטענדיגע מענטשען איז פריהערט אַ וואָרט, דערנאָכעט אַ קנס־מאָל, דערנאָך שרייבט מען תנאים, ברעכט מען טעלער...

ב ע ט י [ווייל ניט הערעו ווייטער]. מאמע! איך האָב דיר גע־זאָגט וויפיעל מאָל, אז ווענען דעם זאָלסט דו מיט מיר גאָרניט רעדען — עס האַלט נאָך גאָרניט דערביי. לאָז מיך צורוה! לאָמיך פריהער ענדיגען די גימנאַזיע.

ש ר ה ש פ י ר אָ. די גימנאַזיע ווע֏סט דו, אם ירצה שם, ענדיגען אין גיכען, הלואי זאָלען מיר שוין אזוי גיך אויפגערעכט ווערען אַלע אידען... און אויב ער וויל דיך, דו ביזט איהם געפעלען, באַדאַרף ער פריהערט געבען צו וויסען אונז, און מתנות — דאָס איז שוין נאָכדעם...

ב ע ט י [פארזארגט, נעמט נישט אראפ קיין אויג פונ׳ם בראַסלעטעל]. קומט־אוים נאָך דיין שכל, אז איך באַדאַרף עס איהם אָפּגעבען צוריק?...

ש ר ה ש פ י ר אָ. חלילה! ווער זאָגט דען צוריק? א מתּנה גיט מען ניט צוריק — דאָס איז א פּאַטש אין פנים, האָסט דו געהערט א ביסעל?... [עס הערט זיך א קלונג פון אונטען. בעטי הילט זיך איין אינ׳ם שאַלעכעל און לויפט־אָפּ צו זיך. שרה רופט הויך]. סיאָמע! סיאָמקע? [פון דער זייטיגער טיר באווייזט זיך סיאמקע]. געה נאָר, מע קלינגט שוין. [סיאמקע לאזט זיך אראפ עפענען און קומט באלד צוריק א פארסאפּעטער פון די טרעפּ ארויף].

ס י אָ מ ק ע. אונזער קווארטיראַנט׳ס חבר, איוואַן איוואַ־נאָוויטש.

ש ר ה ש פ י ר אָ. א? דער גויעץ? א וואויל גויעצעל אָט דער איוואַן איוואַנאָוויטש, זיין זאָל ער די כפּרה פאַר דיין מינדסטען נאָגעל!

ס י אָ מ ק ע. פאַר וואָס שעלסט דו איהם, מאמע? פאַר וואָס קומט עס איהם?

ש ר ה ש פ י ר אָ. ניט דיין עסק, קליינער וועוריק! דו שטעלסט זיך אויך אַוועקעט אויס׳טענה׳ן מיט דער מאמע? געה, צו די אוראָקען געה!

ס י א מ ק ע. ווידער א מאל אוראקען און אבער א מאל אוראקען! [נעהמ־אפ ווארט־שענדיג. עס קומט־אריין ש נ י א ו ר ס א ן, דער וואס גילט אונטער'ן נאמען איוואן איוואנאוויטש איוואנאוו].

ש נ י א ו ר ס א ן [אנגעטהאן אין סטודענטישער אוניפארם, פיינטשיק]. אייך קומט מזל־טוב, מאדאם. [קוקט זיך ארום]. וואו איז זי, די אימעניניצא אליין? און דער בעל־הבית וואו איז? און אייער קווארטיראנט, מיין חבר?

ש ר ה ש פ י ר א [בעט איהם זיצען, זעצט זיך אליין אויך אוועק אויף דער קאנאפע, וואס איז דער אוואנסצענע]. די אימעניניצע איז נאך ניט פארטיג מיט איהר טואלעט. איהר ווייסט ניט? א בארישני, ביז זי טהוט זיך אן... און מיין מאן מיט'ן קווארטיראנט — די זענען אין אוטשאסטאק. טאקי צוליעב אייער חבר'ס פראוואזשיטעלסטווע.

ש נ י א ו ר ס א ן. ווידער אין אוטשאסטאק? ווידער פראוואזשיטעלסטווא?

ש ר ה ש פ י ר א. וואס זשע? איהר מיינט, ס'איז גרינג צו זיין א איד? גוט איז אייך, אז איהר זענט ניט קיין איד, ווייסט איהר ניט פון קיין פראוועס...

ש נ י א ו ר ס א ן. ער האט דאך שוין געהאט אלע פראוועס, אייער קווארטיראנט?

ש ר ה ש פ י ר א. אלע פראוועס? ניט מעהר זאלען זיי עס פארמאגען, איך מיין טאקי די נויים מיין איך... [פארחאפט זיך]. אחוץ אייך. אייך רעכענען מיר ניט פאר קיין גוי...

ש נ י א ו ר ס א ן [לאכט]. פאר וואס עפּיס?

ש ר ה ש פ י ר א. דערפאר, ווייל אויף אייך זיצט א אידישער קאפ. און א פנים, דארף איך אייך זאגען, איז ביי אייך אויכעט א אידיש.

ש נ י א ו ר ס א ן [חאפט א קוק אין שפיעגעל]. טאקי באמת?

ש ר ה ש פ י ר א. וואס זשע, איך וועל אייך אויסטראכטען א ליגען? פרעגט וועמען איהר ווילט... [פארחאפט זיך]. נאר אפשר

האָב איך אייך דערמיט באַלעדיגט? בעט איך אייך, איהר זאָלט מיר הונדערט מאָל מוחל זיין...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. באַלעדיגט? חלילה! אדרבה, פאַרקעהרט!

ש ר ה ש פּ י ר אָ. זאָל איך האָבען אזא יאָהר, וואָס פאַר אַ חכם איהר זענט! איך האָב שוין ניט איין מאָל געטראַכט, הלואי וואָלטען געווען אַ סך אזעלכע גויים, ווי איהר...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. וואָס זשע וואָלט געווען?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וואָלט אפשר געקומען משיח... [רוקט זיך צו נעהענטער צום גאַסט און רעדט מיט אַ האַלבען טאָן נידעריגער]. יאָ, וואָס האָב איך אייך געוואָלט בעטען, איוואַן איוואַנאָוויטש? [קוקט זיך אַרום]. איצט איז דאָ נישטאָ קיינער, קאָן איך מיט אייך רעדען אויג אויף אויג. איך האָב מיך שוין עטליכע מאָל געקליבען מיט אייך צו רעדען... [קווייקעלט זיך]. האָט קיין פּאַראיבעל ניט, איך וואָלט עס אפשר ניט באַדאַרפט, נאָר אַ מאַמע, אַ מאַמע'ס האַרץ... [אַנטשליסט זיך]. איך האָב אייך געוואָלט בעטען, איהר זאָלט מיר זאָגען, ווי איין איינענער, ווי איין אמת'ער גוטער פריינט: ו ו ע ר איז ער און ו ו אָ ס איז ער?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. ווער, אייגענטליך?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. ווער!... איהר ווייסט שוין, ווען איך מיין. אייער חבר מיין איך.

ש נ י א ו ר ס אָ ן. וועלכען חבר?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וועלכען חבר!... שניאורסאָנען מיין איך!

ש נ י א ו ר ס אָ ן. אַ? שניאורסאָנען מיינט איהר? אקעגען וואָס פרעגט איהר דאָס, אייגענטליך? [חאַפּט זיך צו דער קעשענע, נעמט־אַרויס דעם פּאַרטאַבאַק, וויל פאַררויכערען אַ פּאַפּיראָס און געפינט ניט. באַהאַלט צוריק].

ש ר ה ש פּ י ר אָ. אקעגען וואָס איך פרעג? אקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט, אַז ווער עס פרעגט, דער בלאָנזעט ניט...

שניאורסאָן. וואָס זשע פרעגט איהר עפּיס גראָד ביי מיר?

שרה שפּיראָ. ביי וועמען דען זאָל איך פרעגען? איהר זענט דאָך עפּיס מיט איהם, ווי אנדערע צוויי, און ער האַלט דאָך פון אייך עפּיס גאָר ווי איין אייגענער ברודער, טהוט ניט אָהן אייך פון דאַנעט אַהין...

שניאורסאָן. סע קאָן זיין... וואָס זשע, אייגענטליך, ווילט איהר וויסען פון מיר?

שרה שפּיראָ. וויל איך וויסען פון אייך, וואָס פאַר אַ מענטש ער איז?...

שניאורסאָן. זעהר אַ וואוילער מענטש.

שרה שפּיראָ. דאָס איז גאָר?

שניאורסאָן. וואָס נאָך האָט איהר געוואָלט?

שרה שפּיראָ. אַז ער איז אַ וואוילער מענטש — דאָס וויים איך אָהן אייך.

שניאורסאָן. וואָס זשע ווילט איהר פון מיר?

שרה שפּיראָ. וויל איך פון אייך, אַז איהר זאָלט מיר זאָגען, צי ס'איז טאַקי אמת, אַזוי ווי ער דערצעהלט, אַז ער האָט אַ באַבושקאַ, אַ רייכע, אַ מיליאָנשטשיצע פון צוויי הונדערט טויזענט?...

שניאורסאָן [שלאָגט איהר איבער]. אַ מאָדנע אידינע איהר זענט! איהר אַליין האָט נאָר־וואָס געזאָגט, אַז איך בין מיט איהם די בעסטע, די נאָהענטסטע פריינט, געהט איהר ביי מיר זיך נאָכפרעגען אויף איהם און קאָנטראָלירען, וואָס ער זאָגט אייך און וואָס ער דערצעהלט אייך!

שרה שפּיראָ. איהר מיינט, חלילה, איך גלויב איהם ניט, אָדער וואָס? איך גלויב איהם אַלסדינגג. ער איז אַ בחור — אויף מיר אַזאַ יאָהר! אַ פיינער בחור, און אַ לייטישער בחור, איין אָפענע האַנט, און אַ גוט האַרץ, און איין איידעלמאַן ביז גאָר. נאָר וואָס דען? עפּיס פעהלט איהם... איך וויים ניט וואָס... איין

עבירה, וואס איהר זענט א כריסט, וועט איהר מיך ניט פאר־שטעהן...

ש נ י א ו ר ס א ן. נישקשה, איהר מעגט רעדען — איך פאר־שטעה אלסדינג. [חאפט זיך ווידער צו דער קעשענע, נעמט־ארויס דעם פארטאבאק, זעהט, ער איז א לעדינער, אהן פאפיראסען, באהאלט ער איהם צוריק].

ש ר ה ש פ י ר א. איהר פארשטעהט אלסדינג, נאר דאס וועט איהר ניט פארשטעהן. איהר זענט פארט נישט קיין איד! איהר זאלט זיין א איד — עהע־הע!...

ש נ י א ו ר ס א ן [דערפריידט]. וואס זשע וואלט געווען?

ש ר ה ש פ י ר א. וואלט איהר גאר אנדערש פארשטאנען. און אזוי איז ארויסגעוואָרפען אונזער גאנצער שמועס.

ש נ י א ו ר ס א ן. עס טהוט מיר לייד. נאר אקעגען וואס, אייגענטליך, איז אט דער גאנצער שמועס?

ש ר ה ש פ י ר א. אקעגען וואס? אקעגען דעם, וואס איהר זאגט, מע קען ניט א מענטשען, ביז מע עסט ניט אויף מיט איהם א פוד זאלץ. איך מיין עם מאקי אייער חבר, אונזער קווארטיראנט שניאורסאן. איהר זענט דאך מיט איהם באקענט שוין אזוי לאנג, מע קאן זאגען, פון קינדהייט אן, — ווי האלט איהר פון איהם? איך מיין, וואס פאר א מיינונג זענט איהר פון איהם? איהר מעגט זיין זיכער, אז אלסדינג, וואס איהר זאלט ניט זאגען, — איז צווישען אונז וועט דאס בלייבען. מיר זענען ניט אזעלכע מענטשען, חלילה...

ש נ י א ו ר ס א ן [נעמט ווידער א מאל ארויס דעם פארטאבאק, געפינט נישט קיין פאפיראס, באהאלט עס צוריק]. הערט, וואס איך וועל אייך זאגען, מאדאם. איהר אליין זאגט דאך אויף מיר, אז איך האב א אידישען קאפ אויף זיך...

ש ר ה ש פ י ר א. איך זאג? אלע זאגען עס. און א אידיש פנים אויך...

ש נ י א ו ר ס א ן. זעהר שען. וויבאלד אזוי, פארשטעהט איהר דאך אליין, אז איך פארשטעה אייך דורך און דורך. איך

פאַרשטעהט אַ זאַך מיט'ן קוק... מיר דאַרף מען קיין פינגער אין מויל ניט לעגען...

שרה שפּירא. געוויס אַזוי! איהר'ט איהם אָפּבייסען...

שניאורסאָן. אַלזאָ, הערט זשע מיך אויס, מיין ליעבע מאַדאַם. איהר האָט געפּועל'ט ביי מיר. איך וועל אייך זאָגען אַלסדינג, וואָס איהר ווילט. נאָר...

שרה שפּירא. נאָר וואָס?

שניאורסאָן. נאָר מיט איין תנאי.

שרה שפּירא. דהיינו, מיט וואָס פאַר אַ תנאי?

שניאורסאָן. איהר וועט מיר פריהער ענטפערען אויף דעם, וואָס איך וועל אייך פרעגען.

שרה שפּירא. אַך! מיט'ן גרעסטען כבוד! איך וועל אייך זאָגען אַלסדינג, ווי איין אייגענעם טאַטען... וואָס זשע, אשטייגער, האָט איהר געוואָלט פרעגען?

שניאורסאָן. איך האָב אייך געוואָלט פרעגען... דאָס הייסט, איך האָב געוואָלט וויסען ביי אייך, צי ער האָט גערעדט מיט אייער טאָכטער, צי מיט אייך נאָר אַליין?

שרה שפּירא [פינטעלט מיט די אויגען]. ווער גערעדט?

שניאורסאָן. אַזוי? איצט פרעגט איהר שוין „ווער?" איך רעד פונ'ם זעלביגען פאַרשויך, וואָס איהר... איך וויל וויסען, צי ער האָט מיט אייך גערעדט?

שרה שפּירא [פינטעלט מיט די אויגען]. וועגען וואָס גערעדט? האָט קיין פאַראיבעל ניט — איך פאַרשטעה ניט גוט רוסיש...

שניאורסאָן [שוין אַ ביסעל בייז]. אַ? איהר פאַרשטעהט ניט גוט רוסיש? [וויל אויפשטעהן].

שרה שפּירא [האַלט איהם אָפּ]. האָט קיין פאַראיבעל ניט, איוואַן איוואַנאָוויטש, אפשר האָב איך אייך באַלעדיגט?

שניאורסאָן. באַלעדיגט? זאָל גאָט היטען! איך האָב פיינט באַלעדיגען זיך... איך מיין נאָר, אַז איהר זענט, דאַכט מיר, שוין צו אַ קלוגעטשקע!...

שרה שפּירא. למאי זאָלט איהר מיך חושד זיין, איוואַן איוואַנאָוויטש? גלויבט מיר, זאָל עס מיר אָנגעהן, וואָס איך ווינטש אייך!... מיין מאַן, אשטיינגער, זאָגט אויך אויף אייך, אז איהר זענט א גאָלד. און אפילו מיין טאָכטער, וואָס האָט פיינט אזוי גיך נאָכגעבען, — איהר קענט דאָך זי, זי איז א שפּירא, פון די שפּיראָס — זאָגט זי אויך, אז...

שניאורסאָן [אויפגעלעבט]. אז וואָס?

שרה שפּירא. אז... אָבער איהר וועט דאָך עס קיינעם ניט איבערגעבען?

שניאורסאָן. פאַר וועמען האָלט איהר מיך?

שרה שפּירא. מיין טאָכטער זאָגט, אז זי זאָל האָבען די ברכות, וואָס איהר זענט מעהר איד, ווי אונזער שכן שניאורסאָן.

שניאורסאָן. אָט דאָס איז גאָר?

שרה שפּירא. וואָס נאָך האָט איהר געוואָלט?... [רוקט זיך צו נאָך א מאָל נאָהענט צו איהם, רעדט שטיל און זיס]. הכלל, איז וואָס זאָגט איהר וועגען איהם?

שניאורסאָן [מאַכט זיך תמ'עוואַטע]. וועגען וועמען?

שרה שפּירא. וועגען וועמען!... וועגען שניאורסאָנען!

שניאורסאָן. וועגען שניאורסאָנען? גאָרניט. וואָס האָב איך אויף איהם צו זאָגען? איך האָב אייך נאָר א פּרעג געגעבען א זאַך, וואָס איך וואָלט עס געדאַרפט וויסען, טאַקי פון אייער אינטערעס וועגען, מאַכט איהר זיך נאַאיוו, גלייך ווי איהר פאַרשטעהט ניט, — האָב איך מיט אייך ניט וואָס צו רעדען...
[שטעהט-אויף, חאַפּט זיך ווידער א מאָל צו די פּאַפּיראָסען, לאָזט זיך געהן].

שרה שפּירא [דערשראָקען]. וואוהין איז, איוואַן איוואַנאָוויטש? אָט באַלד קומען זיי דאָך, אייער חבר און מיין מאַן און די איבעריגע געסט...

שניאורסאָן. אויף איין מינוט. איך האָב פאַרגעסען קויפען פּאַפּיראָסען. איך קום באַלד צוריק. [געהט-אָפּ. פון צווייטען צימער שטעקט זיך ארויס בעטי'ס קאָפּ: די האָר שוין צונעקלויבען].

ב ע ט י. מאַמע! ווער איז דאָ געווען? מיט וועמען האָסט דו דאָ געשמועסט?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. דער כּפּרה'ניק איז דאָ געווען. קום נאָר אַהער, בעטי!

ב ע ט י [געהס־צו]. וואָסער כּפּרה'ניק?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. זי ווייסט שוין ניט וואָסער כּפּרה'ניק! אונזער קוואַרטיראַנט'ס הבר.

ב ע ט י. קאָנסט דו דאָך זאָגען איוואַן איוואַנאָוויטש. וואו זשע איז ער אַהינגעקומען?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וועט זי מיך לעהרנען רעדען! ער קומט באַלד צוריק. זיץ, טאָכטער, איך דאַרף דיר עפּיס דערצעהלען אַ שענס.

ב ע ט י. אַבי אַ שענס. [זעצעז זיך אוועק ביידע אויף דער קאַנאַפּע, וואָס נאָהענט צו דער ראַמפּע].

ש ר ה ש פּ י ר אָ. ווער ס'איז שען — איך בין קלוג.

ב ע ט י. אַקעגען וואָס איז דאָס געזאָגט געוואָרען?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. אַקעגען דעם, וואָס דו זאָגסט: „אַ סוד פאַר גאַנץ בראָד". לאָזט זיך אויס, אַז פונ'ם סוד ווייסט די גאַנצע וועלט, אַחוץ מיר, טאַטע־מאַמע.

ב ע ט י. וואָסער סוד?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וועגען דיר מיט אונזער קוואַרטיראַנט, אַז עס האַלט ביי...

ב ע ט י [צעבייזערט]. אַי, מאַמע! עס האַלט גאַרניט דערביי, האָב איך דאָך דיר געזאָגט שוין! איך קלער גאָר אפילו ניט פון דעם, וואָס דו מיינסט און וואָס דיר ווילט זיך...

ש ר ה ש פּ י ר אָ. פון וואַנען זשע ווייסען דאָס אַנדערע, זייטיגע מענטשען?

ב ע ט י. פון אייך אַליין מסתמא. איך מיין טאַקי פון דיר און פונ'ם טאַטען. איהר זאָלט ווינציגער רעדען דערפון, וואָלט קיינער ניט גערעדט.

ש ר ה ש פ י ר אָ. מיר רעדען דען עפּיס? מיר שווייגען! רעדען רעדען אַנדערע, זייטיגע.

ב ע ט י. ווער זענען די אַנדערע, די זייטיגע?

ש ר ה ש פ י ר אָ. אַט, למשל, אַט דער גוי האָט אָפּגערעדט מיט מיר אַ האַלבע שעה...

ב ע ט י [אומרוהיג]. וואָס זשע האָט ער גערעדט מיט דיר?

ש ר ה ש פ י ר אָ. ער האָט מיך געפרעגט, ווי אַזוי און וואָס און ווען, און וואו האַלט דאָס ביי אייך מכּח'ן שידוך...

ב ע ט י [אויסער זיך]. טאַקי אַזוי, מיט די ווערטער האָט ער ביי דיר געפרעגט?

ש ר ה ש פ י ר אָ. דוקא מיט די ווערטער ווילסט דו?

ב ע ט י. ווי אַזוי זשע פּונקט האָט ער דיך געפרעגט?

ש ר ה ש פ י ר אָ. וואָס איז ביי מיר — אַ קאָפּ פון אַ באָדי? איך בין טאַקי מחויב צו געדענקען איטליכס וואָרט באַ־זונדער? און וואָס ביזט דו עס פּאַר אַ סליעדאָוואַטעל, וואָס איך דאַרף דיר אָפּגעבען דין־וחשבון? איך דערצעהל דיר, אַז ער האָט מיך געפרעגט — האָט ער מיך געפרעגט. קיין ליגנערין בין איך, דאַכט זיך, ניט געוועזן קיינמאָל, און היינט אויך ניט...

ב ע ט י [איינגעהאַלטען]. גוט, מאַמע. איך זאָג דען, חלילה, עפּיס?... הכּלל, לאָמיך הערען ווייטער. וואָס זשע האָסט דו איהם דערויף געענטפערט?

ש ר ה ש פ י ר אָ. ענטפערען וועל איך איהם? אַזאַ נאַר בין איך טאַקי? איך האָב אָנגענומען אַ פולען מויל מיט וואַסער און האָב געהאַפּט אַ שווייג.

ב ע ט י. גאָרנישט געענטפערט?

ש ר ה ש פ י ר אָ. אַזוי ווי די וואַנט!

ב ע ט י. אַ שאָד. האָסט איהם באַדאַרפט זאָגען, ערשטענס, אַז ס'איז אַ נעכטיגער טאָג...

ש ר ה ש פ י ר אָ. געוויס האָב איך איהם געזאָגט, אַז ס'איז אַ נעכטיגער טאָג.

בעטי. און, צווייטענס, אז זייטיגע מענטשען האבען דא ניט וואס צו אינטערעסירען זיך...

שרה שפירא. נאך שענער האב איך איהם געזאגט. איך האב איהם געזאגט, אז ער מעג טאקי האבען א אידישע נאז, נאר שטעקען זי אהין, וואו מע דארף ניט, איז ניט נויטיג...

בעטי. זעהסט דו, מאמע, דאס איז שוין איבעריג. דאס האסט דו איהם ניט באדארפט זאגען.

שרה שפירא. חלילה! אזוי טאקי, מיינסט דו, מיט די ווערטער? אזוי גראב בין איך נאך ניט! איך האב איהם נאר געזאגט, אז אלע געפינען, אפילו דו אויך, אז ער האט א אידישע נאז... [בעטי מאכט א באוועגונג]. ניין! דאס הייסט, נישט קיין אידישע נאז האב איך איהם געזאגט, נאר א אידיש פנים...

בעטי [אומגעדולדיג]. צו וואס, מאמע, האבען דיר געטויגט אט די איבעריגע רעד? און וואס איז דאס גלאט פאר איבעריגע שמועסען? און וואס ווילט איהר פון מיר מיט אייערע שידוכים?...

שרה שפירא. שא! שריי ניט אזוי! מע ווערט פון דיר ניט גליקליך, האסט דו געהערט א ביסעל!

בעטי. מאמע! איך וויל זיך מיט דיר ניט צעקריעגען היינט, אויף מיינע אימענינעס. נאר איין זאך וועל איך ביי דיר בעטען: דו זאלסט זיך ניט אריינמישען אין מיינע געשעפטען.

שרה שפירא. אין איהרע געשעפטען!...

בעטי. נו־יא. יעדער האט זיך זיינע געשעפטען. דו זאלסט שטעהן פון דערווייטען, צוקוקען — און שוין!

שרה שפירא. הערען און זעהען און שווייגען?

בעטי. און שווייגען! איך בין שוין ניט קיין קליין מיידעלע. איך קאן שוין מיין שטעדטעל באשטעהן. אך בין שוין אלט נייענצעהן יאהר!

שרה שפירא. אזוי? אזש נייענצעהן יאהר? פססנו! א קלייניגקייט? וואס זאגט איהר אויף דעם פרעסטארעץ? נייענצעהן יאהר! [עס דערהערט זיך א קלונג. בעטי אנטלויפט צו זיך. שרה

רופט סיאָמקען אויף אַ קול]. סיאָמקע? סיאָמעניו, געה נאָר, מע קלינגט! [סיאָמע קומט־אַרויס, לויפט עפענען און קומט אַריין מיט׳ן פאָטער].

ד ו ד ש פּ י ר אָ [טראָגט איןביידע הענט פּעקלעך און סקאַרמוטשקעס, גיט דאָס איבער שׂרה׳ן, טהוט זיך אויס]. ננו, נאַדיר אַ לויפעניש! באַשערט געוועזן צרות — האָט גאָט צוגעשיקט אַ קוואַרטיראַנט מיט פּראָוואָזשיטעלסטוועס! טאָמער איז קאַרג אייגענע צרות, באַדאַרף מען נאָך האָבען פּרעמדע!

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וואו זשע איז ער אַליין?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. ווער?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. דער קוואַרטיראַנט.

ד ו ד ש פּ י ר אָ. שניאורסאָן? ער קומט באַלד. ער האָט זיך קוים אַרויסגעהאַפּט פון דאָרט, ווי פון אַ באָד, און איז אַוועקגעפלויגען קויפען בלומען און אַ טאָרט לכבוד די היינטיגע אימענינעס. [קוקט זיך אַרום]. וואו איז זי ערגיץ, אונזער אימענינניצע?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. זי טהוט זיך אָן. [צו סיאָמקען]. דו געה נאָר צו דיינע אוראָקען. האָסט דאָ ניט וואָס צו שטעהן.

ד ו ד ש פּ י ר אָ. וואָס יאָגסט דו אַרום דאָס קינד? די אוראָקען און די אוראָקען! היינט אויך אוראָקען? [סיאָמקע קוקט מיט דאַנקבאַרקייט אויפ׳ן פאָטער].

ש ר ה ש פּ י ר אָ. איך וויל ניט, ער זאָל דאָ שטעהן. איך באַדאַרף מיט דיר עפּיס רעדען.

ד ו ד ש פּ י ר אָ. אַ סוד? [צו סיאָמקען]. נו, געה, מיין זוהן, וועסט נאָכדעם אַ ביסעל שפּעטער אַרויסקומען, וועסט דו פאַרזוכען פון אַט די אַלע גוטע זאַכען. [ווייזט איהם אויף די פּעקלעך, וואָס אויפ׳ן טיש. — סיאָמקע אָפּ]. נו, וואָס פאַר סודות, למשל?

ש ר ה ש פּ י ר אָ [רעדט שטיל, כמעט דעם מאַן אויפ׳ן אויהער]. איך קאָן דיר אָנזאָגען אַ בשורה, דוד: עס האַלט שוין ביי זיי ווייט. גאָר ווייט.

ד ו ד ש פּ י ר אָ [דוקא הויך]. ביי וועמען ביי זיי?

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. ששש!... כּלומרשט ווייסט ער ניט. מע באַדאַרף איהם צעקייען און אַריינלעגען אין מויל אַריין. ביי די קינדער — ביי אונזער טאָכטער מיט׳ן קוואַרטיראַנט.

ד ו ד   ש פּ י ר אָ. אַט אַזוי אַז דו רעדסט, פאַרשטעהט מען. וואָס זשע הייסט עס „ווייט״? און וואָס עפּיס אַזאַ גדולה אויף דיר?

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. פאַר וואָס ניט? האָסט אַ שענערען שידוך? אַ משפחה, זאָגסט דו דאָך אַליין, די ליבּאַוויטשער שניאורסאָנס. די ערשטע ביי אידען.

ד ו ד   ש פּ י ר אָ. ניט די ערשטע, נאָר די צווייטע. פריהער די שפּיראָס, דערנאָך די שניאורסאָנס. נו? און ווייטער וואָס?

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. און ווייטער — דער יונגערמאַן אַליין.

ד ו ד   ש פּ י ר אָ. איך האָב קעגען יונגענמאַן גאָרניט וואָס צו זאָגען, בּלתּי וואָס ער איז אַ ביסעל... אַ ביסעל... [זוכט מיט די פינגער]. אַ ביסעל אונטערגעשלאָגען מיט גוי.

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. דערפאַר איז ער אָבער אַ דימענט פון אַ מענטשען און האָט אַ רייכע באָבע אַ מיליאָנשטשיצע...

ד ו ד   ש פּ י ר אָ. זעהסט דו, דאָס איז שוין ביי מיר דאָס לעצטע שבּלעצטע. ערשטענס, האָב איך די מיליאָנען איהרע נישט געצעהלט, און זיי וואַרעמען מיך ווינציג־וואָס. און, צווייטענס, וואָס אָנבּאַלאַנגט געלט — איז אונזער בעטי נישט קיין אָבּי־ווער. [מיט גדלות]. זי איז שפּיראָ׳ס אַ טאָכטער, און קומט־אַרוים, דו פאַר־שטעהסט צי ניין, פון די אמת׳ע...

ש ר ה   ש פּ י ר אָ. פון די אמת׳ע, פון די סלאַוויטער שפּיראָס. מע ווייסט שוין. מע האָט שוין געהערט! איז זי אָבער נאַקעט און באָרוועס, גאָט זאָל ניט שטראָפען פאַר די רעד, און האָט ניט אַ קאָפּיקע נדן — דאָס דאַרף מען ניט פאַרגעסען. און היינטיגע צייטען, אַ מיידעל אָהן נדן, איז אַזוי ווי אַ... אַ...

ד ו ד   ש פּ י ר אָ. נו, זאָג שוין, נו — ווי אַ חזן אָהן איין עמוד, ווי אַ מלמד אָהן אַ קנעלונג, אָדער ווי אַ שטוב אָהן אַ דאַך...

נאָר זאָג מיר, איך בעט דיך, נשמה מיינע, פון וואַנען ווייסט דו דאָס, אַז עס האַלט ביי זיי אַזוי ווייט? בעטי האָט מיט דיר גערעדט? צי ער אַליין?

שרה שפּיראָ. מיט מיר דאַרף מען רעדן? און וואו זענען מיינע אויגען? [רעדט נאָך שטילער]. זאָלסט אָנקוקן, דוד, אַ בראַנזעליעט האָט ער איהר אונטערגעטראָגען, היינט צו די אימע־נינעס, מיט בריליאַנטען — אַט אַזעלכע בריליאַנטען! [ווייזט מיט די הענט].

דוד שפּיראָ [דערשטוינט]. אַ בראַסלעט? בריליאַנטען? [הויך]. וואָס פאַר בראַסלעטען? וואָס פאַר בריליאַנטען?... פע! ביי מיר געהט עס ניט! איך בין אַ שפּיראָ! [טהוט זיך אַ וואַרף צום זייטיגען צימער].

שרה שפּיראָ [האַלט איהם צו ביי׳ם אַרבעל]. שששאַ! מאַך נישט קיין געפּילדער! באַוויז ניט אַרוים דעם כּהן! דאָס אייגענע קאָן מען אַ ביסעלע שטילער אויך! צו וואָס איז דער כּעס, האָסט דו געהערט אַ ביסעל?!

דוד שפּיראָ [אין כּעס]. וואָסער כּעס? ווער איז אין כּעס? איך האָב פיינט מיט כּעס! איך האָב ליעב מיט גוטען! אָט געה איך אַריין און זאָג איהר צוויי ווערטער — איך האָב פיינט לאַנגע דבורים! איך וועל איהר זאָגען אַזוי: „הער זשע אויס, טאָכטער. מילא טאַרטען, בלומען — דאָס פאַרשטעה איך נאָך. אָבער בראַסלעטען? בריליאַנטען?... זאָלסט אַזוי גוט זיין און מוחל זיין איהם אָפּגעבען דעם בראַסלעט צוריק — און שוין!"...

[לאָזט זיך געהן צו בעטין אין איהר צימער].

שרה שפּיראָ [געהט איהם נאָך]. נאָר מיט גוטען, דוד. איך בעט דיך, ניט מיט בייזען. היינטיגע קינדער טאָר מען ניט אַנדערש...

דוד שפּיראָ [נעהענדיג]. זי לעהרענט מיך, ווי אַזוי צו רעדען! [אָפּ. — שרה בלייבט שטעהן פון דער זייט טיר, לענט־צו איין אויהער,

הערט־אונטער, טאמער וועט זי חאפּען אַ וואָרט. — איז דער צייט דערהערט זיך אַ קלונג. סיאמקע לויפט עפענען און קומט צוריק אַ פארסאפּעטער].

סיאַמקע. איוואַן איוואַנאָוויטש!

שרה שפּירא. דער רוח האָט איהם געבראַכט צו טראַגען — אַ חיטרע גויעץ! [טרעט־אפּ פון דער טיר, פריינטליך צום אריינגעקומענעם שניאורסאן, וואס גילט פאר איוואנאוו]. מיין מאַן איז שוין דאָ. ער טהוט זיך איבער.

שניאורסאַן. און מיין חבר? [נעמט־ארוים אַ פּאפּיראס].

שרה שפּירא. שניאורסאַן? ער קומט אויך באַלד צו געהן. [עס הערט זיך ווידער אַ קלונג]. אַט דאָס דאַרף ער זיין מסתמא. סיאַמעניו, זיי זיך מטריח! [סיאמקע לויפט עפענען און קומט צו לויפען].

סיאַמקע. אונזער קוואַרטיראַנט שניאורסאַן! [עס קומט אריין איוואנאוו, וואס גילט אלס שניאורסאן, אנגעלאדען מיט בלומען אין איין האנט און מיט אַ פראכטפולען טארט אין דער אנדערער האנט. דאס פנים שיינט. מיט אַ צופריעדען שמייכעל גריסט ער זיך מיט זיין חבר און שטעלט־אוועק די בלומען מיט'ן טארט אויפ'ן טיש. אין דעם קומט אן דוד שפּירא פון דער טאכטער'ס צימער צוריק, באגריסט זיך מיט'ן קווארטיראנט'ס חבר שניאורסאן, וואס גילט אלס איוואנאוו, חאפט אַ קוק אויפ'ן קווארטיראנט'ס בוקעט מיט'ן טארט, קוקט זיך איבער מיט'ן ווייב פיעלדייטיג].

שרה שפּירא [צום קווארטיראנט, פריינטליך, נעמט־צו דעם בוקעט מיט'ן טארט]. וואָס האָט איהר באַדאַרפט נאָך אַליין זיך מטריח זיין?

דוד שפּירא [צום ווייב]. אַליין איז מעהר מצוה, דו פאַרשטעהסט צי ניין... [צום קווארטיראנט און צו זיין חבר]. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט?

שרה שפּירא [טראגט זיי אונטער שטוהלען]. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט? [זיי באדאנקען, ווילען ניט זיצען, פארדרויבערען צו פּאפּיראסען. — שרה צום מאן, אויף אידיש]. נו, דוד, וואָס איז מיט'ן אוטשאַסטאָק? פּטור געוואָרען?

דוד שפּירא [צום ווייב, אויף אידיש]. וואָס דען? איך, אַז איך געה! איך האָב זיי אַלעמען פאַרשטופּט דאָס מויל: דעם

אריינגערוקט אין יד אריין א צעהנערעל, דעם מטמא געווען מיט א פינפערעל, דעם אריינגעוואָרפען א דרייערעל, און אונזער דוואָרניק אויך א חצי פויגעל... [צום קווארטיראנט'ס חבר, צום אמת'ען שניאורסאָן, וואס גילט אלס איוואנאוו]. הערט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, איוואן איוואנאוויטש? [זיפצט אפ]. ס'איז שווער צו זיין א איד! שווער און ביטער, ווי דער טוידט!

שניאורסאָן [צו שפיראן, כלומרשט פארוואונדערט]. טאקי? וואס איז דען? [צום חבר]. וויעדער דאס אלטע ליעדעל? וויעדער אוטשאסטאָק? וויעדער פראוואזשיטעלסטווא? נאך ניט צו־געגעסען זיך?

איוואנאוו. פּוסטיאקי! [צו שרה'ן]. און וואו איז די אימעניניצא?

שרה שפּירא [צום קווארטיראנט]. זי קומט באלד ארוים.

דוד שפּירא [צום קווארטיראנט'ס חבר]. איא, דא איז עס ביי איהם „פּוסטיאקי”? איא, דא איז ער ביי זיך א גאנצער תקיף? אנו, פרעגט איהם אקארשט, וואס האט ער געזאָגט דאַרטען, בעת דער אלטער סטאלאָנאטשאלניק האט איהם א רוף געגעבען: „עי, הערשקא, קום נאָר אהער!”?

איוואנאוו [צום חבר]. דו פארשטעהסט? איין אלטער שכור, פארגינט ער זיך מיר זאגען „דו”, — זאל איך איהם שווייגען?

שניאורסאָן [לאכט. צום חבר]. וואס זשע האסט דו איהם דערויף געענטפערט?

איוואנאָוו. איך האָב איהם דערויף גאָרנישט געענט־פערט. איך האָב איהם נאָר א פרעג געגעבען: „פון ווען־אָן זענען מיר דאס געוואָרען אזוי נאָהענט, וואס מיר „דוצען” זיך איינס דאס אנדערע?”...

שניאורסאָן [לאכט]. נו, און ווייטער וואס?

איוואנאָוו. ווייטער זאגט ער צו מיר: „מאָלטשאט, זשידאָווסקאיא מאָרדא!” — שיער ניט ארוים א סקאנדאל...

שניאורסאָן [ווערט צעגאנגען פאַר געלעכטער]. חאַ-חאַ-חאַ!

דוד שפּירא [צום ווייב, וואָס איז פאַרנומען מיט אויפבינדען די פעקלעך און אויסשטעלען אַלץ אויפ'ן טיש]. זעה נאָר זעה, ווי דער האָט זיך אַ ביסעל צעלאַכט! [צו שניאורסאָנען]. אייך איז גוט צו לאַכען, אַז איהר זענט זיך אַ סטודענט, און הייסט איוואַן איוואַנאָוויטש, און האָט אַ טאַטען אַ דעיסטוויטעלני סטאַטסקי סאָוועטניק... איך וואָלט אַ בעלן געווען אויף אַ טשיקאַוועסט זעהען, ווען איהר זאָלט זיך געפינען, למשל, אין זיין פעל [ווייזט אויפ'ן קוואַרטיראַנט] חאָטש ניט לאַנג, חאָטש איין יאָהר... [ביידע חברים קוקען זיך איבער און שיסען אויס אַ געלעכטער. — אין דעם קומט־אַן בעטי פון איהר חדר, אָנגעטהאָן שוין ניט ווי אַ שילעריןֹ, נאָר אין אַ לאַנג קלייד, מאָדערן פּאַרקעמט. ביידע חברים לאָזען זיך צו איהר, גראַטולירען זי מיט איהר געבורטסטאָג. פאָטער און מוטער קוועלען אַז. — גראַטולירענדיג, דערזעהט שניאורסאָן אויף בעטי'ס האַנט דאָס בראַסלעטעל. בעטי באַמערקט עס, ווערט רויט, באַהאַלט איהר האַנט. ביידע חברים קוקען זיך איבער].

בעטי. וואָס איז דאָ ביי אייך אַזוי פריילוך — איך האָב געהערט אייער געלעכטער אַזש אַהין? פון וואָס רעדט זיך דאָ?

דוד שפּירא [צו דער טאָכטער]. מיר רעדען דאָ פון דעם, ווי ס'איז שווער צו זיין אַ איד. פאַרשטעהט מיך ניט איוואַן איוואַנאָוויטש. זאָג איך זיי, זיי זאָלען פּרובען זיין אַ איד חאָטש איין יאָהר, וואָלטען זיי שוין געפיהלט דעם טעם. לאַכען זיי פון מיין געדאַנק.

שניאורסאָן [צו שפּיראָן]. אַנטשולדיגט. ניט פון אייער געדאַנק האָבען מיר געלאַכט, נאָר פון מיין חבר, ווי ער האָט זיך דורכגעשמועסט מיט'ן סטאַלאָנאַטשאַלניק. [צו בעטין]. יענער האָט מכבד געווען מיין חבר מיט אַ קאָמפּלימענט.

בעטי [צו שניאורסאָנען]. איהם אָנגערופען מיט'ן אמת'ען נאָמען?

שניאורסאָן. גלייך ווי איהר זענט געווען דערביי.

[ביידע חברים לאַכען].

ד ו ד ש פ י ר א [צו שניאורסאנען]. איהר לאכט, איא? בײ אײך איז גארניט, אז איהר הערט דאס דאזיגע שענדליכע װארט, װײל איהר זענט א כריסט, פיהלט איהר ניט. און בײ אונז טריפט זיך בלוט! דאכט זיך, װאס אזעלכס שטעקט אינ׳ם װארט „זשיד״? נאר אז א גוי זאגט דאס ארױס, זאגט ער עס מיט אזױ פיעל רשעות און מיט אזױ פיעל גיפט, אז ניט װילענדיג פיהלט איהר זיך באלעדינט... אודאי איז ער געװארען אנגעצונדען, אײער חבר [װײזט אויף איװאנאװען, װאס גילט אלס שניאורסאן], אז יענער האט איהם א זאג געגעבען „זשידאװסקאיא מארדא״! מע קאן װערען ניט נאר אנגעצונדען — מע קאן די אפאפלעקציע באקומען! [קאכט זיך]. פאר װאס? פאר װען? װעמען טשעפעט ער? װעמען מאכט ער דא ענג? גלאט מע נעמט א בחור, גאט די נשמה שולדיג, און מע שלעפט איהם אלע מאל אין אוטשאסטאק, איהר פארשטעהט צי נײן, מע לאזט איהם ניט זיצען רוהיג אײן װאך אפילו. זײ זוכען אלע מאל א נײע עבירה אויף זײן פראװאזשיטעלסטװע: דאס געפעלט זײ ניט — דער דאנטיסט איז ניט רעכט כשר; דאס דאכט זיך זײ אויס, אז די דאקומענטען זענען ניט, װי עס געהער צו זײן... א גאט׳ס רחמנות אויפ׳ן יונגענמאן...

א י װ א נ א װ [צו שפיראן]. װאס האט איהר אויף מיר אזױ רחמנות?

ש נ י א ו ר ס א ן. יא־נו, װאס באװײנט איהר איהם אזױ?

ד ו ד ש פ י ר א. דערפאר, װאס דאס הארץ טהוט װעה. דערפאר, װאס איך בין א איד, און א איד איז ניט קײן גוי. א גוי האט ניט אין זיך קײן קאפ רחמנות...

א י װ א נ א װ [צו שפיראן]. אזױ מײנט איהר — אז נאר א איד פארמאגט דאס געפיהל פון רחמנות?

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאן, אויף אידיש]. צו װאס טויג דיר דבר׳ען פאר אײן ערל אזעלכע װערטער? זעהסט דאך, אז דער יהודי [װײזט מיט די אויגען אויף איװאנאװען] נעמט זיך אזש אן זײן קריװודע...

ד ו ד ש פ י ר א [אויך אויף אידיש]. סקאַצעל קומט — אַט איז זי אויך דאַ! [אויף רוסיש]. איך זאָג ניט, אַז אַ כריסט פאַרמאָגט נישט דאָס געפיהל פון רחמנות. איך זאָג נאָר, אַז אַ גוי אויף אַ אידען האָט אַזוי פיעל רחמנות, ווי אויף אַ הונט, נאָך ווינציגער — אַט וואָס איך זאָג! [צו שניאורסאָנען, וואָס גילט אַלס איוואַנאָוו]. זייט זיך מודה, אַז איהר האַנדעלט קעגען אונז, אידען, אַ סך ערגער, ווי, למשל, קעגען הינט, אָדער קעגען פערד. הינט זענען ביי אייך פטור פון פראַוואָזשיטעלסטווע, אויף פערד איז ביי אייך פאַרהאַן אַ חברה „צער בעלי־חיים", און אונז, אידען, איז ביי אייך אַ מצוה צו יאָגען און צו רודפ'ען און צו שלאָגען און צו טרייבען און צו מאַכען פּאָגראָמען...

ב ע ט י [צום פאָטער]. וואָס טענה'סט דו, פּאַפּאַ, צו איוואַן איוואַנאָוויטשען? איוואַן איוואַנאָוויטש איז ניט פון יענע כריסטען, וועלכע...

ד ו ד ש פ י ר א [צו דער טאָכטער, לאָזט איהר ניט ענדיגען]. איך ווייס, איך ווייס, אַז זיי זענען ניט פון יענע. הערסט דו! דעריבער זאָג איך עס זיי! מיט איין אַנדערען וואָלט איך דען אריינגעלאָזט זיך אין אַזעלכע רעד? [צום קוואַרטיראַנט'ס חבר]. איך וואָלט אַ בעלן געווען זעהען, איהר זאָלט זיין אַ איד, און ענדיגען גימנאַזיע מיט אַ גאָלדענער מעדאַל, און ניט אַריין אין אוניווערסיטעט, און האָבען צו טהון מיט דאַנטיסטען און מיט נאַדזיראַטעלים און מיט סטאַלאַנאַטשאַלניקעס און מיט נאָך אַזעלכע שווארצע יאָהר!

ש נ י א ו ר ס א ז [צו שפּיראָן]. וואָס זשע וואָלט געווען?

ד ו ד ש פ י ר א. וואָלט איהר געפיהלט דעם טעם, וואָס הייסט אַ שטיפקינד, און וואָס הייסט זיין אין גלות, נע־ונד, נרוים איטליכען אין די אויגען... עך־עך־עך, איוואַן איוואַנאָוויטש! איהר מעגט זיך טאַקי איבערנעמען מיט אייערע לייט, וואָס באַקלאָגען זיך אויף אונז, אידען, און וואַרפען אונז אוים אַלערליי חטאים, זאָגען אויף אונז, אַז מיר זענען בלוטצאַפּערס, אַז מיר זויגען אייער בלוט. חאַ־חאַ! גיטאָ וועד ס'זאָל לאַכען! מיר

זענען דאָס די בלוטצאַפּערס ביי דער וועלט! [אַלע מאָל מיט מעהר היץ]. מיר, וואָס פאַרנעמען דעם לעצטען אָרט, וואָס זענען נידע־דעריגער פון נידעריג — איך ווייס? ציטערען פאַר אַ פליעג, — זענען מיר דאָס אייערע גזלנים! אייערע בלוטפרעסער!... ניין! די אמת'ע בלוטצאַפּערס, אויב איהר ווילט וויסען, — דאָס זענט איהר, איהר, כריסטען! יאָ. איך זאָג עס אייך גאַנץ אָפּענטליך, אין די אויגען: איהר — איך מיין ניט אייך, איך מיין דאָס גאַנצע רוסישע פאָלק — איהר זענט אַ בלוטדורשטיג פאָלק, איהר פאַרשטעהט צי ניין!...

א י ו ו א נ א ו ו [צו שפּיראָ, מיט איינגעהאַלטענער אויפרעגונג]. מיר דאַכט, אַז דאָס איז שוין אַ ביסעל צו שאַרף געזאָגט. פון וואַנען זענט איהר דאָס אַזוי קלאָר אין כריסטען? פון וועןאַן קענט איהר דאָס אַזוי דאָס רוסישע פאָלק?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. פון וואַנען איך בין אַזוי קלאָר — דאָס איז אַ באַזונדערע זאַך. איך בין, דאַנקען גאָט, קלאָר אומעטום. נאָר מיר דאַכט זיך, אַז דאָס דאָזיגע פרעגען ביי מיר האָבען באַ־דאַרפט זיי [ווייזט אויף שניאורסאָנען, וואָס גילט אַלס איוואַנאָוו], ניט איהר. [איוואַנאָוו וויל ענטפערען. שניאורסאָן טהוט זיך מיט איהם אַ קוק־איבער. איוואַנאָוו בלייבט שטיל, פאַרדרוקט נאָך אַ פּאַפּיראָס. דוד שפּיראָ רעדט ווייטער, ווענדט זיך צו שניאורסאָנען]. אָט נעמט, למשל, אָט דאָס אַ: איהר באַשולדיגט אונז, אַז מיר באַנוצען אייער בלוט אין אונזערע מצות, אַז עס קומט פּסח...

ש ר ה ש פּ י ר אָ [אין דער לופט, האַלב אידיש, האַלב לשון־קודש]. טאָמער ווייסט דו, צו וואָס דאַרף מען דבר'ען פון דעם אומגליק?

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צום ווייב, אויף אידיש]. אפשר וועל איך געהן ביי דיר לערנען זיך, וואָס און ווי אַזוי צו רעדען?

ב ע ט י [אויף רוסיש]. פּאַפּאַ! די מאַמע האָט רעכט — דאָס איז ניט קיין טעמאַ צוליעב מיינע אימענינעס.

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צו דער טאָכטער, אויך אויף רוסיש]. וואָס איז שייך יאָ אימענינעס, ניט אימענינעס? נעה האָרך, וואָס אין

שטאָרט טהוט זיך מיט'ן נייעם פעקעל, וואָס מיר, אידען, האָבען אויף זיך! עס קאָכט די גאַנצע בערזע מיט'ן כריסטליכען קינד, וואָס מע האָט געפונען אַנומעלטען אַ נע'הרג'עטען און אַ צעשטאָכענעם דאָ, אויף דער אידישער גאַס!

ש ר ה ש פ י ר א [אויף אידיש]. גע'הרג'עט און צעשטאָכען זאָלען זיי דיר ווערען פון גאָט, רבונו של עולם! [אויף רוסיש]. ס'איז גאָר ניט כדאי אָקעגען נאַכט אפילו צו דערמאָנען אַזאַ פּאַס־קודסטווע... [דערזעהט סיאָמקען, ווי ער שטעהט, צונויפגעלעגט די הענטלעך, און הערט זיך איין מיט גרויס אינטערעס צום שמועס]. דו קליינער וועווריק, דו דאַרפסט אויך הערען, אַז מע רעדט פון אַזאַ מיאוס'קייט? גאָה בעסער צו דיינע אוראָקען. דער אויפדערנאַכט איז נאָך גענוג גרויס! [סיאָמקע געהט־אָפּ צו זיך אָהן חשק].

ד ו ד ש פ י ר א [בארוהיגט זיך ניט]. עס קאָכט, עס קאָכט די שטאָרט מיט דעם דאָזיגען מיאוס'ען עסק! די גאַנצע לופט איז אָנגעפילט מיט שנאה, און סע שמעקט מיט פּאָגראָם...

א י וו א נ א ו [צו שפּיראָן]. אייך חלומ'ען זיך נאָר פּאָגראָמען...

ד ו ד ש פ י ר א. מיר חלומ'ען זיך פּאָגראָמען דערפאַר, ווייל איך האָב שוין איבערגעלעבט צוויי, איהר פאַרשטעהט צי ניין! און איך זאָל ניט קענען איוואַן איוואַנאָוויטשען, ווי אַזוי זיי קוקען דערויף, וואָלט איך עס נישט געגלויבט פאַר זיי אין די אויגען. ס'איז דאָך טאַקי גאָר אַ האַרצוועהטיג, אַז אין היינטיגער צייט, אין דער צייט פון חכמה און וויסענשאַפט, פון עלעקטריע, טעלעפאָן, גראַ־מאָפאָן, עראָפּלאַן, סינעמאַטאָגראַף און נאָך אַזעלכע זאַכען, זאָלען מענטשען גלויבען אין אַזעלכע ווילדע בבא־מעשיות, אַז ס'איז פאַרהאַן ביי אונז, ווי זיי זאָגען, אַזאַ סעקטע, וואָס באַנוצט בלוט!...

א י וו א נ א ו. סעקטעס און סעקטאַנטען זענען פאַרהאַן אומעטום, ביי אַלע פעלקער...

ש נ י א ו ר ס א ן [מיט היץ, צו איוואַנאָווען]. נאָר נישט ביי אידען! אויסגעשלאָסען!

בעמי. חא־חא־הא־חא! חא־חא־חא־חא־חא!

[ווערט צעגאנגען פון געלעכטער].

דוד שפירא. זי איז זעהר גערעכט, וואס זי לאכט. אז איהר האט זיך פארביטען מיט די טענות. ער, דער איד [ווייזט איוף איוואנאוויען], וויל האבען, אז ביי אונז זענען, ווי אומעטום, פאראן סעקטעס און סעקטאנטען, און זיי, דער כריסט [ווייזט אויף שניאורסאנען], לייקענען־אפ, אז ביי אידען, הייסט עס, זענען קיין סעקטעס נישט פאראן. היינט ווי אזוי זאל מען ניט לאכען?

[ביידע חברים חאפען זיך, ווערען פארשעמט].

איוואנאוו [וויל זיך פארענטפערען]. איך האב ניט געזאגט, אז ביי אייך... ביי אונז מיין איך, זענען פאראן סעקטאנטען. איך האב נאר געזאגט, אז מיר... מיין איך, אז זיי, די כריסטען הייסט עס [ווייזט אויפ'ן חבר], מענען גלויבען, אז ביי אייך... ביי אונז מיין איך, זענען יא פאראן סעקטאנטען...

דוד שפירא [צו קיינעם ניט]. זעהט נאר בעסער, ווי דער פלאנטעט [ווייזט אויף איוואנאוויען]: „ביי אייך — ביי אונז, ביי אונז — ביי אייך"...

שניאורסאן [וויל צערייבען און פארגלעטען, רעדט צו זיין חבר]. דער הער שפירא האט פאלקאם רעכט. דיר, אלס איד, וואלט גע־מעגט אנשטעהן וויסען, אז די בבא־מעשה פון סעקטעס און סעק־טאנטען, וואס נוצען מענטשענבלוט, איז איין אלטע מעשה פון פארצייטען. דו, אלס איד, וואלסט געמעגט צו וויסען, אז דעם זעלבען בלבול האט מען אמאל, מיט א סך יאהרען פריהער, בא־שולדיגט אונז, כריסטען, אז מיר קוילען פרעמדע קינדער און בא־נוצען זייער בלוט צו הייליגע צוועקען...

דוד שפירא [שלאגט איהם איבער]. ווייס איך! וואס פאר א איד איז ער? אויך מיר א איד! ניטא ווער ס'זאל לאכען, חא־חא! שוין איין מאל א איד! איהר וועט מיר גלויבען, צי ניין? עס מאכט זיך צייטען, וואס עס גלויבט זיך גארניט, אז ער איז א איד, און נאך א שניאורסאן דערצו! און ווייסט איהר, וואס

נאָך איך וועל אייך זאָגען, איוואן איוואנאָוויטש? האָט קיין פאראיבעל נים, נאָר איך מוז אייך זאָגען אָפּענטליך, אז איהר זענט שוין מעהר איד פון איהם. א סך מעהר — איך זאָל האָבען די ברכות! זאָגט אייך וואָס איהר ווילט, נאָר ביי אייך איז פארהאַן עפּים אזעלכס, אזוינס... [מאכט מיט די פינגער]. איהר פארשטעהט צי ניין, א ניצוץ פון א אידען... א נשמה, א אידישע נשמה...

שניאורסאָן [לאכט]. אזוי נאָר? אייער ווייב נעפינט, אז אויף מיר זיצט א אידישער קאָפּ, און איהר זאָגט, אז איך האָב א אידישע נשמה. איהר וועט שוין אָט באלד אויסטראכטען אויף מיר א בלבול, אז איך בין נאָר אינגאנצען א איד... [אלע צעלאכען זיך. עס דערהערט זיך א קלונג].

שרה שפּירא [צופריעדען, וואָס מע האָט איבערגעשלאָגען דעם דאזיגען שמועס]. א, עס געהען געסט! סיאָמקע, וואו ביזט דו ערגיץ? [קוקט זיך ארום]. סיאָמקע!

דוד שפּירא [צום ווייב]. האָסט פארגעסען, אז דו האָסט איהם נאָר־וואָס דורכגעטריבען? [סיאָמקע דערהערט, אז מע רופט איהם, קומט צו לויפען].

סיאָמקע. וואָס איז?

שרה שפּירא. נעה, סיאָמעניו, מע קלינגט! [סיאָמקע לויפט־אראָפּ].

דוד שפּירא [צום ווייב, אויף אידיש]. וואָס איז ער ביי דיר, וואָלט איך געוואָלט וויסען — א לאָקיי, צי א שווייצאר? [צו שניאורסאָנען, אויף רוסיש]. א לאָוועקע יונגאטש אונזער זוהנדעל! און לערנען לערענט ער — לאָז אייך שוין אייער חבר זאָגען... [איז דעם קומט צו לויפען סיאָמקע מיט א גדולה].

סיאָמקע [הויך]. בעטי'ס חבר'טורינס — א גאנצע חאַליאסטרע! [דוד שפּירא רייסט איבער דעם שמועס. בעטי לויפט אקעגען די ארייננעקומענע חבר'טעס, א שטיק פינף־זעכס מיידלעך, שילערינס, אלע אָנ־געטהאָן, ווי גימנאזיסטקעס, אין גרינע קליידלעך, שווארצע פארטיכלעך און ווייסע שפּיצען־קראַגענס מיט מאַנשעטלעך. בעטי צעקושט זיך מיט זיי, פיהרט זיי צו און שטעלט זיי פאר פריהער פאר די עלטערען].

בּ ע ט י. מיינע חבר'טעס, מיינע עלטערען. [דערנאָך צום קוואַרטיראַנט מיט'ן חבר]. הער איוואַנאָוו, הער שניאורסאָן — זייט באַקאַנט. [די מיידלעך געהען־צו איינציגווייז, מאַכען קניקסענס].

ד ו ד ש פּ י ר אָ. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט? [טהוט אַ וואונק צום ווייב, זי זאָל זיי אויפנעמען].

ש ר ה ש פּ י ר אָ [טראָגט זיי אונטער שטוהלען]. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט? [די מיידלעך מאַכען נאָך אַ מאָל צו קניקסענס, זעצען זיך אויס. אין דער זעלבער צייט דערהערט זיך נאָך אַ קלונג. סיאָמקע לויפט עפענען און קומט ארויף ווידער מיט אַ שמחה].

ס י אָ מ ק ע. נאָך דריי געסט: צוויי סטודענטען און איינער אַזוי אַ מענטש! [אַלע לאַכען].

ד ו ד ש פּ י ר אָ. ווי יענער פּויליּשער, וואָס האָט געזאָגט: „איך האָבּ געזעהען פאָהרען צוויי אידען מיט אַ ליטוועק"... [צו דער טאָכטער]. ווער זאָל דאָס זיין?

בּ ע ט י. דאָס זענען די סטודענטען גרינסבּערג און פּראַטקין, וואָס איך האָבּ מיך מיט זיי בּאַקענט בּיי מיינער אַ חבר'טע אויף אימענינעס. און דער דריטער, הורוויטש — דער איז אַ געוועזענער עקסטערן, היינט אַ לעהרער. [אין דער צייט, וואָס דאָ ווערט גערעדט, הערט זיך פון יענער זייט טיר אַ הוסטעריי און אַ קלאַפּעריי פון קאַלאָשען, וואָס מע טהוט־אויס אין פאָדערצימער. דערנאָך באַווייזען זיך דריי פּאַרשוינען: צוויי אין נייע סטודענטישע אוניפאָרמס; איינער פון זיי, ג ר י נ ס ב ע ר ג, איז טשאַקענדיג אויסגעפּוצט, מיט גאָלד בּאַלעגטע אַרבּעל און קאַלנער, מיט אַ שפּאַגע, זעהט־אויס, ווי איין אָפיציר. דער דריטער, ה ו ר ו ו י ט ש — אין אַ גרויען פּידזשאַק מיט אַ ברייטען שוואַרצען שניפּס אויפ'ן האַלז. — בעטי קומט זיי אַקעגען. אַלע דריי בּאַגריסען זי זעהר פייערליך. די צוויי סטודענטען טראָגען איהר אונטער בלומען].

ג ר י נ ס ב ע ר ג [אַ קלאַפּ אַ פוס אַן אַ פוס]. אימעיו טשעסט פּאָזדראַווית! *

פּ ר אַ ט ק י ן. פּאָזדראַווליאַיו! **

---

* איך האָבּ דעם כבוד צו גראַטולירען. — ** איך גראַטוליר.

ה ו ר ו ו י ט ש [אויף אידיש]. מזל טוב! און אַ גוט יום־טוב אייך!

ב ע ט י [באַדאַנקט, שטעלט זיי פאַר פריהער פאַר איהרע עלטערען איינציגווייז]. סטודענט גרינסבערג, סטודענט פּראַטקין, הער הורוויטש. דער [ווייזט אויף הורוויטשען] רעדט ניט קיין אַנדער שפּראַך, אחוץ אידיש.

ד ו ד ש פּ י ר אָ. ער איז זעהר גערעכט. מיר האָבען ניט מיט אונזער לשון וואָס צו שעמען זיך. [בעטי פיהרט זיי צו דערווייל צו שניאורסאָנען מיט איוואַנאָוונען, דערנאָך שטעלט זי זיי פאַר פאַר איהרע חבר'טעס, וועלכע שטאַטען־אָפּ נאָך אַ מאָל צו קניקסענס. די שטימונג ווערט יום־טוב'דיג. דוד שפּירא טהוט אַ וואונק צום ווייב, זי זאָל אויפנעמען די געסט].
זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט?

ש ר ה ש פּ י ר אָ [טראָגט זיי אונטער שטוהלען]. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט? [די געסט באַדאַנקען].

ג ר י נ ס ב ע ר ג. פּאָקאָרנאָ בלאַגאָדאַריו! *

פּ ר אַ ט ק י ן. מערסי, מאַדאַם!

ה ו ר ו ו י ט ש [אידיש]. אַ שענעם דאַנק אייך, מוהמעניו!

ד ו ד ש פּ י ר אָ [רייבט אַ האַנט אַן אַ האַנט]. זעהר אַנגעלעגטע געסט! איך האָב ליעב יונגעלייט. מאַלאַדיאָזש! יונג בלוט! [צו הורוויטשען]. אייער נאָמען איז, דאַכט מיר, אויב איך האָב קיין טעות ניט, הורוויטש? פון וואָסערע הורוויטשעס זענט איהר?

ה ו ר ו ו י ט ש. פון די אמת'ע הורוויטשעס, פון די פּינסקער הורוויטשעס.

ד ו ד ש פּ י ר אָ. אַזוי? קען איך דאָך אייך. אייער זיידע איז געווען, אויב איך האָב קיין טעות ניט, אַ...

ה ו ר ו ו י ט ש. אַ שמש אין שוהל, און מיין טאַטע איז אַ מלמד. [עס ווערט אַ געלעכטער].

ד ו ד ש פּ י ר אָ [פיהלט זיך קאָנפוזעדיג, נעפּינט זיך אָבער באַלד]. נו־יאָ. וואָס איז דער געלעכטער? אַ שמש איז גאָרניט אַזאַ חרפּה.

---

* אַ דאַנק!

יניע כפיך, זאָגט ער, כי תאכל. יעדער האָט זיך זיין טהועכץ. און א מלמד איז אודאי קיין בזיון ניט. [צו הורוויטשען]. א סימן, אז אייער טאַטע קאָן לערנען.

הורוויטש. דוקא ניט. ער איז אַ דרדקי־מלמד, לעהרענט אידישע קינדער עברי.

דוד שפּירא. נו־יאָ. דאָס איז אויך אַ זאַך — אויס־לעהרנען קינדער דאַוונען. [ווייל צערייבען דעם שמועס, ווענדט זיך צום ווייב]. אפשר וואָלסט דו זיך מטריח געווען, מיין ווייב, אויף אַ טשיקאַוועסט אַ קוק טהון דאָרט צום סאַמאָוואַר, איהם איינרוימען אַ סוד אויפ׳ן אויהער, ער זאָל פּאַרזידען, — וועלען מיר מכבד זיין די ליעבע געסט, ראשית חכמה, מיט טיי, און דערנאָך וועלען מיר נעמען עפּיס אין מויל אריין און טרינקען מיט זיי לחיים לכבוד אונזער אימע־ניניצע, וואָרום אז גאָט האָט געהאָלפען אזא יום־טוב, מיר האָבען דערלעבט, אונזער טאָכטער איז אַלט געוואָרען, ברוך השם, אזוי גרויס, ווי...

שרה שפּירא [גרייט צו געהן אין קיך אריין, שלאָגט איבער דעם מאַן]. צו וואָס איבעריגע רעד? ווער פרעגט דיך, וויפיעל זי איז אַלט? ווער שלעפּט דיך ביי דער צונג, האָסט דו געהערט אַ ביסעל? !

דוד שפּירא [צום ווייב]. וואָס האָסט דו מורא, ס׳וועט איהר שאַדען צום שידוך? צי דו ציטערסט פאַר אַ גוט אויג?

שרה שפּירא. שאַדען נים שאַדען — נאַר למאי זאָל אַ מענטש האָבען אַ טבע רעדען אזעלכע זאַכען, וואָס קיינער פרעגט איהם ניט? [געהט־אָפּ, מיטנערופּען סיאַמקען, ער זאָל איהר העלפען אין דער קיך].

דוד שפּירא [צו אַלעמען]. אָט האָסט דו דיר! אַ אידינע בלייבט אַ אידינע, זי מעג זיין די גרעסטע חכמה אין דער וועלט! די ווייבער — ס׳זאָל אייך צו קיין חרפה ניט זיין, באַרישנים, — האָבען אין זיך אַלע מאָל אויבערשפּיצלעך. ביי מיר

איז איין אָפּענער זעכס־און־זעכציג. איך בין אַ שפּירא, און די שפּיראָס ווייסען ניט פון קיין חכמות. איך געה מיט דעם גאַנג, אַז מיט'ן אמת קאָן מען אויסגעהן די גאַנצע וועלט... הערט זשע אוים, רבותים, וואָס איך וועל אייך זאָגען. [נעמט־ארום די טאכטער]. איהר קוקט־אָן אַט דאָס מיידעל, אַט די באַרישני מיין איך? בערטא דאווידאָוונא שפּירא רופט מען זי. זאָלט איהר וויסען זיין אלע, אַז היינטיגען טאָג איז איהר געוואָרען למזל פונקט נייענצעהן יאָהר! [צעקושט זיך מיט איהר].

א ל ע. נייענצעהן יאָהר? [וואונדערן זיך אויף פון די ערטער, געהען־צו צו בעטין און גראַטולירען זי נאָך אַ מאָל, רופען־אויס יעדער באַזונדער]. נייענצעהן יאָהר! [אין דעם קומט־אַן שרה מיט'ן סאַמאָוואַר. סיאָמקע טראָגט איהר נאָך אַ גרויסע טאַץ מיט טייגעשיר].

ש ר ה ש פּ י ר אָ. זאָגט חאַטש: „ביז הונדערט און צוואַנציג", האָסט דו געהערט אַ ביסעל? !

ב ע ט י. הונדערט און צוואַנציג וועט זיין, מאַמאַטשקאַ, אַ ביסעל צו פיעל, האָב איך מורא... [צו די אויפגעשטאַנענע געסט]. נו, גאָספּאָדאַ? צום טיש, צום טיי טרינקען!

ד ו ד ש פּ י ר אַ [ברייט און גאַסטפריינטליך]. צום טיש, מיינע ליעבע געסט, צום טיש! זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט?

ש ר ה ש פּ י ר אַ [שטעלט יעדען אַ שטוהל]. זיצט, פאַר וואָס זיצט איהר ניט? [אלע זעצען זיך אוים, די מיידלעך אויך. סיאָמקע זעצט זיך אויך צום טיש].

ד ו ד ש פּ י ר אַ [זעצט זיך אליין אויך אַוועק גאַנץ אויבענאַן]. אַט אַזוי האָב איך אייך ליעב! איצט נעמט און וואַרפט־אַריין צוקער, און טרינקט טיי, און עסט איינגעמאַכטס, אַט שטעהט. [צום ווייב]. שרה! געב איינגעמאַכטס! [צו די געסט]. און דער־צעהלט, וואָס הערט זיך עפּים נייעס אויף דער גרויסער וועלט? איך מיין ביי אייך, איהר פאַרשטעהט צי ניין, אין אוניווערסיטעט. ווער איז אַריין? ווער איז אַרוים? ווער האָט זיך גע'שמד'ט? און ווער האַלט ביי שמד'ען זיך? [מישט מיט'ן לעפעלע אין גלאָז, זופּצט].

איך ווייס ניט, ווי אזוי איהר. איך, אז איך רעד פון משומדים, און איבערהויפּט פון די, וואָס שמד'ען זיך צוליעב'ן אוניווערסיטעט, קאָכט זיך אויף אין מיר דאָס גאַנצע בלוט און איך ווער מלא גזלן!

ש ר ה ש פּ י ר אָ [נאָכדעם ווי זי האָט אויסגעטיילט אלעמען טיי און איינגעמאַכטס, זעצט זיך אַוועק אַ ביסעל אַז אַ זייט, צונויפגעלעגט די הענט אויפ'ן הארצען]. וואָס דאַרפסט דו זיך אַפּעסען דאָס האַרץ פאַר יעדער זאַך? לאָזען זיי זיין, דוד, פאַר דיר די כפּרה!

ה ו ר ו ו י ט ש [טרינקט טיי]. אָ־מן!

ג ר י נ ס ב ע ר ג [צו שפּיראָן]. וואָס זענט איהר דאָס עפּיס, פאַני שפּיראָ, אזוי אויפגעטראָגען אויף זיי? בארעכענט אייך נאָר פריהער אַקוראַט, געהט אריין אין זייער לאַגע, און דערנאָך וועט איהר זיי באַשולדיגען...

ד ו ד ש פּ י ר אָ. נעבאַך! געפעלט אייך דאָס רחמנות, וואָס מע לעגט דאָ אויף זיי? מענטשען שפּייט מען אין פּנים אריין, מע טראַכט־צו פון זייערטוועגען זשערעבעס, מיט צרות, מיט שלעק, מיט מכּות־מצרים, — וואָלטען זיי, דאַכט מיר, באַדאַרפט אַ שפּיי טהון אויפ'ן גאַנצען אוניווערסיטעט מיט אַלעם מיט איינאַנדער? ניין! געהט מען אַוועק צום חאַם, און מע פאַלט איהם צו די פיס, מע קושט איהם אין הענטעל אריין און מע קויפט זיך איין צו איהם אין יחוס!

ה ו ר ו ו י ט ש [צו שפּיראָן]. בראַוואָ! איהר האָט אַרויס־געריסען דאָס, וואָס ביי מיר איז געלעגען אויף דער צונג. [נעמט זיך צום לעקאַך מיט'ן שאָקאָלאַד].

ד ו ד ש פּ י ר אָ. וואָס דען? איך בין אַ שפּיראָ, איהר פאַרשטעהט צי ניין! די שפּיראָס האָבען אין זיך היים בלוט, וואָס געהט זיי בירושה פון די סלאַוויטער! [צו הורוויטשען]. איהר, פאַני הורוויטש, ווייסט דאָך יאָ, ווער די סלאַוויטער זענען געוועזן! [מיט היץ]. די, וואָס זענען געגאַנגען אויף קידוש־השם סקוואַז סטראַי, זיך געלאָזט גנאַטעווען — און ניט פאַרלוירען זייער שטאָלץ פאַר די חאַמעס!...

א י װ ו א נ א װ ו [רויט פון אויפרעגונג]. אלסדינג פיין. נאר צו וואס אזעלכע שארפע ווערטער, ווי „חאם"? קיין אנדער נאמען האט איהר שוין ניט פאר... פאר די כריסטען?

ד ו ד ש פ י ר א. וואס קאנט איהר דא אזוי ניט ליידען, אז איך זאג „חאם"?

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאן, אויף אידיש]. שניאורסאן איז דען ניט גערעכט? צו וואס אזעלכע דבורים, אז סע זיצט איין ערל? [ווייזט מיט די אויגען אויף שניאורסאנען, וואס גילט אלס איוואנאוו].

ג ר י נ ס ב ע ר ג [צו דוד שפיראן]. גוט, לאמיר אננעמען, אז איהר זענט גערעכט, פאני שפירא. וואס זשע זאלען זיי אבער טהון, אט די איבערגעבליבענע פון יענער זייט טיר?

פ ר א ט ק י ן [צו גרינסבערגען]. וואס זאלען זיי טהון? וואו שטעהט דאס, אז זיי דארפען דוקא זיין דאקטוירים? אדער אדוואקאטען? אדער אינזשעניערען?

ה ו ר ו ו י ט ש [ווישט־אויס די ליפען, שטעלט זיך אוועק, רעדט שארף]. שטיוועל זאלען זיי גייהען! וואסער זאלען זיי טראגען! פריי־קאזטשיקעס זאלען זיי זיין! אבי ניט קיין משומדים! [זעצט זיך אוועק, נעמט זיך צו די ניסלעך].

ד ו ד ש פ י ר א [צום קווארטיראנט. ווייזט אויף פראטקינען און אויף הורוויטשען]. איהר הערט ווערטער? לערענט זיך פון זיי, ווי צו זיין א איד! אויך יונגעלייט, און אויך סטודענטען, און שטעלען זיך ניט איין, אזוי ווי איהר, פאר עשו'ען...

א י װ ו א נ א װ ו [צו שפיראן]. פאר וועמען זאגט איהר?

ד ו ד ש פ י ר א. פאר עשו'ען. איהר ווייסט ניט, ווער עשו איז?... [צום עולם]. איך האב גאר פארגעסען צו דערקלערען, אז אונזער ליעבער שכן [ווייזט אויף איוואנאווען] פארשטעהט נעבאך ניט א ווארט אידיש. „עשו" איז ביי איהם תרגום־לשון... מיינט איהר אפשר, אז ער איז, חלילה, איין אבי־וועער? סך־הכל איז ער א שניאורסאן, פון די אמת'ע שניאורסאנס, איהר פארשטעהט צי נייז, פון די ליבאוויטשער...

הורוויטש [איבערראשט]. און פארשטעהט נים קיין אידיש? ווי קאן עס זיין?! [קנאקט ניסלעך].

דוד שפירא. נו, זעהט איהר דאך!

בעטי [פארענטפערט דעם קווארטיראנט]. אַ מענטש איז אויס־געוואַכסען אין אַ רוסישער שטאָדט, צווישען כריסטען, — וואָס איז דער וואונדער?

דוד שפירא. א תירוץ איז דאָס אפילו אַ שוואַכער! פון דעסטוועגען, הערט איהר, פונ'ם אמת אוועקגעהן קאָן מען נים. זיין שבת דאַרף מען איהם זאָגען אין די אויגען. איך בין זיכער פאַר איהם, ווי פאַר זיך אַליין, אַז אויסבייטען דאָס רענדעל — דאָס פאַר קיין געלט נים! אַ אידישע נשמה, איהר פארשטעהט צי ניין, איז אייך גאָרנים אָפצושאַצען! אָט נעמט, למשל, טאַקי איהם אַליין, אונזער ליעבען קווארטיראנט מיין איך, זאָל ער מיר הונדערט מאָל מוחל זיין: וועלכם האַלט איהם אָפּ, אשטייגער, פון צו שמד'ען זיך? [צעהלט אויף די פינגער]. אַז קיין טאַטע־מאַמע האָט דאָס נים. אידיש רעדען קאָן דאָס נים. דאַוונען — נישט אַ לעק. נו, פרעגט זיך אַ קשיא: וועלכער גוטיאָהר צווינגט איהם, ער זאָל זיך האַלטען אָן זיין אידישקייט, און נאָך אַזוי אויסגעריסען ווערען, ווי ער ווערט אויסגעריסען? [צעהלט ווייטער אויף די פינגער]. אין אוניווערסיטעט נים אריין, האָטש ער האָט אַ גאָלדענע מעדאַל. קיין פראוואָזשיטעלסטווע נישטאָ. אין אוטשאַסטאָק ווערט ער געשלעפּט, ברוך השם, כמעט אַלע צוויי וואָכען, און האָט פון די נויים — עס מעג זיי אָנגעהן האָטש האַלב!

הורוויטש [הויך]. אָ־מן! [קנאַקט ניסלעך].

איוואַנאָוו [איז דער צייט, וואָס דוד שפירא רעדט, קוקט ער זיך איבער עטליכע מאָל מיט זיין חבר שניאורסאָן. ביידע שמייכלען. צום עולם]. מאָהלט אייך, ס'איז נישט אַזוי שרעקליך, ווי דער הער שפּירא וועט אייך דערצעהלען. נאָר לאָז שוין זיין אפילו אַזוי — איז וואָס? דאָס אַליין, וואָס איך האָב עס נים געטהאָן, גיט מיר נאָך

ניט קיין רעכט, איך זאל ווארפען א שטיין אין דעם, וואס מוז דאס טהון...

גרינסבערג [צו שניאורסאנען]. בראוואָ, שניאורסאָן, בראוואָ!

דוד שפירא [צו גרינסבערגען, אויפגעבראכט]. וואס בראוואָ? ווער בראוואָ? אויף אייך, פאני גינצבורג, איז מיר גלאט א חידוש, איהר זאלט זיך אננעמען די דאָזיגע זייט! איהר זענט דאָך עפּיס א גינצבורג, און קומט ארויס אודאי פון די אמת'ע גינצבורגס...

גרינסבערג [צו דוד שפּיראָן]. וואסער גינצבורג? מיין נאמען איז גאר גרינסבערג, ניט גינצבורג... [צום איבעריגען עולם]. אודאי איז שניאורסאָן גערעכט, וואס ער זאגט, אז מיר טארען ניט ווארפען קיין שטיין אין די, וואס מוזען דאס טהון. און אז זיי מוזען דאס טהון — דאס איז דאָך, דאכט מיר, קלאר פאר אלעמען! געהט נאר אריין אין זייער לאגע, אין דער לאגע פון יונגע מענטשען, פאר וועמען עס עפענט זיך א גרויסע, א פרייע, א ליכטיגע וועלט, — זאלען זיי זיך אפּשטעלען צוליעב א נארישקייט?...

בעטי [אנגעצונדען]. צוליעב א נארישקייט זאגט איהר? מפקיר זיין דאס אייגענע פאלק צוליעב א קאריערע — הייסט ביי אייך א נארישקייט? פארלייקענען אלסדינג, וואס א מענטשען איז נאָהענט און טייער: אי טאטע־מאמע, אי זיין אפּשטאם, אי זיין אלט פאלק — הייסט ביי אייך א נארישקייט? [מיט הייסער פאראכטונג]. איך פארשטעה גלאט ניט, ווי קאן עס א מענטש, וואס פארמאגט אין זיך האטש א טראפּען עהרענגעפיהל, אריבערלויפען ביי היינטיגע צייטען פון די שוואכע צו די שטארקע, פון די גע־יאגטע צו די יעגערס, פון די געפּייניגטע צו די פּייניגער? א מענטש, וואס טהוט־אפּ אזא מיאוס'ע זאך צוליעב זיינע אייגענע קליינינטשקע אינטערעסען, איז נישט מעהר ווי א טרוס, א רענעגאט, א פאררעטער!...

הורוויטש [אפּלאדירט דער ערשטער]. בראוואָ!

א ל ע [אפלאדירען, אויסער דער פארשעמטער גרינסבערג און איוואַ־נאוו; די מיידלעך אפלאדירען אויך]. בראַוואָ! בראַוואָ!

ב ע ט י [אַ צעהיצטע, אַ פאַררויטעלטע, פאַרנייגט זיך אין אַ שפּאַס]. מערסי!

ד ו ד ש פּ י ר אָ [שטעהט־אויף, קושט די טאַכטער אין שטערן. צום עולם, מיט נדלות]. אַט אַזוי רעדט אַ מיידעל, וואָס קומט אַרויס פון די אמת'ע שפּיראָס, פון די סלאַוויטער, איהר פאַרשטעהט צי ניין!...

ש ר ה ש פּ י ר אָ [ווערט שיער צעגאַנגען פאַר תענוג. רעדט שטיל]. מיר פאַר איהר קאָפּ!

א י װ א נ אָ װ [צו בעטין]. בערטאַ דאַווידאָווגאַ, אַנט־שולדיגט. און ווי איז, צום ביישפּיעל, אַז איינער בייט־איבער זיין גלויבען ניט צוליעב אַזאַ אינטערעס, ווי אַריין אין אוניווערסיטעט, נאָר צוליעב איין אַנדער זאַך. ווּעלען מיר זאָגען, צום ביישפּיעל, אַ כריסט האָט זיך פאַרליעבט אין אַ אידיש מיידעל... [טרעפט זיך ניט ווילענדיג מיט שניאורסאָנ'ס אויגען, קעהרט זיך אָפּ פון איהם]. נו־יאָ. עס קאָן זיך דאָך טרעפען אַזעלכם...

ה ו ר װ י ט ש. ס'זאָל זיך אַזוי ניט טרעפען, ווי עס טרעפט זיך! [שיילט אַ מאַראַנץ].

א י װ א נ אָ װ. אַלזאָ, איז ער פאַרליעבט, זאָג איך, אינ'ם מיידעל, און דאָס מיידעל האָט זיך פאַרליעבט אין איהם און געהט־איבער אין זיין גלויבען, — נו, ווי איז דעמאָלט?

ב ע ט י [שאַרף און נאַרנים לאַנג געטראַכט]. איז זי אַ פאַר־רעטערין!

א ל ע [אויסער גרינסבערג]. בראַוואָ! בראַוואָ!

ד ו ד ש פּ י ר אָ [שטעהט ווידער אויף, טריאומפירענד]. וואָס זשע? מיט אַ שפּיראָ וויל ער זיך אויס'טענה'ן, חאַ־חאַ!

ש נ י א ו ר ס אָ ן [הויבט זיך פלוצים אויף]. אַנטשולדיגט, מיינע הערען. איך, אַלס כריסט, האָב די גאַנצע צייט זיך ניט אַריינ־געמישט אין אייער געשפּרעך, ווייל דאָ איז גערעדט געוואָרען

וועגען א זאך, וואס איז מיר, אייגענטליך, פרעמד. איצט וויל איך מיר דערלויבען נאר איין באמערקונג. בערטא ראווידאווגא האלט זיך פעסט, אז א אידיש מיידעל, וואס טהוט־אפ אזא זאך, ווייל זי איז פארליעבט אין א כריסט, איז א פאררעטערין. וויל איך צוגעבען, אז אויסער דעם, איז דאס גלאט ניט נאטירליך און ניט פראקטיש אויך. ווארום... [קוקט אויפ'ן חבר, אינטאנירט די ווערטער]. בלוט בלייבט בלוט! דאס, וואס איז איינגעזויגען געווארען מיט דער מוטער'ס מילך, קאן ניט אפגעווישט אדער אויסגעוועבט ווערען! און זייט זיכער, אז ביי דער ערשטער געלעגענהייט, ביי דעם ערשטען צעקריעגען זיך, וועט איהר דער שטארק־פארליעבטער כריסט [קוקט אויפ'ן חבר אינקוויזיטאריש] דערמאנען איהר אפשטאם...

הורוויטש. און וועט זיך ניט פוילען מכבד זיין זי מיט'ן שענעם נאמען „זשידאווקא”. [עסט דעם מאראנץ].

איוואנאוו [אויפגעבראכט, אלערליי קאלירען]. דאס קאן נאר געמאהלט זיין אדער נאר ביי א גרויסען מערזאוועץ, אדער נאר ביי א גרויסען שכור!...

הורוויטש. וואס ביי'ם ניכטערען אויף דער לונג, איז ביי'ם שכור'ען אויף דער צונג...

דוד שפירא. ס'איז דיר איין אנטיק מיט די צוויי! [ווייזט אויפ'ן קווארטיראנט און אויף זיין חבר]. אט האט איהר א גוי, א דרייגארענדיגען איוואן, איוואן איוואנאוויטש איוואנאוו, איז ער פאר אידען, ווי איהר זעהט, שטאל און אייזען; און דער איד שניאורסאן, פון די אמת'ע, פון די ליבאוויטשער שניאורסאנס — אקוראט פארקעהרט! איין אפגעטהאנענע זאך! א כשוף!...

הורוויטש [ווישט די הענט]. משיח'ס צייטען! [אלע באטראכטען, קוקען זיך איין אין די צוויי חברים. ביידע, שניאורסאן און איוואנאוו, פיהלען זיך שטארק מטושטש. — עס הערט זיך א שארפער קלונג. סיאמקע חאפט זיך אויף, לאזט זיך לויפען, פארטשעפעט זיך ביי א שטוהל און פאלט].

הורוויטש. אט האב איך אייך געבראכט, און אט ליגט עס! [עס ווערט א געלעכטער].

שרה שפּירא [אויפגעחאפּט, א פּלעסק מיט די הענט, צו סיאַמקען]. אַ גוטען זעץ געטהאַן? זעהר רעכט! אַ מצוה! פליה ניט, ווי אַ משוגען קעלבעל! [לאזט זיך צו סיאַמקען].

דוד שפּירא [לאזט זיך אויך צו סיאַמקען]. חלילה ניט אויסגעלונקען אַ פוס? [צום ווייב]. וואָס יאָגסט דו אַרום דאָס קינד אַ גאַנצען אויפדערנאַכט, טאַ היין, טאַ הער?

שרה שפּירא. ווער יאָגט איהם? ער יאָגט זיך אליין! דערהערט ער אַ קלונג, לויפט ער העגדום־פּענדום! [הויבט־אויף סיאַמקען פון דער ערד]. נישט אַ זעץ געטהאַן זיך אין ערגיץ?

סיאַמקע [אויפגעשטאַנען, פאַרשעמט]. גאַרנישט, גאַרנישט.

הורוויטש. איך האָב געוואוסט פריהער, אַז גאַרנישט.

שרה שפּירא. דאַנקען גאָט, וואָס גאַרנישט. [סיאַמקע לאזט זיך צו דער טיר שוין ניט אזוי ראשיג, הינקט צו אַ ביסעל].

הורוויטש [צו שרה'ן]. אַ געראַטענער בחור'על ביי אייך.

שרה שפּירא. מיר זאָל זיין פאַר איהם!

דוד שפּירא [געהט צוריק אויף זיין אָרט]. נאַר־וואָס האָט זי געזאָגט „אַ מצוה, זעהר רעכט" — און איצט איז שוין „מיר זאָל זיין"! עך, ווייבער, ווייבער! ניט אומזיסט פאַרגלייכען זיי אונזערע חכמים צו „קאקי חיורא" — צו ווייסע גענז...

סיאַמקע [אַריינגעקומען צוריק אַ פאַרסאַפּעטער, ווי אַלע מאָל. הינקט שוין ניט]. נאָך אַ גאַסט — קעצעלע! [זעצט זיך אַוועק צוריק אויף זיין אָרט].

דוד שפּירא [פאַרקרימט זיך, קראַצט זיך אין קאָפּ, שטאַרק אומצופריעדען]. קעצעלע? ויבוא המן — מאַכט רש"י: דער רוח האָט איהם געבראַכט צו טראָגען!...

שרה שפּירא. וואָס האָסט דו צום אידען? וואָס ער איז אַ קבצן?

דוד שפּירא. אַ קבצן בין איך דיר מוחל. ער איז אַ שלים־מזל. [צו די געסט]. איהר האָט נאָך אויף אייער לעבען אַזאַ

שלים־מזל נים נעזעהען. און נים נענוג ער איז א שלים־מזל, זעהט ער אלסדינג ארום זיך נאך מעהר שלים־מזל'דיג, ווי סע איז!
[עס קומט ארייז קעצעלע פון פאדערצימער איין אויסגעטהאנענער. אויף איהם איז א שבת'דיגע קאפאטע, א ווייס העמד, נאר דאס פנים אויסגעשמירט אין טינט און די הענט איינגעטונקען אין טינט. דוד שפירא ווענדט זיך צו איהם נאטטפריינטליך]. ברוך הבא א איד! איין אנגעלעגטער גאסט! [שטעלט איהם פאר די געסט]. דאס איז הער קאץ, אונזערער א שכן און א בערזיאנער, איהר פארשטעהט צי ניין, דרעהט זיך ביי דער בערזע הייסט עס, און איז נים שוה בשוה מים דער פאליציע...
[קעצעלע פארניינט זיך צום עולם, שמייכעלט]. געוועזן אמאל אונזערער נאר א נאהענטער שכן, געוואוינט אט דא טאקי, אונטער אונז, נים היינט געדאכט... איך זאג: „נים היינט געדאכט", ווייל אלע מאל פלעגט צוליעב איהם ביי אונז זיין אבלאוועס... [צו קעצעלען]. זיצט, פאני קאץ, פאר וואס זיצט איהר נים?

שרה שפירא [טראגט איהם צו א שטוהל]. זיצט, פאר וואס זיצט איהר נים?

קעצעלע. א דאנק, איך קאן באשטעהן. [זעצט זיך, באטראכט די געסט, וואס רעדען דערווייל צווישען זיך שטילערהיים].

דוד שפירא. וואס זשע הערט זיך עפיס, פאני קאץ? ווי געהט עס מים אייער פראוואזשיטעלסטווע? [ווייזט איהם אויפ'ן טיי, וואס שרה האט איהם אונטערגעטראגען]. טרינקט א גלעזעל טיי. פאר וואס טרינקט איהר נים?

שרה שפירא. טרינקט, פאר וואס טרינקט איהר נים?
[רוקט איהם צו דעם צוקער].

קעצעלע. א דאנק, כ'האב שוין געטרונקען. [נעמט זיך צום טיי טרינקען מיט גרויס חשק, דרעהט מיט'ן לעפעלע. צום בעל־הבית]. וועגען מיין פראוואזשיטעלסטווע ווילט איהר וויסען? איך האב שוין א נייע האב איך, איך בין שוין היינט א טינטענמאכער בין איך, איך מאך טינט מאך איך. [ווייזט די הענט, וואס זענען איינגעטונקען אין טינט. דער גאנצער עולם באטראכט זיינע אויסגעשמירטע הענט].

ה ו ר ו ו י ט ש. נו, און איהר פארקויפט טינט מסתמא, אזוי ווי איך בין א זייגערמאַכער און לערען „רוס״ מיט אידישע קינדער?

ק ע צ ע ל ע. וואָס דען? צוליעב דער פּראוואָזשיטעלסטווע רעכען איך זיך פאר א טינטענמאַכער רעכען איך זיך, און צוליעב דער פּאָליציע מוז איך שטענדיג זיין אויסגעשמירט אין טינט מוז איך זיין.

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צו שניאורסאָנען, וואָס גילט אלס איוואַנאָוו]. זעהט איהר? אייער פּאָליציע! אייערע פּראוועס! איז דער א טינטענמאַכער און האנדעלט אויף דער בערזע, און יענער [ווייזט אויף הורוויטשען] איז א זייגערמאַכער און רעפּעטירט קינדער אין גימנאַזיע! שווער צו זיין א איד, הא? [צו קעצעלען]. נו, און וואָס הערט זיך עפּיס גלאַט אזוי אין שטאָדט?

ק ע צ ע ל ע. אין שטאָדט וואָס הערט זיך? עס הערט זיך גישט גוט הערט זיך עס! ס׳איז חושך אין שטאָדט, חושך ואפלה!

ד ו ד ש פּ י ר אָ. דהיינו? נעמט א ביסעל איינגעמאַכטס, פאר וואָס נעמט איהר ניט?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. איינגעמאַכטס פאר וואָס נעמט איהר ניט? [רוקט איהם צו איינגעמאַכטס].

ק ע צ ע ל ע. א דאַנק, כ׳האָב שוין גענומען. [נעמט זיך צום איינגעמאַכטס]. „דהיינו״ פרעגט איהר? איך רעד פונ׳ם אומגליק רעד איך, פונ׳ם געקוילעטען שייגעצעל, וואָס מע האָט געפונען. זיי ווילען אונז מאַכען א פּאָגראָם ווילען זיי. [ביים ווארט „פּאָגראָם״ שטעלט יונגוואַרג אויף מויל און אויהערען, הערען זיך איין]. און א פּאָגראָם וועט שוין זיכער זיין א פּאָגראָם.

ה ו ר ו ו י ט ש. שוין לאַנג שטיל געווען!...

ש ר ה ש פּ י ר אָ [צו קעצעלען]. בייסט אייך אָפּ די צונג! למאי זאָלט איהר אויסלעגען?

ק ע צ ע ל ע. איך לעג ניט אויס. איך הער נאָר, וואָס מע רעדט הער איך. זיי ווילען, די דיעלאָ זאָל זיין פּסח זאָל זי זיין, בכדי מע זאָל קאָנען מאַכען דעם פּאָגראָם אויף פּסח אקוראַט.

ד ו ד ש פּ י ר אָ. אַקוראַט פּסח? און איהר ווייסט דאָס אַלסדינג?

ק ע צ ע ל ע. געוויס ווייס איך! למאי איך ווייס, אַז זיי ווילען צוציהען צו דער דיעלאָ נאָך מענטשען ווילען זיי, עפּיס איינעם אַ שניאורסאָן?

ש נ י א ו ר ס אָ ן [וואָס גילט אַלס איוואַנאָוו]. איינעם אַ שניאורסאָן?

ד ו ד ש פּ י ר אַ [צו קעצעלען]. וואָס פאַר אַ שניאורסאָן, אייגענטליך, וויל מען דאָס צוציהען?

ק ע צ ע ל ע. די שניאורסאָנס קומען־אַרויס, פאַרשטעהט איהר מיך, פון די ליבאַוויטשער שניאורסאָנס קומען זיי אַרויס.

ד ו ד ש פּ י ר אָ. פון וואַנען די שניאורסאָנס קומען־אַרויס — דאָס ווייסען מיר אָהן אייך. איך פרעג, וואָס פאַר אַ שייכות האָט אַהער, צו דער דיעלאָ, יענער שניאורסאָן?

ק ע צ ע ל ע. וואָס פאַר אַ שייכות — ווייס איך ניט. נאָר איך ווייס, אַז מע וויל צוציהען אַ שניאורסאָן וויל מען. עס פעהלט זיי, פאַרשטעהט איהר מיך, צום רומל אַ צדיק פעהלט זיי, ווייל דער צדיק, זאָגען זיי, נעמט־צונויף דאָס בלוט פון אַלע געקוילעטע גויישע קינדער און צעטיילט דאָס די אידען פון דער גאַנצער וועלט אויף פּסח צעטיילט ער עס, און אַזוי ווי די שניאורסאָנס קומען־אַרויס פון די צדיקים, דעריבער זוכען זיי אַ שניאורסאָן זוכען זיי. האָט איהר עס צעקייעט? [דאָס גאַנצע יונגוואַרג, און אפילו סיאָמקע בתוכם, הערט זיך איין מיט גרויס שפּאַנונג אין קעצעלע'ס געשפּרעך. אויף זייערע געזיכטער זעהט זיך אַרויס אַ געפיהל פון עקעל. שרה שפּירא שפּייט־אויס אויף אַ זייט. קיינער קאָן קיין וואָרט ניט אַרויסרעדען. נאָר איין איוואַנאָוו, וואָס גילט אַלס שניאורסאָן, כאַפּט זיך אַרויס מיט אַ וואָרט].

א י ו ו אַ נ אָ ו ו [צו קעצעלען]. וואָס זשע גראַד שניאורסאָן? ניטאָ דען מעהר ביי אייך, איך מיין ביי אונז, קיין אַנדערע „צאַ־דיקעם"?

הורוויטש [אויף איוואַנאָוון]. אַט דער איד רעדט לשון־קודש, ווי איין עכטער פּאַני: „צאַדיקעס״!

דוד שפּירא [צום עולם]. אונזער קוואַרטיראַנט וועט אייך אַ ביסעל אַרויסבאַווייזען זיין לומדות! פרעגט איהם בחרם, וואָס איז דאָס אויעלכם „צאַדיקעס״! [ווייזט אויפ׳ן קוואַרטיראַנט, וועלכער איז נעבליבען אַ ביסעל פאַרשעמט]. אַט האָט איהר אייך אַ שניאורסאָן! [דער גאַנצער עולם לאַכט. נאָר איין קעצעלע שטוינט, קוקט זיך איין אין איוואַנאָוון, וואָס גילט אַלס שניאורסאָן, מיט אַלע אויגען].

קעצעלע [צו שפּיראַן]. אַט דער איז דען אַ שניאורסאָן אַט דער?

דוד שפּירא. נו־יאָ, אַ שניאורסאָן. איהר זענט ערשט געוואָרען?

קעצעלע. טאַקי איין אמת׳ער שניאורסאָן?

דוד שפּירא. פון די אמת׳ע, פון די ליבאַוויטשער שניאורסאָנס.

קעצעלע [זופּט־אויס דאָס לעצטע ביסעל טיי און ווישט־אויס דאָס פאַרוואַכסענע פּנים]. אויב אַזוי, בין איך איהם ניט מקנא בין איך איהם!

דוד שפּירא. יאָ־נו! [באַווייזט אויפ׳ן קוואַרטיראַנט]. וואָס זאָגט איהר אויף דעם צדיק שניאורסאָן?

הורוויטש. פון די למדן־ואו צדיקים, וואָס אויף זיי שטעהט די וועלט! [דער עולם לאַכט, און דער קוואַרטיראַנט איוואַנאָוו אויך בתוכם].

שרה שפּירא [שטעהט־אויף]. דוד! טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג צדיקים מיט שניאורסאָנס, האָסט דו געהערט אַ ביסעל! דו וואָלסט זיך בעסער מטריח געווען אין קעלער אריין אויסזוכען דעם וויין, וואָס דו האָסט צוגעגרייט צו דער טאָכטער׳ס אימענינעס, און איך וועל דערוויייל גרייטען צום טיש, — דער עולם קעהר שוין אודאי וועלען עפּיס נעמען אין מויל אריין!

דוד שפּיראַ [חאַפּט זיך אויף]. אַך! ביי מיר האָסט דו גע'פּועל'ט! קיין טאַנץ, זאָגט מען, נעהט נישט פאַר'ן עסען. זעהר פיין! דו גרייט צום טיש, און איך וועל זיך אַראָפּלאָזען אין קעלער אַריין נאָך דעם ביסעל משקה — אָהן דעם איז אַ שמחה קיין שמחה ניט. „ויין ישמח" — שטעהט ביי אונז געשריבען. [צו קעצעלען]. זייט זשע מוחל, פּאַני קאַץ, מיט מיר אין קעלער אַריין, איך וועל אייך מכבּד זיין מיט'ן לעמפּעל, דאָס הייסט, איהר וועט מיר צולייכטען, און איך וועל זוכען. עס דאַרף דאָרט זיין אַ פּאָר פלעשלעך וויין, פאַרבליבען נאָך פון פאַראַיאָהרען פּסח, צוליעב די אימענינעס. אָבער וויין! שוין איין מאָל וויין! מן האָדום האָדום הזה... [נעהט־אָפּ מיט קעצעלען דורך דער קיך־טיר אין קעלער אַריין. אַלע שטעהען־אויף].

שרה שפּיראַ [צו דער טאָכטער, רוימענדיג פונ'ם טיש]. בעטיטשקע? טאָמער וואָלסט דו אַריינרופען די געסט צו זיך אויף אַ ווייל'ע, ביז איך וועל דאָ צונעמען פון טיש און צוגרייטען אַלץ, וואָס מע דאַרף? ס'איז מעגליך?

בעטי [צו דער מוטער]. פאַר וואָס ניט מעגליך? [צו די געסט, מיט שפּאַסענדיגער פייערליכקייט]. איך האָב די עהרע איינצולאַדען מיינע הויכגעשעצטע געסט צו זיך, אין מיינע אַפּאַרטאַמענטען! [מאַכט אַ באַוועגונג פון אַ פּרינצעסין. — פאַרלעכוויז, רעדענדיג צווישען זיך, נעהט יונגוואַרג אָפּ מיט בעטין דורך דער זייטיגער טיר. סיאָמקע מאַכט פאַר זיי אַ וואָרע, פאַרנייגט זיך פאַר יעדען פאַרעל הומאָריסטיש, דערנאָך געהט ער צו צו דער מוטער].

סיאָמקע. זאָל איך דיר אפשר העלפען, מאַמע?

שרה שפּיראַ [אָפּגערוימט פונ'ם טיש, לעגט אַ ווייס טישטוך, און אויפ'ן טישטוך — צוריק דאָס געשיר]. וועסט דו, חלילה, ניט אָנטהון קיין שאָדען? שטעל בעסער צונויף די שטוהלען אַרום טיש. [סיאָמקע נעמט זיך צו דער אַרבייט זעהר פלייסיג]. אָט אַזוי, האָב איך דיך ליעב! אָט אַזוי, ביזט דו אַ וואויל יונגעלע! אַצינד קום מיט מיר, מיין קינד, אין קיך אַריין. וועסט מיר העלפען דאָרט איבער־

ווישען דאָס געפֿעס. האָסט דאָך ליעב העלפֿען דער מאַמע — זי איז איין מענטש אַליין... [געהט־אָפּ אין קיך. סיאָמקע, מיט גרויס צו־פֿריעדענקייט — נאָך איהר: געהענדיג הינטער דער מוטער׳ס פּלייצע, חאַפּט ער אַ טענצעל. — אַ האַלבע מינוט בלייבט די סצענע לעדיג. עס קומט־אַרויס פֿון איהר צימער בעטי, נאָך איהר — איוואַנאָוו, וואָס גילט אַלס שניאָורסאָן. בעטי זעצט זיך אַוועק אויף דער קאַנאַפּע, וואָס נעבען דער ראַמפּע. איוואַנאָוו — נעבען איהר].

א י וו אַ נ אָ וו. בערטאַ דאַווידאָוונאַ! איהר האָט מיר געוואָלט עפּיס זאָגען?

ב ע ט י [מינעט זיך, קוויינקעלט זיך, דערנאָך אַנטשליסט זי זיך]. איך האָב צו אייך אַ ביטע...

א י וו אַ נ אָ וו [דערפֿריידט]. איהר? צו מיר? אַ ביטע?...

ב ע ט י. אַ גרויסע ביטע! נאָר גיט מיר אייער האַנט, אַז איהר וועט זיך ניט געפֿינען באַלעדיגט.

א י וו אַ נ אָ וו [דערשראָקען]. פֿון אייך באַלעדיגט? [גיט איהר די האַנט]. אָט האָט איהר מיין עהרען־וואָרט!

ב ע ט י [קוויינקעלט זיך נאָך]. איך האָב אייך געוואָלט בעטען... אַז אָט דאָס אַ... [ווייזט איהם אויפֿ׳ן בראַסלעטעל]. זאָלט איהר ביי מיר נעמען צוריק... [זי טהוט־אויס דאָס בראַסלעטעל]. איך וויל... איך דאַרף... איך מוז עס אייך אָפּגעבען צוריק...

א י וו אַ נ אָ וו [העכסט איבערראַשט]. פֿאַר וואָס צוריק? איהר ווילט ניט מיין פּרעזענט? אָדער איך האָב אייך דערמיט באַלעדיגט?...

ב ע ט י. זאָל גאָט היטען! פֿאַרקעהרט! איך דאַנק אייך זעהר! און דער פּרעזענט אייערער איז ביי מיר זעהר־זעהר אָנ־געלעגט!... איהר ווייסט דאָך אַליין גאַנץ גוט, אַז ס׳האָט מיך גערירט... אייער פּרעזענט איז ביי מיר טייער...

א י וו אַ נ אָ וו. נאָר וואָס דען?

ב ע ט י. נאָר... ס׳איז מיר ניט אָנגענעהם פֿאַר... פֿאַר... נו, פֿאַר מיינע עלטערען... [מיט אַ געבעט־פּנים]. איך בעט אייך, הער

שניאורסאָן, איך בעט אייך, נעמט עס צו, באַהאַלט עס אויף איין אַנדערש מאָל... אפשר אויף שפּעטער... [גיט איהם אין האַנט אריין דאס בראַכלעטעל].

א י ו ו א נ אָ ו ו [נעמט עס מאַשינאַל, האַלט איהר האַנט פעסט]. אויף ווען — אויף שפּעטער?

ב ע ט י [וויל אַוועקנעמען איהר האַנט]. אויף נאָכדעם, נאָך אַלע עקזאַמענעס... איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אַז איצט ווייס איך ניט... [רייסט זיך]. לאָזט מיך, הער שניאורסאָן! איצט לאָזט מיך אָפּ! דאָרט זיצען מיינע חבר'טעס... ס'איז ניט שען...

א י ו ו א נ אָ ו ו [לאָזט נישט ארויס איהר האַנט]. ניין! בערטאַ דאַווידאָוונאַ, דאָס וועט זיין צו־שפּעט פאַר מיר... צו־לאַנג צו וואַרטען! איך קאָן ניט וואַרטען מעהר... איך האָב נאָך היינט געקלויבען זיך... היינט איז אַ געלעגענהייט, אייערע אימענינעס, האָב איך געוואָלט רעדען מיט אייערע עלטערען...

ב ע ט י [חאַפּט זיך אויף, איהר האַנט איז נאָך אַלץ אין זיינע הענט]. זאָל אייך גאָט היטען! היינט ניט! פאַר קיין פאַל ניט!... איהר הערט? פאַר קיין פאַל ניט!

א י ו ו א נ אָ ו ו [לאָזט נישט אָפּ איהר האַנט]. ווען דען? בערטאַ דאַווידאָוונאַ, ווען דען? זאָגט מיר, גיט מיר האָפענונג!...

ב ע ט י. איך ווייס ניט... איך ווייס אַליין ניט... איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אַז שפּעטער, נאָכ'ן עקזאַמען, נאָך אַלע עקזאַ־מענעס... [רייסט זיך]. לאָזט מיך אָפּ — עס קאָן אָנקומען עמיצער...

א י ו ו א נ אָ ו ו. געדענקט זשע — איך האָב אייער וואָרט.

[דריקט איהר די האַנט, לאָזט זי אָפּ. זי לויפט אַוועק, ווערט פאַרשוואונדען. — איוואַנאָוו שטעהט־אויף, ווישט זיך דעם שוויים, שפּאַנט אַ פּאָר מאָל היין און צוריק פאַרטראַכט, שטעלט זיך אָפּ. אין דעם קומט־אַן פון דער זעלבער טיר, וואו בעטי איז נאָר־וואָס פאַרשוואונדען געוואָרען, שניאורסאָן, וואָס גילט אַלס איוואַנאָוו, זעהט, ווי דער חבר שטעהט פאַרטראַכט, לעגט־ארויף פון הינטען די האַנט אויף זיין חבר'ס פּלייצעס. יענער קעהרט זיך אום האַלב צו איהם מיט'ן פּנים].

ש נ י א ו ר ס אָ ן. וואָס איז מיט דיר, וואַניאַ? וואָס שטעהסט דו אַזוי פאַרטראַכט? שווער צו זיין אַ איד?...

א י וו אַ נ אָ ו ו. פוסטיאַקי!

ש נ י א ו ר ס אָ ן [פאַרקוקט איהם אין די אויגען]. האָסט נאָד ניט קיין חרטה?

א י וו אַ נ אָ ו ו. חרטה?...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. איך מוז דיר מאַכען אַ באַמערקונג, וואַניאַ, אַז דו ביזט נאָך ניט פאָלקאָם שטאַרק אין דיין אידישער ראָל... היינט, צום ביישפּיעל, האָסט דו געשפּיעלט זעהר שלעכט. האָסט זיך געהאַלטען, ווי אַ קאַליקע! עטליכע מאָל שיער־שיער ניט אַרויסגעגעבען זיך. שלעכט געשפּיעלט, אָט־וורא־טי־טעל־נאָ! [נעמט־אַרויס אַ פּאַפּיראָס, גיט איוואַנאָוון אויך אַ פּאַפּיראָס]. מיט איינעם וואָרט, ס'איז דיר היינט ניט געגאַנגען, זיי זיך מודה.

א י וו אַ נ אָ ו ו [נעמט ביי איהם דעם פּאַפּיראָס]. יאָ, טשאָרט וואָזמי! היינט איז מיר ניט געגאַנגען.

ש נ י א ו ר ס אָ ן. וואָס איז די מעשה? אפשר איבער דעם, וואָס בערטאַ דאַווידאָוונאַ איז היינט אַ אימעניניצאַ? [פאַרקוקט איהם אין די אויגען].

א י וו אַ נ אָ ו ו [קוקט איהם אָן]. וואָס נעהער זיך אָן אַהער בערטאַ דאַווידאָוונאַ?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. אָ! זי נעהער זיך שטאַרק אָן אַהער! דו מיינסט, אפנים, אַז איך ווייס נישט, וואָס דאָ קומט־פאָר?

א י וו אַ נ אָ ו ו [קוקט איהם אָן שאַרף]. וואָס ווייסט דו? וואָס קומט־פאָר?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. איך ווייס שוין אַלסדינגס!... זעץ דיך קאַרשט אַט דאָ. [זעצט זיך אַוועק אויף דער קאַנאַפּע. שניאורסאָן פאַר־רויכערט, גיט דעם חבר פאַררויכערען]. הער, איך וויל דיך עפּיס פרעגען אַ זאַך. נאָר איך וועל דיך בעטען, זאָלסט מיר ענטפערען אויפ־ריכטיג און זאָגען דעם גאַנצען אמת.

א י ו ו א נ אָ ו. וואָס פאַר פאַררעדעס? [ביידע זענען אומרוהיג].

ש נ י א ו ר ס אָ ן. זאָג מיר נאָר, וואַניא, ווי קומט צו בערטא דאַווידאָוונא אַט דאָס בראַסלעטעל מיט בריליאַנטען? די שפּיראָס פאַרמאָגען קוים אויף דירה־געלט — ניט אויף בריליאַנטען.

א י ו ו א נ אָ ו. צו וואָס פרעגסט דו דאָס? און וואָס גערט עס אָן דיך?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. עס גערט מיך אָן דערפאַר, ווייל... ווייל איך וועל ניט דערלאָזען, ס'זאָל געהן אזוי ווייט...

א י ו ו א נ אָ ו [איבערראַשט]. ד ו וועסט ניט דערלאָזען?

ש נ י א ו ר ס אָ ן [פעסט]. יאָ, איך! איך קאָן עס נישט דערלאָזען!... [שטיל, נאָר מיט פייער]. דערויף האָבען מיר דען זיך געביטען מיט די נעמען, פאַרפיהרט דעם דאָזיגען נאַרישען מאַס־קאַראַד, דאָס דאָזיגע יונגעלשע שפּיעל אין איד און כריסט, בכדי דו זאָלסט פאַרפיהרען א אידיש מיידעל?...

א י ו ו א נ אָ ו [שפּרינגט־אויף פון אָרט]. זיי פאַרזיכטיג, הערשקאַ!...

ש נ י א ו ר ס אָ ן [אויך אויפגעשטאַנען]. און דו זיי נאָר ניט משוגע, וואַניושאַ!... [נעמט איהם פאַר א האַנט]. למאי זאָלען מיר זיך היצען?

א י ו ו א נ אָ ו. דאָס היצסט ד ו זיך, ניט איך.

ש נ י א ו ר ס אָ ן. לאָמיר בעסער שמועסען געלאַסען. [זעצען זיך צוריק]. איך וויים, אז דו ביזט ניט פעהיג צו טהון א געמיינהייט... זאָג מיר אויף דיין עהרען־וואָרט: דו מיינסט דאָס טאַקי ערנסט?

א י ו ו א נ אָ ו. ערנסטער קאָן שוין גאָרניט זיין!

ש נ י א ו ר ס אָ ן. נו, און דאָס, וואָס זי איז א אידיש קינד, און דו ביזט, ווי שפּיראָ האָט זיך אויסגעדריקט, א דרייגאָרענדיגער איוואַן?

א י ו ו א נ אָ ו. דאָס איז א טשעפּוחאַ!

שניאורסאָן. און דאָס, וואָס בערטאַ דאַווידאָוונאַ האָט דאָ ערשט מיט אַזאַ פייער אַרויסגעזאָגט איהר מיינונג וועגען שמד און וועגען רענעגאַטען — דאָס איז ביי דיר אויך אַ טשעפּוחאַ? וואָס וועסט דו זאָגען דערויף?

איוואַנאָוו. אויב עס וועט נאָר געהן אין דעם, וועלען מיר זוכען איין אַנדער אויסוועג...

שניאורסאָן. איין אַנדער אויסוועג? צום ביישפּיעל, וואָס פאַר איין אויסוועג? אפשר מיינסט דו שוין פאַרבלייבען אויף שטענדיג אין דיין איצטיגער ראָל און שפּיעלען די קאָמעדיע פון אַ אידען אויף ווייטער? אויף שטענדיג?

איוואַנאָוו. עס קאָן זעהר זיין...

שניאורסאָן. איך שטעל מיר פאָר!... ווי אַזוי רעכענסט דו דאָס צו טהון, וואָלט איך אַ בעלן געוועזען צו וויסען?...

איוואַנאָוו. דאָס געהער זיך שוין ניט אָן מיט דיר! פאַרלאָז זיך שוין אויף מיר.

שניאורסאָן [ווערט שוין גאָר אויפגערעגט]. אויף דיר זיך פאַרלאָזען? ניין! דאָס וועט ניט זיין! זאָלסט ניט מיינען, וואַניאַ, אַז דאָס איז דיר אַ שפּיעלעכעל! דאָ געהט אין דער עהרע פון איין אומשולדיג קינד, וואָס איז לייכט צו פאַרפיהרען, איבער־רעדען! איך זאָג דיר נאָך אַ מאָל, אַז איך וועל ניט דערלאָזען. איך וועל צעשלאָגען אַלע דיינע פּלאַנען! [ביידע ווערען זעהר אויפ־גערעגט].

איוואַנאָוו. דו מיינסט דאָס ערנסט?

שניאורסאָן. ערנסטער קאָן שוין גאָרניט זיין!

איוואַנאָוו. וועסט אפשר מיך אַרויסגעבען פאַר ענדע מאַי, נאָך איידער דאָס יאָהר איז איבערגעלאָפען?

שניאורסאָן. אַז ס'וועט נויטיג זיין, וועל איך טהון אַלסדינג...

איוואַנאָוו. וועסט זיין, הייסט עס, אַ פאַררעטער?

ש נ י א ו ר ס אָ ן. רוף עס אָן, ווי דו ווילסט.

א י װ א נ אָ װ [מיט גיפט]. וויבאַלד אַזוי, ביזט דו דאַך טאַקי אַ...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. אַ וואָס?... אַ וואָס בין איך? — נו, זאָג שוין, זאָג שוין אָפּ דעם גאַנצען פּסוק!...

א י װ א נ אָ װ [חאַפּט זיך אויף אין העכסטער אויפרעגונג, שרייט אויף אַ קול, דראָהעט מיט'ן קולאַק]. ברענג מיך ניט אַרויס, הערשקאַ!... [פאַרחאַפּט זיך, טהוט אַ מאַך מיט דער האַנט, לאָזט זיך מיט ברייטע טריט צו דער זייטיגער טיר, וואָס פיהרט צו זיין צימער, און ווערט פאַרשוואונדען. — פון דער טיר, וואָס פיהרט צו בעטין, באַווייזט זיך ווידער אַ מאָל בעטי, בלייבט שטעהן אַ ווײַלע, זעהט, ווי דער קוואַרטיראַנט איז אַפּגעלאָפען צו זיך, לויפט זי צו צו שניאורסאָנען, וואָס גילט אַלס איוואַנאָוו].

בּ ע ט י [דערשראָקען]. וואָס איז דאָ? איוואַן איוואַנאָוויטש, וואָס איז דאָ געשעהען? דאָ איז געוועזן שניאורסאָן — וואָס איז ער אַנטלאָפען?

ש נ י א ו ר ס אָ ן [נאָך אויפגערעגט]. אייער שניאורסאָן איז משוגע געוואָרען!

בּ ע ט י. איהר האָט אייך דאָ צעקריעגט?

ש נ י א ו ר ס אָ ן [פּלייסט זיך שמייכלען]. צעאַמפּערט זיך, ניט צעקריעגט.

בּ ע ט י [זעצט זיך אַוועק, זעצט איהם אַוועק נעבען זיך]. דערצעהלט מיר, איוואַן איוואַנאָוויטש, איך בעט אייך, דערצעהלט מיר אַלס־דינג, וואָס איז דאָ פאָרגעקומען? ער האָט אייך מסתמא עפּיס געזאָגט?... דערצעהלט מיר — איך פאָדער עס פון אייך. איהר הערט? איך פאָדער עס!

ש נ י א ו ר ס אָ ן. בערטאַ דאַווידאָוונאַ, איך קאָן נישט.

בּ ע ט י [קאַפּריזנע]. איך הייס!

ש נ י א ו ר ס אָ ן. אַז ס'וועט קומען די נויטיגע צייט, וועל איך עס אייך אַליין זאָגען.

ב ע ט י [אומנעדולדיג]. ניין. איהר וועט מיר זאָגען באַלד. די מינוט. די רגע!

ש נ י א ו ר ס אָ ן. בערטאַ דאַווידאָווּנאַ, איך טאָר עס אייך ניט זאָגען! איך בין געבונדען... מיט אַ וואָרט...

ב ע ט י. וואָס פאַר ווערטער? ווער געבונדען? איהר רעדט מיט מיר פאַרשטעלט...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. אַז איהר וועט מיר געבען אייער האַנט, אַז איהר וועט מיך אויסהערען רוהיג, און אַז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען, — וועל איך מיט אייך רעדען אַנדערש...

ב ע ט י [ציהט איהם אויס ביידע הענט]. אָט האָט איהר מיין האַנט!

ש נ י א ו ר ס אָ ן. דאָס, וואָס איך האָב אייך צו זאָגען, איז אַ הייליגער סוד, וואָס דאַרף נאָך נעמען אַ ביסעל צייט... אַ פּאָר חדשים... דעמאָלט וועט זיך עס דערקלערען אַליין פון זיך... דער־ווייל קאָן איך אייך זאָגען איינס — און דאָס איז מיין פליכט, — וואָרום איהר זענט מיר צו טייער! איהר זאָלט וויסען, אַז... [טאַקט־אַפּ יעדעס וואָרט באַזונדער]. ד אָ ס, ו ו אָ ס מ י י ן ח ב ר מ י י נ ט, ק אָ ן ע ס נ י ט ז י י ן ב ש ו ם א ו פ ן א י ן ד ע ר ו ו ע ל ט א ו ן ע ס ו ו ע ט נ י ט ז י י ן ק י י נ־מ אָ ל!... א י ה ר ה ע ר ט? ק י י נ מ אָ ל נ י ט!...

ב ע ט י [נעמט צו די הענט. דערשראָקען]. איך פאַרשטעה אייך ניט, איוואַן איוואַנאָוויטש... וואָס הייסט עס?... איהר רעדט האַלבע ווערטער...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. איך רעד האַלבע ווערטער. דאָס איז אמת. נאָר איך מיין, אַז איהר פאַרשטעהט מיך... און איך וויל, אַז איהר זאָלט מיר גלויבען, איהר זאָלט האָבען צו מיר צוטרוי, ווי צו איין אייגענעם... ברודער. איינגאַנצען דאָס אַרויסזאָגען קאָן איך נישט איצט. ס'איז נאָך נישט געקומען די צייט... ענדע מאַי וועל איך עס אייך קאָנען זאָגען...

ב ע ט י. נאָך נישט געקומען די צייט?... ענדע מאַי?... עפּיס רעדט איהר אַ מאָדנע שפּראַך... מיט רעטענישען רעדט איהר... איהר פאַרטומעלט מיך... איך בין אַזוי אויך אומגליקליך, פאַר־שאַפט איהר מיר נאָך שמערצען... אַלע! אַלע! אפילו איהר אויך...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. עס טהוט מיר וועה, בערטאַ דאַווידאָוונאַ, וואָס איך פאַרשאַף אייך שמערצען. איך האָב מיט אייך אַנדערש געוואָלט רעדען, פּראָסט און אָפּענהערציג, אָהן רעטענישען... [דאָס קול וויברירט, די אויגען ברענען]. קאָן איך נאָך איצט ניט. איך בעט אייך דערוויילע, איהר זאָלט מיר גלויבען! איך טאָר עס נישט, ווייל איך בין געבונדען... ביז אַ צייט... ביז ענדע מאַי... ענדע מאַי וועל איך אייך קאָנען דערצעהלען אַלץ... אַלץ, וואָס דאָ איז פאָרגעקומען, אויפבינדען דעם פּלאָנטער, וואָס דאָ איז אַרוים... דעמאָלט וועל איך אייך שוין קאָנען אויפדעקען אויך מיין האַרץ און מיינע געפיהלען צו אייך, וואָס איך טראָג דערווייל ביי זיך טיעף פאַרבאָרגען, חאָטש איך מיין, אַז איהר ווייסט זיי שוין פון לאַנג... איהר דאַרפט עס וויסען... עס קאָן ניט זיין, איהר זאָלט עס ניט וויסען... [בעטי מינעט זיך, ווערט אַלערליי פאַרבען]. וואָס איז מיט אייך, בערטאַ דאַווידאָוונאַ?

ב ע ט י. ווי... ווי קאָנט איהר אַזעלכם רעדען? איהר פאַרגעסט, אַז... אַז...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. איך ווייס גאַנץ גוט, וואָס איך רעד. איך האָב קיין זאַך ניט פאַרגעסען...

ב ע ט י. איהר האָט פאַרגעסען דעם אָפּגרונט, וואָס צווישען אונז...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. איך האָב נישט פאַרגעסען, בערטאַ דאַווי־דאָוונאַ, קיין זאַך. איך געדענק גאַנץ גוט, ווער א י ה ר זענט, און איך ווייס, ווער א י ך בין, און דאָך זאָג איך אייך, אַז איך בין זיכער אין אונזער ביידענ'ס גליק... ס'וועט ניט זיין פאַר אונז קיין שטעהרונג, קיינער פון אונז וועט נישט דאַרפען ברענגען קיין

קרבן, קיינער פון אונז וועט נישט דארפען ברעכען זיין געוויסען... [מיט פייער]. איהר וועט זיין מיינע! קיינעמ'ס ניט, נאָר מיינע!...

ב ע ט י [אויפגעשטאנעז, האפט זיך ביי'ם קאפ]. איך בין שוין גאָר צעמישט!... וואָס האָט איהר דאָ געזאָגט? איך בין שוין גאָר צעטומעלט!... איך פאַרשטעה ניט, וואָס דאָ טהוט זיך... וואָס טהוט זיך דאָ? איהר מאַכט מיך משוגע!... [עס קומט-אַן דוד שפּירא פון קעלער מיט עטליכע פלעשלעך ווייז אין ביידע הענט].

ד ו ד ש פּ י ר אָ [לעבעדיג]. דוד המלך האָט געוואוסט, וואָס ער זאָגט: ויין ישמח — ווייז מאַכט פריילין. וואָס איז דען א שמחה אָהן ווייז? [עפענט-אויף בעת מעשה א פּאָר פלעשלעך מיט א קנאַק. ווישט זיך די הענט. קוקט זיך ארום]. וואו איז ער, דער שלים-מזל, קעצעלע מיין איך? פאַרפאַלען געוואָרען דאָרטען אין קיך? [דערזעהט נאָר די טאָכטער מיט שניאורסאָנען, וואָס גילט אָלס איוואַנאָוו]. נו, עולם, וואו זענט איהר ערגיץ? [געהט-צו נעהענטער צו דער טאָכטער, וואָס איז נאָך ניט געקומען צו זיך]. וואו זענען זיי, אַלע דיינע געסט? וואו איז שניאורסאָן?

ב ע ט י [האלב מיט'ן פּנים צום פאָטער, קוקט אראָפּ]. שניאורסאָן האָט זיך צעקריגט מיט איוואַן איוואַנאָוויטשען.

ש נ י א ו ר ס אָ ן [טרעט-ארויס]. ניט צעקריגט, צעאַמפּערט זיך.

ד ו ד ש פּ י ר אָ. צעאַמפּערט זיך איז שענער? אַזעלכע גוטע פריינט? ווי קומט דאָס? וואו איז ער, אונזער צעאַמפּערטער קוואַרטיראַנט?

ב ע ט י [ווי פריהער]. ער איז ברוגז געוואָרען און איז אוועק צו זיך.

ד ו ד ש פּ י ר אָ. ברוגז געוואָרען? איך האָב נישט ליעב, אַז מע איז ברוגז! איך בין א שפּיראָ, און די שפּיראָס, איהר פאַרשטעהט צי ניין, האָבען פיינט, אַז מע שפּיעלט זיך אין ברוגז'-לעך! אָט געה איך, וועל איך איהם אראָפּברענגען אין איין כּהרף-עין און מאַכען שלום. איך האָב ליעב, איהר פאַרשטעהט צי ניין,

אַז ס'איז שלום! איך הייס דוד שפּיראָ!... [גנעהט-אַפּ איז דער זייטיגער טיר צום קוואַרטיראַנט, צום אמת'ען איוואַנאָוו, וואָס גילט אַלס שניאורסאָן. — אין דעם קומט-אַן פון דער קיך קעצעלע, און באַלד פון בעטי'ס צימער קומען אַריין פאַרלעכווייז יונגוואַרג. פון דער זייטיגער טיר קומען-אַן דוד שפּיראָ מיט'ן קוואַרטיראַנט, דעם אמת'ען איוואַנאָוו, וואָס גילט אַלס שניאורסאָן. דוד שפּיראָ פיהרט איהם צו צו שניאורסאָנען, וועלכער גילט אַלס איוואַנאָוו]. אַט האָב איך איהם געבראַכט, אונזער ברוגז'ען דאַנטיסט. נו, גיט זיך די הענט, און שלום זאָל זיין! אַזוי הייסט אייך דוד שפּיראָ, און אַ שפּיראָ אַז ער הייסט, דאַרף מען איהם פאָלגען! [צו דער טאָכטער]. בעטי! וואָס שטעהסט דו, ווי אַ מחותנת'טע פון חתנ'ס צד? קום נאָר אַהער! העלף מיר מאַכען אַ שלום צווישען יעקב'ען מיט עשו'ען, וואָס האָבען זיך צעקריעגט פאַר דער בכורה... נעם-צונויף זייערע הענט אָט אַזוי אַ און לאָזען זיי זיך איבערבעטען!

בּ ע ט י [נאָך צערודערט, שמייכעלט איבער כח]. וואָס זענען זיי, קליינע קינדער? [נעמט-צונויף זייערע ביידענ'ס הענט. ביידע חברים קוקען גים איינס דאָס אַנדערע אין די אויגען, שמייכלען פאַרלעגען].

ה ו ר ו ו י ט ש [קוקט אויף די ביידע]. זאָל מיך אַזוי וויסען אַ בייזע וועטשערע, אויב איך הויב אָן צו וויסען, ווער פון די צוויי [ווייזט אויף ביידע חברים] איז דאָ דער יעקב, און ווער איז דער עשו? [עס ווערט אַ געלעכטער].

ד ו ד ש פּ י ר אָ. וואָס איז די נפקא־מינה? אַבי שלום. אויף שלום האַלט זיך אויף די וועלט. אַזוי שטעהט געשריבען ביי אונז אין די הייליגע ספרים... [הויבט-אויף די אויגען]. אַלע זענען שוין דאָ? און וואו איז די בעל־הבית'טע? [עס קומט-אַן שרה שפּיראָ פון קיך מיט אַ גרויסער וואַזע, איבערגעדעקט. נאָך איהר געהט-נאָך סיאָמקע מיט אַ טעצעל מעסער און גאָפּלען]. מאַדאַם! דו ביזט אויך דאָ? ביזט געקומען צו דער רעכטער צייט! נו, עולם, צום טיש, און לאָמיר אָקאָרשט נעמען צו ביסלעך משקה, אַזוי ווי גאָט האָט געבאָטען. [פאַרנעמט דעם אויבענאָן, צעגיסט דעם וויין אין די גלעזלעך. אַלע שטעלען זיך אויס אַרום טיש]. און לאָמיר טרינקען אַ כּוס לכבוד די ליעבע,

טייערע געסט, און לכבוד דער אימעניניצע אונזערער, וואָס איז היינט געוואָרען אקוראט נייענצעהן יאָהר. און אז מיר האלטען אין טרינקען [גיסט], וועלען מיר שוין טרינקען פאר כל ישראל און צו־ווינטשעווען, אז יעקב מיט עשו'ען זאָלען זיך שוין קיינמאָל ניט קריעגען און ניט אמפּערען זיך... איך מיין ניט נאָר אָט די דאָזיגע [ווייזט אַז אויף די צוויי חברים, וואָס שטהען ביי'ם טיש און בעטי צווישען זיי] — איך מיין טאַקי די אמת'ע יעקבס, איהר פאַרשטעהט צי ניין, מיט די אמת'ע עשוס זאָלען לעבען צווישען זיך בשלום ושלוה, — און ס'זאָל ווערען אוים פּראוואָזשיטעלסטוועס, אוים דאַנטיסטען, אוים טינטענמאַכערס, אוים סטאָלאַנאַטשאַלניקעס, ווי אין פסוק שטעהט: וגר זאב עם כבש — אַ וואָלף מיט אַ שעפעלע צוזאַמען... [הויבט־אויף זיין כוס. אלע נעמען זיך צו די גלעזלעך]. לחיים, אידען, לחיים!... [מע באַגעגענט זיך מיט די גלעזלעך].

לאַנגזאַם פאַלט דער פאָרהאַנג.

ענדע פונ'ם צווייטען אַקט.

דריטער אקט

[א קאבינעט ביי'ם רב, רב לוי הײלפּערין. צוויי שאַפעס מיט ספרים. איין שאַפּקע א גלעזערנע, פון וואַנען עס זעהען זיך אַרויס א זילבערנע חנוכּה־לעמפּעל, א קידוש־בעכער, א הדס, א געפלאָכטענע הבדלה. אויפ'ן וואַנט, צווישען אַנדערע אידישע בילדער, אויך דאָס באַקאַנטע בילד פון דאָקטאָר הערצל. אויפ'ן טיש אָפענע ספרים, ביכער, צייטונגען, אידישע און רוסישע. ביי דער וואַנט א שרייב־טיש. — דער רב, רב לוי הײלפּערין, קרוב צו פופציג, א שענער איד, א זויבערער, אין א שוואַרצען לאַנגען סורדוט, אין א ווייס געפּרעסט העמד. א קליין בערדעל, אונטערגעהאַקטע פּאות, א הויכער ווייסער שטערן, א קליין זיידען יאַרמעלקעלע אויפ'ן קאָפּ, וואָס פאַר־לירט זיך אין די שענע שוואַרצע, ערטערווייז באַזילבערטע האָר. ער מאַכט דעם איינדרוק מעהר פון א מיושב'דיגען אייראָפּעער, פון א בכבוד'ען גביר א סוחר, איידער פון א רב. ער שטעהט פאַרלעגט די הענט אַהינטער, און אַרום איהם — א רעדעל בכבוד'ע אידען, אָנ־געזעהענע בעלי־בתים פון שטאָדט: גוראַריה — א הויכער, א טרוקענער. שערעשעווסקי — א נידעריגער, א געפּאַקטער, מיט איין אָרדען אויף דער ברוסט. בערנשטיין, מאַנאַסע־ווימש — געגאָלטע בערד. ראַבינער קאַלוואַרסקי — איין אַלטער מאַן מיט צוויי אָרדענס. אַלע אין פראַקען, ווייסע שניפּסען, צילינדערס. זייערע פּנים'ער שיינען. די אַלע, מיט'ן רב און מיט'ן ראַבינער אין דער שפּיץ, זענען נאָר־וואָס צוריקגעקומען פונ'ם גובערנאַטאָר, ביי וועמען זיי זענען געווען אַלס דעפּוטאַציע.]

רב לוי הײלפּערין [רעדט געלאַסען, געצעהלטע ווערטער]. לאָמיר האָפען, אידען, אַז דעם גובערנאַטאָר'ס ווערטער וועלען מקוים ווערען, און עס וועט, אם ירצה השם, זיין שטיל, און אַז מיר וועלען זיך, מיט גאָט'ס הילף, באַגעהן היינטיגען פּסח אָהן א פּאָגראָם.

ר א ב י נע ר ק א ל ו ו א ר ס ק י [צום רב]. איהר זענט נאָך אין ספק, אַז ס'וועט זיין שטיל? אַז נאַטשאַלסטוואָ וויל נים, קאָנט איהר שוין זיכער זיין. איך האָב איבערגעלעבט ניט איין פּאָגראָם, איז מיר שוין באַקענט די שטימונג נאָכ'ן חוש הריח.

ג ו ר א ר י ה. וויבאַלד דער גובערנאַטאָר האָט געזאָגט מיט דעם לשון: „בודטיע ספּאָקאָיני!" — מעג מען שוין זיין רוהיג.

ש ע ר ע ש ע ו ו י צ ק י. זעהר קאָרעקט! „פּריניאַטי מיערי" — האָט ער געזאָגט. זעהר קאָרעקט! זעהר קאָרעקט!

ב ע ר נ ש ט י י ן. „אי ניע וואָזבוזשדאַיטיע דרוגיך" — האָט ער צוגעלעגט.

מ אָ נ אַ ס ע ו ו י ט ש [מיט א דריבנע געלעכטערעל]. חע-חע. דער פּשט איז, הייסט עס, אַז מיר זאָלען ניט מאַכען אויף זיך אַליין קיין פּאָגראָם, חע-חע-חע!

ר א ב י נ ע ר ק א ל ו ו א ר ס ק י. זאָגט דאָס ניט. א גובערנאַטאָר דאַרף זיין נייטראַל... איך בין שוין ראַבינער באַלד דרייסיג יאָהר. מיר האָבען שוין דאָ געהאַט אַלערליי גובערנאַטאָרען.

ג ו ר א ר י ה. איהר דאַרפט זיין צופריעדען, וואָס מיר האָבען איצט אַזאַ גובערנאַטאָר. א דימענט פון א גוי!

ש ע ר ע ש ע ו ו י צ ק י. זעהר קאָרעקט! זעהר קאָרעקט! די האַנט געגעבען איטליכען, געבעטען זיצען. „סאַדיטיעס, אַבראַם באָריסאָוויטש" — האָט ער געזאָגט צו מיר... זעהר קאָרעקט! זעהר קאָרעקט!

ב ע ר נ ש ט י י ן. קומט איהם דערפאַר אויך א דאַנק? שוין גענוג טרויעריג, מאָהלט אייך, דער פּאַקט אַליין, אַז אידען דאַרפען געהן מיט א דעפּוטאַציע צום גובערנאַטאָר, אַז סע קומט אונטער א יום-טוב, און בעטען שטיצע פאַר זייערע ברידער...

מ אָ נ אַ ס ע ו ו י ט ש. חע-חע! און ס'איז גענוג אַז-אָך-און-אַז-וועה, אַז אידען פרעהען זיך דערמיט, וואָס דער גובערנאַטאָר טרייסט זיי מיט אַזעלכע ווערטער, ווי „בודטיע ספּאָקאָיני",

„פּריניאַטי מיערי", חע־חע! מיר קאָנען, הייסט עס, שלאָפען רוהיג — מע וועט אונז ניט באַפאַלען, ווי אין מלחמה־צייט, און מע וועט אונז ניט אויסשעכטען מיט ווייב און קינדער לכבוד דעם היילינגען יום־טוב, חע־חע־חע!

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [זיפצט]. וואָס זאָל מען טהון, אז מיר לעבען אין אזא ביטערער צייט? אין היינטיגער צייט, אז מע קאָן אונז באַשולדיגען אין אזא מיאוס'ער זאַך, ווי מיט הונדערטער יאָהרען פריהער, איז ניטאָ וואָס צו רעדען, און מיר דאַרפען זאָגען: „גם זו לטובה!"...

ג ו ר א ר י ה. גם זו לטובה! גם זו לטובה!

ש ע ר ע ש ע ו ו י צ ק י. זעהר קאָרעקט! זעהר קאָרעקט! און ווי געפעלט אייך דאָס, וואָס דער גובערנאַטאָר האָט זיך נאָכגעפרעגט אויף די שניאורסאָנס? „אבראַם באָריסאָוויטש, זאָגט ער צו מיר, טשטאָ ווי זנאַיעטיע פּראָ שניאורסאָנאָוו?"...

ב ע ר נ ש ט י י ן. ניט אזוי, און ניט אייך אליין האָט ער געפרעגט. דאָס האָט ער ביי אונז אלעמען געפרעגט: וואָס ווייסען מיר צו זאָגען וועגען איינעם אַ שניאורסאָן?

מ אָ נ א ס ע ו ו י ט ש. חע־חע! אַ צדיק שניאורסאָן, האָט ער געזאָגט. אַ „צאַדיק" און אַ „חאסידימעץ". מיט דעם לשון און מיט די ווערטער, חע־חע!

ר א ב י נ ע ר ק א ל ו ו א ר ס ק י. „חאסידימעץ"? — איך געדענק גאָרניט, ער זאָל זאָגען אזא וואָרט.

ש ע ר ע ש ע ו ו י צ ק י. געזאָגט, געזאָגט! זעהר קאָרעקט! זעהר קאָרעקט!

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. וואָס זאָלט איהר קלערען? גאָט האָט אָנגערוקט אַ חמאָרע אויף זיי, אַ מין פינסטערניש אין מיטען העלען טאָג, און האָט זיי מבלבל געווען זייערע מוחות, אז זיי זאָלען גלויבען אין אַזעלכע ווילדע נארישקייטען. דאָס איז אַ שטראָף פאַר זיי אליין, ניט פאַר אונז, וואָרום אז ס'וועט קומען די צייט, ס'וועט זיי ליכטיג ווערען אין די אויגען, וועלען זיי זיך

שעמען דעמאָלט פֿאַר זיך אַליין... און דעריבער דאַרפֿען מיר זאָגען נאָך אַ מאָל: „גם זו לטובה!”... [דער עולם הויבט־אָן געזע־גענען זיך]. נו, האָט זשע מיר אַ גוטען יום־טוב, און זאָגט אָן אַלע אידען די גוטע בשׂורה, אַז פֿון אַ פּאָגראָם זענען מיר יעדענפֿאַלס געזיכערט... איך, פֿון מיין זייט, וועל הייסען אויסרופֿען וועגען דעם היינט נאָך אין אַלע שוהלען.

ר א ב י נ ע ר ק א ל ו ו א ר ס ק י. און איך וועל עס דער־מאָנען מאָרגען אין מיין „ריעטש”... אַ גוטען יום־טוב.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. איך ווינטש אייך אַלעמען אַ כּשר'ען פּסח, אַ פֿריילּיכען יום־טוב.

א ל ע. אַ גוטען יום־טוב! אַ פֿריילּיכען יום־טוב! אַ גליקליכען יום־טוב! [דער רב באַגלייט זיי אַרויס ביז דער טיר. זיי געזעגענען־זיך. נאָך זייער אַוועקגאַנג זעצט זיך רב לוי היילפּערין אַוועק צום שרייב־טיש און וואַרפֿט־אָן אויף דער גיך אַ צעטעל, טהוט אַ קלונג מיט אַ גלעקעל, וואָס שטעהט אויפֿ'ן טינטער, און עס קומט־אַריין ד ע ר ש מ ש, אָנגעטהאָן ריין, אין אַ הויכען שוואַרצען קאַפּעליש, בלייבט שטעהן מיט גרויס הכנעה ביי דער טיר].

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. היינט, באַלד נאָך מעריב, זאָל אויסגערופֿען ווערען אין אַלע שוהלען, בתּי־מדרשים און מנינים די דאָזיגע ווערטער [לייענט פֿונ'ם אָנגעשריבענעם צעטעל]: „מען איז מכריז ומודיע אינ'ם נאָמען פֿונ'ם גובערנאַטאָר, אַז אַלע רעד וועגען אַ פּאָגראָם אויף אידען היינטיגען פּסח זענען אויסגעטראַכט. עס זענען אָנגענומען געוואָרען אַלע מיטלען, און מע בעט, אַז אידען זאָלען זיך האַלטען רוהיג”... [גיט־איבער דעם שמש דאָס צעטעל. דער שמש נעהמט־אָפּ. רב לוי היילפּערין שטעהט־אויף, גלייכט זיך אויס, זיפֿצענדיג. עס עפֿענט זיך אויף אַ האַלבע טיר און עס באַווייזט זיך ווידער דער שמש].

ד ע ר ש מ ש. אַ קריסט איז געקומען — וויל זיך זעהען.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. זאָל ער אַריינקומען. [עס קומט אַריין א י וו א נ א וו דער, וואָס גילט אַלס שניאורסאָן. דער שמש מאַכט־צו נאָך איהם די טיר, ווערט פֿאַרשוואונדען].

א י ו ו א נ א ו ו [טהוט־אוים דאס היטעל, בלייבט שטעהן אין פאר־לעגענהייט, באטראכט א ווייל דעם רב. קענטיג, אז ער שלאגט זיך מיט דער דעה. ענדליך געהט ער צו, שטעלט זיך פאר]. איוואנאוו.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [שטעהט־אויף, ציהט איהם אוים די האנט, נעמט איהם פריינטליך אויף. רעדט א שעז רוסיש]. זעהר אנגענעהם! זיצט. [ווייזט איהם אויף א שטוהל. זעצט זיך אליין אויך אויף א שטוהל אקעגען איהם]. מיט וואס קאן איך דיענען?... איהר רוּיבערט? [שטעלט איהם אונטער א פושקע פאפיראסען].

א י ו ו א נ א ו ו [באדאנקט]. איך בין צו אייך געקומען, ראבבי, זיך בּאראטען, ווי מיט א פארשטעהער פונ'ם אידישען פאלק, פונ'ם אידישען גלויבען... צום אנהויב האב איך מיך גע־וואקעלט, כמעט ווי געשראקען... חאטש געהערט האב איך פון אייך א סך גוטעס... דאך — דעם ערשטען מאל אויף מיין לעבען ביי א אידישען ראבבי... נאר אז איך האב אייך דערזעהען, — דערלויבט מיר צו זאגען עס אייך אין די אויגען, — האט איהר מיט אייער אויסזעהען, מיט'ן ערשטען קוק, מיך אינגאנצען אוועק־געקויפט, און איך זעה־ארוים, אז מיט אייך קאן מען רעדען גאנץ אפענטליך.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [מיט א שמייכעל]. איך דאנק אייך זעהר פאר אזא אנגענעהמע מיינונג וועגען מיר... איהר קאנט דא זאגען אלץ, וואס איהר האט צו זאגען.

א י ו ו א נ א ו ו. איך וועל זיין קורץ, ווי ווייט מעגליך. איך בין א כריסט, און דורך א צופאל געפין איך זיך צווישען אידען. האב איך זיך באקענט מיט א אידיש מיידעל און האב זיך פאר־ליעבט אין איהר... און איך מיין, דאס הייסט, איך ווייס, אז זי מיך האט אויך ליעב, און ס'איז קיין אנדער אפהאלט נישט פארהאן, אויסער איין זאך: וואס זי איז א אידין, און איך בין א כריסט... זי זאל אננעמען כריסטענטום — דאס קאן ניט זיין פאר קיין פאל אין דער וועלט. אין דעם בין איך איבערצייגט, ווארום זי איז צו א הייסע פאטריאטין פאר איהר פאלק, און איך אנערקען, אז פון

מיין זייט וואָלט דאָס געווען אַ פאַרברעכען, איך זאָל זי צווינגען דערצו. איהרע עלטערען וואָלטען דאָס ניט איבערגעטראָגען. נו, איז געבליבען ביי מיר, אַזוי ווי איך האָב זי זעהר שטאַרק ליעב, און קיין אַנדער אויסוועג איז ניטאָ, — האָב איך מיך פעסט אַנט־שלאָסען, — חאָטש מיינע עלטערען וועלען זיין קעגען דעם, שטאַרק קעגען דעם, — איך זאָל אַריבערגעהן... דאָס הייסט, איך זאָל אָננעמען אידישקייט... וואָס וועט איהר זאָגען דערויף? [אַפּגעזאָגט, פיהלט זיך איוואַנאָוו, ווי ס'איז איהם אַראָפּ אַ באַרג פון די פּלייצעס].

רב לוי הייל פּערין [געזעסען די גאַנצע צייט אָנגעשפּאַרט אויף דער לינקער האַנט און מיט דער רעכטער געבלעטערט אין אַ פּענעם ספר, האָט אַפגעאָטעמט, פאַרמאַכט דעם ספר, אָוועקגעשטעלט די אויגען אויפ'ן גאַסט מיט אַ ביטער שמייכעל]. איך פרעג אייך ניט, ווער איהר זענט און וואָס איהר זענט. איך פרעג ניט, ווער איז דאָס מיידעל, וואָס איהר האָט אַזוי ליעב. אַזעלכע זאַכען האַלט מען, געוועהנליך, בסוד... איך קאָן אייך אָבער, יונגערמאַן, ליידער, מיט קיין זאַך נישט העלפען און קיין שום עצה נישט געבען. איך קאָן אייך נאָר זאָגען איין זאַך: איך באַדויער אייך פונ'ם גאַנצען האַרצען. איך האָב אויף אייך רחמנות.

איוואַנאָוו [איבערראַשט]. רחמנות?... [ווישט זיך דעם שווייס].

רב לוי הייל פּערין. נעבאַך אַ רחמנות אויף אייך. אַ גאָט'ס רחמנות!

איוואַנאָוו. איך פאַרשטעה אייך ניט...

רב לוי הייל פּערין. אָט וועל איך עס אייך דער־קלערען. באַרעכענט אייך נאָר גוט: זיעבען מיליאָן אומגליקליכע, רעכטלאָזיגע, פאַרהאַסטע, געיאָגטע און געפּלאָגטע שטיפקינדער פלאָנטען זיך אַרום אינ'ם דאָזיגען גרויסען לאַנד, זענען אומעטום איבעריג און איטליכען גרוים אין די אויגען. מע זיצט און מע ברעכט זיך די מוחות, מע קליגט זיך און מע טראַכט און מע קאָן

גאַרניט צוטראַכטען, ווי אַרום זייערער פטור צו ווערען, — ווילט איהר, אַ גליקליכער מענטש, אַ פרייער, אַריבערגעהן צו אַט די דאָזיגע זיעבען מיליאָן אומגליקליכע? איהר ווילט זיין, אפנים, דער ערשטער פונ׳ם אכטען מיליאָן?... [פויזע]. איך זעה, איהר וואונדערט זיך, וואָס איהר הערט פון מיר, אַ רב, אַזעלכע רעד? פאַר אייך, פאַר אַ כריסט, איז עס טאַקי אַ וואונדער. אייערע גייסטליכע פאַרשטעהער טהוען ניט אַזוי, בעת עס קומט אַ פרעמדער צו זיי אָננעמען זייער גלויבען. אדרבה, ביי זיי ווערט עס נאָר פאַררעכענט פאַר אַ מצוה צוציהען אין זייער לאַגער וואָס מעהר פרעמדע... מיר, אידען, אָבער קאָנען זיך אַזאַ לוקסוס נישט דערלויבען. אונזער וועלט איז ענג און פינסטער, דאָס לעבען פול פיין און נויט, — ווי אַזוי זשע האָבען מיר דאָס רעכט צורעדען די פרעמדע, די פרייע און גליקליכע מענטשען, זיי זאָלען אַריבערגעהן צו אונז?... נאָך פון אמאָל אָן, פון גאָר די אַלטע צייטען, האָט אונזער תורה אונז אָנגעזאָגט, אַז מיר זאָלען זיין געהיט פון אָנצונעמען גרים. יעדער גר, יעדער פרעמדער הייסט עס, וואָס קומט צו געהן צו אונז פון איין אַנדער וועלט און וויל זיך אָנשליסען אָן אונזער פאָלק, — דאַרפען מיר איהם פריהער וואָהרענען, עפענען די אויגען, ער זאָל זיך גוט אַרומקוקען, וואוהין ער געהט, ער זאָל זיך גוט באַטראַכטען, וואָס ער טהוט, ער זאָל וויסען און געדענקען, אַז ס׳איז שווער צו זיין אַ איד!...

איוואַנאָוו. אַנטשולדיגט. די דאָזיגע ווערטער: „ס׳איז שווער צו זיין אַ איד" האָב איך געהערט שוין וויפיעל מאָל, און עס קאָן זיין — איך געב־צו, — אַז ס׳איז ניט גרינג צו זיין אַ איד. האָב איך אָבער אייך געזאָגט שוין דעם מאָטיוו, פאַר וואָס איך געה דאָס טהון. עס איז קיין אַנדער אויסוועג נישטאַ.

רב לוי הייל פערין. צו אַ שוואַכער מאָטיוו אויף צו מאַכען אַזאַ ערנסטען שריט!

איוואַנאָוו. אַנטשולדיגט, ראַבבי. ליעבע איז, נאָך אייער מיינונג, אַ שוואַכער מאָטיוו?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. ליעבע איז א היילינ געפיהל, נאָר א שוואכער כאַטיוו אויף צו מאכען אזא שריט. ברעכען א גלויבען קאָן מען נאָר ביי א אינוועניגסטען קריזיס, ווען איך הער־אויף צו גלויבען אין דעם און הויב־אָן צו גלויבען אין איין אנ־דערען, — אָבער ניט צוליעב דערגרויכען א געוויסען ציעל, עס מעג זיין אפילו ווי שען. מיר, צום ביישפיעל, באדויערען אונזערע משומדים אלע איינס, צי זיי האָבען זיך געטויפט צוליעב פראוואַ־זשיטעלסטווא, צוליעב א דיפלאָם, צוליעב פרנסה, אָדער צוליעב א מיידעל... פארשמועהט זיך, אז אייער מאָטיוו איז פיינער, די פסיכאָלאָגיע איז איין איידעלערע; אָבער דער קאָמפּראָמיס בלייבט א קאָמפּראָמיס. עס איז געמאכט געוואָרען א שטיקעל געשעפט מיט גאָט, א מין „ביזנעס", ווי די אמעריקאנער רופען עס אָן...

א י ו ו א נ אָ ו. עס האנדעלט זיך דאָ, אייגענטליך, ניט וועגען גלויבען... דאָ רעדט זיך נישט וועגען גאָט...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. איך וויים. איך רעד אויך ניט פון גלויבען. אין גלויבען אין מען בכלל היינטיגע צייטען שוואכליך. סאי ביי אונז, סאי ביי אייך... איך רעד פונ'ם פאָלק, פון דער אומה רעד איך. איהר וועט דאָך נישט וועלען איינרעדען זיך אליין, אז איהר, אלס געבוירענער כריסט און אויפגעצויגענער צווישען כריסטען, ביי היינטיגע ביטערע צייטען פון ראסענהאס, ווען מענטשען זענען וועלף, — אז איהר האָט ליעב א אידען, אז ביי אייך איז א איד און ניט א איד אלע איינס...

א י ו ו א נ אָ ו [ענטוזיאסטיש]. ביי מיר איז אלע איינס! איך וויים, אז איך האָב ליעב אָט דאָס מיידעל מיט מיין גאנצען וועזען — און איך וויל ניט וויסען פון קיין זאך!...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [מיט א שמייכעל]. נו־יא, איך גלויב אייך זעהר גערן און איך פיהל אייך מיט מיין גאנצען הארצען... איך דארף אייך אָבער זאָגען, יונגערמאן, פארהאן ביי אונז א שפּריכוואָרט, אפילו א ביסעל א באנאלעס, נאָר איין אמת־

דיג וואָרט: „ווי קאָנסט דו ליעב האָבען דאָס ווייב, אז דו האָסט נישט ליעב איהר משפחה?"... אונזער משפחה איז, ליידער, נאָך קיינמאָל אזוי ניט פארהאַסט געווען פון אַלעמען, ווי אין דער לעצטער צייט. נאָט זעהט, ביי וואָס עס האַלט, אויף וואָס מיר זענען אַריבער! [נעמט אַ רוסיש בלאַט פון טיש און ווייזט איהם]. זעהט, וואָס מע שרייבט וועגען אונז! [ווייזט איהם אין בלאַט].

א י וו א נ א וו [טהוט אַ קוק, לייענט הויך]. „בלוט פאַר בלוט!"... [לעגט־אַוועק דאָס בלאַט מיט פאראכטונג]. דאָס האָב איך געלייענט נאָך נעכטען... נו, ווער ווייסט דאָס ניט, אז די גאַנצע דיעלאָ פונ'ם ריטואַל־מאָרד איז אַ פאַנטאַזיע, אַ שווינדעל, אַ גראָב שטיקעל אַרבייט?

ר ב ל וי ה י י ל פ ע ר י ן [מיט צופרידענקייט]. דאָס זאָגט איהר? עס איז זעהר אָנגענעהם צו הערען פון אַ כּריסט אַזעלכע ווערטער. וואָס זאָגען אָבער אַנדערע כּריסטען? אַט זענען מיר געווען נאָר־וואָס ביי'ם גובערנאַטאָר אַ דעפּוטאַציע, איך און נאָך עטליכע פאָרשטעהער פון דער היגער אידישער געמיינדע. נו, האָט מען געשמועסט אַלץ וועגען דעם ריטואַל־מאָרד, אָדער וועגען דעם „שווינדעל", ווי איהר רופט עס אָן... ביי אייך איז דאָס אַ שוויג־דעל, און ביי זיי איז דאָס אַ גאַנצער עסק, אַ פּראָצעס. איהר האָט באַדאַרפט הערען, מיט וואָס פאַר איין ערנסט דער גובערנאַטאָר, אַ געבילדעטער אינטעליגענטער מאַן, האָט אונז געשטעלט נאַאיווע פראַגען איינע נאָך דער אַנדערער און נאָכגעפרעגט זיך אַלץ אויף איינעם אַ שניאורסאָן, צי קענען מיר איהם ניט? אַ שניאורסאָן פעהלט זיי צום פּראָצעס.

א י וו א נ א וו [פאַראינטערעסירט]. טאַקי ערנסט? צו וואָס באַדאַרפען זיי אַ שניאורסאָן?

ר ב ל וי ה י י ל פ ע ר י ן. בכדי ס'זאָל זיין מעהר „ריטואַל". די שניאורסאָנס, פאַרשטעהט איהר מיך, קומען אַרויס פון...

א י װ ו א נ אָ װ. פון די ליבאָװיטשער „צאַדדיקעס“... זוכט מען, הייסט עס, דעם „צאַדדיק“ שניאורסאָן?

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן [מיט אַ שמייכעל]. פון אייערע װערטער קאָן מען אַרױסזעהן, אַז איהר פאַרקעהרט מיט אידען און האָט זיך אָנגעזאַפּט מיט װערטער... אלזאָ, זוכט מען אַ שניאורסאָן אויף צו באַשולדיגען איהם אין ריטואַל־מאָרד. אַ שאָד! איהר זענט אַ כּריסט, װעט איהר דאָס גאָרניט קאָנען פאַרשטעהן, װי װייט לעכערליך און שמערצליך דאָס איז צו הערען, אַז מענטשען זוכען צו באַשולדיגען אין אַזאַ מיאוס'ען פאַרברעכען די אייניקלעך פון יענעם גרויסען לאַדיער רב, רב שניאור־זלמן, װאָס זיי, די זוכער, זענען, כּלעבען, נישט װערטה צו דערמאַנען דעם נאָמען זיינעם...

א י װ ו א נ אָ װ. דאָס זענט איהר גערעכט. יעדער עהר־ליכער כּריסט װעט אייך נאָכגעבען, אַז איהר האָט רעכט. נאָר, גאָספּאָדין ראַװין, איך בעט אייך הונדערט מאָל פאַרצייהונג, װאָס איך דערלויב מיר צו באַמערקען אייך איין זאַך: װיבאַלד אַז איהר זענט אַזוי שטאָלץ אויף אייערע גרויסע מענטשען, — װי אַזוי געהט איהר דאָס מיט דעפּוטאַציעס און דערנידעריגט זיך פאַר יענע, װעלכע באַשמוצען אַזוי מיאוס אייערע גרויסע?

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן [האַלב פאַרמאַכט די אויגען, רעדט מיט אַ איראָניש שמייכעל]. און װי אַזוי װאָלט איהר געטהאָן?

א י װ ו א נ אָ װ. איך זאָל זיין אויף אייער אָרט, װאָלט איך ביט געגאַנגען צום גובערנאַטאָר, ער זאָל מיר העלפען פון אַ אידישען פּאָגראָם...

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן [צעלאַכט זיך]. ערשטענס, ניט פון אַ א י ד י ש ע ן פּאָגראָם, נאָר פון אַ כּ ר י ס ט ל י כ ע ן. אידען האָבען דערװייל נאָך קיינמאָל קיין פּאָגראָם ניט געמאַכט...

א י װ ו א נ אָ װ. פּאַרדאָן. איך האָב מיך נישט גוט אויס־געדריקט. איך זאָג, אַז װען איך זאָל זיין אַ איד, װאָלט איך מיך געשעמט קניהען פאַר די, װאָס מאַכען אויף מיר פּאָגראָמען...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [אַ ביסעל מיט פאַרדראָס]. און ווען איך זאָל זיין אַ כריסט, וואָלט איך מיך נאָך מעהר געשעמט, אַז אידען זאָלען קומען צו מיר מיך בעטען, איך זאָל זיי ניט באַפאַלען אין דעם פייערליכסטען און אין דעם פרייליכסטען פון זייערע ימים־טובים, ניט מאַכען אַ תל פון זייער האָב און גאָב און ניט באַריהרען זייערע פרויען און קינדער... [איז אויפרעגונג אויפגעשטאַנען און געמאַכט אַ פאָר טריט הין און צוריק].

א י ו ו א נ א ו ו [נאָך איין אומאַנגענעהמער פויזע]. אַנטשולדיגט, געעהרטער ראַבבי, ניט דאָס האָב איך געמיינט... איך האָב געוואָלט זאָגען, אַז ווען איך זאָל זיין אַ איד, וואָלט איך געזוכט הילף ביי זיך אַליין... איהר זענט אַ פאָלק פון זיעבען מיליאָן, ווי איהר זאָגט, און אַ פאָלק מיט אַזאַ פאַרגאַנגענהייט, מיט אַזאַ קולטור, — ווי דערלאָזט איהר, מע זאָל אייך אַזוי טרעטען מיט די פיס? [מיט היץ]. אָ! איך וואָלט זיי באַווייזען, אַז אַ מענטש קאָן אַליין ביישטעהן פאַר זיך! איך האָב קיין מורא נישט פאַר פאָגראָמען!

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. געוויס! ווייל איהר זענט אַ כריסט. און אַז איהר זאָלט זיין אַ איד, אָהן רעכט צו וואוינען, אָהן רעכט צו לערנען, אָהן רעכט צו ריהרען זיך פון דאַנען אַהין, אָהן רעכט צו שיצען זיך אפילו, אַז יענער פאַלט אויף אייך אָן אין מיטען העלען טאָג אומבאַשטראָפט, און איהר זאָלט, אַזוי ווי מיר, למשל, פרובען אָפליגען דריי נעכט מיט דריי טעג פאַרשטעקט ערגיץ אויף אַ בוידעם, אָדער אין אַ פינסטערען קעלער, אָהן ברויט און אָהן וואַסער, און איהר זאָלט הערען דאָס פאַרשטיקטע געוויין פון אומשולדיגע קינדערלעך, — אוי, בין איך זיכער, אַז איהר וואָלט דעמאָלט געזונגען איין אַנדער ליעדעל!... [פויזע]. ניין, יונגערמאַן! ווערליג איך פאַרשטעה אייך, איז ניט א י ה ר דאַרפט נעמען אויף זיך אַזאַ שווערע אַרבייט צו זיין אַ איד. מיר, אַז מיר טראָגען אונזער שווערען גלות אַזוי פיעל הונדערטער יאָהרען, — ווייסען מיר צוליעב וואָס: צוליעב אונזער אַלטער תורה. צוליעב דער תורה קאָנען מיר זיך לאָזען אי טרעטען מיט די פיס, אי לאָזען זיך ברענען

אויף פייערען. אָבער איהר? צוליעב א מיידעל?... ניין, נישט כּדאי! נישט כּדאי! טהוט דאָס ניט!... [מאכט א באוועגונג אויף אויפצושטעהן].

איוואַנאָוו [שטעהט־אויף]. איהר מאכט מיר שווער דאָס הארץ, געעהרטער ראַבּבּי, איהר האַלט מיך אָפּ, איהר שרעקט מיך.

רב לוי הײלפּערין. איך שרעק אייך ניט. איך זאָג אייך נאָר דאָס, וואָס איך מיין. א איד ווערען קאָן מען ניט. אום א איד צו ווערען, באדארף מען פריהער דורכמאכען דעם גאַנצען אידישען גלות. מיט דער מאמע'ס מילך באדארף מען איינזויגען אין זיך דאָס קאָנען בּיישטעהן דעם נסיון פון צו זיין א איד... פאָלגט מיך, איהר לעגט אייך פריהער גוט איבער, וואָס פאר איין ערנסטען שריט איהר געהט מאכען, און פרעגט זיך אליין, וואָס וועט זיין מיט אייך נאָכדעם, שפּעטער, אויב אייער ליעבשאפט צום מיידעל וועט אָפּגעקיהלט ווערען? צי וועט איהר קיין חרטה ניט האָבען? און צי וועט איהר קאָנען אויסהאַלטען אַלע רדיפות און יאָגענישען און אַלע גזירות רעות, וואָס האָגלען אויף אונזערע קעפּ?...

איוואַנאָוו [מיט א זיפץ]. אפשר זענט איהר גערעכט. איך דאנק אייך זעהר פאר אייער אָפענהערציגקייט. נאָר איך מוז אייך זאָגען, ניט ווי פאר א פרעמדען, נאָר ווי פאר א פריינט, אז ביי מיר איז דאָס א באשטימטע זאך... [ענערגיש]. אזוי מוז דאָס זיין און אנדערש קאָן עס ניט זיין, ווייל קיין אנדער אויסוועג איז ניטאָ. איך האָב ליעב דאָס מיידעל — און זי מוז זיין מיינע! [ניט דעם רב די האנט].

רב לוי הײלפּערין [דריקט איהם די האנט]. נו, זאָל אייך גאָט העלפען, ווי איהר ווינטשט אייך אליין. איהר האָט מיך געפרעגט, האָב איך אייך געזאָגט דאָס, וואָס מיין געוויסען און מיין פארשטאנד האָבען מיר דיקטירט. און ווייטער — ווי איהר פאר־שטעהט. געהט געזונט און זייט מצליח. [איוואַנאָוו פארניינט זיך טיעף,

נעהט־אָפּ. רב לוי היילפּערין מאַכט־צו די אָפענע ספרים, וואָס אויפ'ן טיש, און טראָגט זיי איבער איינציגווייז אין ספרים־שראַנק. — נאָך אַ קורצער פּויזע עפענט זיך אַ האַלבע טיר און עס באַווייזט זיך ווידער אַ מאָל דער שמש].

ד ע ר ש מ ש. אַ איד פרעגט זיך נאָך, צי קאָן ער זיך זעהען. שפּיראָ הייסט ער.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. זאָל ער אַריינקומען. [עס קומט־אַריין ד ו ד ש פ י ר אַ. דער רב נעהט איהם אַקעגנען].

ד ו ד ש פ י ר אַ. גוט מאָרגען, רבי! [פאַרנייגט זיך מיט גרויס דרך־ארץ].

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [גיט איהם די האַנט, פריינטליך]. וואָס וועט איהר זאָגען גוטס? זיצט. [זעצט זיך אַוועק].

ד ו ד ש פ י ר אַ [קווייקעלט זיך, בלייבט שטעהן]. גוטס פרעגט איהר, רבי? וואו האָט איהר היינטיגע צייטען גוטס? [זיפצט, זעצט זיך אַוועק]. איך ווייס ניט, אויב איהר קענט מיך... נאָר אַז איך וועל אייך זאָגען, ווער איך בין, וועט איהר שוין אודאי וויסען. מיין נאָמען איז דוד שפּיראָ. פון די אמת'ע שפּיראָס... [קוקט, וואָס פאַר אַ ווירקונג עס מאַכט אויפ'ן רב, וואַרט אַ ווײַלע און רעדט ווייטער]. פון די סלאַוויטער שפּיראָס בין איך. [דער רב זיצט אומגעריהרט. דוד שפּירא רעדט ווייטער]. איך בין געגאַנגען פאַרביי, בין איך אַריינגעקומען הערען, וואָס הערט זיך מכּת דער דעפּוטאַציע, וואָס איז נעגאַנגען היינט צום גובערנאַטאָר, און צי ס'איז אמת, וואָס מע זאָגט ביי אונז אויף דער בערזע, — איך בין אַליין אַ בערזיאַנער, זאָגט מען אויף דער בערזע, אַז דער גובערנאַטאָר זאָל האָבען באַרוהיגט די דעפּוטאַציע און זאָל האָבען געזאָגט, זאָגט מען, אַז מע קאָן זיין זיכער, אַז קיין פּאָגראָם וועט היינטיגען פסח ניט זיין.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [מיט אַ גרינגען שמייכעל]. ביי אייך אויף דער בערזע ווייסט מען תמיד פריהער, וואָס סע טהוט זיך. נאָך נישטאָ קיין שעה זינט מיר זענען אויפגענומען געוואָרען ביי'ם גובערנאַטאָר — און די בערזע ווייסט שוין.

ד ו ד ש פ י ר א [פיהלט זיך עטוואס פרייער]. איהר שפּיעלט זיך מיט דער בערזע? ביי אונז אויף דער בערזע האָט מען נאָך געוואוסט נעכטען, וואָס דער גובערנאַטאָר וועט אייך היינט זאָגען... אָבער ס'איז אמת, אז ער האָט אייך בארוהיגט?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. יאָ, ס'איז אמת, ער האָט אונז בארוהיגט. איך האָב שוין אפילו באפוילען, מע זאָל וועגען דעם אויסרופען היינט אין אלע שוהלען. צו גאָט א האָפענונג, אז מיר וועלען האָבען א רוהיגען יום־טוב.

ד ו ד ש פ י ר אָ. דאנקען גאָט. געלויבט השם יתברך! [פויזע. קענטיג, אז ער האָט עפּיס צו זאָגען. קוקט זיך אויף די הענט. אנט־שליסט זיך, טהוט פריהער א הוסט־אפּ אויף א זייט]. האָט קיין פּאראיבעל ניט, רבי, איך האָב אגב צו אייך טאַקי א שטיקעל עסק אויך... דאָס הייסט, ניט קיין עסק, נאָר א מין... א מין שאלה אזעלכע... דאָס הייסט, איך בין נישט געקומען פרעגען א שאלה, ווי א אידינע פרעגט, נאָר גלאַט אזוי עפּיס א זאַך האָב איך אייך געוואָלט פרעגען, א מין עצה הייסט עס... די מעשה איז אזוי. איך בין א היגער בעל־הבית, שפּיראָ הייס איך, דוד שפּיראָ, פון די אמת'ע שפּיראָס, איהר פארשטעהט צי ניין, פון די סלאָוויטער... [פויזע. קוקט, טאמער וועט דאָס פארט א נעם־טהון דעם רב].

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [פריינטליך]. וואָס זשע האָט איהר געוואָלט פרעגען, אייגענטליך?

ד ו ד ש פ י ר אָ. ניט פרעגען, נאָר גלאַט אזוי, בדרך עצה זיך דורכרעדען מיט אייך וועגען א זייטיגען ענין, אויב ס'איז דער־לויבט... בין איך, הייסט עס, א היגער בעל־הבית, און עס קומען־אריין צו מיר פארשיידענע מענטשען, צום מיינסטען יונגעלייט, סטודענטען... איך האָב א באַקאַנטען כריסט, א סטודענט. בעט ער מיך, ער וויל זיצען מיט אונז ביי'ם סדר... האָב איך געוואָלט הערען פון אייך, רבי, אייער שיקול־הדעת, צי איז כדאי, למשל, אז א כריסט זאָל זיצען ביי אידען גלייך מיט אלעמען ביי'ם סדר, איהר פארשטעהט צי ניין, אלס גאַסט?...

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן. פאַר וואָס ניט? אדרבה! [מיט א שמייכעל]. זאָל ער זעהען, וואָס מיר טהוען מיט זייער כריסטליך בלוט אויף פסח...

ד ו ד ש פּ י ר אָ [אויפגעלעבט]. מיינע ווערטער! חאַ־חאַ! פונקט דאָס אייגענע טענה איך מיט מיין ווייב: לאָזען זיי זעהען! לאָזען זיי וויסען! עס קאָן צוניץ קומען אמאָל. דער גוי איז בטבע, איהר פאַרשטעהט צי ניין, אַ גאַנץ וואוילער גוי... אַ דעיסטוויטעלני סטאַטסקי סאָוועטניק'ס אַ זוהן... חאָטש אפילו זעהר פראָסט ביי זיך! אָבער טאַקי פראָסט, וואָס פראָסט הייסט! ביי אונז איז ער אַ גאַנצער בן־בית און אינטערעסירט זיך מיט אַלסדינג, וואָס איז שייך צו אידישקייט. בעט ער זיך ביי מיר, אַזוי ווי היינט איז ביי אונז פסח, וויל ער זיין מיט אונז אינאיינעם ביי'ם סדר. ער וויל זעהען, זאָגט ער, ווי אַזוי עס קומט־פאָר ביי אונז, זאָגט ער, די פאַסקע? נו, ווי זאָגט מען איהם אָפּעט? ער קאָן דאָך מיינען טאַקי באמת מי יודע וואָס... טענה'ט אָבער מיין ווייב איינס: צו וואָס טויג דיר אַ גוי, אַ איוואַנאָוו, צום סדר?

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן [מיט אינטערעס]. ער הייסט איוואַנאָוו?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. איוואַנאָוו אַליין איז ווינציג, הייסט ער נאָך איוואַן איוואַנאָוויטש איוואַנאָוו.

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן [געלאַסען, נאָך אַ קורצער פויזע]. האָט איהר נישט אַ טאָכטער?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. נאָך וואָס פאַר אַ טאָכטער! אַ בת־יחידה, און, דאַנקען גאָט, אַ געראָטענע, אַ חכמה און אַ יפת־תואר ויפת־מראה, ענדיגט היינטיגען נאָך־פסח גימנאַזיע. [פויזע. ווערט מיט אַ מאָל אומרוהיג]. וואָס פרעגט איהר עפּיס, צי איך האָב אַ טאָכטער?

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן [ענטפערט ניט. נאָך אַ קורצער פויזע]. שוין לאַנג, אַז ער געהט־אריין צו אייך?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. ווער?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. אַט דער כריסט איוואַנאָוו.

ד ו ד ש פ י ר אָ. פון תּחילת ווינטער אָן, אַלע טאָג כּמעט. וואָס איז דען?... [פויזע]. ער איז ביי אונז, ווי איך האָב געזאָגט שוין, אַ גאַנצער בן־בית. ווּאָרום גלאַט איין אַבי אַ וואָסער אַ גוי וואָלט איך ניט אַריינגעלאָזט. נאָר אַ דעיסטווּיטעלני סטאַטסקי סאָוועטניק'ס אַ זוהן, איהר פאַרשטעהט צי ניין, און איין אוהב־ישראל — ווי אַזוי מיינט איהר? — פאַר אַ אידען איז ער אייך די כּפּרה, סכּנת־נפשות! און איז באַקענט מיט אַלע אונזערע ימים־טובים, דינים און מנהגים. מיין ווייב זאָגט בדרך ליצנות, אַז אַט דער גוי וועט שוין באַלד קאָנען פּסק'ענען שאלות...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [שלאָגט איהם איבער]. און ער קען זיך מיט אייער טאָכטער?

ד ו ד ש פ י ר אָ. ווער?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. אַט דער כריסט איוואַנאָוו.

ד ו ד ש פ י ר אָ. איך זאָג דאָך אייך — אַ בן־בית...

[ווערט ווידער אומרוהיג]. אַקעגען וואָס פרעגט איהר עס דען?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [שטעהט־אויף, געהט אַ פּאָר טריט הין און צוריק פאַרטראַכט, די הענט פאַרלעגט אהינטער, שטעלט זיך אָפּ, גענעהט צו צו שפּיראָן, וועלכער איז אויך גלייך אויפגעשטאַנען און וואַרט אויף איין ענטפער, רעדט צו איהם געלאַסען]. גיט אַכטונג אויף אייער טאָכטער...

ד ו ד ש פ י ר אָ [איבערראַשט. כאַפּט־אַרויס אַ פּעטשיילע, ווישט זיך דעם שוויס, פּלאָנטעט מיט דער צונג]. איך... איך פאַרשטעה ניט, רבי, וואָס... וואָס איהר זאָגט... וואָס הייסט, איך זאָל אַכטונג געבען?... וואָס געהער זיך אָן אַהער מיין טאָכטער? וואָס... וואָס פאַר אַ מחותן איז ער מיט מיין טאָכטער?...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [ווייך]. באַרוהיגט אייך. זיצט. [שפּירא זעצט זיך אַוועק, שטעהט אַבער באַלד אויף, ווייל דער רב שטעהט. זעצט זיך דער רב אַוועק, און נאָך איהם שפּירא]. איך וואָלט אייך אפילו ניט באַדאַרפט זאָגען דאָס, וואָס מיר איז איבערגעגעבען געוואָרען בסוד... נאָר אַזוי ווי עס געהט דאָ, ווי איך זעה, אין נפש, בין איך

מיר מתיר אויסצוזאָגען אַ פֿרעמדען סוד, און מסתמא וועט איהר וויסען, ווי אַזוי צו באַגעהן זיך, ס'זאָל ניט ארויסקומען, אַז דער סוד איז ארויס פֿון דאַנען... אַט דער בריסט איוואַנאָוו איז נאָר וואָס געוועזען ביי מיר.

ד ו ד ש פּ י ר אַ [העכסט איבערראַשט]. איוואַן איוואַנאָוויטש? ביי אייך? ווען איז ער געוועזען?

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן. נאָר־וואָס, מיט עטליכע מינוט פֿאַר אייך.

ד ו ד ש פּ י ר אַ. מיט עטליכע מינוט פֿאַר מיר? וואָס האָט ער דאָ געטהאָן?

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן. געקומען זיך איין עצה האַלטען, וואָס טהוט מען? אַזוי ווי איהם איז נעפֿעלען אייער טאָכטער... ער איז פֿאַרליעבט אין איהר און וויל זיך צוליעב איהר מגייר זיין...

ד ו ד ש פּ י ר אַ [שפּרינגט־אויף, זעצט זיך אָוועק צוריק, האַפּט־ארוים די פּעטשיילע, ווישט זיך דעם שוויים. קאַן ניט ארויסרעדען קיין וואָרט].

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן [בארוהיגט איהם]. איהר באַדאַרפֿט זיך אַזוי ניט אויפֿרעגען. איהר באַדאַרפֿט דאַנקען גאָט, וואָס חלילה ניט פֿאַרקעהרט... היינטיגע צייטען... היינטיגע קינדער... אדרבה... איהר דאַרפֿט עס נאָר וויסען, בכדי איהר זאָלט זעהען וואָס צו טהון...

ד ו ד ש פּ י ר אַ [קוים וואָס ער קאָן שוין רעדען]. נו, געוויס, געוויס אַזוי... איך דאַנק אייך, רבי, איך דאַנק אייך זעהר און זעהר! [דריקט איהם די האַנט]. איהר האָט מיר געעפֿענט די אויגען... דעם מוח געעפֿענט... אַ קלייניגקייט?... אַזאַ מעשה!... אצינד איז שוין רעכט... אצינד איז שוין פֿאַרענטפֿערט אַ סך קשיות... [שטעהט־אויף, טהוט זיך אַ פּאַטש אין שטערן]. אי־אי־אי, דוד שפּירא! דו מיינסט, ביזט אַ חכם? ביזט אַ נאַר! [אַלץ מאָל העכער]. ביזט אַ שוטה! אַ פּרא־אָדם ביזט דו!... [זעצט זיך אָוועק צוריק]. האָט קיין פֿאַראיבעל ניט, רבי, איך בין אַזוי איבערראַשט, עס האָט

מיר אזוי דער׳הרג׳עט מיין קאָפּ, אַז איך ווייס גאָרניט, וואָס איך רעד!... איהר זאָלט ווּיסען, וואָס דאָ קומט־פאָר! וואָס פאַר איין אומגליק! ס׳איז הימעל עפּען זיך! צרות מיט צרות מיט צרות! [רייבט זיך דעם שטערן]. ווי זאָגט איהר: צער גידול בנים... [פּויזע]. איין טאָכטער סך־הכּל, און אַ גראָטענע, און שוין דאָ אַ חתן אויך, כּמעט אַ חתן, מיט אַ רייכער באָבע, מיט בראַסלעטען, וואָס איך בין ניט צופריעדען, און מיין ווייב וויל דוקא יאָ דעם שידוך, פאַרקעהרט, ס׳איז גאָר איינגאַנצען איהר אויפטהו — און דאָ פּלוצים נאָט אייך גאָר אַ כּריסט, אַ איוואַנאָוו, דעם חתנ׳ס אַ חבר טאָקי — גאַנצע פּעק צו דערצעהלען, אָט אַזעלכע פּעק! [באַווייזט מיטביידע הענט]. איין עבירה, ס׳איז ערב יום־טוב, איך נעם ביי אייך צו צייט... [שטעהט־אויף, דער רב נאָך איהם]. און אליין האָב איך אויך אַ סך צו טהון, באַזאָרגען וויין אויף ארבע כּוסות, איהר פאַרשטעהט צי ניין, און נאָך כּדומה אַזעלכע ארבייט אַ סך... האָט מיר אַ גוטען יום־טוב. איך דאַנק אייך זעהר, רבּי, פאַר דעם, וואָס איהר האָט מיר דאָ די אויגען געעפענט — איצט ווייס איך חאָטש, וואו איך בין אין דער וועלט!... [געזעגענט זיך]. אַ גוטען יום־טוב!

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן [באַגלייט איהם]. אַ גוטען יום־טוב. געדענקט נאָר, וואָס איהר האָט צו טהון. נישט געאיילט זיך, יעדע זאַך פריהער גוט באַטראַכטען, איבערוועגען...

ד ו ד ש פּ י ר אָ. געוויס, געוויס. אַ גוטען יום־טוב! [לאָזט זיך געהן און קעהרט זיך באַלד אום צוריק. דאָס פּנים איז מיט אַ מאָל ביי איהם פאַרענדערט, ווי עלטער געוואָרען. דער שטערן געקנייטשט. חאַפּט זיך ביי׳ם קאָפּ]. יאָ! וואָס זשע הייסט עס? האָט קיין פאַראיבּעל ניט, רבּי, איך נעם צו ביי אייך נאָך אַ מינוט צייט... איהר זאָגט, איך זאָל וויסען, וואָס איך האָב צו טהון... וואָס, אייגענטליך, איז דאָ צו טהון? און וואָס, אַשטייגער, האָט איהר איהם איין עצה געגעבען, ער זאָל טהון? איך מיין דעם כּריסט, איוואַנאָווען?...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. איך האָב איהם געזאָגט דאָס איינענע, וואָס איך זאָג אייך: אז מע דאַרף זיך גוט באַטראַכטען...

ד ו ד ש פ י ר אָ [מיט א מאָל אויפגעקאָכט]. וואָס הייסט „באַטראַכטען"? וואָס איז דאָ פאַרהאַן צו טראַכטען? און אז ער וועט טראַכטען פון היינט ביז איבער א יאָהר, וועט איהם שפּיראָ אוועקגעבען זיין טאָכטער?! אָט געה איך אהיים און קעהר־איבער די שטוב מיט'ן קאָפּ אַראָפּ, מיט די פיס אַרויף! וואָס הייסט? ווי קאָן איך דערלאָזען אזא זאַך, אז מיין קינד, דוד שפּיראָ'ס א טאָכטער... איהר זאָגט, ער איז א דעיסטוויטעלני סטאַטסקי סאָוועטניק'ס א זוהן און ער וויל זיך צוליעב איהר מגייר זיין? און אז ער זאָל זיך זיעבעצעהן מאָל מגייר זיין? ניין, איך וועל דאָס ניט דערלאָזען! [וואָס ווייטער, אַלץ מיט מעהר היץ]. כל זמן איך לעב, וועט דאָס ניט זיין! איך וועל איהם זאָגען! איך וועל איהם דערצעהלען, ווער די שפּיראָס זענען! איך בין א שפּיראָ, איהר פאַרשטעהט צי ניין, א שפּיראָ!...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. פון דעסטוועגען זאָג איך אייך נאָך א מאָל: נישט געאיילט. מע באַדאַרף זיך פריהער גוט באַטראַכטען... ס'איז א שווערע הלכה... היינטיגע קינדער... א ראָמאַן... ווער ווייסט, וואו עס האַלט ביי זיי?... מע באַדאַרף זיך גוט באַטראַכטען...

ד ו ד ש פ י ר אָ [מיט היץ]. וואָס איז דאָ צו טראַכטען! ס'איז קלאָר, ווי דער טאָג! אזוי ווי דער הימעל קאָן ניט קומען צו דער ערד! מיין טאָכטער קאָן נישט חתונה האָבען פאַר א גוי, יענער מעג זיין מי יודע ווער און מעג זיך זיעבען און זיעבעציג מאָל מגייר זיין! זי קומט אַרויס, איהר פאַרשטעהט צי ניין, פון די אמת'ע שפּיראָס, פון די סלאַוויטער... [מיט פאַרוואורף, קוקט אויפ'ן רב שאַרף]. איך האָב אייך געזאָגט שוין עטליכע מאָל, פון וואָסערע שפּיראָס איך בין, און איהר — גאָרנישט... איך זעה, אז איהר הערט זיך ניט צו צו מיינע ווערטער!... די סלאַוויטער ווייסט די גאַנצע וועלט, ווער זיי זענען! די סלאַוויטער האָבען זיך גע־

לאָזט טרייבען סקוואָז סטראַי, גנאַטעוועו האָבען זיי זיך געלאָזט! [נאָך מיט מעהר היץ]. יאָהרען־לאַנג אויסגעזעסען אין די טורמעס — און נישט פארלוירען זייער שטאָלץ פאר עשו'ען! זאָל איצטער אָט דעם עשו'ס איין אייניקעל האָבען אַ השגה, אַז שפּירא'ס טאָכטער זאָל פאר איהם חתונה האָבען, און איך, דוד שפּירא, זאָל זיי פיהרען צו דער חופּה?! [שלאָגט זיך איז הארצען]. סיידען איך וועל פריהער שטאַרבען! [כמעט מיט טרערען]. און אפילו אַז איך וועל שטאַרבען, וועלען נאָך מיין טוידט אויפשטעהן פון די קברים די סלאַוויטער, די געננאַטעוועטע, און וועלען ניט דערלאָזען, אַז אָט אַ יענע גראָבע האנט עשו'ס, וואָס האָט אמאָל אויפגעהויבען אויף זיי די רוט, וואָס האָט פון זיי שטיקער פלייש געריסען, זאָל זיך צוריהרען צו זייערס איין אייניקעל!...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [נעריהרט. טראַכט אַ ווײַלע]. הערט זשע אוים, מיין ליעבער שפּירא. זיצט, זיצט נאָך אַ ווײַלע. [זעצט איהם אַוועק און זעצט זיך אליין אויך]. אין אייערע ווערטער הערט זיך טאַקי אַ קול פון די אמת'ע סלאַוויטער — ווער ווייסט דאָס ניט די סלאַוויטער? נאָר לאָמיר קאָרשט באַטראַכטען אַצינד די זאַך פּאַוואָלינקע ארום און ארום. מע טאָר נישט איילען זיך אַזוי, ווי איך האָב אייך געזאָגט שוין, — ס'איז אַ שווערע הלכה!... מע דאַרף קודם זעהען, ווי אַזוי זאָל זיין דערוויילע מיט דעם כּריסט, מיט דעם איוואַנאָווען, וואָס איהר האָט איהם איינגעלאַדען צום סדר?...

ד ו ד ש פּ י ר א [נאָך אויפגעטראָגען]. ווער האָט איהם איינגעלאַדען? ניט איך האָב איהם איינגעלאַדען — ער האָט זיך אליין איינגעלאַדען, איינגעבעטען זיך! איצט זעה איך שוין! איצט פארשטעה איך שוין!...

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן. איהר האָט דאָך איהם אָבער צוגעזאָגט — איז פאַרפאַלען. מוז ער שוין צום סדר ביי אייך זיין. טאָרט איהר איהם נישט אָפּזאָגען. אַזוי איז מיין מיינונג, לכל הפּחות — מין ראַט.

ד ו ד ש פ י ר א [קאכט זיך]. סטייטש, רבי, וואס רעדט איהר? האט קיין פאראיבעל ניט. נאר ווי קאן איך, שפירא, נאך דעם, ווי דער גוי האט אזא השגה?... ס'איז דאך הימעלשרייענד! ס'איז דאך...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [שלאגט איהם איבער]. יא, איהר זענט פאלקאם גערעכט. נאר מע טאר ניט זיך גראב באגעהן מיט א מענטשען, ער מעג זיין ווער ער איז: א איד, ניט א איד — א מענטש! און איין איידעלער מענטש, קענטיג... מענטשליכקייט, גאסטפריינטליכקייט איז אהן אלעמען א גרויסע זאך. ובפרט מיר, אידען, דארפען זיין מעהר געהיט, ווי אלע אנדערע מענטשען. אט טאקי וויל מיר זענען ביי זיי אין גלות און וויל זיי זאגען אויף אונז מי יודע וואס, באדארפען מיר זיי ווייזען, אז מיר זענען ניט ערגער, און אמאל אפשר נאך בעסער פון זיי. איהר זענט דאך א שפירא, באדארפט איהר דאס פארשטעהן... [שטעהט־אויף].

ד ו ד ש פ י ר א [אויך אויפגעשטאנען. א ביסעל ווייכער]. געוויס פארשטעה איך, וואס איהר מיינט. ווער רעדט פון ארויסטרייבען? ארויסטרייבען וועל איך איהם ניט. אזוי גראב בין איך אויך נישט. און אז איך האב איהם צוגעזאגט, איז צוגעזאגט. שפירא, אז ער זאגט א ווארט, איז פארפאלען. נאר די פלענער זיינע וואס ער האט געבויעט [וויעדער אויפגעקאכט], דאס, וואס דער גוי האט דארט געגראבען הינטער מיינע פלייצעס, וועל איך צעשלאגען! דאס, וואס ער מיינט, וועט ניט זיין! [מיט פייער]. קיינמאל ניט און פאר קיין פאל ניט אין דער וועלט! דאס קאנט איהר אייך שוין פאר־לאזען אויף מיר! דאס זאגט אייך דוד שפירא, פון די אמת'ע שפיראס, איהר פארשטעהט צי ניין, פון די סלאוויטער!... א גוטען יום־טוב און א גוטען תמיד. [געזעגענט זיך מיט'ן רב. דער רב באגלייט איהם צו דער טיר].

דער פארהאנג פאלט.

ענדע פונ'ם דריטען אקט.

פערטער אקט

[ביי שפיראן איז שוין אלץ פסח'יג, גרייט צום סדר. אויבענאן דאס היסב־בעט — צוויי קישענס, מיט א ווייס ליילעך איבערגעדעקט. אויפ'ן היסב־בעט ליגען צונעגרייט א ווייסער קיטעל, א ווייסער זיידע־נער גארטעל מיט א ווייסער זיידענער יארמעלקע, איין אלטע, שוין געלבליך פון דער צייט, מיט זילבער באברעמט און מיט א זיידענעם קאטעם אראפגעהאנגען. אויפ'ן טיש ליגען מצות, שטעהען כוסות. פון צוויי גרויסע גראפינעס פינקעלט־ארויס דער וויין. ביי'ם אויבענאן שטעהט די קערה. אויף דער קערה ליגען אין א געהעריגען סדר: א פליגעלע, א גערגעלע, אייער, אפגעשיילטע קארטאפלעס, אנגע־ריבענער חריין (מרור), צעשטויסענע ניס מיט עפעל (חרוסת) און א קליין גלעזעל מיט זאלצוואסער. עטליכע הגדות, גרויסע און קליינע. — אויף דער סצענע באווייזט זיך פון דער זייטיגער טיר ד ו ד ש פ י ר א, א האלב־אנגעטהאנענער אין נייע מלבושים, מיט איין אויסגעפרעסט אויבערשט העמד, מיט שלייקעס, אהן א קאלנער. ער איז שטארק צעטראגען].

ד ו ד ש פ י ר א [הויך]. שרה! בעטי! סיאמקע! וואו זענט איהר אלע? אויסגעשטארבען? [פון דער קיכטיר ווייזט זיך ש ר ה ש פ י ר א, נאך אין די וואכעדינע מלבושים, מיט א נייע הילצערן לעפעל אין האנט].

ש ר ה ש פ י ר א. וואס איז דארטען? וואס האסט דו זיך צעשריגען, ווי אויף א פאזשאר?

ד ו ד ש פ י ר א. ווער האט דען געשריגען? גארניט אנגעהויבען צו שרייען! האסט מיר צוגעגרייט א העמד — וואו איז א קאלנער?

שרה שפּירא. דאָרט וואו דאָס העמד, דאָרט איז דער קאָלנער. זוך, ווען דו געפינען, האָסט דו געהערט אַ ביסעל!

דוד שפּירא. וואו האָב איך צייט צו זוכען? אַ שעה אז איך זוך... [געהט־אַפּ צוריק].

שרה שפּירא. אַ שעה אַז ער זוכט! [געהט־אַפּ אין קיך. — אין אַ האַלבע מינוט אַרום קומט־אַרויס ווידער דוד שפּירא, שוין מיט אַ קאָלנער, נאָר אַהן אַ שניפּס. ער שפּיליעט דעם קאָלנער. דער קאָלנער וויל זיך נים פאַרשפּיליען. דאָס מאַכט איהם נאָך מעהר נערוועז].

דוד שפּירא. שרה! שרה!...

שרה שפּירא [קומט נאָך אַ מאָל אַרויס פון קיך, שוין אַהן אַ לעפעל]. וואָס איז שוין ווידער?

דוד שפּירא [שפּיליענדיג דעם קאָלנער]. האָסט מיר צוגעגרייט אַ העמד מיט אַ קאָלנער — וואו איז אַ שניפּסעל?

שרה שפּירא. וואָס טהוט זיך עם מיט דיר? דאָרט ליגט אַלסדינג. דאָרט ליגט דאָס שניפּסעל. אפילו דעם צילינדער האָב איך דיר דאָרט צוגעגרייט. וואָס ביזט דו אַזוי צעטראָגען, דוד? ביזט מיר עפּיס זעהר צעפּלאָכטען!

דוד שפּירא [הערט ניט אויף צו טהון מיט'ן קאָלנער]. מע קאָן זיין צעפּלאָכטען, אז מע האָט עפּיס צו רעדען מיט אַ ווייב אַ נויטיגע זאַך — און מע קאָן ניט!

שרה שפּירא. וואָס הייסט מע קאָן ניט? [געהט־צו צו איהם. אומרוהיג]. אַ נויטיגע זאַך? וואָס האָסט דו ניט געזאָגט ביז אַהער?

דוד שפּירא [נאָך אַלץ ניט פאַרטיג מיט'ן קאָלנער]. ווי האָב איך געקאָנט ביז אַהער, אַז ס'איז ערב יום־טוב? ווען אויף אַרבע כוסות האָט מען באַדאַרפט ברענגען? און אַרומוואַשען זיך דאַרף מען אויך? און אָנטהון זיך אויך? [פּויזע]. ס'איז אַ מיאוס'ער עסק, שרה, זעהר אַ מיאוס'ער עסק! [קוקט זיך אַרום, רעדט שטיל]. איך בין געוועזן ביי'ם רב, ביי רב לוי היילפּערין...

שרה שפירא [שטארק אומרוהיג]. וואס האסט דו געטהאן ביי'ם רב פלוצים ערב פסח?

דוד שפירא. ששש!... [קוקט זיך ארום]. נאר נישט געפילדערט, וועל איך דיר דערצעהלען אלסדינג. [קוים פארשפיליעט דעם קאלנער]. די רגע קום איך ארויס... [נעהט־אפ צו זיך. שרה בלייבט אליין].

שרה שפירא. וואס טהוט זיך עם מיט איהם?... „געווען ביי'ם רב"... „א מיאוס'ער עסק"... זאל איך אזוי וויסען ביין, אויב איך הויב אן פארשטעהן, וואס ער מיינט... [עס קומט־ארויס דוד שפירא, שוין אינגאנצען אנגעטהאן, מיט'ן צילינדער אין האנט. שרה נעהט איהם אקעגען, אומגעדולדיג]. גאט איז מיט דיר, דוד, דערצעהל שוין, וואס האט זיך געטראפען? וואס פאר א מיאוס'ער עסק?

דוד שפירא [נעמט־ארויס די פעטשיילע און גלעט דעם צילינדער. קוקט זיך ארום]. איצט איז נישטא קיינער? פריהער נישט געקאנט רעדען מיט דיר. אז מע דרעהט זיך ארום, טא דער, טא יענער. [שטיל]. וואו זענען די קינדער?

שרה שפירא [אויך שטיל]. די קינדער טהוען זיך אן. זיי וועלען באלד ארויסקומען. דערצעהל שוין גיכער. ציה נים די עצמות!

דוד שפירא. הארך נאר אויס, שרה, נאר איך בעט דיך, ס'זאל זיין שטיל... ס'א שלעכטע מעשה מיט אונזער בעטין... נים מיט בעטין, נאר מיט אונזער קווארטיראנט'ס חבר. איך מיין, מיט אונזער איוואן איוואנאוויטשען...

שרה שפירא [ברעכט די הענט]. וועה איז מיר! וואס איז שוין?

דוד שפירא. האב צייט — את דערצעהל איך דאך דיר!... איך בין געווען ביי'ם רב, ביי רב לוי היילפערין...

שרה שפירא. וואס האסט דו געטהאן ביי רב לוי היילפערין?

דוד שפירא. גלאט אזוי אריינגעגאנגען. און אגב — א פרעג טהון איהם, צי ס'איז נישקשה, אז א כריסט, איוואן איוואַנאָוויטשען האָב איך געמיינט, זאָל זיצען מיט אונז ביי'ם סדר?

שרה שפירא [הויך]. האט ער געזאָגט מסתמא, אז ניין? מיינע רעד! וואָס האָב איך דיר געזאָגט?

דוד שפירא. ששש!... אקוראט פארקעהרט! נאָר ניט דאָס — האָב צייט, האָפּ נישט איינס פאר דאָס אנדערע! הקיצור, ווער איך געוואוירע ביי'ם רב א שענע זאך... [קוקט זיך ארום]. אז אונזער כריסט, איוואן איוואנאָוויטש מיין איך, איז מיט פינף מינוט פריהער פאר מיר אויך געווען ביי'ם רב, ביי רב לוי הייל־פערין, און אויך מכח איין עצה האלטען זיך.

שרה שפירא. איין עצה האלטען זיך? אז וואָס?

דוד שפירא [קוקט זיך ארום. גאנץ שטיל]. אז ער וויל זיך מגייר זיין... איוואן איוואנאָוויטש, הייסט עס, וויל זיך מגייר זיין.

שרה שפירא [הויך]. איוואן איוואנאָוויטש? מגייר זיין? וואָס'ט זיך מיר גע'חלומ'ט!... משוגע געוואָרען?

דוד שפירא. ששש! וואַרט־אוים! וועסט הערען, צוליעב וואָס! עס האָט מיך אזוי אויפגעטראָגען, אז איך האָב געמיינט, איך וועל עס נישט אויסהאלטען, אז איך וועל דאָרט די אפּאָפּלעקציע באקומען! ער האָט מיר דעם קאָפּ אראָפּגענומען, און איך האָב מיר גאָר קיין אָרט נישט געקאָנט געפינען!

שרה שפירא [פארשטעהט נאך נים]. צוליעב וואס זשע וויל ער עס טהון, דער משוגע'נער גוי?

דוד שפירא [קוקט זיך ארום, רעדט נאך שטילער]. צוליעב דעם וויל ער זיך מגייר זיין, ווייל ער איז פארליעבט, זאָגט ער, אין... אין אונזער בעטין, און וויל, זאָגט ער, מיט... מיט... מיט איהר האָבען חופּה וקידושין... נו? הערט זיך אזעלכם?

שרה שפירא [א פלעסק מיט די הענט, שרייט־אוים אויף א קול]. אוי, א דונער האָט מיך דערשלאָגען! אוי, איך וועל דאָס נים

אויסהאַלטען! [ברעכט די הענט, טראָגט זיי צו צום הארצען]. איך האָב אָבער געוואוסט, אַז דאָ איז עפּיס! דאָס האַרץ האָט מיר אָבער געזאָגט, אַז ס'איז ניט גלאַט, אַז דער גוי פּלאָנטעט זיך מיר דאָ ניט אומזיסט... אַלע בייזע, וויסטע, פינסטערע חלומות! נאַ דיר גאָר אַ כּריסט! אַ איוואַן איוואַנאָוויטש! און ווער האָט איהם פאַרנאַדעט, אַז ניט דו?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. איך?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. ווער דען — איך? ביי מיר וואָלט ער שוין לאַנג געעפּענט מיט'ן קאָפּ די טיר! האָסט דו זיך אָנגע־קלעפּט אין איהם, אַז ער האָט אַ אידיש פּנים מיט אַ אידישער נאָז!

ד ו ד ש פּ י ר אָ. אַ אידישע נאָז — דאָס איז געווען דייגע ווערטער. איך האָב נאָר געזאָגט, אַז ער האָט אַ אידישע נשמה... נאָר נישט דאָס איז דער עיקר אַצינד. איצט באַדאַרף מען צו־טראַכטען עפּיס איין עצה, ווי אַזוי ווערט מען זיינער פּטור?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וואָס פאַר עצות דאַרף מען זוכען? מע דאַרף איהם געבען דעם וועג — און שוין!

ד ו ד ש פּ י ר אָ [מיט שרעק. רעדט שטיל]. זאָל גאָט היטען! וואָס רעדסט דו? מע באַדאַרף זיך באַטראַכטען פריהער...

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וואָס איז דאָ צו טראַכטען, האָסט דו געהערט אַ ביסעל? [הויך]. מע באַדאַרף איהם [צעצויגען] אַרויס־טרייבען! אַרויס־יאָגען!

ד ו ד ש פּ י ר אָ [שטיל]. ששש!... נאָר נישט געיאָגט און נאָר נישט געטריבען! זאָל דיך גאָט היטען, שרה, פון דאַנען אַהין אָהן מיר! דו הערסט, וואָס איך זאָג? ס'וועט זיך טהון חושך! וועסט פאַרקאָכען אַ קאַשע! וועסט אונז מאַכען אומגליקליך אַלעמען! דו פאַרשטעהסט גאָרניט, וואָס דאָ טהוט זיך! דאָ איז אַ ראָמאַן — ווייסט דו חאַטש, וואָס דאָס הייסט? [קוקט זיך אַרום, רעדט נאָך שטילער]. דאָס איז ביי זיי איין אָפּגערעדטע זאַך פון פריהער!

ש ר ה ש פּ י ר אָ [פאַרברעכט די הענט]. וועה איז מיר! און וואָס איז מיט שניאורסאָנען?

ד ו ד ש פּ י ר אָ. אַפּנים, אַ נעכטיגער טאָג?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וואָס רעדסט דו, דוד? און וואָס איז מיט'ן שידוך?

ד ו ד ש פּ י ר אָ [האַפּט זיך ביי'ם קאָפּ]. וואָס מיר שידוך? ווער מיר שידוך? מע זאָגט דאָך דיר, אַז דאָ איז אַ ראָמאַן, ניט קיין שידוך!...

ש ר ה ש פּ י ר אָ. און דאָס, וואָס ער האָט איהר געוואָלט שענקען אַ בראַנזעליעט? און דאָס, וואָס ער שרייבט אַלע מאָל בריעף צו דער באַבושקע?...

ד ו ד ש פּ י ר אָ [אַ פּאָר מאָל שפּאַנט ער אַרום און בלייבט שטעהן]. ס'איז דיר איין אַקציע מיט איהר! מיר האָט זיך אויפגעקאָכט דאָס גאַנצע בלוט, אַז איך האָב דערהערט אַזאַ מעשה, און זי רעדט גאָר פון בראַנזעליעטען מיט באַבושקעס! איך בין שיער משוגע געוואָרען נאָר פון דעם געדאַנק אַליין, אַז עשו קאָן גאָר האָבען אַ השגה אויף די סלאַוויטער'ס איין אייניקעל, און איהר ליגט אין זינען בראַנזעליעטען! באַבושקעס קריכען איהר אין קאָפּ אַריין!

ש ר ה ש פּ י ר אָ. וואָס זשע האָט זי געשוויגען ביז אַהער?

ד ו ד ש פּ י ר אָ (שטעלט זיך אָפּ, טייט איהר מיט אַ פינגער). דאָס דאַרפסט דו פרעגען ביי איהר! דערויף ביזט דו אַ מאַמע!

ש ר ה ש פּ י ר אָ [ברעכט די הענט]. וועה איז מיר! וואונד איז מיר! פאַרפינסטערט בין איך געוואָרען!

ד ו ד ש פּ י ר אָ. איצט איז ניט קיין צייט פון ברעכען די הענט און פון גוואַלדעווען. איצט דאַרף מען עפּיס צוטראַכטען, דו פאַרשטעהסט צי ניין, געפינען עפּיס איין עצה. אָבער שטיל, מיט שכל און מיט אַ גאַנג, נישט פּי־פו־פּאַ, גלאַט אין דער וועלט אַריין, און אָהן גוואַלדען, אָהן פּילדערייען! דער רב, רב לוי היילפּערין, איז גערעכט. ס'איז, זאָגט ער, אַ שווערע הלכה!

ס'איז אַיין אײדעלע מאַטעריע, זאָגט ער... כ'האָב שוין גענוג געטראַכט דעם גאַנצען טאָג! [האַפּט זיך בײ'ם קאָפּ]. דער קאָפּ ווערט מיר אָקערשט ניט צעפּאַלען אויף שטיקלעך! [פּויזע]. דערווײל איז יום־טוב און מע דאַרף געהן דאַוונען. [קוקט זיך אַרום]. דאָ וועט קומען דער כּריסט... איהם געגעבען דאָס וואָרט — פאַרפאַלען! וואָס וועט ער טראַכטען, אַז מע וועט איהם איצט אָפּזאָגען פון'ם סדר? רב לוי הײלפּערין זאָגט אויך דאָס אײגענע: אַ מויל, זאָגט ער, איז ניט קײן חאַליווע. ובפרט, זאָגט ער, בײ שפּיראָן... קודם כּל, זאָגט ער, איז מענטשליכקײט... אַ מענטש! דו פאַרשטעהסט, צי נײן? דער עיקר — דו זאָלסט זיך נאָר ניט אַרײנמישען דערווײל. דו לאָז עס איבער אײנגאַנצען אויף מיר! לאָזען נאָר איבערגעהן די סדרים פריהער, די ערשטע טעג יום־טוב, וועל איך שוין מיט איהם רעדען, וועל איך שוין טהון אַלסדינג — קאָנסט שוין זײן זיכער, אַז בײ מיר וועט ער אַלײן אַוועק. [מיט פײער]. ער וועט בײ מיר אַוועק וואו דער ליעבער שבת־קודש געהט־אַוועק! ער וועט אפילו ניט וויסען, פאַר וואָס און פאַר ווען! זײ זיכער! דאָס וועט ניט זײן, אַז דוד שפּיראָ'ס טאָכטער, וואָס קומט־אַרויס פון די סלאַוויטער... [עס קומט־אַז ס י אַ מ ק ע, אײן אויסגעצוואַגענער, אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג אין זײן אוניפאָרם, מיט אַ ווײס קעלנערעל, האַלט אַ גרויסען מחזור אונטער'ן אָרעם].

ס י אַ מ ק ע [טראָגט־צו דעם פאָטער דעם מחזור]. טאַטע, אָט דאָס איז דער מחזור, וואָס דו דאַרפסט?

ד ו ד ש פּ י ר אָ [עפענט־אויף דעם טאַוועל, לײענט]. „מחזור לראש־השנה ויום־הכּפּורים"... געטראָפען, ווי אַ בלינד פערד אין גרוב אַרײן! [גיט איהם אָפּ]. דאָרט, אויף דער קאָמאָדע, געה, ליגט אײן אַנדער מחזור! שטעהט אָנגעשריבען מיט גרויסע אותיות: „מחזור לשלש רגלים"... יאָהרען! שפּיראָ'ס אַ יונגעלע זאָל ניט וויסען קײן חילוק פון אַ מחזור ביז אַ מחזור... [סיאַמקע לויפט צוריק נאָכ'ן מחזור. דוד שפּירא צום ווײב]. איך בעט דיך נאָר אַ מאָל, שרה, זײ נאָט איז דיר ליעב! ווי אין אײן אויג אַ שטאָך! ס'איז אַ

שווערע הלכה, איין איידעלע מאַטעריע... מע באַדאַרף דאָ זיין זעהר־זעהר פאַרזיכטיג! [עס קומט־אַן סיאַמקע מיט'ן מחזור].

סיאַמקע [עפענט־אויף, ווייזט דעם פאַטער מיט'ן פינגער, לייענט אויף אַ קול, צעצויגענו]. „מח־זור ל־ש־לש רג־ל־ים"...

דוד שפּירא [נעמט דאָס קינד פאַר'ן אויהערעל]. רְגָלִים, נישט רַגְלַיִם! ניט געדאַכט זאָלסט דו ווערען — אַ בר־מצוה־בחור'על און קומט־אַרויס פון די סלאַוויטער!... קום אין שוהל אריין! [טהוט־אַן דעם צילינדער. צום ווייב]. געדענק זשע, שרה, וואָס איך האָב דיר געזאָגט [שטיל, טראָגט־צו אַ פינגער צום מויל]: ווי גאָט איז דיר ליעב! ווי אין איין אויג אַ שטאָך!... [געהט־אָפּ מיט סיאַמקען אין שוהל אריין. — עס קומט־אַרויס פון איהר צימער בעטי. שרה שפּירא וואַרפט אַ זייטיגען קוק אויף דער טאָכטער, נעמט זיך איבערשטעלען די כוסות].

בעטי [אנגעטהאָן יום־טוב'דיג, שען פאַרקעמט. שטעלט זיך אַוועק אַקעגען שפּיעגעל, מאַכט צורעכט די פריזורקע. צו דער מוטער]. מאַמע! געפעלט דיר די פריזורקע? האָסט דאָך ליעב, אַז איך געה אַזוי פאַרקעמט. האַ? מאַמע? [שרה שפּירא זעהט איהר פּנים דורכ'ן שפּיעגעל, ענטפערט ניט. בעטין וואונדערט עס. זי דרעהט זיך אום צו דער מוטער]. פאַר וואָס ענטפערסט דו ניט, מאַמע? און וואָס ביזט דו אַזוי פאַרצאַרנט? צוליעב'ן יום־טוב?

שרה שפּירא [טהוט איהר אַרבייט]. אַז מע האָט אַזאַ טאָכטער, ווי דו, קאָן מען זיין פאַרצאַרנט.

בעטי [געהט־צו נאָהענט צו דער מוטער]. וואָס איז שוין, מאַמע? וואָס פאַר אַ נייעס?

שרה שפּירא. פאַר ווע מען ס'איז איין אַלטס, פאַר מיר איז דאָס אַ נייעס... [הערט־אויף איבערשטעלען די כוסות]. איך האָב גאָרניט געוואוסט, טאָכטער, אַז ביי דיר איז דאָ אַזעלכע פאַרבאָר־גענישען מיט אַזעלכע סודות... איך האָב זיך קיינמאָל ניט גערעכט אויף דיר, אַז דו זאָלסט זיין אַזאַ פאַרביסענע און אָפּטהון אונז אַזאַ זאַך...

בעטי [איבערראשט]. וואָס פאַר סודות? וואָס פאַר אַ פאַרביסענע? און וואָס פאַר זאַכען האָב איך אָפּגעטהאָן?

שרה שפּיראָ. דער טאַטע איז אוים מענטש. ער וועט דאָס, זאָגט ער, ניט אויסהאַלטען! און איך וועל מסתמא אויך שטאַרבען פאַר דער צייט... [באַהאַלט דאָס פּנים אין פאַרטוך, וויינט].

בעטי [דערשראָקען, נעמט זי אַרום]. מאַמוניו! גאָט איז מיט דיר! וואָס קומט דאָ פאָר? איך וויים גאָרניט פון וואָס צו זאָגען!

שרה שפּיראָ [הויבט-אויף די פאַרוויינטע אויגען, באַטראַכט די טאָכטער]. אַנו, קוק מיר גלייך אין די אויגען אַריין! ווי קאָנסט דו זאָגען אַזעלכס? ווי קאָנסט דו עס אָפּלייקענען מיר, אַ מאַמע, אין די אויגען?... [פּויזע]. וואָס האָט געטהאָן דער גוי בייַ'ם רב?

בעטי [שטוינט]. וואָסער גוי? ביי וועלכען רב?

שרה שפּיראָ. זעה נאָר, ווי גלייך זי קוקט מיר אין פּנים אַריין! [פּויזע. שטרענג]. זאָג נאָר, וואָס האָט געטהאָן איוואַן איוואַנאָוויטש בייַ'ם רב, רב לוי היילפּערין?

בעטי [שטאַרק איבערראַשט, ווערט רויט]. איוואַן איוואַנאָוויטש בייַ'ם רב? ביי היילפּערין? וואָס האָט ער דאָרטען געטהאָן?

שרה שפּיראָ. איך מיין, אַז דו ווייסט עס בעסער פון מיר און פריהער פון מיר... קוק זי נאָר אָן, ווי זי טאַפּט ווערטער! נעבאַך אַ רחמנות! זי ווייסט גאָרניט פון דער גוטער בשורה, אַז דער גוי איוואַן איוואַנאָוויטש וויל ווערען אוים גוי!...

בעטי [אויפגעשיינט]. איוואַן איוואַנאָוויטש וויל ווערען אַ איד?

שרה שפּיראָ. אַ גדולה אויף דער באָבע! און אַ שיינדעלע פאַר אונז אַלעמען! און דאָס איז דאָך אינגאַנצען צו-ליעב דיר, וואָרום ער איז דאָך נאָך דיר די כפּרה — דאָס האָב איך שוין לאַנג אַרויסגעזעהען, און דו האָסט עס אודאי גוט געוואוסט, — און נאָך דעם אַלעמען האָסט דו אַ פּאָטעפּאַלנאָסט מיר קוקען גלייך

אין די אויגען אריין און איינרעדען מיך, אַז דו ווייסט ניט פון וואָס צו זאָגען ? !

בעטי [האפּט זיך ביי'ם הארצען]. מאַמע! איך שווער דיר ביי מיין לעבען, אַז די געשיכטע מיט'ן רב, מיט היילפּערין, הער איך דאָס ערשטע מאָל פון דיר !...

שרה שפּיראַ [מיט גיפט]. אַזוי? ס'איז גאָרניט קיין אָפּגערעדטע זאַך ביי דיר מיט'ן גוי פון פריהער? דער רב רב לוי היילפּערין איז דאָך מסתּמא אַ ליגנער? אָדער דער טאַטע האָט דאָס אודאי פונ'ם קאָפּ אויסגעטראַכט?

בעטי [אויפגערעגט]. מיר דאַכט, מאַמע, אַז מיך קענסט דו אויך נישט פּאָר אַזאַ גרויסע ליגנערין. איך האָב אייך ביז אַהער נאָך מיט קיין זאַך ניט געליגנערט! [מיט הארץ]. אַז איך שווער דיר ביי מיין לעבען, אַז איך הער עס ערשט פון דיר, גלויבסט דו מיר ניט און הערסט ניט אויף מיך צו באַווארפען מיט שטעכווערטלעך!...

שרה שפּיראַ. מיט שטעכווערטלעך? עס קאָן שוין גוט שטעכען און ברעכען מיינע שונאים, אַז מע דערמאָנט זיך, אַז דו האָסט גענומען בידים און האָסט צעשלאָגען אַזאַ גליק! איך רעד שוין ניט פון דער באַבושקע — איך רעד פונ'ם קרן: אַזאַ גאָלדענער בחור, אַ טאַטענ'ס אַ קינד, אַ פאַמיליאַנט, קומט־אַרויס פון אַזאַ משפּחה!...

בעטי [שוין גאָר אויפגערעגט, צעשרייט זיך]. אָבער וואָס ווילט איהר האָבען פון מיין לעבען? וואָס האָט איהר זיך אַלע אָנגעזעצט אויף מיר? אַלע אויף מיר! אַלע אויף מיר!... [פאַלט אויף אַ שטוהל, באַהאַלט דאָס פּנים אין די הענט, וויינט שטילערהיים. — עס דערהערט זיך אַ קלונג. שרה שפּיראַ לויפט עפענען און קומט באַלד אַרויף צוריק].

בעטי [הויבט־אויף דאָס פאַרוויינטע פּנים]. ווער איז?

שרה שפּיראַ [בייז]. דער גר.

בעטי. וואָסער גר?

ש ר ה ש פ י ר א. דיין איוואן איוואנאוויטש! [בעטי הויבט זיך אויף, ווישט זיך אויס די אויגען, מאכט א באוועגונג אוועקצוגעהן, נאר בלייבט שטעהן. שרה שפירא נעהט־אפ אין דער טיר, פון וואנען איהר מאן איז פריהער ארויסגעקומען, רעדט בעת מעשה צו דער טאכטער]. איך געה זיך דערווייל אנטהון און בענטשען ליכט. [עס קומט־אן ש נ י א ו ר ס א ן, וואס גילט אלס איוואנאוו, שוין ניט אין סטודענטישער אוניפארם, נאר אין א שווארצען אנצוג, אין וועלכען עס זעהט זיך נאך מעהר רעליעף ארויס זיין סעמיטישער טיפ. די האר, אנגעפארפומירט מיט פעטען, זעהען־אויס נאך מעהר שווארץ און נאך מעהר געגרייזעלט, ווי אלע מאל].

ש נ י א ו ר ס א ן [אויפגעלעגט, צו בעטין, גיט איהר די האנט]. אייער פאטער איז געווען אזוי ליעבענסווירדיג און האט מיר דער־לויבט בייצוואווינען מיט אייך די צערעמאניע פון אייער יום־טוב... [קוקט זיך ארום]. וואו איז ער? מסתמא נאך אין שוהל? א שאד, וואס ער האט נישט געוואלט מיך מיטנעמען אויך אין שוהל. דאס וועט שוין זיין, זאגט ער, צו פעט... [בעטי זעצט זיך, בעט איהם אויך זיצען. זי איז צעטראגען]. וואס איז עפיס אייער מוטער אזוי בייז אויף מיר? זי האט מיר ניט געענטפערט אויף מיין גוטען־אוועגט, און אויף מיין גראטולירען זי מיט'ן פייערטאג האט זי עפיס א מורקע געגעבען און איז אנטלאפען געווארען... [פויזע]. און איהר, בערטא דאווידאוונא, אויב איך האב קיין טעות ניט, זענט מיר עפיס אויך נישט אזוי, ווי אלע מאל... [בויגט זיך צו צו איהר נאהענט]. וואס איז געשעהען, בערטא דאווידאוונא? וואס קוקט איהר אויף מיר מיט אזעלכע אויגען?

ב ע ט י [קוקט איהם גלייך אין די אויגען. רעדט שטיל. דאס קול ציטערט]. איהר האט מיר פארשאפט, איוואן איוואנאוויטש, גרויסע, גרויסע אומאנגענעהמליכקייטען! [פון יענער זייט טיר באווייזט זיך שרה שפירא, א האלב־אויסגעטהאנענע, און ווינקט צו דער טאכטער מיט די הענט, ניט איהר צייכענס, זי זאל ניט רעדען. בעטי זעהט דאס, און שניאורסאן, וואס זיצט מיט'ן פנים צו בעטין און מיט'ן רוקען צו דער טיר, זעהט דאס ניט].

ש נ י א ו ר ס א ן [צו בעטין]. איך? אייך? אומאנגענעהמ־ליכקייטען? מיט וואס, צום ביישפיעל?

בעטי [ענטפערט ניט באלד]. מיט אייער וויזיט ביי'ם רב...

שניאורסאן [שטוינט]. וואסער וויזיט? ביי וועלכע רב? [שרה שפירא באווייזט זיך נאך א מאל, רופט מיט ענערגישע צייכענס בעטין צו זיך. בעטי זעהט דאס, ריהרט זיך ניט פון ארט].

בעטי [צעמישט פון דעם, וואס די מוטער שטעהרט זי]. יא, יא... וואס פרעגט איהר מיך איבער עטליכע מאל? צו וואס אפלייקענען פון מיר?... פון מיר!... [פויזע. — רעדט שטיל, אויפגערעגט]. איהר זענט געוועז ביי'ם רב זיך בעראטען וועגען אזא וויכטיגען שריט, וואס איהר געהט טהון... צוליעב... צוליעב מיר... און ביי מיר האט איהר גארניט געפונען פאר נויטיג צו פרעגען?!... וואס זאל דאס באדייטען?... וואס קוקט איהר מיך אן? וואס מאכט איהר זיך, ווי איבערראשט?... איהר וועט דאך ניט אפלייקענען, אז איהר זענט געוועז ביי'ם רב? הייליפערין רופט מען איהם...

שניאורסאן [שטוינט]. איך? ביי'ם רב? ביי הייל־פערין? איך הער דעם דאזיגען נאמען דעם ערשטען מאל פון אייך אצינד! איך שווער אייך ביי מיין עהרען־ווארט! [שרה הערט ניט אויף צו רופען די טאכטער מיט צייכענס].

בעטי [שוין נאר צעמישט]. אצינד וויים איך שוין ווייעדער ניט, וואס דא קומט פאר... וואס טהוט זיך דא ארום מיר?... אז איך וועל ניט אראפ פונ'ם זינען, וועט מאקי זיין א וואונדער!... [חאפט זיך ביי'ם קאפ].

שרה שפירא [מיינט, אז די טאכטער האט ניט געזעהען, ארער ניט פארשטאנען, איהרע צייכענס, רופט זי הויך]. קום נאר אהער, בעטי, אויף א ווייל'ע — איך דארף דיך האבען! נו־זשע! גיכער! דער טאטע וועט באלד קומען פון שוהל, און איך דארף נאך ליכט בענטשען, האסט דו געהערט א ביסעל! [בעטי הויבט זיך אויף אהן חשק, געהט צו דער מוטער].

שניאורסאן [א איבערראשטער, שפאנט־אום עטליכע מאל היז און הער, שטעלט זיך אפ, לעגט־צו א פינגער צום שטערן. נאך א קורצער פויזע]. אאא?... איצט פארשטעה איך שוין!... [ווייזט אויף יענער זייט טיר,

וואו זיין חבר'ס צימער געפינט זיך]. אט דא ליגט דער הונט באגראבען!...
[לאזט זיך אהין, הערט זיך איין, קלאפט־אן אין דער טיר. אין דעם קומט־אן פון פאדערצימער דער אמת'ער איוואנאוו, וואס גילט אלס שניאורסאן, יום־טוב'דיג אנגעטהאן, מיט א פריש נעראזירט פנים און מיט א גרויסען בוקעט בלומען אין האנט. דער אמת'ער שניאורסאן נעהמט איהם אקעגען. זיי באגריסען זיך. שניאורסאן צום חבר]. אהן א קלונג?

איוואנאוו. איך האב א שליסעל. [באווייזט איהם דעם שליסעל. לעגט־אוועק דעם בוקעט אויפ'ן טיש].

שניאורסאן. וואס פאר בלומען אין מיטען דרינען?

איוואנאוו. לכבוד אייער פאסחא...

שניאורסאן. פאר וואס האסט דו שוין ניט פארהאפט אין איינוועגס א חמצ'דיגען טארט אויך? וואלט דיך שפיריכע ארויסגעווארפען מיט'ן טארט און מיט די בלומען אינאיינעם...

איוואנאוו [לאכט]. א חאמעץ — דאס ווייס איך, אז מע טאר ניט. [קוקט זיך ארום]. איך זעה, הערשקא, אז דו ביזט שטארק אויפגעלעגט לכבוד יום־טוב? דאס האב איך דיר צו־געהאלפען ביי'ם בעל־הבית, ער זאל דיר דערלויבען צו זיין ביי דער צערעמאניע פון אייער פאסחא.

שניאורסאן. אזוי? א שענעם דאנק דיר דערפאר!

איוואנאוו [לאכט]. א קאמישער מענטש אט דער שפירא! ער האט זיך א מאל דריי מיט מיר בעראטען, צי זאל ער דיר עס דערלויבען, צי ניין? אט איז ביי איהם אויסגעקומען יא, און אט — ניין. ער האט אליץ געציטערט, טאמער זאגט ער דיר אפ, זאלסט דו ניט איבערטראכטען וועגען אידען גאט ווייסט וואס, חא־חא! [באטראכט דעם חבר אין זיין שווארצען אנצוג]. אינ'ם דאזיגען קאסטיום זעהסט דו אויס, הערשקא, ווי איין עכטער סעמיט, טשארט וואזמי!

שניאורסאן. און דו, וואניא, זאלסט זיך אנטהון אין דריי סעמיטישע קאסטיומען, וועסט דו אליץ אויסזעהען, ווי א פאני, עס וועט דיר אפילו ניט העלפען די לעקציעס, וואס דו געהסט נעמען ביי אונזער רב, ביי היילפערין...

א י ו ו א נ אָ ו ו [איבערראשט]. פון וואַנען ווייסט דו, אַז איך בין געוועזן ביי׳ם רב?

ש נ י א ו ר ס אָ ן [מיט גיפט]. חאַ־חאַ! פון וואַנען איך וויים? איך וויים אַלסדינג — האָב איך דיר שוין לאַנג געזאָגט. איך וויים אפילו, וואָס דו האָסט ביי איהם געטהאָן...

א י ו ו א נ אָ ו ו [קוקט אראָפּ]. צום ביישפּיעל?

ש נ י א ו ר ס אָ ן [איראָניש]. ווי עס זעהט אוים, האָסט דו זיך אַ נעם געגעבען ווערען אַ איד טאַקי גאָרניט אויף קאַטאָוועם?

א י ו ו א נ אָ ו ו [וויל זיין רוהיג]. עס קאָן גאַנץ מעגליך זיין.

ש נ י א ו ר ס אָ ן. און מסתמא אַלץ צוליעב יענעם געוויסען צוועק?...

א י ו ו א נ אָ ו ו [ווי פריהער]. זעלבסטפאַרשטענדליך.

ש נ י א ו ר ס אָ ן [אַלץ מיט דעם זעלבען גיפט]. אַזוי זיכער ביזט דו אין דיין זיעג?

א י ו ו א נ אָ ו ו. אָהן צווייפעל.

ש נ י א ו ר ס אָ ן. און וועגען שטעהרונגען טראַכסט דו גאָרניט? האָסט קיין מורא פאַר... קאָנקורענטען, למשל?

א י ו ו א נ אָ ו ו [הויבט־אויף די אויגען]. קאָנקורענטען?... אפשר ביזט דו דאָס פון די קאָנקורענטען? אַ־זוי?... איצט פאַרשטעה איך שוין, פאַר וואָס דו ווייסט אַזוי פיעל...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. נישט מעהר וויפיעל מיר איז נויטיג.

א י ו ו א נ אָ ו ו. אויף צו טרייבען שפּיאָנאַזש אַרום מיר און אָנצוהאַלטען די קאָנקורענציע?...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. דו וועסט מיך ניט איבערשרעקען מיט קיין ווערטער...

א י ו ו א נ אָ ו ו. איצט פאַרשטעה איך שוין, פאַר וואָס עס טהוט דיר אַזוי וועה דער קאָפּ פאַר מיר...

ש נ י א ו ר ס אָ ן. ווייל איך וויל ניט, זאָלסט זיך מאַכען צום נאַר... עס וועט דיר ניט העלפען קיין רב, קיין צעהן רבנים אויך — זאָג איך דיר פריהער!

א י ו ו אַ נ אָ ו ו [שטאַרק אויפגערעגט. שווין אויך מיט גיפט]. אַלס גוטער פריינט, נאַטירליך, זאָגסטו דו דאָך עס מיר... און איך בין געווען אַזאַ נאַר און האָב דיר טאַקי געגלויבט ביז אַהער... איך האָב געמיינט, עס האָט זיך מיר געדאַכט, אַז עס געהט ביי דיר טאַקי פון דיין גוטפריינטשאַפט. איצט באַווייזט זיך גאָר אַרויס אין דיר אַ קאָנקורענט... און אפשר נאָך אַ „געפעהרליכער" קאָנקורענט? חאַ־חאַ!...

ש נ י אַ ו ר ס אָ ן [דרייסט]. זאָלסט דו טאַקי וויסען! און ס'איז זעהר גוט, וואָס דו ווייסט עס! די קאָרטען זענען אָפען, ווען מיר, הייסט עס, שפּיעלען איין אָפענעם זעכס־און־זעכציג!

א י ו ו אַ נ אָ ו ו. גוט. איך נעם־אָן דעם קאַמף!

ש נ י אַ ו ר ס אָ ן [שטאַרק אויפגערעגט]. אומזיסט לאַכסט דו אַזוי, וואַניאַ. וועסט זיין געשלאָגען, ווי אַ...

א י ו ו אַ נ אָ ו ו [נישט ווינציגער אויפגערעגט]. מיר וועלען שווין זעהען, ווער ווען!... [עס קומט־אַרויס שרה שפּיראַ, אָנגעטהאָן יום־טוב־דיג, ועהט־אויס אַ סך יונגער און שענער — גאַרנישט צו דערקענען. זי טראָגט צוויי זילבערנע לייכטער מיט אָנגעצונדענע בענטשליכט. נאָך איהר געהט בעטי אויך מיט צוויי זילבערנע לייכטער. אַלע פיער לייכטער ווערען אוועקגעשטעלט אויפ'ן טיש. ביידע חברים פליסען זיך באַגעגענען די דאַמען מיט אַ שמייכעלע. שרה שפּירא ענטפערט דעם קוואַרטיראַנט מיט אַ פריינטליכען גוט יום־טוב, און אויף זיין חבר, אויפ'ן אמת'ען שניאַורסאָן, וואָס גילט אַלס איוואַנאָוו, וויל זי אפילו קיין קוק נישט טהון. אַקעגען אָבער בעטי איז מעהר צוגעלאָזט צום אמת'ען שניאַורסאָן, ווי צום אמת'ען איוואַנאָוו. אַלע פיהלען זיך ניט גוט. עס נעמט אָבער נישט קיין סך צייט, ווינציגער ווי אַ מינוט. עס קומט־אָן דוד שפּירא מיט אַ ברייטען גוט יום־טוב. נאָך איהם סיאָמקע].

ד ו ד ש פּ י ר אַ [אויף אידיש]. גוט יום־טוב! גוט יום־טוב!

ס י אָ מ ק ע [נאָך איהם]. אַ גוט יום־טוב!

ש ר ה ש פּ י ר אָ. גוט יום־טוב, גוט יאָהר!

בּ ע ט י. גוט יום־טוב. [ביידע חברים פאַרנייגען זיך פאַר'ן בעל־הבית גאַנץ העפליך. — נישט קוקענדיג אויפ'ן ברייטען „גוט יום־טוב", זעהט־אויס דוד שפּירא שטאַרק צערודערט. שרה און בעטי זענען פאַרווײנט. ביידע חברים זענען אַנגערודעלט איינס אויף דאָס אַנדערע. נאַר איין סיאָמקע איז

אויפגעלעגט, שפּיגעלט זיך אין דעם פינקעלדיגען ווייַן, וואָס אויף אַרבע כוסות, און בלעטערט די הגדות, וואָס ליגען אויפ'ן טיש].

ד ו ד ש פּ י ר אָ [וויל צעשלאָגען די שטימונג, באַטראַכט דעם טיש מיט דער קערה מיט אַלע זאַכען, פאַרקאַטשעט די אַרבעל, רעדט ווי צו זיך אַליין]. נו? איז שוין צוגעגרייט, הייסט עס, אַלסדינג בײַ דיר? די קערה מיט די מצות מיט די הגדות, און אליהו הנביא'ס כוס איז אויך דאָ? קאָן מען, הייסט עס, זיך נעמען צו דער אַרבייט? [זיפצט]. שוין לאַנג אַזאַ פּסח ניט געווען! אָט די מימרות מיט די זאָגעכצען, וואָס אין שטאָדט, מיט די פּחדים פאַר אַ פּאָגראָם, מיט די דעפּו־טאַציעס צום גובערנאַטאָר, און ועל כולם — אָט דאָס פּעקעל מיט דער דיעלאָ — אַלסדינג אַרום און אַרום... [ווייזט מיט דער האַנט אַרום קאָפּ]. אַזאַ פּסח זאָל זיך שוין נישט אומקעהרען!...

ש ר ה ש פּ י ר אָ. נישט כדאי פאַר'ן סדר צו דערמאָנען... גאָט וועט העלפען, וועלען מיר עס, אם ירצה שם, איבערלעבען.

ד ו ד ש פּ י ר אָ. געווים וועלען מיר עס איבערלעבען! מיר וועלען זיי אַלע איבערלעבען!... מיר האָבען איבערגעלעבט גרעסערע צרות, מיט גרעסערע המנס, מיט אַ פּרעה מלך מצרים... [טרעט־אָפּ פונ'ם טיש]. נו? קינדער! קודם כל [צום קוואַרטיראַנט], זאָגט אייער חבר, ער זאָל זיך מטריח זיין אַקאָרשט אָנטהון דאָס היטעל. בײַ'ם סדר איז מען זיך נוהג בײַ אונז, מע זיצט אין היטלען. און איהר אַליין, הער שניאורסאָן, זייט מוחל אויך דאָס אייגענע... דאָס, וועניגסטענס, וואָלט אַזאַ איד, ווי איהר, וואָס קומט־אַרויס פון די ליבאַוויטשער שניאורסאָנס, כלעבען, געמעגט וויסען... [בײדע חברים נעהען־אָפּ אין פאָדערצימער, יעדער נאָך זיין היטעל, און קומען בײדע צו געהן שוין אָנגעטהאָן אין די היטלען. אין דער זעלבער צייט טהוט־אָן דוד שפּירא אויבען, אויף דער קאַפּאָטע, דעם צוגעגרייטען ווייסען קיטעל מיט די ברייטע אַרבעל און די ווייסע פאַרגעלבטע, מיט זילבער באַברעמטע, יאַרמעלקע מיט'ן קאָטעס, און האַלט בײַ אַרומגאַרטלען זיך מיט'ן ווייסען אַלטען זיידענעם גאַרטעל. די אַרײַנגעקומענע חברים גרופּירען זיך אַרום בעטין, באַ־טראַכטען פון דער ווייטען שפּיראָן אין זיינע ווייסע בגדים].

א י װ אַ נ אָ װ [צו בעטין]. אײער פֿאָטער זעהט אױס װי אַ פּאַסטאָר, װי אײן אַרכיערײ...

ש נ י א ו ר ס אָ ן [אױך צו בעטין]. גיכער — װי אַ כּהן גדול אינ'ם אַלטען בית־המקדש...

ד ו ד ש פּ י ר אָ [רופֿט־צו צו זיך מיט'ן פֿינגער דעם קװאַרטיראַנט, דעם אמת'ען איװאַנאָװ]. פּאַני שניאורסאָן! זײט זשע מוחל! [ער נעהט־צו צו שפּיראָן, און דער אמת'ער שניאורסאָן, װאָס גילט אַלס איװאַנאָװ, בלײבט שטעהן מיט בעטין פֿון יענער זײט טיש]. זעהט איהר אָט דאָס אַ? [װײזט אױף דער יאַרמעלקע און אױפ'ן גאַרטעל]. דאָס האָב איך אַ ירושה פֿון מײן עלטער־עלטער־זײדען, פֿון די סלאַװיטער... פֿון יענע סלאַװיטער, װאָס אָט דעם עשו'ס [באַװײזט מיט די אױגען פֿון דער װײטען אױף שניאורסאָנען, װאָס גילט אַלס איװאַנאָװ] — אָט דעם עשו'ס עלטער־עלטער־זײדע האָט אַמאָל גע'משפּט מיט גנאָט...

ש ר ה ש פּ י ר אָ [צום מאַן, אױף אידיש]. צו־װאָס דערמאַנען איצט אַזעלכע זאַכען און דבר'ען פֿאַר'ן ערל אַזעלכע רעד?

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צום װײב, אױך אױף אידיש, װײזענדיג מיט די אױגען אױף שניאורסאָנען]. זעהסט דאָך, װי עס אַהרט איהם, דעם גר־צדק, װי דער פֿאָראַיאָהריגער שנײ...

ב ע ט י [אױפגעטראָגען פֿון פֿריהער און פֿון דעם, װאָס פֿאָטער און מוטער װאַרפֿען זיך דורך מיט אידישע רעד, װענדט זיך מיט אײן אױסגעמוטשעטע שמײכעל צו שניאורסאָנען. זי װיל איהם אַרױסבאַװײזען מעהר פֿרײנטליכקײט איבער דעם, װאָס איהר פֿאָטער איז פּלוצים צו איהם געװאָרען אַזױ קאַלט און רעדט כּסדר נאָר מיט'ן קװאַרטיראַנט]. אײך, איװאַן איװאַנאָװיטש, באַדאַרף זיך אױסװײזען מאָדנע [באַװײזט איהם אױפ'ן טיש] אָט דער גאַנצער פּאַראַד מיט דער גאַנצער צערעמאָניע...

ש נ י א ו ר ס אָ ן [װאָס שטעהט נאָהענט צו בעטין און הערט זיך צו מיט אײן אױהער, װאָס שפּיראָ רעדט מיט זײן חבר, ענטפֿערט איהר אױך מיט אַ שמײכעל און שטיל, אַזױ אַז נאָר זי אַלײן זאָל הערען]. אַ סך מעהר מאָדנע װײזט מיר אױס אָט דאָס, װאָס אײער פֿאָטער איז אױף מיר אַזױ אָנגעשטױסען. און מעהר פֿון אַלסדינג אַהרט מיך אָט

דאָס, וואָס איהר אַליין, בערטא דאווידאָוונא, זעהט מיר אוים היינט אזוי טרויעריג... עס טהוט מיר וועה דאָס הארץ קוקענדיג אויף אייך... איך פארזיכער אייך, אז דאָ איז פאָרגעקומען א מיספאַר־שטענדעניש, וואָס מיט דער צייט וועט זיך עס ארויסבאווייזען...

בּ ע ט י [קוקט אויפ'ן פאטער און רעדט צו שניאורסאָנען שטיל, אזוי אז ער אַליין זאָל זי הערען]. פאר מיר איז אַלסדינג איין מיספאַר־שטענדעניש... א רעטעניש פונ'ם אָנהויב ביז'ן סוף... עס דרעהט זיך מיר דער קאָפּ, און אַלץ זעהט מיר אוים, ווי א חלום, ווי א פארדרעהטער, פארפּלאָנטעטער חלום...

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צו דער טאָכטער, זעהט פון דערווייטען, אז זי רעדט עפּים מיט'ן קוואַרטיראַנט'ם חבר. שטרענג]. בּעטי! וואָס דער־צעהלסט דו דאָרטען איוואַן איוואַנאָוויטשען?

בּ ע ט י [צום פאטער, הויך]. פונ'ם סדר רעדען מיר...

ד ו ד ש פּ י ר אָ. אָ? דו מאַכסט איהם קלאָר דעם סדר, ווי אזוי עס קומט ביי אונז פאָר? דאָס טהוסט דו זעהר גוט! דערקלער איהם שוין אַלסדינג. און וואָס האָט איהר זיך אוועק־געשטעלט אזוי ווייט? קומט אהער א ביסעל נעהענטער! [בּעטי און שניאורסאָן געהען־צו נעהענטער צו שפּיראָן]. פאַר וואָס זאָל ער ניט זעהען אַלסדינג פון דער נאָהענט? [צום קוואַרטיראַנט, ווייזט איהם אויף דער קערה]. אָט זעהט איהר אָט די קערה? [איוואַנאָוו, שניאורסאָן און בּעטי קוקען־אריין אַלע דריי אין דער קערה]. זאָגט איהם, פאַני שניאור־סאָן, זאָגט איהם, אייער חבר, — איהר וועט דאָס איהם בּעסער קאָנען געבען צו פארשטעהן, — אז דאָס אַלסדינג איז א זכר פון מצרים. [באווייזט אויפ'ן מרור]. דאָס, למשל, איז חריין... מרור ווערט דאָס ביי אונז אָנגערופען. די טייטש איז — בּיטערניש. א וואונק אויפ'ן וימררו — וואָס מע האָט אונז פארבּיטערט דאָס לעבען אין מצרים, ניט ערגער ווי מע פארבּיטערט אונז דאָס לעבען איצט אויך... און דאָס [ווייזט אויפ'ן חרוסת] איז בּיי אונז א „זכר לטיט", וואָס אונזערע עלטערען האָבען געקנאָטען לעהם און געמאַכט ציגעל, איהר פארשטעהט צי ניין, פאַר פּיתום מיט רעמסס... [די דריי קוקען־

אַריין אינ׳ם חרוסת, און מעהר פון אַלעמען קוקט טאַקי אַריין איוואַנאָוו, דער וואָס גילט אַלס שניאורסאָן]. איהר מיינט, ס׳איז טאַקי לעהם? ניין, עס האַפּט נאָר דעם אָפּבליק, עס זעהט־אויס ווי לעהם, רויטע לעהם. בסך־הכּל איז עס צעריבענער עפּעל מיט צעשלאָגענע ניס. און דאָס, וואָס ס׳איז באַגאָסען מיט רויטען, זאָלט איהר זיך ניט שרעקען — ס׳איז חלילה נישט קיין בלוט... ס׳איז ויין... [רעדט צום קוואַרטיראַנט און קוקט אויף זיין חבר]. קוקט אייך נאָר גוט צו!... [אַלע דריי קוקען, און מעהר פון אַלע — איוואַנאָוו, דער, וואָס גילט אַלס שניאורסאָן]. „חרוסת” ווערט דאָס אָנגערופען ביי אונז... איהר פאַרשטעהט צי ניין, חרוסת!... נו, און דאָס איז אַ פליגעלע מיט אַ גערגעלע פון אַ הוהן — אַ זכר פונ׳ם „קרבן־פּסח”, וואָס איז געווען אַמאָל ביי אידען... אָבער נאָר אַ זכר, מעהר ניט אַז אַ זכר, איהר פאַרשטעהט צי ניין! וואָרום קיין קרבנות איז שוין ביי אונז היינט ניטאָ. אַ סוף! שוין העכער צוויי טויזענט יאָהר אַז ס׳איז ניטאָ ביי אונז קיין שום קרבנות, קיין סימן ניט!... אַצינד, אַז איהר זענט שוין אַ ביסעל קלאָר געוואָרען אין די אַלע זאַכען, מעגען מיר זיך שוין נעמען אָפּריכטען דעם סדר, ווי מיר האָבען עס בירושה פון אונזערע עלטער־עלטער־זיידעס. איך וועל מיך באַזעצען אויבענאָן, אַט אויף אַ דעם העסעבעט [טהוט זיך אַ זעץ־אַריין אין די אויסגעבעטע קישענס און מאַסטעט זיך איין], ווי אַ מלך, צו באַווייזען, אַז מיר זענען אַ פאָלק פון מלכים, פון פרייע מענטשען, ניט פון קנעכט, פאַרקויפטע, ווי אַמאָל, צו פרעה מלך מצרים... און איהר זעצט זיך נאָר אויס אַלע אַרום טיש, נעהענטער צום מלך... אַט אַזוי... [אַלע זעצען זיך אויס אַרום טיש. שרה שפּירא — אין דער רעכטער האַנט פונ׳ם מאַן. פון דער לינקער האַנט זעצט זיך בעטי. נעבען איהר — דער קוואַרטיראַנט. אַקעגען — דעם קוואַרטיראַנט׳ס חבר מיט סיאָמקען. דוד שפּירא האָט פאַר זיך איין אַלטע הגדה. שרה שפּירא — אַ גראָבען „קרבן־מנחה”. צו בעטין אין דער הגדה קוקט־אַריין דער קוואַרטיראַנט, וואָס גילט אַלס שניאור־סאָן. צו סיאָמקען אין זיין קליין הגדה׳לע קוקט־אַריין דעם וואַרטיראַנט׳ס חבר, וואָס גילט אַלס איוואַנאָוו. דוד שפּירא עפענט־אויף די אַלטע הגדה, באַווייזט זי דעם קוואַרטיראַנט איוואַנאָוון]. זעהט איהר אַט די אַלטע הגדה?

דאָס איז בײַ מיר אויך אַ ירושה פון די סלאָוויטער... [מישט־אויף דאָס שער־בלאַט]. טאַקי נעבאַך פון זייער אייגענער דרוק „דפוס סלאָוויטאַ" — געדרוקט אין סלאָוויטע... [זיפצט]. עד־עד־עד! חי הגדה זאָל קאָנען רעדען, וואָלט זי געהאַט וואָס צו דערצעהלען... אַצינד הויבען מיר אָן! [נעמט אַ קאַראַפין מיט וויין און הויבט־אָן צו גיסען אין די כוסות, רעדט דערווייל צו סיאָמקען]. ווי מיינסט דו, זוהנעניו, וועסט זיך מיר ניט פאַרפּלאָנטען, דו שקאָץ איינער, אין די פיער קשיות, ווי פאַראַיאָהרען אין דער צייט?

ס י אָ מ ק ע [לאַכט]. זאָל גאָט היטען! איך קען זיי אויף אויסווענינג, ווי אַ וואַסער!

ש ר ה ש פּ י ר אָ [קוועלט, שעפּטשעט]. מיר פאַר דיין פּיסק! [שפּירא האָט נאָך ניט אָנגעפילט קיין צוויי כוסות, דערהערט זיך אַ שאַרפער און אַ לאַנגער קלונג. אַלע טהוען אַ ציטער־אויף אויף די ערטער].

ד ו ד ש פּ י ר אָ [שטעלט־אַוועק דעם וויין]. וואָס איז דאָס? פּלוצים גאָר אין מיטען דרינען? ווער קאָן דאָס זיין?

ש ר ה ש פּ י ר אָ [טוידט]. דער קלונג, האָב איך מורא, שמעקט מיט פּאָליציע... סיאָמעניו, זיי זיך מטריח. [נאָך איידער זי זאָגט דאָס אַרויס, איז שוין סיאָמקע אויף די פיס. ער לויפט־אַראָפּ עפענען. אַלעמענ'ס אויגען זענען געווענדט צו דער טיר. עס נעמט נישט קיין האַלבע מינוט, איז שוין סיאָמקע דאָ צוריק איין איבערגעשראָקענער].

ס י אָ מ ק ע. זשאַנדאַרען מיט נאַדזיראַטעלים אָהן אַ שיעור, און אונזער דוואָרניק אויך מיט זיי!...

ד ו ד ש פּ י ר אָ [טוידט]. איין אַבלאַווע? פּסח צום סדר?! דאָס טרעפט מיר דעם ערשטען מאָל אויף מיין לעבען!... [עס עפענט זיך די טיר און עס קומען־אַריין אַ גאַנצע חאַליאַסטרע זשאַנדאַרמען, נאַדזיראַטעלים, געהיימפּאָליציסטען, און אַ גוי אַ דוואָרניק מיט אַ בלעכעל אויפ'ן היטעל, אויף וועלכען סע שטעהט אָנגעשריבען אויף רוסיש: "Дворникъ", און מיט אַ גרויסען בוך אונטער'ן אָרעם. דער עלטסטער צעשטעלט די זשאַנדאַרמען מיט די נאַדזיראַטעלים, ביי יעדער טיר אַ זשאַנדאַרם מיט אַ נאַדזיראַטעל, און אַליין געהט ער צו מיט צוויי נאַדזיראַטעלים צום טיש. דוד שפּירא וויל אויפשטעהן אַקעגען די געסט].

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [הויבט־אויף די האנט]. ווסיע נאַ מיעסטאָך — אַלע זאָלען בלייבען זיצען אויף זייערע ערטער! [צו דוד שפּיראַן]. ווער איז דאָ דער חאַזיאַאין?

ד ו ד ש פּ י ר אַ [קוים וואָס ער קאָן אַרויסרעדען אַ וואָרט, נאָר רעדט מיט שטאַלץ]. דער חאַזיאַאין, דער בעל־הבית — דאָס בין איך.

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר. אייער נאָמען?

ד ו ד ש פּ י ר אַ. סלאָוואָטסקי מיעשטשאַנין דאַוויד שליאָמאָוו שאַפּירא. שאַ־פּי־ראָ.

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [ווייזט אויף שרה'ן]. און דאָס איז?

ד ו ד ש פּ י ר אַ. מיין ווייב סאָראַ יצחק־לייבאָווא שאַפּיראָ. [ווייזט אויף בעטין און אויף סיאָמקען]. און דאָס זענען מיינע קינדער בערטאַ און סאָלאָמאָן.

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר. בערטאַ און סאָלאָמאָן... און ווער איז אָט דער? [ווייזט אויף שניאורסאָנען, וואָס גילט אַלס איוואַנאָוו].

ד ו ד ש פּ י ר אַ. דאָס איז אַ גאַסט ביי אונז. אַ כּריסט. איוואַן איוואַנאָוויטש איוואַנאָוו. אַ דעיסטוויטעלני סטאַטסקי סאָוויעטניק'ס אַ זוהן...

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [קוקט זיך איבער מיט זיינע חברה־לייט]. אַ כריסטיאַנין? אַ פּראַוואָסלאַווני? איוואַן איוואַנאָוויטש איוואַנאָוו? ווי קומט אַהער אַ כריסטיאַנין? אויף אַ אידישען מאָהלצייט? אין אַ אידישען פּראַזדניק?

ד ו ד ש פּ י ר אַ [הויבט־אָן קומען צו זיך, רעדט גיך]. דער כּריסט איז, אייגענטליך, ניט אונזער גאַסט, נאָר דער גאַסט פון אונזער קוואַרטיראַנט. מיר האָבען אַ קוואַרטיראַנט אַ דאַנטיסט. [ווייזט אויף איוואַנאָוון, וואָס גילט אַלס שניאורסאָן]. דאָס הייסט, זיין וואָלט ער באַדאַרפט זיין אַ סטודענט, נאָר איזען איז ער אַ דאַנ־טיסט, איבער די פּראָצענטען און איבער די זשערעבעס, וואָס מע האָט היינט צוגעטראַכט אין אוניווערסיטעט, אַזוי ווי, למשל, צום פּריזיוו אַז מע געהט...

דער עלטסטער [אַ מאַך מיט דער האַנט]. דאָס איז ניט אינטערעסנע! איהר זאָגט מיר בעסער איין אַנדער זאַך, ליעבער מענטש. ביי אייך דאַרף דאָ זיין איינער אַ איד, פון די שניאור־סאָנס... וואו איז ער ערגיץ?... [קוקט זיך אַרום].

דוד שפּירא [קוקט זיך איבער מיט'ן ווייב, דערשראָקען, רעדט שטיל, אויף אידיש]. אַ גוט יום־טוב! קעצעלע האָט אָבער געזאָגט, אז מע זוכט איהם מיט ליכט!...

שרה שפּירא [ברעכט די הענט, שטיל]. וועה איז מיר, וואָס זשע וועט זיין?

דער עלטסטער [צו דוד שפּירא, צעציהט די ווערטער]. ביי דיר געפינט זיך אַ איד שני־אור־סאָן. וועסט זיך ביי מיר ניט אויסדרעהען! אַט באַלד וועלען מיר זעהען. [צום דוואָרניק]. דוואָרניק, סטופּאַי סיודאַ! [דער דוואָרניק מיט'ן בלעכעל און מיט'ן בוך געהט־צו צום עלטסטען. דער עלטסטער נעמט ביי איהם דאָס בוך, עפענט דאָס אויף, זוכט, באַווייזט מיט'ן פינגער שפּיראַן]. אַט איז די פּאַדוואָרנע קניגאַ, און אַט שטעהט פאַרשריבען שוואַרץ אויף ווייס, אַז... [אַלע פּאָליציסטען בויגען זיך אָן, קוקען־אַריין אין בוך. דער דוואָרניק מיט'ן בלעכעל בויגט זיך אויך אָן איבער'ן עלטסטען און קוקט אויך אין בוך אַריין. דער עלטסטער הויבט־אויף דעם קאָפּ, דערזעהט דעם דוואָרניק'ס פיזיאָנאָמיע, טהוט אַ הוק אויף איהם]. פּשאָל!... [דער דוואָרניק שפּרינגט־אָפּ, דער עלטסטער זעצט־פאָר]. אַט דאָ שטעהט פאַרשריבען, הייסט עס, אַז ביי אייך וואוינט איינער אַ שקלאָווסקי מיעשטשאַנין מיט'ן נאָמען הערש מאָווּשאָוו שניאורסאָן. וואו איז ער? [קוקט טריאומפירענד אויף שפּיראַן. דוד שפּירא קוקט אויפ'ן ווייב, און איידער ער באַווייזט צו זאָגען אַ וואָרט, רופט זיך אָפּ פון זיין אָרט, ניט אויפשטעהענדיג, דער אמת'ער איוואַנאָוו, וואָס גילט אַלס שניאורסאָן].

איוואַנאָוו [רוהיג און הויך]. שניאורסאָן — דאָס בין איך.

דער עלטסטער [קוקט זיך איין אין איוואַנאָווען]. איהר זענט דאָס דער שניאורסאָן? [קוקט זיך איבער פאַרוואונדערט מיט זיינע חברה־לייט. איינער נעמט־אַרויס אַ קליין עלעקטריש לאַמטערנדעל, טהוט אַ

שטעל־אַז דאָס ליכט גלייך אויף איוואַנאָווען. אַלע באַטראַכטען איהם פאַר־וואונדערט. — דער עלטסטער צו שפּיראַן]. ניין, גאַספּאַדין שפּירא! איהר זענט מיר צו אַ קלוגער איד! איהר באַווייזט אונז דעם אמת'ען שניאורסאָן, פון יענע, פון די ליבאַוויטשער...

דוד שפּירא [קוקט אויפ'ן ווייב, צענעמט די הענט]. וואָס וויל ער פון מיין לעבען?

איוואַנאָוו [נעמט־ארויס פון דער זייט־קעשענע אַ פּאַק פּאַפּיערען, ציהט זיי אויס צום עלטסטען, רעדט מיט איראָניע]. איהר גלויבט ניט, אַז איך בין שניאורסאָן? אַט האָט איהר מיינע דאָקומענטען, וואָס וועלען אייך איבערצייגען, אַז דאָס בין איך דער „צאַדדיק" שניאור־סאָן, וואָס איהר זוכט איהם און וואָס איהר דאַרפט איהם אַזוי נויטיג האָבען צו אייער אומגעלומפּערט־געקינצעלטען פּראָצעס, מיט וועלכען איהר מאַכט זיך לעכערליך פאַר דער גאַנצער וועלט...

דער עלטסטער [אויפגערעגט, צו איוואַנאָווען]. קאַק ווי' סמעיעטיע — ווי וואַגט איהר צו רעדען מיט פּאָליציע מיט אַזא שפּראַך?!

איוואַנאָוו [מיט פייער]. דערפאַר, ווייל איהר און די, וואָס האָבען אייך געשיקט אהער, ווייסט ניט, וואָס איהר טהוט! אין אייער פאַרבלענדעניש דעקט איהר צו מיט שאַנד דאָס גאַנצע לאַנד אונזערם...

דער עלטסטער [אויסער זיך פאַר כעס, צו איוואַנאָווען]. ניע ראַזסווזשדאַט!... [צו די קאָלעגען]. זייער לאַנד!... [קוקט זיך איבער מיט אַ איראָניש געלעכטער מיט זיינע חברה־לייט, וואָס שטויגען, הערענ־דיג פון אַ אידען אַזעלכע ווערטער].

איוואַנאָוו. נו־יאָ! אונזער אַלעמענ'ס לאַנד, ניט נאָר אייערס!

דער עלטסטער [אַ טופּ מיט'ן פוס]. מאַלטשאַט, זשיד פּראָקליאַטעי!... אַט הייס איך, מע זאָל דיך נעמען, וועסט דו ביי מיר אַנדערש רעדען!... [אַלע ווערען פאַרגליווערט פאַר שרעק, אויסער איוואַנאָוו און זיין חבר, דער אמת'ער שניאורסאָן].

שניאורסאן [חאפט זיך אויף פון זיין ארט, טהוט א ציה די הענט צום עלטסטען]. פארדאן! [באווייזט אויפ'ן חבר]. לאזט איהם צו־רוה. ער איז ניט שניאורסאן. דער אמת'ער שניאורסאן — דאס בין איך! [אלע קוקען אויף שניאורסאנען. די היימישע מיינען, ער איז אראפ פונ'ם זינען. דער נאדזיראטעל שטעלט־אן אויף שניאורסאנען דאס לאמטערענדעל. אלע קוקען זיך איין אין זיין פנים, קנייטשען מיט די פלייצעס, פארשטעהען ניט, וואס דא קומט־פאר].

דוד שפירא [צום ווייב, אויף אידיש]. וואס איז דאס פאר איין אנשטעל, איך בעט דיך?

שרה שפירא. אלע בייזע וויסטע חלומות!...

שניאורסאן [באלויכטען פונ'ם לאמטערענדעל, צו פאליציע]. קוקט, קוקט זיך צו גוט!... מיר דאכט, אז מע קאן דאס ארויס־זעהען אין דער פינסטער אויך, ווער פון אונז ביידע איז דא דער אמת'ער שניאורסאן... א צדיק, אדער ניט קיין צדיק — נאר דער אמת'ער שניאורסאן — דאס בין איך!

איוואנאוו [פון זיין ארט]. ניין, איך! וואס הערט איהר איהם? ער שפאסט, ער טרייבט קאטאוועס. אט זענען מיינע פאפיערען...

שניאורסאן [צו איוואנאוון]. וואניא! געגוג! איצט געהט ניט מעהר קיין קאטאוועס. די זאך איז צו ערנסט. [צום עלטסטען]. פאפיערען האב איך אויך! [נעמט אויך ארויס פאפיערען פון קעשענע]. די פאפיערען זענען אבער גארנישט. די פאפיערען זענען געביטענע. די פאפיערען, וואס מיין חבר האלט, — דאס זענען, אייגענטליך, נאר מיינע דאקומענטען. און אט די פאפיערען, וואס ביי מיר אין האנט, — דאס זענען די דאקומענטען פון מיין חבר איוואן איוואנאוויטש איוואנאוו. אין דעם איז א גאנצע געשיכטע. איך קאן זי אייך דערצעהלען אין דריי ווערטער. זייט אזוי גוט! [ציהט־אויס צום עלטסטען די פאפיערען. דער נאדזיראטעל שטעלט־אן נאך א מאל דאס לאמטערענדעל אויף ביידע יונגעלייט, קוקט זיך איבער פיעלדייטיג מיט זיינע קאלעגען. דער עלטסטער נעמט־צו ביי ביידע חברים די פאפיערען און קוקט אין זיי אריין אינאיינעם מיט זיינע קאלעגען. דערזעהען, אז פאליציע

שטודירט די פּאַפּיערען, געהט־צו ווידער א מאָל דער דוואַרניק מיט'ן בּלעכעל און שטעקט אריין זיין נאָז אויף].

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [טהוט א דרעה־אוים דעם קאָפּ צום דוואַרניק און א הוק אויף איהם]. פּשאָל!... [דער דוואַרניק שפּרינגט־אָפּ. — אין דער זעלבער צייט קומט־פאַר א געשפּרעך אין אידיש צווישען שניאורסאָן, דוד שפּירא, שרה שפּירא און בעטי, וואָס זיצט אקעגען שניאורסאָנען אזוי איבּערראַשט, אז זי האַלט כמעט ביי פאַלען אין חלשות].

ש נ י א ו ר ס אָ ן [צו בעטין, אויף אידיש]. זייט נאָר רוהיג, בּערטאַ דאַווידאָוונא, דאָ וועט זיך בּאַלד דערקלערען דאָס רעטעניש, ווי איהר רופט דאָס, און איהר וועט פאַרשטעהן אַלסדינג... [צו דוד שפּירא, אויך אויף אידיש]. און איהר זאָלט גאָר קיין מורא ניט האָבּען, רבּ דוד, איך בּין דאָס טאַקי דער אמת'ער שניאורסאָן, וואָס זיי דאַרפען האָבּען צום רומעל, נאָר איך הער זיי, ווי די קאַץ!

ד ו ד ש פּ י ר אָ [צום ווייב]. דו הערסט, שרה? ער רעדט דאָך אידיש!

ש ר ה ש פּ י ר אָ. נסים פון גאָט — א איד רעדט אידיש!

ד ו ד ש פּ י ר אָ. האָבּ איך ניט געזאָגט די גאַנצע צייט, אז ער האָט א אידישע נאָז?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. דאָס האָבּ א י ך געזאָגט, אז ער האָט אַ אידישע נאָז.

ד ו ד ש פּ י ר אָ. און איך וואָס האָבּ געזאָגט?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. דו האָסט געזאָגט: א אידישע נשמה.

ד ו ד ש פּ י ר אָ. גוט. לאָז זיין א נשמה... ווער זשע פון די צוויי איז געוועזען ביי'ם רבּ, ביי רבּ לוי היילפּערין?

ש ר ה ש פּ י ר אָ. איך פאַרשטעה דאָ גאָרניט... און די בּאַבּושקע וועמענ'ס איז?

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [איבּערגעקוקט ביידענ'ס פּאַפּיערען, איבּער־געגעבּען זיי איינעם פון די נאַדזיראַטעלים, ווענדט זיך צו דוד שפּירא און צו שרה שפּירא. שטרענג]. און איהר זאָלט דאָ מיר נאָר נישט איבּער־רעדען זיך אויף אייער זשידאָווסקי דיאַלעקט: נער־גער־גער! פּאַ־רוססקי זאָלט איהר רעדען! אַלע פּאַ־רוססקי! [צו זיינע קאָלעגען].

סטראַנגנאַ! אַ מאָדנע געשיכטע! דאָ קומט־פאָר עפּיס אַ שווינ־דעל! אַ אידישע מאַכענאַציע!

ש נ י א ו ר ס אָ ן [פון זיין אָרט]. קיין שום שווינדעל! קיין שום מאַכענאַציעס! דאָ איז געווען — איך וועל עס אייך דער־קלערן אין צוויי־דריי ווערטער — דאָ איז פאָרגעקומען אַ פּראָסטע וועטע צווישען צוויי חברים, וואָס האָבען נאָר־וואָס געענדיגט ג׳מנאַזיע. איך, שניאורסאָן דער איד, האָב געענדיגט מיט אַ גאָל־דענער מעדאַל, און מיין חבר, אָט דער כריסט איוואַנאָוו, האָט קוים־קוים געענדיגט. נו, האָבען מיר געהאַלטען אַ וועטע. איך האָב געזאָגט, אַז ס׳איז שווער צו זיין אַ איד, און מיין חבר האָט געזאָגט, אַז ס׳איז ניט אַזוי שרעקליך. האָבען מיר זיך — פאַראַ־יאָהרען ענדע מאַי איז דאָס געווען — געביטען מיט די דאָקומענטען און געקומען צו פאָהרען אַהער, אין אוניווערסיטעט. איך מיט זיין שוואַכען אַטעסטאַט מיט סאַמע דרייען, אַלס איוואַנאָוו, און ער מיט מיין י׳ענצענדען אַטעסטאַט פון סאַמע פינפען און מיט אַ גאָלדענער מעדאַל, אַלס שניאורסאָן. זעלבסטפאַרשטענדליך, אַז מיך האָט מען באַלד צוגענומען אין אוניווערסיטעט, און איהם האָט מען געוויזען די טיר, וואָרום איידער מיר זענען געקומען אַהער, איז שוין דאָ געווען צוגעגרייט אַ צירקוליאַר וועגען ציהען זשערעבעס. נו, האָט ער זיך צוגעשריבען צו אַ דאַנטיסט און איז אויסגעריסען געוואָרען מיט זיין פּראַוואַזשיטעלסטוואָ אויף וואָס די וועלט שטעהט — ער ווייסט שוין דעם טעם, ווי גרינג ס׳איז צו זיין אַ איד! נאָר אַזוי ווי מיר האָבען זיך דאָס וואָרט געגעבען, ס׳זאָל זיין אַ סוד ביז דאָס יאָהר וועט זיך ענדיגען, האָבען מיר ביידע געהאַלטען וואָרט. און מיר וואָלטען דאָס וואָרט ניט געבראָכען איצט אויך, ביז ענדע מאַי. האָט זיך אָבער איצט געטראָפען אַזאַ צופאַל, וואָס קיינער האָט נישט געקאָנט פאָראויסזעהען, באַטראַכט איך מיך פריי פון מיין וואָרט. דאָ געהט דאָך אין גערעכטיגקייט — איהר זוכט מיט ליכט אַ שניאורסאָן, וואָס האָט אַ שייכות צום געוויסען ריטואַל־פּראָצעס, און איך בין דאָך דער אמת׳ער שניאור־

סאָן, — ווי קאָן איך דערלאָזען, אז פאר א אידען שניאורסאָן זאָל ליידען א כּריסט איוואנאָוו? ווי אזוי וועט איהר באשולדיגען אייערען א כּריסט, א איוואנאָוו, א זוהן פון א דעיסטוויטעלני סטאטסקי סאָוועטניק, אז ער באנוצט אייער כּריסטליך בלוט אויף פסח? אז באשולדיגען — וועט איהר שוין באשולדיגען מ י ך, דעם אמת׳ען שניאורסאָן, וואס איך געהער מיך אזוי אָן מיט אייער ריטואל־פּראָצעס און מיט ריטואל בכלל, פּונקט אזוי ווי עס געהער זיך אָן אהער מיין חבר איוואן איוואנאָוויטש איוואנאָוו! [ווייזט אויף זיין חבר].

א י ו ו א נ אָ ו ו [צו שניאורסאָנען]. האסט אראָפּגעריסען פון אונז ביידען די מאסקע פאר דער צייט, הערשקאָ. פארפאלען! נאָר ס׳איז א שאָד, וואס דו האסט דאס געטהאָן. וואָלט איך געוועזען שניאורסאָן ביז׳ן סוף, וואָלט דאס מיר געמאכט פארגעניגען צו זיצען אויף דיין אָרט אויפ׳ן באשולדיגונגס־בענקעל. איך וואָלט זיי באוויזען [ווייזט מיט׳ן פינגער אויף אלע פּאָליציסטען מיט׳ן דוואָרניק אינאייגעם], אט די א, וואס האבען מיך געזויגען א גאנצען ווינטער, ווי נאריש און ווי לעכערליך ס׳איז די גאנצע געשיכטע זייערע מיט׳ן ריטואל!... איך וואָלט זיי באוויזען, אט א די אָ...

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [צו ביידע חברים]. וואס האט איהר זיך אוועקגעשטעלט פּרעדיגען אט א דא א?! [איוואנאָוו וויל ענדיגען. דער עלטסטער טהוט א טופּ מיט׳ן פוס אויף איהם]. מאָלטשאט! איך וועל אייך ביידען דאס מויל פארשליסען! איך וועל אייך ביידען הייסען נעמען אהין!...

א י ו ו א נ אָ ו ו. דאס וויל איך טאַקי!

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [מלא רציחה. צו די נאדזיראטעלים]. ביידען זאָלט איהר זיי נעמען און אָפּפיהרען! ווער פון זיי איז דער אמת׳ער שניאורסאָן — דאס וועט מען שוין דאָרטען דער־געהן — טאם ראזבערוט! מארש!... [ביידע נאדזיראטעלים לאזען זיך צו די צוויי חברים. די איבעריגע חברה רינגלען זיי ארום. אלע, וואס ארום

פיש, קוקען זיך איבער. אויף זייערע פּנים׳ער איז אַנגעצייכענט חאונדער, קאנפוז, איבערראשונג און שרעק].

ד ו ד ש פּ י ר אַ [אויף אידיש]. חידושים ונפלאות — ממש יציאת מצרים!

ש ר ה ש פּ י ר אַ [ברעכט די הענט]. וועה איז מיר! וואס טהוט זיך דאָ?...

ב ע ט י. מאַמע! ס'איז מיר ניט גוט! [פאַרוואַרפט דעם קאָפּ אויפ'ן שטוהל].

ש ר ה ש פּ י ר אַ [לאָזט זיך צו דער טאָכטער]. אוי, אַ דונער האָט מיך דערשלאָגען! וואַסער! וואַסער!! [ביידע חברים ווילען זיך אַ וואַרף טהון נאָך וואַסער. די נאַדזיראַטעלים מיט די זשאַנדאַרמען האַלטען זיי אָפּ. סיאַמקע ציטערט און וויינט שטיל].

ד ו ד ש פּ י ר אַ [שטעהט־אויף, לאָזט זיך צו דער טאָכטער מיט זיין אַנגענאָסענעם כוס מיט וויין]. נעם, טאָכטער, אַ קאַפּעלע וויין, נעם! [גיסט איהר מיט ציטעריגע הענט אין מויל אַריין]. אָט אַזוי. [צום וויב]. ס'איז גאָרנישט! ס'איז גאָרנישט! ס'וועט איבערגעהן!... און איהם [ווייזט אויף שניאורסאָנען] וועט אויך גאָרניט זיין. ס'איז נישט דער ערשטער בלבול. ס'איז ניט ווערטה אַ שאָס פּולווער... און דעם [ווייזט אויף איוואַנאָווען] וועט אודאי גאָרניט זיין! אַ דעיסטווי־טעלני סטאַטסקי סאָוועטניק'ס אַ זוהן!... [גלייכט זיך אוים ווי לאַנג ער איז, רעדט הויך]. חידושים ונפלאות! יציאת מצרים! אַזאַ מעשה טרעפט זיך [צעציהט די ווערטער] איין מאָל אין צעהן טויזענט יאָהר! און נאָר ביי דוד שפּיראָ אין שטוב!...

ד ע ר פ אַ ר ה אַ נ ג פ אַ ל ט.

ענדע פון'ם פערטען אַקט.

עפּילאָג

[אַ דעבאַרקאַדער פון אייזענבאַהן. — עס דרעהען זיך אַרום אַלערליי פּאַסאַזשירען, מיט און אָהן האַנטגעפּעק. — אַ גלאָק, אַ זיינער, עטליכע טאַטשקעס (פּושקאַרדס), וועגעלעך, מיט און אָהן באַגאַזש. — טרעגערס מיט בלעכלעך אויף די היטלען און מיט נומערן. — רעכטס, ביי דער וואַנט, דריי גלעזערנע טירען: ערשטע, צווייטע און דריטע קלאַס. אויפשריפטען אויף רוסיש. אויך „בופעט" אויף רוסיש. — לינקס, ביי דער אַקעגען־וואַנט, זעהט זיך אַ לאַנגער וואַגאָן, בלויע פאַרב. אָנגעשריבען: .I КЛ — נעבען וואַגאָן — איין אָבערקאָנדוקטאָר מיט אַ פּייפעלע אויפ'ן האַלז. איין טיר פון וואַגאָן איז אָפען. פון די פענסטער זעהען זיך אַרויס פּנים'ער פון פּאַסאַזשירען, הערען און דאַמען. — אויפ'ן טירעל פון וואַגאָן שטעהט א י ו ו אַ נ אָ ו, דער וואָס האָט ביז אַהער געגילט אַלס שניאורסאָן, אָנגעטהאָן אין אַ קעסטעלדינגער רייזעמיצע מיט אַ געלען רייזענטאַש איבער די פּלייצעס. איהם זענען אַרויס באַגלייטען און געפינען זיך נאָהענט צום וואַגאָן: ד ו ד ש פּ י ר אַ, ש ר ה ש פּ י ר אַ, און ס י אָ מ ק ע נעבען זיי, זייער טאָכטער ב ע ט י מיט'ן אמת'ען ש נ י אָ ו ר ס אָ ן, וואָס האָט געגילט אַלס איוואַנאָוו. די ביידע שטעהען געאַרעמט, זעהען־אויס ווי אַ פּאַרפאָלק, נאָר־וואָס נאָך דער חתונה, אָדער ווי חתן־כלה פאַר דער חתונה. דאָס איז צו זעהען פון דעם תענוג, וואָס פאָטער און מוטער האָבען, קוקענדיג אויף זיי. דוד שפּירא ווייזט עס אַרויס דורך דעם, וואָס ער ווינקט צו שרה'ן, זי זאָל קוקען. שרה שפּירא קוקט אויפ'ן פּאַרפאָלק און קלויבט נחת. — אויסער דער פאַמיליע שפּירא, זענען אַרויסגעקומען באַגלייטען איוואַנאָווען אַלע זיינע באַ־קאַנטע: נ ר י נ ס ב ע ר ג, פּ ר אַ ט ק י ן, ה ו ר ו ו י ט ש און ק ע צ ע ל ע; אויך די חאַליאַסטרע מיידלעך, וואָס זענען געווען ביי בעטין אויף די אימענינעס. — נעהענטער פון אַלע צום אָפּרייזענדען איוואַנאָוו שטעהט דאָס פּאַרפאָלק, שניאורסאָן און בעטי. אַלע דריי

קוקען זיך איבער, קענטיג, זעהר פריעדליך, מיט גוטפריינטשאפט און מיט ליעבשאפט. — אז דער פארהאנג הויבט זיך אויף, טהוט דער אבערקאנדוקטאר א פייף און א מאך מיט דער האנט ערגיץ ווייט ארויף — קענטיג, צו די איבעריגע קאנדוקטארען, מע זאל זיין גרייט. **א י ו ו א נ א ו ו** שפרינגט דעמאלט אראפ פונ׳ם וואגאן, לאזט זיך צום פארפאלק].

א י ו ו א נ אָ ו ו. צום לעצטען מאָל לאָמיר זיך נאָך אַ מאָל געזעגנענען! [גיט זיין חבר שניאורסאנען די האנט].

ש נ י א ו ר ס אָ ן. פאָהר געזונט, וואניא, און פארגעס, פארגעס אלסדינג, וואָס געווען... און דאנק גאָט, וואָס דער שפּאָס, וואָס דו ביזט געווען זיין אויפטהוער, האָט זיך נישט אויסגעלאָזט מיט קיין ערנסט...

א י ו ו א נ אָ ו ו. גאָט צו דאנקען — וויים איך ניט פּאָר וואָס, נאָר דיר בין איך יאָ שולדיג אַ דאנק פאר דער לעקציע, וואָס דו האָסט מיר געגעבען. איך האָב אין דעם פארלאָרענעם יאָהר אַ סך געלערענט... און איך בעט דיך, הערשקאָ, זאָלסט מיר שרייבּען פון אויסלאנד, ווען איהר בּיידע, דו און בּערטאַ דאָווי־דאָוונאַ, וועט אהין פאָהרען שטודיערען. און לאָמיר אויף אונזער רוסישען שטייגער צעקושען זיך דריי מאָל. [ביידע חברים נעמען־אראפּ די היטלען און צעקושען זיך דריי מאָל גאנץ געשמאַק, כמעט מיט טרערען אויף די אויגען. דערנאָך געהט־צו איוואנאָוו צו בעטין, נעמט־אראָפּ דאָס היטעל, דריקט איהר די האנט לאנג און היים]. זייט געזונט, בּערטאַ דאָווידאָוונאַ, און גליקליך! דערמאָנט מיך נישט צו בּייזען! [טהוט איהר אַ קוש די האנט].

בּ ע ט י. און איהר, איוואַן איוואנאָוויטש, פארגעסט ניט, אז איהר האָט אונז דאָס וואָרט געגעבּען, אז מיר בּלייבּען שטענדיגע גוטע פריינט. אויף אייבּיג! אויף אייבּיג! [דריקט איהם די האנט זעהר װאַרעם. — דער אבערקאנדוקטאר טהוט אַ מאך מיט דער האנט צו איוואנאָוועז, ער זאל אריין אין וואגאן, און טהוט אַ פייף צום צווייטען מאָל. איוואנאָוו קושט בעטין די האנט נאָך אַ מאָל און שפּרינגט־אריין אין וואגאן, בלייבט שטעהן אויפ׳ן זעלבען טירעל, נעמט־אראָפּ דאָס היטעל, גריסט פריינטליך

צו אַלעמען. אַלע גריסען מיט דער זעלבער פריינטליכקייט צו איהם, מאַנסבילען מיט די הימלען, פרויען מיט די טיכעלעך. אין דער דאַזיגער צייט רעדט דוד שפּיראַ דאָס לעצטע וואָרט, אַרויסגעטראָטען אַ פּאָר שריט].

ד ו ד ש פּ י ר אַ [מיט'ן קאַפּעליש אין האַנט]. נאָך אַ מאָל פּאָהרט געזונטערהייט, איוואַן איוואַנאָוויטש, און לאָזט זיי גריסען דאָרטען אַלע אייעריגע, און דערצעהלט זיי אַלץ, וואָס איהר האָט געזעהען און וואָס איהר האָט געהערט! לאָזען זיי וויסען, אַז ס'איז גרינג פון אַ אידען צו רעדען, אָדער צו שרייבען, אָפּצולאַכען, באַשולדיגען, אויסטראַכטען בלבולים, און נאָך אַזעלכע זאַכען. נאָר ז י י ן אַ איד, איהר פאַרשטעהט צי ניין, איז ניט אַזוי גרינג! שווער צו זיין אַ איד!... [דער אָבערקאָנדוקטאָר פייפט צום דריטען מאָל. — דער פאָרהאַנג פאַלט].

ע נ ד ע.

טביה דער מילכיגער

א פאמיליענבילד אין פיער אקטען.

געשריבען אין יאהר 1915.

פערזאָנען:

טביה דער מילכיגער. א שטארקער איד פון אריבער פופציג. האנדעלט מיט קעז און פוטער. אנגעטהאן דארפיש. די קאפאטע אונטער־געשטעקט. די פאות אונטערגעהאקט. אין בארד געצעהלטע גרויע האר. גוטע שמייכלענדיגע אויגען.

גאָלדע. זיין ווייב. געווען אמאל א שענע.

צייטעל. זייער טאכטער. איין אויסגעגעבענע.

חוה. זייער צווייטע טאכטער. א מיידעל.

שלמה׳לע.
שיינדעלע. } צייטעל׳ס קינדערלעך.

מיקיטא גאָלאָגאַן. א געוועזענער וואלאסטנאי שרייבער, איצט א בעל־הגוף. א גוי א יאבעדניק.

טעקלאָ. זיין ווייב.

פעדיאַ. זייער זוהן. טראגט לאנגע האר, א שווארץ העמדעל, הויכע שטיוועל — א לא נארקי.

סטאַרשינאַ. א בכבוד׳ער גוי. האט ליעב דעם טרונק.

סטאַראָסטאַ. א נידעריגער גויעץ, א גרויסער טרינקער.

סאָטסקי. געווען אמאל א טשערעדניק. א גוי מיט רויטע האר.

אוראַדניק. א יונג מיט ביינער. שטרענג, ווי א גענעראל־גובערנאטאר.

זאַזוליאַ. א שרייבערל אין וואלאסט. א יונגער שייגעץ. געפוצטע שטיוועל. מעשה פאניטש.

גויים און גויעס, פארובקעס און שיקסעס מיט קארעלען און רויטע שיך.

אלע פיער אקטען שפיעלען זיך אפ אין דארף: די ערשטע דריי — אין פאר־לויף פון איין זומער; דער לעצטער אקט — אין א פאר יאהר ארום.

ערשטער אַקט

[אַ דאָרפשטוב. — אַ גראָם חדר. ווייס־געשמירטע ווענט. דריי טירען: איינע — אַנפּאָס, אין דרויסען אַרויס; איינע רעכטס, אין קיך צו; איינע — לינקס, אין אַ צווייטען חדר אַריין. צונעקלויבענע פּראָסט, בעל־הבתיש, נאָר ריין און זויבער. אַ דעמבענער טיש מיט הילצערנע בענקלעך. פון שאַפע קוקט־אַרויס אַ סאַמאָוואַר, אַ קופערנע קוואָרט, איין אַלטמאָדישער קאַראַפין מיט אַ קידוש־גלעזעל פון פּאָר־בינען קרישטאָל, אויך אַ גראָבע וואַכסענע הבדלה. אויף די ווענט — בילדער אָהן ראַמלעך פון עפּים אַ רב, פון רב משה מאָנטעפיאָרע, פון דאָקטאָר הערצל און פון גראַף טאָלסטאָי. אויך אַ אידישער וואַנט־לוח. איין אַלטמאָדישער וואַנטזייגער. — אין מיטען שטוב, אויף אַ טאַבורעט, זיצט גאָלדע איבער אַ הילצערנער קאָדושקע און שלאָגט פּוטער].

גאָלדע [דעקט־אויף די קאָדושקע, קוקט־אַריין, דעקט־צו צוריק]. אַ מעשה אָהן איין עק! מע שלאָגט און מע שלאָגט! מע שלאָגט און מע שלאָגט! — און קיין פּוטער זעהט מען ניט!... עס איז נאָר איין עין־הרע האָט עמיצער געגעבען — הלואי איך זאָל ליגען זאָגען... [שלאָגט ווייטער. עס עפענט זיך די דרויסען־טיר און עס באַווייזט זיך **צייטעל**, איינגעהילט אין אַ שאַל].

צייטעל [קוקט זיך אַרום, בלייבט שטעהן, זעהט, אַז מע באַמערקט זי ניט, טהוט זי אַ הוסט מיט אַ שמייכעל]. ט'מאָרגען, מאַמע!

גאָלדע [הויבט־אויף דעם קאָפּ, דערזעהט צייטלען, טהוט זי אַ רוק־אוועק פון זיך די קאָדושקע, האַפּט זיך אויף]. אַ וועהטיג איז דער מאַמע אַ גרוי־סער! אַ גאַסט! צייטעל! אַט אַ גאַסט! [האַפּט זיך אַרום מיט איהר קושען]. וואָס זשע מאַכסט דו, טאָכטער? טהו זיך אויס!

[וויקעלט זי ארויס פון דער שאַל]. און מאַטעל וואָס טהוט? און די קינדער וואָס מאַכען?

צ י י ט ע ל. אַלע געזונט, דאַנק גאָט. וואו איז דער טאַטע? און חוה וואו איז? וואָס מאַכט זי?

נ אָ ל ד ע. דער טאַטע, ווי אַלע מאָל, אין בויבעריק מיט'ן ביסעל מילכיגס. און חוה איז אין גאָרטען ביי דער ארבייט — האָסט זי נישט באַגעגענט? איז וואָס טהוען די קינדערלעך דיינע — זיי וואַכסען? [וואָרפט זיך הין און אהער]. וועסט אפשר עסען?

צ י י ט ע ל. אַ דאַנק, כ'בין שוין אַ נעגעסענע. [באַטראַכט די ווענט]. ביי אייך איז אַלץ ווי געוועזן... [שטעלט זיך אָפּ ביי'ם גראַף טאָלסטאָי'ס בילד]. אָט דאָס איז ביי אייך צוגעקומען. וועמענ'ס פּאָרטרעט איז דאָס?

נ אָ ל ד ע. ווייס איך, עפּיס אַ שלים־מזל אַ גראַף, פון איהרע לייט, חוה'ס גראַפען... וועסט אפשר טרינקען?

צ י י ט ע ל. אַ דאַנק, איך בין שוין אַ געטרונקענע... אַ גראַף זאָגסט דו — וואָס זשע געהט ער באָרוועס?

נ אָ ל ד ע. פרעג מיך עפּיס גרינגערס! וואָס איהר קומט־אוים! זי ליגט מיר גוט אין הארצען, די שוועסטער דיינע!... זיץ, פאַר וואָס זיצסט דו ניט? [זעצען זיך ביידע אוועק צום טיש]. זיי קעהרען שוין זיין גרויסע, די קינדער דיינע, קיין עין־הרע ניט?

צ י י ט ע ל. און קלוג — מיט סכנת־נפשות! דו פאָהרסט, זאָגען זיי, צום זיידען — לאָז גריסען דער באָבע!...

נ אָ ל ד ע [ווערט צעגאַנגען פאַר נחת]. מיר פאַר זייערע ביינדעלעך!

צ י י ט ע ל. און שען — זאָלסט אָנקוקען אַ שלמה'לע! זאָלסט זעהן אַ שיינדעלע! אין זייערע פּנים'לעך ניט אריינצו־קוקען!

נ אָ ל ד ע [ווערט צעשמאָלצען]. טפו־טפו־טפו! געזונט און שטאַרק זאָלען זיי דיר זיין! [כאַפּט זיך אויף]. טאָמער וועסט דו פאָרט עפּיס נעמען אין מויל אריין, צייטעל־קרוין?

צ י י ט ע ל [האלט זי אפ מיט דער האנט]. מע דארף נישט, מאמע, גאָרנישט... דו באַקלאָגסט זיך אויף חוה'ן — וואָס איז מיט איהר געשעהען?

ג אָ ל ד ע. גאָרנישט. וואָס זאָל זיין? א מיידעל פון היינטיגע מיידלעך... שוין צופיעל היינטיג!... ווי זאָגט דער טאַטע: „איין אָכס האָט א לאַנגע צונג — און קאָן קיין שופר ניט בלאָזען"... [זיפצט]. שווייג איך — איז מיר שלעכט. רעד איך — איז נאָך ערגער... איין שטיקעל גליק, וואָס דער טאַטע ווייסט נאָך ניט. ער זאָל וויסען — וואָלט זיך געטהאָן חושך!

צ י י ט ע ל [האפט זיך אויף]. דו שרעקסט מיך, מאמע!

ג אָ ל ד ע [בארוהיגט זי]. קינד! וואָס שרעקסט דו זיך? ס'איז גאָרנישט! דו מיינסט חלילה עפּיס וויים איך וואָס? א געלעכטער! נישט מעהר, ס'איז ניט שען... עס פּאַסט נישט! פאַר טביה'ס טאָכטער פּאַסט נישט אזא זאַך... [זי קוקט זיך ארום, רעדט א ביסעל שטילער]. מיקיטע גאַלאַגאַן געדענקסט דו נאָך?

צ י י ט ע ל. אָט דער, וואָס איז געווען אמאָל שרייבער אין וואָלאָסט?

ג אָ ל ד ע. אָט-אָט! אָט דער אָ!

צ י י ט ע ל. נו?

ג אָ ל ד ע. און זיין זוהנדעל געדענקסט דו?

צ י י ט ע ל. חוועדקע? נו-נו?

ג אָ ל ד ע [בויגט זיך אן צו איהר אויפ'ן אויהער]. איז זי מיט איהם א גאַנצער רב שמעלקע...

צ י י ט ע ל. א גאַנצער רב שמעלקע? דהיינו?

ג אָ ל ד ע. דהיינו... זי נעמט ביי איהם ביכלעך אויף צו לייענען.

צ י י ט ע ל. אָט דאָס איז גאָר?

ג אָ ל ד ע. וואָס נאָך ס'טו געוואָלט? זי זאָל מיט איהם געהן טאַנצען?... ס'איז, מאָהל דיר, געגוג, אז מיין טאָכטער שטעהט-אָפּ שעה'ן-ווייז ביי'ם טין אָדער ביי'ם טויער מיט'ן

וואָלאָססנאָי'ס זוהנדעל און מע רעדט און מע רעדט, און מע רעדט און מע רעדט... פון וואָס רעדט מען אזוי לאַנג? און מיט א גוי נאָך?... דערצעהלען דעם טאַטען — האָב איך מורא; קענסט דאָך דעם טאַטען! און חוה'ן קענסט דו דאָך אויך! א שוועבעלע! און איין עקשנ'טע — דער טאַטע מיט די ביינער!

צ י י ט ע ל. מאַמע, דיר שטעלט זיך פאַר שוין צו פיעל! עס ווייזט זיך דיר מעהר אוים, ווי ס'איז...

ג אָ ל ד ע. אוי, צייטעל, מיר ווייזט זיך שוין גאָרניט אוים, הלואי איך זאָל ליגען זאָגען. נאָר טאָמער ווערט געוואָהרע דער טאַטע, איז ווינטש איך מיר גאָרניט אויף דער וועלט צו זיין!... איך שלאָף ניט קיין נעכט, דער קאָפּ ווערט מיר שיער ניט צע־שפּאָלטען! [פויזע]. מילא, דאָס, וואָס זי קען זיך מיט מיקיטע'ס זוהנדעל, איז נאָך, ווי זאָגסט דו, א האַלבע צרה. איך פרעג אָבער איין אנדער זאַך: פון וואַנען נעמט זיך איהר באַקאַנטשאַפט מיט'ן גלח, די כפּרה זאָל ער זיין פאַר איהר מינדסטען נאָגעל?...

צ י י ט ע ל. מיט וועלכען גלח?

ג אָ ל ד ע. מיט'ן גלח פון אונזער דאָרף, איינגעזונקען זאָל ער ווערען!

צ י י ט ע ל. פון וואַנען ווייסט דו? ווער האָט דיר גע־זאָגט?

ג אָ ל ד ע. מע דאַרף מיר זאָגען? איך האָב קיין אויגען ניט? איך בין דאָך א מאַמע, האָסט דו געהערט א ביסעל, און א מאַמע האָט אויגען און זעהט אַלסדינג!...

צ י י ט ע ל. וואָס זשע האָסט דו געזעהען אזעלכס?

ג אָ ל ד ע. וואָס איך האָב געזעהען? הלואי וואָלט איך עס ניט געזעהען, וואָס איך האָב געזעהען... איך האָב געזעהען איהם דורכגעהן פאַרביי אונזער גאָרטען, ארויסגעהן זאָל איהם די נשמה! שטעלט ער זיך אָפּ, שטעלען זאָל זיך איהם דער ערשטער ביסען פּאָפּעריק! און חוה, זיין זאָל ער פאַר איהר די כפּרה, איז געווען אקוראַט אין גאָרטען. האָב איך אַליין געזעהען, איך זאָל אזוי

זעהען גוטס אין אייך אלעמען, און כ'האב אליין געהערט, איך זאל אזוי הערען בשורות טובות מיט ישועות ונחמות, ווי זיי האבען זיך געגריסט...

צ י י טע ל. אט דאס איז אלץ?

ג א ל ד ע. וואס נאך האסט דו געוואלט — זיי זאלען זיך ארומהאפען קושען? וואלט איך עם האטשבע געקאנט דערצעהלען דעם טאטען — דערלאזט מיך נישט דאס הארץ, ווארום ער וועט עס ניט איבערטראגען, הלואי איך זאל ליגען זאגען, דער משוגע'נער טאטע אייערער, וואס פאר א קינד וועט ער זיך מפקיר זיין, ובפרט נאך פאר חוה'ן — אז יענע איז ביי איהם דאס אויג אין קאפ!... אנומעלטען איז זי עפים געווען ניט מיט אלעמען, פארקיהלט זיך — נו־נו, האסט דו בארארפט זעהען, וואס דער איד האט צעארבייט! און ווער איז שולדיג אין דעם גאנצען אומגליק מיט חוה'ן, ווען ניט ער אליין טאקי, דער אבי דיינער?

צ י י ט ע ל. דער טאטע? מיט וואס איז ער שולדיג?

ג א ל ד ע. מיט דעם, וואס ער קען צופיעל... ער קען אליין א סך און וויל, אז זיין טאכטער זאל זיין אזא קענערקע, ווי ער... ניין, שענער פון אלץ איז, וואס ער אליין זאגט, אז ס'שטעהט געשריבען אין די הייליגע ספרים, אז וויבאלד א הוהן הויבט־אן צו קרעהען קוקאריקו, ווי א האהן, טראגט מען זי אוועק צום שוחט...

[עס הערט זיך פון דרויסען חוה'ס קול. עס הערט זיך אלע מאל נעהענטער].

חוה [זינגט א גוייש ליעדעל מיט א באקאנטער מעלאדיע].

און עם בלאזט, און עם דרעהט,
און א רעגענדעל געהט.
ווער זשע וואלט מיך, אזא מיידעל,
ביז אהיים מיך באגלייט?

ג א ל ד ע [צו צייטלען]. א! חוה'ס קול. וואס זאגסט דו אויפ'ן ליעדעל?

חוה. רופט א בחור זיך אפ,
שפרינגט פון וועלדעל ארוים:

„ווארט א ביסעל, שענע מיידעל, —
איך באגלייט דיך צו הויז!״...

[דאס ליעדעל פארענדיגט זי שוין אין שטוב. דערזעהענדיג צייטלען זיצען מיט דער מוטער]. זעה־נאר — צייטעל, א גאסט! [קויפט־צו. צייטעל שטעהט אויף. זיי צעקושען זיך]. ווי קומסט דו אהער?

צייטעל. ווי איך קום? מיט א פוהר.

גאלדע. זיך פארבענקט נאך דער מאמע, האט זי געדונגען א גוי און איז געקומען.

צייטעל [באטראכט די שוועסטער]. אויסגעוואקסען!...

גאלדע. קיין עין־הרע ניט...

צייטעל. און שען געווארען — א קראסאוויצע!

חוה [מאכט א גרימאסע]. א קראסאוויצע? נאך ווייס, מאהל דיר!...

גאלדע [צו צייטלען]. זאלסט אנקוקען, אז זי טהוט זיך אן — א פרינצעסין! א קייסעריני! [צו חוה'ן]. הערסט דו, חוה, האב איך ניט געוואוסט, אז מיר האבען היינט א גאסט — וואלט איך שוין אזוי געוואוסט פון אלדאס גוטס!

חוה. וואס איז? די קאץ האט זיך געוואשען? פונקען זענען געפלויגען פון אויווען?

גאלדע [צו צייטלען]. שוין — אט האסט דו זי! באלד מאכט זי דיר חוזק! אקוראט ווי דער טאטע אייערער! די עפעלעך פאלען ניט וויט פונ'ם בוימעלע.

חוה [לאכט]. לאז מיך, מאמע, איכ'ל דיר העלפען אויס־שלאגען די פוטער. [פארנעמט דער מוטער'ס ארט].

צייטעל [צו חוה'ן]. וואס איז טאקי פאר א לאכען?

גאלדע [צו צייטלען]. וויים איך, וואס הערסט דו זי? דערצעהל בעסער, וואס מאכט דיין מאטעל? ער איז עפים ניט מיט אלעמען?

צ י י ט ע ל. ניין. אזוי איז ער דוקא נישקשה. נאָר עס מאַכט זיך צייטענווייז, קלאָגט ער זיך אויפ'ן האַרצען. טרינקט ער ביי מיר טשאַקעלאַדע מיט פּוטער אַלע טאָג...

ג אָ ל ד ע. וואָס זשע? ער פּיהלט עפּיס חלילה אינוועניג? צי וואָס?

צ י י ט ע ל. זאָל גאָט היטען! געזונט און שטאַרק. נאָר דער הוסט... אַז ער הויבט־אָן צו הוסטען — הוסט ער און הוסט!

ג אָ ל ד ע [ברעכט די הענט]. אזוי? צום הוסט איז גוט שאַלווי מיט פּאָלדעראָס, געקאָכט אין סיראָוועטקע, און אויף ביינאַכט גוט אַרומוויקלען דעם האַלז מיט איין איבערגעקעהרטער זאָק...

ח ו ה [שיסט־אויס אַ געלעכטער]. חאַ־חאַ־חאַ! [גאָלדע און צייטעל טהוען זיך אַזש אַ וואָרף].

ג אָ ל ד ע [צו חוה'ן]. טפו אויף די שונאים'ס קעפּ! האָסט דאָך אונז איבערגעשראָקען אויף טוידט — הלואי איך זאָל ליגען זאָגען! [צו צייטלען]. אָט אזוי, ווי דו זעהסט, איז אַלע מאָל. באַלד עפּיס וואָס דו זאָלסט ניט זאָגען — איז חאַ־חאַ־חאַ! און עס וועט דיר נאָר חוזק מאַכען פון דער גאַנצער וועלט! דער טאַטע מיט די ביינער!

ח ו ה. קומט־אויס, אַז ס'אַ חסרון, וואָס איך בין געראָטען אין'ם טאַטען? און ביי מיר איז דאָס אַ גדלות... [הערט נישט אויף צו שלאָגען די פּוטער, זינגט אונטער דער נאָז און צום טאַקט]:

און עס בלאָזט, און עס דרעהט,
און אַ רעגענדעל געהט,
ווער זשע וואָלט מיך, אַזאַ מיידעל,
ביז אַהיים מיך באַגלייט?...

ג אָ ל ד ע [צו חוה'ן]. וואָס זשע, טאָכטער? האָסט שוין גאָר קיין אַנדער ליעדעל ניט געקאָנט געפינען, נאָר אָט דאָס, וואָס אַלע שיקסעס זינגען?

צ י י ט ע ל [וויל צערייבען]. וואו איז דער טאַטע? אזוי שפּעט? [עס עפענט זיך די דרויסענ־טיר און עס קומט־אַריין ט ב י ה].

טביה [די פּאַלעס אונטערגעשטעקט, די בייטש אין גאַרטעל, דאָס פּנים פרייליך, שיינט]. וואו איז דער טאַטע? אָט איז ער דאָ! הנה זה בא! מאַכט רש"י: טשאָרט לעדאַשטשע נע וויזמע...
[נעמט־אַרוים די בייטש פון גאַרטעל, טהוט זי אַ וואָרף פון זיך אין ווינקעל אַריין, נעהט־צו צו צייטלען]. אַ גאַסט! וואָס מאַכסט דו עפּיס, צייטעל?
[צעקושען זיך]. וואָס מאַכט דיין ברויטגעבער?

צייטעל. וואָס זאָל ער מאַכען? ער אַרבייט.

טביה. אַבי ער האָט אַרבייט... מיר אַלע אַרבייטען, ווי אין פּסוק שטעהט: יגיע כפיך כי תאכל — אַז דו וועסט אַרבייטען, וועסט דו עסען, אַניט וועסט דו לעגען די צייהן אויף די באַנטענעס... און די קינדער וואָס מאַכען?

צייטעל. וואָס זאָלען זיי מאַכען? שפּיעלען זיך. נעה בעטען מיך לאָזען גריסען דעם זיידען.

טביה [קוועלט־אָן]. גאָלדענע קינדער! בּאַרליאַנטענע קינדער! איך האָב זיי ליעב, ווי אייגענע. אַז די הייליגע תורה זאָגט: כרחם אב על בנים, איז דאָס ניט אומזיסט.
[צעהלט די ווערטער]. כ־ר־ח־ם אָב על ב־נים — איהר הערט ווערטער? [צו חוה'ן]. דיר, חוה'לע, האָב איך געבראַכט אַ מתנה, וואָס וועט זיין ביי דיר אָנגעלעגט. [לענגט־אַריין די האַנט אין בוזעם און ציהט־אַרויס פון דאָרט אַ בוך]. איך זאָל דערצעהלען, פון וואַנען און ווי אַזוי אָט דער בוך קומט צו מיר — איז נסים ונפלאות, טאַקי נאָר יציאת־מצרים! נאַ! [גיט איבער דאָס בוך צו חוה'ן]. דו וועסט עס נאָכדעם לייענען און דערצעהלען מיר, וואָס סע שטעהט דאָר־טען. איך דאַרף עס וויסען, מחמת דער דאָזיגער, וואָס האָט גע־מאַכט אָט דעם בוך, איז טאַקי מיינער אַ קונה. דאָס הייסט, ניט ער, די מאַמע זיינע איז פון מיינע קונה'טעס, ניט מיר פּיין צו לייזען פּאַר קעז און פּוטער, און האָט אַ זוהן, איז דאָס אַ לאָקש!
[האַפּט זיך בייםן בויך לאַכענדיג]. זינט גאָט האַנדעלט מיט לאָקשען, איז נאָך אַזאַ לאָקש ניט געבווירען!

ח ו ה [וואָס האָט שוין נעהאַפּט אַ קוק אין בוך אַריין]. דאָס זעהט מען...

ט ב י ה. אַ פּגירה וואָלט איך מיך פריהער געריכט אויף דעם יאָקעל בן פּלעקעל! שרייבט ער גאָר ביכער, אַט דער שמויגער! [ווערט שיער דערשטיקט פאַר נעלעכטער]. אַז ס'איז דאָ געלט, הערט איהר, איז דאָ אַלסדינג. ווי זאָגט די גמרא: אַ ס ק אָ ק ו ר ד ע ד מ ס ק נ ת אָ ד ק אָ ר נ אָ ס ע ד פ אָ ר ש מ אָ כ ט ע, מאַכט רש"י: יאַק פּשענאָ — טאָ אי דורען קאַשו נאַוואַרע... איך זאָל האָבען זיין מאַמע'ס געלט, וואָלט איך — עהע־העו! — אָנגע־שריבען אַט אַזאַ בוך! [ווייזט מיט ביידע הענט, וואָס פאַר אַ בוך ער וואָלט אָנגעשריבען].

ג אָ ל ד ע. דאָס איז יאָ — ווערמען גאָט ניט מיט'ן לעפעל, און ווערמען מיט'ן שעפעל...

ט ב י ה [קוקט־אַראָפּ צו זיך אויף די שטיוועל]. גוט מאָרגען, נעלי, רעטאַך טראָג איך!... אַ משל, דעריבער געהען קאָטשקעס באָרוועס... [צום ווייב]. צו וואָס טויג דיר, גאָלדע־ברודער, משלים? אַמעהר, האָב איך דיר געבראַכט צו פיהרען נייעס פון בויבעריק — אַט אַזעלכע פּעק! [ווייזט מיט די הענט]. אַ פולען וואָגען!

ג אָ ל ד ע. אַט דערפאַר, אַפּנים, האָסט דו זיך היינט אַזוי געזאַמט, טביה?

ט ב י ה [שטעקט־אָפּ די פאַלעס]. אַ ביסעל דערפאַר און אַ ביסעל ניט דערפאַר... ווייסט דאָך, אַז מע קומט קיין בויבעריק, ווערט מען פאַרפאַלען, ווי אין פּסוק שטעהט: מ ש ו ט ב אָ ר ץ ו מ ת ה ל ך ב ה — טאָ דער, טאָ יענער: „רב טביה, אַהער! רב טביה אַהין!" ווי די שטיינער, וואָס האָבען זיך נעקריענט ביי אברהם אָבינו צו־קאָפּענס... דער שרייט: „רב טביה, קעז!" דער שרייט: „רב טביה, פּוטער!" אַ רוח אין אייער פאָרענט און מיטען אַריין — וואָס וואָלט איהר געטהאָן, אַז ס'זאָל קיין טביה גאָר ניט זיין? אוים טביה! געשטאָרבען טביה!

ג אָ ל ד ע. ביים דיר אָפּ די צונג, לאָזען די שונאים שטאַר־בען, האָסט דו נעהערט אַ ביסעל!... געה בעסער וואַש דיך, וועסט דו עפּיס נעמען אין מויל אַריין. אַ גאַנצען טאָג ניט געגעסען, הלואי זאָל איך ליגען זאָגען!

ט ב י ה. זעהסט דו, גאָלדע־ברודער, וואָס אמת איז אמת. ווי אין פּרק שטעהט געשריבען: אם אין קמח אין תורה — אז מע'ט מכּות עסען, וועט מען קדחת קענען... ווען האָט מען צייט צו טראַכטען וועגען אכילה, אז דער קאָפּ איז אין דער אדמה, צו אַלדי שוואַרצע יאָהר? טאָג־איין טאָג־אויס איז מען פאַרטאַרעראַמט און פאַרטראַסקעט, הו־האַ, פּרנסה!... און געה פרעג דעם רבונו־של־עולם קשיות, למאי זאָל טביה דער מיל־כיגער האָרעװען מעהר פאַר אַלעמען? פאַרפאַלען! גאָט האָט שוין אַזוי איין מאָל באַשאַפען זיין וועלטעל, און קיין עצות באַדאַרף ער ניט פון קיינעם! ווי אין פּסוק שטעהט געשריבען: מי ברכב ומי בסוסים — ווער עס פאָהרט, און ווער עס געהט צו־פוס... מסתּמא דאַרף אַזוי צו זיין, אז די נגידים זאָלען זיך נעבאַך וואַל־גערען אין בוידבעריק אויף די דאַטשעס, און אָנטהון זיך כּל הפּאַר־געניגענס וכל הוואָוילטאָגען שבּעולם, און דו, טביה, ביזט ניט קליין אויפצושטעהן גאַנץ פריה, כּלחוך השור, אז גאָט אַליין שלאָפט נאָך, איינשפּאַנען דאָס פערדעל און אָוועקפיהרען פון זייער כּבוד וועגען דאָס גאַנצע דאָברע־מזל, פון קעז און פון פּוטער און פון סמעטענע און פון שאָר ירקות, טאַקי פון כּל מאַמינים שהוא, ווי אינ'ם הייליגען מחזור שטעהט געשריבען...

ג אָ ל ד ע. אָבער מע ווייסט, אז דו קענסט! געה וואַש דיך, וועסט דו עסען!

ט ב י ה. איך געה, איך געה! [לאָזט זיך צום עמער מיט דער קוואָרט, פאַרקאַטשעט די אַרבעל, הערט ניט אויף דעם שמועס]. דאָס הייסט, איך באַקלאָג מיך ניט, חס ושלום! טביה איז ניט פון די, וואָס באַקלאָגען זיך און וויינען אויף „מי יחיה", וואָרום ס'איז דאָ אידען, וואָס זענען מיר מקנא. אייך איז, קיין עין־הרע, גאַנץ גוט, רב

טביה, אזוי זאָגען זיי. וואָס ענטפערט מען זיי דערויף? זאָג איך: וואָס קומט ארויס, זאָג איך, אז איין אידען איז גוט? אלע יעהופּעצער נגידים, זאָג איך, וואָלט געמעגט זיין אזוי ווי מיר... חוץ מיין שאַדען... [וואַשט זיך, ווישט די הענט מיט א גראָבען האַנטוך און זאָגט שטיל דעם „שאוּ־ידיכם", זעצט זיך צום טיש, מאַכט המוציא].

גאָלדע [צו די טעכטער]. זעצט זיך צום טיש, קינדער, איב'ל אריינטראָגען עסען. [צייטעל און חוה זעצען זיך צום טיש. גאָלדע אַפּ אין קיך].

טביה. און רעד מיט זיי, מיט די היינטיגע, זאָגען זיי, אז ס'אַ פּאַסקודנע וועלט, מע דאַרף זי איבערמאַכען. חאַ־חאַ, שוטים! נאַראָנים! ס'אַ־נ־אומזיסטע ארבייט! וואָרום זי בעט אייך נית, די וועלט, אז איהר זאָלט זי איבערמאַכען. [קייעט]. דער וואָס האָט זי געמאַכט — יענער זאָל זי איבערמאַכען... תולה ארץ על בלימה — שטעהט געשריבען... דער פּשט איז: לאָז זי זיך שטעהן, ווי זי שטעהט... צו וואָס זאָלט איהר זיך מישען אין פרעמדע עסקים? [עס קומט־אַן גאָלדע מיט'ן עסען]. אַט, למשל, לאָם איך מיך אריינמישען צו אייער מאַמע'ס טעפּ אין קיך אריין — וואָס וועט זי מיר זאָגען?

גאָלדע. יום השישי פּריפּעטשיק — קיין אנדער פּאַר־גלייכען נישט געפונען? דערצעהל בעסער נייעס, זאָגסט דו, האָסט גאַנצע פּעק. [זי צעגיסט איטליכען אין די טעלער דאָס עסען, זעצט זיך דערנאָך אַליין אויך אוועק ביי'ם עק טיש].

טביה [עסענדיג]. מענדעל ווערעביוקער קענט איהר? א איד א בעל־הגוף, זיצט אין ווערעביווקע נאָך פון פאַר מתן־תורה אָן... א סברה, אז נאָך זיין טאַטע און זיין טאַטענ'ס טאַטע, דאָס הייסט זיין זיידע און זיין עלטער־זיידע און זיין עלטער־עלטער־זיידע זענען געווען ווערעביווקער, ווי מיר זאָגען אין דער הגדה [זינגט מיט'ן נוסח פון דער הגדה]: הרי אָנו! ובנינו! ובני בנינו!...

ג אָ ל ד ע. מע ווייסט, אַז דו קענסט, מע ווייסט! דו זאָג בעסער, טביה, וואָס'ט זיך נעטראָפּען מיט מענדעל ווערעביוווקער? האָט זיך צעזונגען אַ ביסעל!

ט ב י ה. האָסט קיין צייט ניט? [קוקט אַרויף]. דאַכט זיך, עס רעגענט ניט. [עסט ווייטער]. האָט זיך געטראָפען מיט איהם איין אומגליק. דהיינו? ער, מענדעל הייסט עס, האָט, ניט דאָ געדאַכט, ניט פאַר קיין שום אידען געדאַכט, זיין אייגענעם זיעבען טעכטער, ווי די בעבער, הויכע, געזונטע, קיין עין־הרע, קיין בייז אויג, ווי אין פסוק שטעהט: ויתרוצצו הבנים — די טעכטער זענען אויסגעוואַכסען. טעכטער האָבען שוין אַזאַ טבע: בייטאָג עסען זיי, ביינאַכט וואַכסען זיי...

ג אָ ל ד ע. זאָלען זיי וואַכסען געזונטערהייט — אַ ביסעל אַ זאָג פון אַ מענטשען, האָסט דו געהערט אַ ביסעל? !

ט ב י ה [לאָזט עס דורך פאַרביי מיט אַ שמייכעל]. הקיצור, איז זיך מיישב די עלטערע טאָכטער מענדעל'ס און זאָגט דעם פסוק „אָהבתּי", דאָס הייסט, זי פאַרליאַפּעט זיך אין אַ גוי, עפּיס אַ שייגעץ פון ווערעביווקע טאַקי, און שמד'ט זיך אַוועק און האָט חאַסלירע פאַר'ן גוי, און ושם נאמר — רוף מיך קנאַקניסעל!... [נעמט זיך צוריק צום עסען].

ג אָ ל ד ע [ברעכט די הענט]. אַ וועהטיג איז דער מאַמע איהרער!... [חוה האָט באַלד אויפגעהערט צו עסען. צייטעל ברעכט די הענט, ווי די מוטער].

צ י י ט ע ל. פון וואַנען ווייסט דו עס, טאַטע?

ט ב י ה. פון וואַנען איך ווייס? איך ווייס עס פונ'ם סאַמע רעכטען צאַפּען. פונ'ם גלח אַליין ווייס איך עס, ימח שמו וזכרו! [הערט־אויף עסען]. איך ווייס ניט פאַר וואָס, נאָר איך האָב איהם פיינט, אָט דעם אָטיעץ אַלעקסיי... דאָס הייסט, האָבען האָב איך צו איהם גאָרניט, וואָס איך ווינטש איהם — מעג איהם אָנקומען האַטש האַלב, נאָר כ'האָב איהם פיינט!... דעם טאָג, ווען איך באַגעגען מיך מיט איהם, ווייס איך פריהער, אַז ס'וועט זיך עפּיס

טרעפען... [צו חוה'ן]. דו מעגסט עס אָנרופען, חוה, פאַנאַטיזמע, און כּדומה, און איך זאָג מיר מיינס, אַז אַ גלח געהט־איבער דעם וועג — איז שלים־שלים־מזל... והראיה [צו אַלעמען]: וואָס איז עפּיס גראָד היינט מיין פערדעל געפעלען געוואָרען זיך צעלאָזען משוגע'־נערוויז באַרג־אַראָפּ, און ויברח יעקב — פּוץ מיט'ן וואָגען אין דער בלאָטע, און באַץ אַ קרינגעל מיט צוויי טעפּלעך, פראַוודע — לעדיגע, וואָרום דאָס איז שוין געווען צוריקוועגס, ווייטער וואָלט איך געקאָנט האָבען אַ גרויסען שאָדען... און ווער איז שולדיג, אַז ניט דער גלח? ווי קומט אהער אַ גלח — וועט איהר האָרכען. פאַהרענדיג אהינצוּוועגס מיט דעם גאַנצען דאָבּרע־מזל, פאַרטיעפט אין מחשבות, ווי געוויינטליך אויפ'ן ניכטערען האַרצען, און דער וואַלד איז שטיל, און די זון שיינט ווי אַ מנורה, מחיה נפשות, — איך טהו אַ קוק: ער פאָהרט מיר אַקעגען, מיט זיין געלער בריטשקע, און די באָרד זיינע איז פון'ם ווינט צעטיילט אויף צווייען, און די בוימעלדיגע אייגעלעך שמייכלען צו מיר פון דער ווייטען. מאַך איך מיך כּלא ידע — גלייך ווי איך זעה ניט, ווי אין תּהלים שטעהט געשריבען: עם חסיד תּתחסד — מע דאַרף וויסען מיט אַ גוי ווי צו האַנדלען... דערזעהען, אַז איך זעה איהם ניט, טהוט ער, דער גלח ימח שמו, אַ זאָג צו מיר: „טפּררו, טעוועל, וואָס מאַכסט דו גוטס?" קאָן מען שוין אַזוי גראָב ניט זיין, און איך ענטפער איהם: „טפּררו, באַטיושקאַ, וואָס הערט זיך עפּיס ביי דיר?"... מאַכט ער צו מיר: „דו זעהסט־אויס, טעוועל, זעהר גוט!"... טראַכט איך מיר: „זאָלסט דיר אין די אויגען, שטיינער דיר אין האַרצען!"... און ענטפערען ענטפער איך איהם: „דו זעהסט־אויס, פּאַטערעל, נאָך בעסער"... „ווייסט דו, זאָגט ער, טעוועל, וואָס אין ווערעביוקע האָט זיך געטראָפען?" זאָג איך: „ניין, פּאַטערעל, איך ווייס ניט, וואָס אין ווערעביוקע האָט זיך געטראָפען. קטונתי, זאָג איך, ווער בין איך אַזעלכער, איך זאָל מטריח זיין, זאָג איך, אַזאַ הייליגען באַטיושקאַ, ווי דו ביזט? נאָר, זאָג איך, אויב איך האָב געפונען, זאָג איך, לייט־

זעליגקייט אין דיינע אויגען, וועסט דו אפשר זיין, זאָג איך, אַזוי גוט און וועסט מיר דערצעהלען?"... פוילט ער זיך ניט און נעמט און דערצעהלט מיר די גאַנצע געשיכטע, הויבט־אָן ניט גלייך, נאָר פון פּצון־זייט, „נאָש באָח, וואש באָח", ווי זיין שטייגער איז, און איך זעה, עס קומט איהם צו אַ שטיק געזונט, ימח שמו וזכרו! ניין, הערט ווייטער, וואָס אַ גלח קאָן! דאָס אַליין איז איהם קאָרג, וואָס מיר צאַפּט זיך בלוט, האָט ער נאָך אין זיך אַ פּאַטעפּאַלנאָסט פאַר מיר צו באַריהמען זיך, אַז ער האָט אַ גרויסען חלק אין דעם דאָזיגען שטיקעל אַרבייט, און אַז ער האָט דאָס באַוואָהרענט מענדעל ווערעביוקער'ס טאָכטער!... ווער איך שוין גוט אין כּעס און עס ווילט זיך מיר איהם אָפּענטפערען מיט אַ משל און מיט אַ מדרש און מיט אַ פּסוק, ווי טביה קען; נאָר איך האַלט מיך איין — וואָס טויג מיר האָבען צו טהון מיט אַ גלח?

ג אָ ל ד ע. זעהר רעכט האָסט דו געטהאָן, טביה...

ט ב י ה [צו די טעכטער]. אַט איז זי' אויך מסכּים! [צום ווייב]. וואָס וואָלסט דו אָבער געטהאָן, גאָלדע־בּרודער, ווען דו הערסט פון איהם די ווייטעריגע דבורים?

ג אָ ל ד ע. וואָס ווייטער?

ט ב י ה. וואָס ווייטער אַלץ בּעסער. ווי זאָגט מען דאָס: „טיעפער אין וואַלד, געדיכטער די בוימער"... איך אָבער האָב איהם געלאָזט רעדען. רעד צעזעצטערהייט — וואָס אַהרט עס מיך, אַז דו רעדסט?... נאָר ער האָט פאַרשטאַנען, אַז עס פאַר־דריסט מיך, זאָלצט ער מיר אויף די וואונדען און דערצעהלט, כּלומרשט אַזוי זיך, פאַרבייגעהענדיג, וואָס פאַר אַ גליק מענדעל ווערעביוקער'ס טאָכטער האָט געמאַכט. „מהכתיתי, זאָג איך, לאָז איהר גאָט העלפען"... דערזעהען, אַז ער קאָן מיך ניט איינ־בייסען, טהוט ער אַ זאָג צו מיר מיט זיין צוקערדיג שמייכעלע: „איך האָב געוואָלט, זאָגט ער, ביי דיר, טעוועל, עפּיס פרעגען". „פרעג, זאָג איך, באַטיושקאַ, איכ'ל דיר, זאָג איך, אָפּענטפערען על ראשון ראשון"... טהוט ער אַ גלעט די באָרד און אַ מאַך צו

מיר: „דו ביזט דאָך, זאָגט ער, טעוועל, אַ איד אַ חכם. ווי וואָלט געווען, למשל, ווען מיט דיר טרעפט זיך, זאָגט ער, אַזאַ מעשה? ווען דיין טאָכטער, זאָגט ער, פאַרליעבט זיך אין אַ אונזעריגען און זי וויל, זאָגט ער, פאַר איהם חתונה האָבען?"... „אַה, ניט דער־לעבען וועסט דו דאָס, דו פּאַסקודנער פּאָפּ!" — טראַכט איך מיר אין הארצען און ענטפערען ענטפער איך איהם אַזוי: „קטונתי, זאָג איך, ווער בין איך, וואָס איך זאָל זוכה זיין צו אַזאַ כבוד? נאָר, זאָג איך, ווען מיט מיר, זאָג איך, טרעפט זיך אַזאַ גליק, איז אָדער לאָם איך דאָס ניט דערלעבען, אָדער, זאָג איך, מיין קינד וואָלט בעסער אריין אין דער ערד, אָדער מיר ביידע, זאָג איך, וואָלטען איינגענומען אַ מיתה משונה, ווי אין פּסוק שטעהט: תמות נפשי עם פלשתים!... און ווען אפילו, זאָג איך, טביה זאָל פאַרמאָגען, זאָג איך, צעהן טעכטער, וואָלטען אַלע צעהן, זאָג איך, גיכער געמעגט זיין די כפרה אין איין טאָג, איידער איינע פון זיי, זאָג איך, זאָל אויסבייטען דאָס רענדעל!"...

[ביי די ווערטער טהוט חוה אַ פאַל צו צייטלען אויף די הענט].

צייטעל [האַפּט זי אונטער]. גאָט איז מיט דיר, חוה!

גאָלדע. אַ דונער האָט מיך געטראָ־פען! דאָס קינד חלש'ט! חוה'ניו! טאָכטער מיינע! [בויגט זיך אַז איבער איהר]. נשמה מיינע!...

טביה [האָט אַ וואַרף געגעבען דאָס לעפעל, זיך אויפגעהאַפּט פון טיש, ווי אַ משוגע'נער, די אויגען פול שרעק, די הענט טרייסלען זיך]. גע'חלש'ט?... וואו?... חוה'לע?... לאָזט מיך!... [בויגט זיך אַז צו איהר, גלייכט זיך אויס צוריק און צעשרייט זיך]. וואָס זשע שטעהט איהר, ווי די לעהמענע גולמס? וואַסער גיט אהער! וואַסער! ראַטעוועט! [גאָלדע לויפט נאָך וואַסער, צייטעל האַלט די שוועסטער]. זי האָט גע'חלש'ט!... ביי די שלייפען באַדאַרף מען זי קוועטשען!... אָט אַזוי!... [בויגט זיך אַז ווידער צו חוה'ן, קוועטשט איהר דעם קאָפּ מיט ביידע הענט. חוה עפענט־אויף די אויגען, קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען און הויבט זיך פּאַמעליך אויף. טביה'ס הארץ באַוועגט זיך. זיין פּנים שיינט].

ח ו ה [מאכט זיך צרדעכט די האר]. וואס איז דא געוועז?

ט ב י ה [שוין גאר אייז אנדער מענטש]. נארנישט, קינד מיינס, גארנישט! [גלעט זי איבער׳ן קאפ].

ג א ל ד ע [מיט א קווארט וואסער]. נעם א קאפעלע וואסער! דיר איז ניט גוט געווארען אויף צו חלש׳ען, הלואי איך זאל ליגען זאגען!...

ט ב י ה. וואס חלש׳ען? ווער חלש׳ען? אטשאדעט נעווארען!... [שטופט־אפ דאס ווייב מיט דער קווארט וואסער]. צו וואס וואסער? מע דארף נישט קיין וואסער! איהר זעהט דאך — אטשאדעט! פארדרעהט זיך דער קאפ — נו, איז איהר ניט גוט געווארען! זעה־נאר, וואס דא טהוט זיך א ביסעל! מאכט זיך אמאל, א מענטשען דער קאפ טהוט וועה... [צו חוה׳ן]. ווי אזוי איז דיר איצטער, חוה׳לע? איבערגעגאנגען? [גלייכט זיך אוים]. נו, ווי דען? איך האב דאך באלד געזאגט, אז ס׳איז גארנישט מיט גארנישט... איז דאך עס אבער מיט ווייבער, נשים, ניט גערעכט זאלען זיי ווערען! א ביסעל א טארעראם! א געפילדער! „זי חלש׳ט!"... „ראטעוועט!"... ווער חלש׳ט? וואס ראטעוועט? א שרפה — מע זאל ראטעווען?... עך, ווייבער, ווייבער! [מיט פאטהאס]. ניט אומזיסט האט אייך שלמה המלך אזוי ניט ליעב געהאט! ניט אומזיסט זאגט ער אין שיר־השירים אויף אלע ווייבער, אז... אז... אז... [טהוט זיך א פאטש אין שטערן]. ברוך מזכיר נשמות — לאם איך מיך דערמאנען, וואס ער זאגט אויף אייך?... [מיט כעס]. אז איהר פארדולט מיר מיין קאפ!!!...

פ א ר ה א נ ג.

ענדע פונ׳ם ערשטען אקט.

צווייטער אַקט

[אַ גרויסער הויף. אויף יענער זייט הויף — אַ גאָרטען. פון ווייטען, רעכטס, זעהט מען אַרוים די שטוב, אַ דאָרפישע געביידע מיט אַ פריזבע. לינקס — אַ שטאַהל. נאָהענט צו דער ראַמפּע — אַ ברונען מיט אַלץ וואָס געהערט צו אַ ברונען, אויף שעפען וואַסער. דער גאָרטען ענדיגט זיך מיט אַ געפלאָכטענעם פּלויט. — מיט אַ גראָבאייזען אין די הענט שטעהט חוה אנגעבויגען און פּאַלעט דעם גאָרטען. אָנ־געטהאָן איז זי ווי אַ דאָרפסמיידעל: צוויי צעפּ מיט רויטע סטיינגעס, איין אויסגענייהט מאַלאָראָסיש העמד מיט ברייטע אַרבעל, אַ גרינער קאָרסאַזש אויף אַ קורץ שוואַרץ קליידעל].

חוה [אַרבייט מיט'ן גראָבאייזען לאַנגזאַם און זינגט מעלאַנכאָליש־זיס]:

> ווינטען וועהען, אַזש
> די בוימער ווע־
> רען אויסגעריסען.
> ס'טהוט מיין האַרץ מיר
> וועה, נאָר טרערען
> קאָנען זיך
> ניט גיסען.
>
> אוי! איך פּטר וויסט
> און פינסטער מיי־
> נע יונגע יאָהרען!
> וואָלט איך קאָנען
> וויינען ביטער,

וואָלט מיר גרינג געוואָרען...

[זינגענדיג קומט זי צו אַלע מאָל נעהענטער צו דער ראַמפּע. — פון יענער זייט פּלוטים באַווייזט זיך פעדיא גאַלאַגאַן. אויף זיין שווארץ העמדעל — אַ פּידזשאַק, דאָס היטעל אויף אַ זייט, אין האַנט אַ ביכעל. אַנגעשפּאַרט אַן פּלויט פון יענער זייט, הערט ער זיך איין, ווי חוה זינגט].

פעדיא [אַפּלאָדירט]. בראַוואָ! בראַוואָ!

חוה [חאַפּט זיך ביי'ם הארצען]. אוי, האָסט דו מיך דער־שראָקען, פעדיא! [וואַרפט אַוועק דעם גראַבאַייזען, לאָזט זיך צו איהם].

פעדיא [לאַכט]. איך האָב גאָרניט געוואוסט, אַז דו ביזט אַזאַ איבערגעשראָקענע... [שפּאַנט־אַריבער פון דער זייט פּלויט]. און וואָס איז די מעשה, וואָס דו זינגסט עפּיס אַזוי, אַזוי... ווי אַזוי זאָל איך דיר זאָגען? עפּיס הארצעדיג? אומעטיג?

חוה. אומעטיג אויפ'ן הארצען, זינגט זיך אומעטיג...

פעדיא [נעהט־צו צו איהר נאָהענט, גיט איהר די האַנט]. אומעטיג אויפ'ן הארצען? [פאַרקוקט איהר אין די אויגען]. וואָס איז דיר, הערצעלע מיינס? טייבעלע מיינס? [וויל זי אַרומנעמען, זי לאָזט זיך ניט].

חוה. דו פאַרגעסט, וואָס מיר שטעהט פאַר?... [זיפצט].

פעדיא. נאַרישקייטען!

חוה. ביי דיר איז עס אפשר נאַרישקייטען... [דערזעהט ביי איהם דאָס ביכעל]. דאָס וואָס איז?

פעדיא. וואָס כ'האָב דיר צוגעזאָגט. מאַקסים גאָרקי.

חוה [לעבעדיג]. אַך, גאָרקי!... [נעמט דאָס ביכעל, מישט־אויף, דערזעהט דאָס בילד]. דאָ איז דאָס בילד אַ סך שענער!... ווי פּראָסט! ווי איינפאַך! אָט דאָס איז אַ מענטש! אָט דאָס איז אַ כאַראַק־טער!... אַ דאַנק. [דריקט איהם נאָך אַ מאָל די האַנט, קוקט אויפ'ן פּאָרטרעט, וואָס איז ביכעל, און אויף פעדיאַן]. ווייסט, אויף וועמען ער איז פּאַכאָזשע?

פעדיא. אויף וועמען?

ח ו ה. אויף וועמען? פארשטעהט זיך, אויף דיר! [צעלאכט זיך].

פ ע ד י א. וואס זשע לאכסט דו?

ח ו ה [טראגט איהם אונטער דאס ביכעל]. נא זעה! צוויי טראפּען וואסער!...

פ ע ד י א [קוקט נישט אין ביכעל, קוקט אויף איהר]. ווי שען דו ביזט היינטיגען פריהמארגען! ווי די זון — אזוי שיינסט דו! ווי דער הימעל זענען דיינע אויגען! און דער קאסטיום, האלקע מיינע, דער דאזיגער קאסטיום ווי ער פּאסט דיר! [באטראכט זי]. אונזער נאציאנאלער קאסטיום פון מאלאראסיע! ווי שען דו ביזט, עווא!...

ח ו ה. און ווי שען דו האסט אויסגעלערענט זיך רעדען, פעדיא! ווי פון א ביכעל אקוראט!... [צעלאכט זיך ווידער].

פ ע ד י א. עפּיס לאכסט דו מיר היינט צו־פּיעל, האלעטשקע?

ח ו ה. ס'איז מיר פרייליך — לאך איך...

פ ע ד י א. אט ערשט איז דיר געווען אומעטיג, איצט — שוין פרייליך!...

ח ו ה. געווען פינסטער, אויפגעגאנגען די זון, געווארען ליכטיג... [קוקט איהם טיעף אין די אויגען אריין].

פ ע ד י א [קאן נישט בייקומען איהר קוקען]. א האלבע מלוכה פאר א טרונק וואסער, טייבעלע מיינס!

ח ו ה. קום, איכ'ל דיך אנטרינקען! [זיי לאזען זיך ביידע צום ברונען. חוה פריהער, פעדיא נאך איהר. געשיקט, בריה'ש, ווי איין אמת דארפיש מיידעל, האפּט זי דעם עמער, פּארוואַרפט דעם שטריק אין ברונען אריין, א טרייסעל אהער און אהין — פארטיג איין עמער וואסער]. האב איך עהרליך פאַרדיענט מיין האלבע מלוכה?

פ ע ד י א [טרינקט זיך אן]. א גאנצע מלוכה, קעניגין מיינע!... ווייסט דו, וואס איך בין געקומען? איך האב געוואלט מיט דיר עפּיס רעדען, עווא...

ח ו ה [מיט א מאל איז פארשוואונדען איהר פריילּיכקייט]. עפּיס רעדען?... זיץ. [זעצט זיך אוועק אויף די הילצערנע צאמרינגעס פון ברונען, ווייזט איהם אײן ארט נעבען זיך].

פ ע ד י א [זעצט זיך אוועק, נעמט־ארויס א פּאפּיראס]. איך האב זיך געוואָלט זעהען מיט'ן באטיושקא, מיט'ן פאָטער אלעקסיי, מיט אונזער גלח...

ח ו ה [א מאך מיט דער האנט]. נאָר נישט וועגען דעם!...

פ ע ד י א [פארוואונדערט]. פאר וואָס עפּיס, טייבעלע?

ח ו ה. אזוי... היינט נישט... נישט אויפגעלעגט...

פ ע ד י א. איך זעה טאקי, אז דו ביזט ניט אויפגעלעגט... [פאררויכערט דעם פּאפּיראס, זעהט־אויס אומצופריעדען. חוה באמערקט עס].

ח ו ה. דו פארגעסט, וואָס מיר שטעהט־פאָר, פעדיא! מאכען אזא שריט... אָפּגעזעגענען זיך מיט אלץ... מיט מיין גאנצען פארגאנגענעם, מיט טאטע־מאמע און מיט אלע מייניגע אויף שטענדיג...

פ ע ד י א. אויף שטענדיג?

ח ו ה. אויף אייביג!... דו קענסט ניט מיין טאטען, פעדיא! דאָס איז א מענטש מיט א כאראקטער! ער וועט מיך גיכער זעהען א טוידטע, איידער מוחל זיין מיר דעם שריט! קיינמאָל ניט!

פ ע ד י א. קיינמאָל ניט?

ח ו ה. קיינמאָל ניט! חאָטש ליעב האָט ער מיך — נישטאָ נאָך אזא פאָטער דער צווייטער!... [פויזע. רעדט מיט געבעט]. וואָס טהוט מען, פעדיא טייערער, וואָס טהוט מען, אז מיין טאטע זאָל מיך פארשטעהן און... זאָל מיר מוחל זיין? ווי אזוי מאכט מען?...

פ ע ד י א [מאכט א אומפריינטליכע מינע]. דו זאָרגסט זיך פאר דיין טאטען מעהר ווי פאר זיך. דו האָסט אין זינען דיין טאטען מעהר ווי די גאנצע וועלט...

ח ו ה [פאדראסיג]. און דו האָסט אין זינען זיך מעהר ווי די גאנצע וועלט, און אפילו מעהר ווי מיך...

פ ע ד י א [אויפגעבראכט]. אַ, ניין! זעהסט דו, דאָס זאָגסט דו .שוין דורכאויס ניט אמת — און דו אַליין ווייסט עס!... [מיט פייער]. דו ווייסט גאַנץ גוט, אַז די וועלט – דאָס ביזט דו!... אַז פאַר דיר בין איך גרייט... [פארוואַרפט דעם פאַפיראָס].

ח ו ה [ענדיגט פאַר איהם]. אין פייער און אין וואַסער... ווי אין די ביכלעך שטעהט געשריבען... איך וואָלט וועלען וויסען אָט וואָס, פעדיא. איך וואָלט וועלען וויסען, ווי וואָלט געווען, ווען דו זאָלסט דאַרפען מאַכען דעם שריט, וואָס מיר שטעהט־פאָר?

פ ע ד י א. וואָלט איך איהם געמאַכט און ווינציגער גערעדט, טייבעלע מיינס! איבעריגענס, צו וואָס איז דער עקזאַמען, עווא?... און איבערהויפּט, וואָס טהוט זיך עס מיט דיר? אָדער ביי דיר איז עפּיס־וואָס פאָרגעקומען, אָדער איך האָב דיך נישט געקענט?

ח ו ה. אַזוי שפּעט זיך אַרומגעקוקט, אַז דו קענסט מיך ניט?

פ ע ד י א [האַט זיך פאַרכאַפּט]. איך זאָג ניט, אַז איך קען דיך ניט — ניין! איך זאָג, אַז איך ד ע ר ק ע ן דיך ניט... און אָהן אַלעמען, זעה איך אַרויס, עווא, אַז דו ביזט היינט גלאַט ניט אויפ־געלעגט... ווען איך וויים, אַז דו ביזט היינט אַזאַ... [שטרעקט איהר אויס די האַנט]. זיי געזונט, עווא!

ח ו ה [אַ לאָז צו איהם מיט ביידע הענט]. פעדיא! מיין קאַפּריזנע העלד! געה ניט אַוועק! לאָז מיך ניט אַליין! איך נויטיג זיך אין אַ גוט וואָרט!... איך האָב דעם גאַנצען פריהמאָרגען אַרויס־געקוקט אויף דיר!... [אין פאַרצווייפלונג]. איך האָב מיט דיר אַזוי פיעל צו רעדען! אַזוי פיעל!

פ ע ד י א [זעצט זיך אַוועק צוריק]. פאַר וואָס זשע רעדסט דו ניט? דו ווייסט, אַז איך האָב ליעב הערען, ווי דו רעדסט, קעניגין מיינע!

ח ו ה [וועהרענד זי רעדט, שפּיעלט זי זיך מיט איהרע צעפּ, צעפלעכט זיי און פאַרפלעכט]. דו ווייסט ניט, וואָס איך טראָג־איבער. פון איטליכען באַזונדער! פון איטליכען באַזונדער!... מיינע היימישע

קוקען מיר נאָך, היטען מיר די טריט... זיי שטויסען זיך, אז איך בין צו דיר... אז... עס ציהט מיך צו דיר!... מיין שועסטער — די האָט זיך דערלויבט מיר צו לייענען אַ נאָטאַציע! די מאַמע מיינע זאָגט מיר גאָרניט, נאָר זי קוקט אויף מיר און זיפצט... הלואי וואָלט זי בעסער מיר שוין געזאָגט, פירגעהאַלטען, געשאָלטען!... וואָרום יעדער זיפץ איהרער רייסט־אויס ביי מיר אַ שטיק האַרץ!... היינט די מלחמה, וואָס מיר שטעהט־פאָר מיט'ן טאַטען!... איהם זאָגען, אז איך האָב דיך ליעב, אז איך קאָן אָהן דיר ניט לעבען?... אָט האָב איך דיר, זעהסט דו, אויסגעזאָגט דעם גאַנצען אמת...

פ ע ד י א. איך דאַנק דיר, עווא! [נעמט איהר האַנט, וויל זי ארומנעמען איינגאַנצען, זי לאָזט זיך ניט]. וואָס איז מיט דיר, האַרציגע?

ח ו ה. איך ווייס אַליין ניט, וואָס מיט מיר איז! זעה איך דיך ניט — שטאַרב איך אוועק... דערזעה איך דיך — צינדט זיך אָן אין מיר אַ פייער — ניט אויף דיר, ניין! נאָר אויף יענע, וואָס האָבען אויסגעטראַכט, אז מענטשען זאָלען זיין אָפּגעווייטערט איינס פון דאָס אַנדערע מיט זייער גלויבען און מיט זייער...

פ ע ד י א. מיר באַדאַרפען זיך אוועקשטעלען העכער פון די אַלע קינדערייען, וואָס מענטשען האָבען צוגעטראַכט! [רוקט זיך צו]. איך זאָג דיר, דו קעניגין פון מיין נשמה, אז ס'נישטאָ די זאַך אויף דער וועלט, וואָס זאָל שטעהן אונז אין וועג... בארוהיג דיך, עווא, פאַרגעס ניט, אז איך בין מיט דיר אַלע מאָל און אומעטום, און אז דיין גליק [באַגייסטערט] — דאָס איז דער איינציגער צוועק פון מיין לעבען! צוליעב דיר וועט מיר שיינען אָט די זון, זיך פאַרבען אָט דער הימעל, גרינען אָט דאָס גראָז, בליהען אָט די קווייטען... צו־ליעב דיר וועט מיר די גאַנצע וועלט זיך פאַרוואַנדלען אין אַ גן־עדן, און דו וועסט זיין פאַר מיר די קעניגין פון דעם גן־עדן, און איך וועל זיין דיין געטרייער קנעכט! איך וועל היטען דיינע טריט, דיין שלאָף, דיינע קאַפּריזען, קוקען אין דיינע אויגען. אין די שענע קלאָרע אויגען דיינע!...

ח ו ה [חאפט איהם ארום אין עקסטאז מיטביידע הענט ארום האלז]. אוי! פעדיא! פעדיא! [לאזט איהם אפ]. דו מאכסט מיך קראנק! דו מאכסט מיך משוגע! איך וועל אראפ פונ׳ם זינען — אזוי ליעב האב איך דיך! איך בין א פארפאלענע — איך וויים דאס, איך פיהל, אז איך געה צו גרונט, נאר איך קאן מיך ניט בייקומען! איך געה פארלוירען, איך בין א פארלוירענע!... [באהאלט דאס פנים אין די הענט].

פ ע ד י א. א פארלוירענע? צו וואס זאלסט דו עס זאגען, קריינדעלע, אז דו ווייסט, אז ס׳איז ניט אזוי? צו וואס, הארציגע, אזעלכע ווערטער, אז דו ווייסט אליין, אז דיין נשמה איז לויטער, ווי קרישטאל, און אליין ביזט דו ריין, ווי א מלאך? [נעמט־ארום איהר טאליע, רעדט איהר גלייך אין אויהער, קושט איהרע צעפ]. איך זעה דיך א פרייליכע, א צופריעדענע, א גליקליכע, א, טייערע געטרייע עווא מיינע! דיין פנים שיינט, זעה איך, אזוי ווי די זון אין האלבען טאג... דיינע אויגען לויכטען, זעה איך, ווי די שטערען אין האלבע נאכט... פון גליק, פון ליעבע... און גיך וועט דאס זיין, גאר־גאר גיך... מיר׳ן נאך היינט זיין ביידע ביי׳ם באטיושקא אלעקסיי...

ח ו ה [האט זיך ארויסגעריסען פון זיינע ארעמס, גלייך אזוי ווי א שלאנג האט זי א ביס געגעבען, און איז שטעהן געבליבען אויף די פיס]. א, ניין! ניין! ניט היינט! היינט ניט!... איך וויל ניט! איך קאן ניט! [פעדיא צו איהר — ער וויל זי ארומנעמען]. לאז מיך! לאז מיך אפ! גענוג אנגערעדט זיך! פעדיא, אנטלויף! פאלג מיך — טראג זיך אפ!... פארנאכט זעהען מיר זיך נאך א מאל, ווידער אט א דא... געה, פעדיא! געה, טייערער!

פ ע ד י א [קאן ניט אוועקגעהן, קוקט איהר אין די אויגען, דריקט איהר די האנט, לאזט זיך געהן, קוקט זיך אום צוריק, מאכט צו איהר מיט׳ן היטעל. זי שיקט איהם א קוש אין דער לופט, און נאך א קוש, און נאך א קוש. — אומבאמערקט באווייזט זיך פון דער ווייטען ט ב י ה, אין דער צייט, ווען פעדיא שפאנט־אריבער צוריק איבער׳ן פלויט און חוה נעמט זיך צוריק צום גראבאייזען. ער קוטט־אן מיט׳ן עמער אין האנט, די פאלעס אונטערגעשטעקט,

נעהט־צו צום ברונעז, בעת פעדיא איז שוין פון יענער זייט פּלויט, שטעלט זיך אוועק פון אונטער דער האנט ארוים איינצוקוקען זיך אין דער ווייטעז, דערזעהט די טאכטער מיט׳ן גראבאייזען אין די הענט, באקלערט זיך פריהער וואס ער זאל טהון, נעמט זיך דערוויייל צו דער ארבייט — שעפּען וואסער].

טביה [גרייט אראפּצולאזען דעם עמער אין ברונען אריין, בלייבט שטעהן, רופט די טאכטער מיט׳ן פינגער]. אנו, קום נאר אהער, חוה׳לע! זיי זשע מוחל...

חוה [נעהט־צו מיט׳ן גראבאייזען]. וואס איז, טאטע? מיך רופסט דו?

טביה [ווייזט מיט דער האנט]. ווער איז אט א יענער א אט דארטען?

חוה [קוקט זיך איין]. וואו?

טביה [ווייזט איהר ארויף, אהין, ווייט]. אט א דארטען א, פון יענער זייט פּלויט... צי עס ווייזט זיך מיר אויסעט?

חוה. עס ווייזט זיך דיר אויס.

טביה [הערט ניט אויף איינצוקוקען זיך]. איך וואלט אבער געמעגט שווערען, אז ס׳א מענטש...

חוה [קוקט אויך אהין]. יא, ס׳א מענטש.

טביה. און אויב כ׳האב קיין טעות ניט, דארף עס זיין חוועדקע גאלאגאן, זאל מאריך ימים ונשים זיין... איז דאס ער?

חוה. ער...

טביה [מיט׳ן פּנים צו דער טאכטער]. געהט ער נישט פון דאנען?

חוה [דרייסט, דעם פאטער אין די אויגען]. פון דאנען...

טביה. צו וועמען האט ער עס בּאדארפט, דער קדיש?

חוה. צו מיר.

טביה. צו דיר?

חוה. צו מיר.

טביה. וואס זשע האט ער געוואלט, דער תכשיט?

חוה. וואס זאל ער וועלען?

ט ב י ה. איך מיין... מסתמא האָט מען געשמועסט?

ח ו ה. געוויס האָט מען געשמועסט.

ט ב י ה. פון וואָס, למשל? אז פון געשעפט — זיכער ניט, פון פּאָליטיקע — ניט, און פון ביכער אויך ניט...

ח ו ה. האָסט גישט געטראָפען, טאַטע... מיר האָבען אַקוראַט גערעדט וועגען ביכער... [ציהט־אַרויס פון קאַרמאַזש דאָס בוך, וואָס פעדיא האָט איהר איבערגעלאָזט]. אָט דאָס האָט ער מיר געבראַכט צו טראַגען...

ט ב י ה. אַ ביכעל? [נעמט און באַטראַכט דאָס בוך]. מהכתיתי. ביכער דאַרף מען לייענען... פון ביכער ווייסט מען אַלץ, וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך, סיי אויפ'ן הימעל, סיי אויף דער ערד. נאָר וואָס דען? איין זאַך פאַרשטעה איך ניט: מיט ביכלעך קאָן מען, דאַכט מיר, טרעפען גלייך אין שטוב אריין. צו וואָס שפּאַנען איבער אַ פּלויט, ווי אַ יון אין סוכּה?... צי אפשר איז דאָס אַזאַ סחורה, וואָס האָט מורא פאַר אַ גוט־אויג?... פון די נוטע ביכלעך, וואָס מע דאַרף זיך מיט זיי באַהאַלטען אויפ'ן בוידעם?...

ח ו ה [נעמט־צו דאָס ביכעל]. ס'איז דוקא אַ לעגאַל ביכעל און מע מעג עס לייענען — ס'איז פון גאָרקין.

ט ב י ה [מאַכט־צו איין אויג]. פון גאָרקען? ווער איז געווען דער גאָרקע?

ח ו ה. מאַקסים גאָרקי — אַ שרייבער אַ רוסישער... דער צווייטער פון טאָלסטאָי, פונ'ם גראף טאָלסטאָי, וואָס זיין פּאָרטרעט הענגט ביי אונז אויף דער וואַנט...

ט ב י ה. אַ? אָט אַ יענער גראף טאָלסטאָי, וואָס זאָגט אז מע שטעקט דיר אָפּ אַ פּאַטש אין איין באַק, זאָלסט דו זאָגען יישר כּח, דערלעבט איבער אַ יאָהר — און אונטערשטעלען די אַנדערע באַק?... און וואָס דרשנ'ט ער, אָט דער דאָזיגער מאַקסים דיינער? ווי אַזוי הייסט ער — גאָרקע?

ח ו ה. חוזק קאָנסט דו מאַכען, טאַטע, פון וועמען דו ווילסט, נאָר ניט פון אַזעלכע מענטשען, ווי דער גראף טאָלסטאָי אָדער

נאַרקי... מאַקסים נאַרקי איז אַ מענטש, וואָס זיין נאָמען לאָזט זיך הערען ווייט, זיינע ביכער ווערען איבערגעזעצט און געלייענט אומעטום. אַלסדינג, וואָס ער איז דערגאַנגען, איז ער דערגאַנגען פון זיך אַליין, אין ערגיץ ניט געלערענט... אַ פּראָסטער מענטש, נאָר אַ גרויסער מענטש... אָט האָסט דו זיין פּאָרטרעט. [טראָגט-צו דעם פאָטער דאָס ביכעל, ווייזט איהם אויפ'ן בילד].

ט ב י ה [שטעלט-אַוועק דעם עמער, ווישט-אָפּ די הענט אָן דער פּאָלע, נעמט דאָס ביכעל, קוקט אויפ'ן בילד מיט איין אויג צוגעמאַכט, ווי אַ מבין]. פּסס! אַ גדול! [שאָקעלט מיט'ן קאָפּ, פאַרבייסט אַ ליפּ]. טאַקי גאָר פון די גדולים!... ווי אין פּסוק שטעהט: הידים ידי עשו — אַ פּלייצע אַ ביסעל! נו-נו! ווי קאָן גאָר אַ איד אַזוי אויס-וואַכסען? וואו וועט זיך ביי אידען נעמען אַזאַ פּלייצע מיט אַזעלכע ידים?... [פּויזע]. נאָר ווייסט דו, וואָס איך וועל דיר זאָגען, טאָכטער? מיר דאַכט זיך, אַז ער איז מיר עפּיס זעהר קענטליך! איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז איך האָב איהם געזעהען, אָט דעם נפש!

ח ו ה. וואו האָסט דו איהם געקאָנט זעהען?

ט ב י ה. וואו — געדענק איך שוין ניט אַקוראַט. נאָר אויב איך האָב קיין טעות ניט, איז אָדער ביי דער באַהן טראָגען זעק, אָדער אין וואַלד שלעפּען קלעצער...

ח ו ה [נעמט-צו ביי'ם פאָטער דאָס ביכעל, באַהאַלט עס צוריק אונטער'ן פאַרטאַזש]. קומט-אויס נאָך דיינע רעד, אַז טראָגען זעק, אָדער שלעפּען קלעצער, איז אַ בזיון? און דו אַליין, טאַטע, פּלעגסט ניט שלעפּען קיין קלעצער?...

ט ב י ה. ניט היינט געדאַכט, פאַר וואָס ניט? [לאָזט אַראָפּ מיט'ן שטריק דעם עמער אין ברונען].

ח ו ה. און איצט האָרעוועסט דו ניט? און מיר אַלע האָרעווען ניט? [קוקט ווי דער פאָטער פאַרוואַרפט דעם שטריק מיט'ן עמער אין וואַסער].

ט ב י ה. דאָס איז אַ באַזונדערע זאַך, קינדעניו! דערויף איז פאַרהאַן אַ פּסוק אַ בפּירוש'ער, פאַרשטעהסט דו מיך, אין דער תּורה: בּזיעת אפּיך תּאכל לחם — דאָס שטיקעל ברויט דאַרף מען פאַרהאַרעווען, אומזיסט גיט קיינער ניט... נאָר וואָס דען? נישט דאָס האָב איך דיר געוואָלט זאָגען... געוואָלט האָב איך פרעגען ביי דיר, זאָלסט מיר זאָגען, וואָס פאַר אַ באַקאַנט־שאַפטען פיהרט איהר עס? און וואָס פאַר אַ מחותּן איז מיט טביה'ס טעכטער, אייגענטליך, אַזאַ חאַם?

ח ו ה [איין טריט צוריק]. פאַר וואָס קומט איהם אַזאַ נאָמען? דו קענסט איהם?

ט ב י ה [ציהט די שטריק מיט'ן עמער פון ברונען]. וואָס דען איז ער? מר־בּר־רב־אשי'ס איין אייניקעל? רב חוועדקע ברב מיקיטע גאַלאַגאַן — אַ קליינינקייט! אַזאַ גוי אַ יאַבּעדניק, ווי מיקיטע, וואָס קומט־אַרויס פון סאַמע מיוחסים... דער זיידע טערענטי עליו השאַלעבץ געווען אַ שכּור הגדול הגבּור והנורא און געשלאָגען דאָס ווייב דריי מאָל אַ וואָך, און דער עלטער־זיידע עליו הפאַקרישקע איז געזעסען יומם ולילה און אַכטונג געגעבען אויף די חזירים...

ח ו ה [פאַרדראָסיג, נאָר האַלט זיך איין]. דו אַליין זאָגסט וויפיעל מאָל, אַז דער עיקר איז דער מענטש אַליין, ניט דער יחוס, פון וואַנען ער שטאַמט... סע שטעהט געשריבען, זאָגסט דו, אַז אַלע מענטשען קומען־אַרויס פון איין טאַטען, און אַז איין גאָט האָט זיי באַשאַפען, און קומט צו עפּיס...

ט ב י ה [שטעלט־אַוועק דעם אָנגעשעפּטען עמער וואַסער אויף דער הילצערנער צאַמרינע פון ברונען]. עה, נאַרעלע, ווייסט דו דאָך גאַרניט וואָס דו רעדסט. דאָס איז עפּיס אַ נ ד ע ר ש, און דאָס איז ו י ע ד ע ר עפּיס אַנדערש. ביי גאָט זענען טאַקי אַלע אַליץ איינע מיוחסים. נאָר וואָס דען? וואָס צו גאָט איז צו גאָט, און וואָס צו לייטען איז צו לייטען, ווי דער מדרש זאָגט...

חוה [לאזט איהם ניט ענדיגען]. אויף אלסדינג איז ביי דיר פארהאן, טאטע, אדער א מדרש, אדער א פסוק, אדער ווי אזוי נאך הייסט עס דארט ביי דיר... וואס פאר א פסוק וועסט דו מיר אויסזוכען דערויף, וואס אט האט גאט באשאפען אזא וועלט, אזא שענע וועלט [ווייזט מיט די הענט ארום זיך], און אזא גרויסע וועלט, און מענטשען קאנען זיך ניט איינטיילען. דער זאגט: צוליעב מיר האט גאט באשאפען די וועלט, און דער זאגט — צוליעב איהם. דער באריהמט זיך, אז זיין גאט איז דער אמת'ער, און דער זאגט: ניין, מיין גאט איז דער אמת'ער!...

טביה [פארשטעלט זיך די אויהערען]. טע־טע־טע! פילאזאפיע! פידרוך! נעכטיגע טעג! אויפ'ן הימעל א יאריד! הקיצור, ניט איך וועל דיך, ניט דו וועסט מיך איבערשפארען, ווי אין חומש שטעהט געשריבען: כל עורב למינהו — איטליכער וועט בלייבען ביי זיין משוגעת... וואו זשע האלטען מיר, ברוך מזכיר נשמות? יא! ביי דעם האלטען מיר, אז פאר'ן רבונו־של־עולם זענען אלע מענטשען גלייך. לי השמים ולי הארץ — אידען און, להבדיל, גויים — אלע גלייך. נאר דאס ווייסט דו, אז די תורה האט אונז אנגעזאגט, אז מיר זאלען ליעב האבען אלע מענטשען, נאר עמלק'ען זאלען מיר געדענקען?!...

חוה. אקעגען וואס זאגסט דו דאס, טאטע?

טביה. אקעגען דעם, וואס איך זיץ צווישען גויים אזוי פיעל יאהר, דער סטארשינא וועט פאר מיר קיין זאק בארשט ניט אוועקגעבען, און דער סטאראסטא — יענער איז נאך מיר גאר די כפרה. איא? פון דעסטוועגען, לאז גאט היטען ביי א שמחה, איך מיין ביי א פאגראם, ווייס איך ניט, אויב עס וועט זיך ניט פארוואלגערען ביי זיי אין בוזעם א פאר שטיינער פון מיינעטוועגען...

חוה. צו וואס אזעלכע טרויעריגע געדאנקען?

ט ב י ה. איך האָב מיך דערמאַנט אָן מענדעל װערעבױוקער, װאָס פאַר א סוף ער האָט געהאַט. [נעמט אָן די טאָכטער פאַר א האַנט]. האָרך נאָר אױס, חוה, װאָס איך װעל בײַ דיר פרעגען...

ח ו ה. װאָס װעסט דו פרעגען?

ט ב י ה. נאָר זאָלסט מיר זאָגען אַקוראַט, ניט װי פאַר א טאַטען, נאָר װי פאַר א גוטען פרײַנט, װאָס האָט דיך ליעב און זײַן אײנציגער װאונש איז דיך צו זעהען גליקליך...

ח ו ה [שטאַרק אומרוהיג]. צו װאָס אזא לאַנגע פאָררעדע?

ט ב י ה [נעמט זיך בײַ דער באָרד]. װי װאָלט געװען, למשל, װען איך קום צו דיר און זאָג דיר: טאָכטער לעבען! טהו פון מײַנעטװעגען א זאַך, װאָס דיר קאָן דערפון ניט אַרױסקומען קײן רעה און מיר װעט דאָס זײַן די גרעסטע טובה — װאָלסט דו עס מיר געטהאָן, צי נײן?

ח ו ה. געװיס יאָ...

ט ב י ה. און אַז ס'זאָל זיך דיר מאַכען טהון א זאַך, װאָס קאָן אװעק'הרג'ענען דעם טאַטען, װאָלסט דו דאָס געטהאָן?

ח ו ה. געװיס ניט...

ט ב י ה. װיבאַלד אזױ [פרײליך], הײַנט װאָס האָבען מיר נאָך צו שמועסען? װיבאַלד אזױ, איז ל א אָ מ ר כ ל ו ם — האָט קלים גאָרניט געזאָגט!... ניט איך האָב דיך געפרעגט, ניט דו האָסט מיר געענטפערט... און װי אין פסוק שטעהט: ו י ש כ ח ה ו — מאַכט רש"י: „נע בולאָ ניקאָלע או מיקאָלע"... חבר װי געװעזען!... [ציהט איהר אױס זײַן האַנט. חוה נעמט בײַ איהם די האַנט מאַשינאַל. ער האַפּט דעם עמער װאַסער און לאָזט זיך צו דער שטאַהל־צו. חוה איז געבליבען שטעהן און קוקט איהם נאָך, ביז ער װערט פאַרשװאונדען. זי לאָזט זיך געהן גלײַך װי צו איהם און קעהרט זיך אָבער אום צוריק].

ח ו ה [א מאַך מיט דער האַנט, צו זיך אַלײן, אַנטשלאָסען]. נו! מיר'ן נאָך זעהען!... [זי לאָזט זיך צו דער שטוב צו].

פ אָ ר ה אַ נ ג.

ענדע פונ'ם צװײטען אַקט.

דריטער אקט

ערשטעס בילד.

[ביי'ם וואלאסטנאי שרייבער מיקיטא גאלאגאן אין הויף. — קאנטורען פון א שטוב. עס דארף צו זיין פארענדערט פון דער דעקאראציע וואס אין צווייטען אקט דערמיט, וואס אנשטאט דעם ברונען קאן זיין אדער א בוים מיט א בענקעל ארום בוים, אדער א סטורדע היי מיט הראבלים אנגעווארפען, אדער שטיינער, אדער לעהם־ציגעל, ארום וועלכע מע קאן זיצען צוגעשפארט און רויכערען ליולקעס. — די דעקאראציע פונ'ם ערשטען בילד פון דריטען אקט באדארף זיין צו־נויפגעשטעלט אזוי, אז ווי־נאר דאס בילד ענדיגט זיך, זאל דער צווייטער פארהאנג זיך אויפהויבען און דאס צווייטע בילד פון דריטען אקט זאל שוין קאנען אנפאנגען. און אזוי ווי דאס צווייטע בילד פון דריטען אקט הויבט זיך אן שבת־צו־נאכטס, ביי שטארקען פינסטערניש, וועלען די איבעריגע אקסעסוארען פון דער פריהעריגער דעקאראציע קאנען אומבאמערקט צוגענומען ווערען. — דער הויף דארף זיין מעהר אין דער פערספעקטיווע, ווי אין דער ווירקליכקייט. אין דער פערספעקטיווע קאנען זיין ביימער, וועגען, רעדער און אויך, אויב מעגליך, געמאהלטע קיה. — אויפ'ן גראז, אדער אויף די שטיינער, אדער ביי'ם היי, זיצען צוגעשפארט דער בעל־הבית פונ'ם הויף, מיקיטא גאלאגאן, דער סטארשינא מיט'ן סטאראסטא און מע רויכערט ליולקעס. אנגעטהאן איז מען יום־טוב'דיג, מיט רויטע, בלויע און גרינע גארטל'ען, מיט ווייסע און גרויע שמויסענע היטלען, חאטש ס'איז זומער. דער סטארשינא מיט'ן סטאראסטא טראגען גרויסע בלעכלעך אויפ'ן הארצען. ביי דער זייט שטעהט, מיט'ן היטעל אין איין האנט און מיט א גרויסען שטעקען אין דער אנדערער האנט, דער סאטסקי, אויך מיט א בלעכעל און מיט געלע האר אויפ'ן קאפ, קוקט מיט רעספעקט אויפ'ן סטארשינא מיט'ן סטאראסטא,ווארט אויף זייער באפויל].

מ י ק י ט א   ג א ל א ג א ן. צוויי מאָל איז ער געווען ביי מיר, דער איד. איין מאָל נאָך גאַנץ פריה, באַלד נאָך דעם, ווי מיין ווייב האָט פארטריבען די קוה אין משערעדע, און דאָס אנדערע מאָל שוין נאָך האלבען טאָג — שוין ביידע געווען, אי ער, אי זי, זיין ווייב, הייסט דאָס. מיך געבעטען, געוויינט, גע'חלש'ט, אין די הענט מיר געקושט, איך זאָל זיי נאָר זאָגען, וואו זייער חוואווא איז?

ס ט א ר ש י נ א. נו, און דו וואָס?

מ י ק י ט א   ג א ל א ג א ן. איך וואָס? גאָרניט! איך וויים ניט! פון וואַנען זאָל איך וויסען? און זיי ווידער א מאָל און אָבער א מאָל! פאַלען מיר צו די פיס, קושען מיר די הענט און וויינען און קלאָגען און יאָמערען... און ער, טעוועל הייסט עס, ווייזט מיר אויף גאָט און אויפ'ן הייליגען לעמפעל — איך זאָל איהם צולאָזען צו זיין חוואוואן נאָר אויף צוויי מינוט, נאָר אויף צוויי ווערטער!... טשעפע זיך אָפּ, קלעשטש! איך איינגענעג־סענער, טפו!... [שפיים אוים].

ס ט א ר ש י נ א. און דו וואָס?

מ י ק י ט א   ג א ל א ג א ן. איך וואָס? גאָרניט! טשעפע זיך אָפּ, זאָג איך, קלעשטש וואָס דו ביזט! איינגענעסענער איד, טפו!... [שפייט־אוים]. און דאָ ציטער איך, טאָמער טהוט ער א קוק אריין אין דער צווייטער האָרניצע — דאָרט זיצט דאָך אקוראַט זיין חוואווא! וואָס טהוט מען? זאָג איך צו זיי: איהר וועט אוועק־געהן, זאָג איך, מיט גוטען — איז גוט, אניט, זאָג איך, האָבען מיר א זאַקאָן, זאָג איך, און פאַ־זאַקאָנו קאָן איך, זאָג איך, אראָפּברענגען דעם אוראַדניק אהער!... מיינט איהר, ער האָט זיך איבערגע־שראָקען? דריי אוראַדניקעס, זאָגט ער, און אפילו דער גובער־נאַטאָר אליין קאָן איהם אויך גאָרנישט טהון! ווארום פאַר זיין קינד קאָן ער אָנשפּאַרען צום קייסער — איהר הערט ווערטער? צום קייסער!...

ס ט א ר ש י נ א [צום בעל־הבית]. און איך אויף דיין ארט וואָלט ניט אזוי געטהאָן... טעוועל איז פאַרט איין אייגענער מענטש... [צום סטאַראָסטאַ]. האָב איך רעכט, סטאַראָסטאַ? [שפּייט־אויס].

ס ט א ר אָ ס ט א [רויכערט]. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ, טעוועל איז איין אייגענער מענטש.

ס ט א ר ש י נ א. און אַ גוטער מענטש, חאָטש ער איז אַ זשיד. האָב איך רעכט, סטאַראָסטאַ?

ס ט א ר אָ ס ט א. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ, טעוועל איז אַ גוטער מענטש, חאָטש ער איז אַ זשיד.

מ י ק י ט א ג א ל א ג א ן [צום סטאַרשינאַ]. ווי אזוי זשע דען וואָלסט דו געטהאָן, האָספּאָדין סטאַרשינאַ?

ס ט א ר ש י נ א [רויכערט]. איך ווי אזוי וואָלט געטהאָן? איך וואָלט ניט געוואָרט, ביז ער'ט קומען צו מיר, בעטען זיך און בוקען זיך... כ'וואָלט געקומען צום אידען און וואָלט איהם געזאָגט: הער נאָר, טעוועל, אזוי און אזוי איז די מעשה. מיין זוהן חוועדאָר און דיין טאָכטער חוואַווא האָבען זיך פאַליובעט און זיי מוזען זיך נעמען. און אזוי ווי מיין זוהן איז אַ פּראַוואָסלאַוונע און דיין טאָכטער ניט, באַדאַרף דיין חוואַוואַ אָננעמען אונזער פּראַוואָסלאַוויע... [שפּייט־אויס]. האָב איך רעכט, סטאַראָסטאַ?

ס ט א ר אָ ס ט א. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ! חוואַוואַ מוז אָננעמען אונזער פּראַוואָסלאַוויע! [שפּייט־אויס].

מ י ק י ט א ג א ל א ג א ן. וואָס פאַר קלוגע קעפּ איהר זענט ביידע! איהר פאַרגעסט, אז טעוועל איז אַ איד און איז קלינער פון אונז אַלעמען. איידער מיר וואָלטען זיך ארומגעקוקט, וואָלט ער זיין טאָכטער באַשטאַט און אזוי פאַרטאַכטאַרעט, אז דער רוּח אַליין וואָלט זי נישט געקאָנט געפינען! — דערצעהלט זיי מיר מעשיות! אומזיסט בין איך געוועזן אַ וואָלאָסטנאָי שרייבער גוטע פינף און דרייסיג יאָהר?

ס ט א ר ש י נ א. וואָלסט נאָך איצט אויך געווען א וואָ־לאָסטנאָי שרייבער, זאָלסט ניט געווען גראָבען, דערלאַנגען און יאַבעדען אויף דער הראָמאַדע... מיט א הראָמאַדע טאָר מען זיך ניט זאַטשעפּען. האָב איך רעכט, סטאַראָסטאַ?

ס ט א ר אָ ס ט א. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ! מיט הראָמאַדע טאָר מען זיך ניט זאַטשעפּען!

מ י ק י ט א ג א ל א נ א ן. וואָס איז מיר אייער הראָמאַרע? אַט דאָ, אין דעם קולאַק [ווייזט א קולאַק], איז ביי מיר אייער הראָ־מאַדע!

ס ט א ר ש י נ א. רעד נאָך א ביסעל, וועסט דו זיך ביי מיר דערררעדען!... [צום סאַטסקי]. עה! סאַטסקי! וואו ביזט דו?

ס אָ ט ס ק י [נעהט־צו מיט גרויס רעספּעקט]. אַט דאָ בין איך, האָספּאָדין סטאַרשינאַ!

ס ט א ר ש י נ א. אנו, טהו־נאָר א שפּרונג צום באַטיושקאַ בלאַהאָטשינע, וואָס דויערט עס ביי זיי אזוי לאַנג? די זון האַלט שוין ווייט [קוקט ארויף], מע וועט שוין באַלד קלינגען צו דער וועט־טשערני — ביז וואַנען וועלען מיר דאָ זיצען? מיר האָבען נאָך צו טהון אין וואָלאָסט אויך גענוג. האָב איך רעכט, סטאַראָסטאַ?

ס ט א ר אָ ס ט א. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ, מיר האָבען נאָך צו טהון און צו טהון!... [דער סאַטסקי געהט־אָפּ. עס קומט־ארויס פון שטוב די בעל־הבית'טע, ט ע ק ל א, אנגעטהאָן אין איהרע יום־טוב'דיגע מלבושים, מיט דער גרינער זאַפּאַסקע און רויטען קאָקאָשניק. זי ווערט שיער ניט אומגעוואַלגערט פונ'ם סאַטסקי, וואָס האָט זיך צעלאָזט אזוי האַסטיג אויפ'ן באַפעהל פון זיין נאַטשאַלסטווע].

ט ע ק ל א [שפּייט־אויס, שעלט דעם סאַטסקי מיט דער תוכחה און מיט א קוויטש]. זאָלסט גאָר קיין גוטס ניט האָבען, דו רויטער הונט! רוק און לענד זאָלסט דו ברעכען אויפ'ן גלייכען וועג! [בייט־איבער דעם טאָן, געהט־צו זעהר העפליך, בוקט זיך נידעריג פריהער צום סטאַרשינאַ, דערנאָך צום סטאַראָסטאַ, פאַרגעסט ניט גריסען דעם מאַן אויך]. געזונט זאָלען זיין דער האָספּאָדין סטאַרשינאַ, דער האָספּאָדין סטאַראָסטאַ און דער האָספּאָדין חאָזיאַאין! מע האָט אייך געלאָזט בעטען אין

האָרניצע אַריין. עס דאַרף באַלד קומען דאָס פּאָרעל פֿונ'ם באַטיושקאַ דעם בלאַהאָטשינע, וועלען מיר פֿון דאַנען געהן אינ־איינעם אין דער צערקווע, און דערווײַלע וועט איהר האָטש נעמען צו גלעזלעך, לכּבוד דעם הייליגען שבּת...

ס ט אַ ר ש י נ אַ [הויבט זיך אויף, גלייכט זיך אויס די ביינער]. דאָס האָט מען שוין לאַנג באַדאַרפֿט! ס'איז היים אין דרויסען און עס טריקענט אין גאָרגעל... האָב איך רעכט, סטאַראָסטאַ?

ס ט אַ ר אָ ס ט אַ [אויפגעלעבט]. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ, עס טריקענט אין גאָרגעל. [פאַרהוסט זיך אויש. אַלע געהען אָפּ צו דער שטוב צו. עס דערהערט זיך פֿון דרויסען אַ רעש פֿון אַ צוגעפֿאָה־רענער פֿוהר און אַ קול „טפּררררו!“ דערנאָך באַווייזט זיך דאָס פּאָרעל. ח ו ה — אנגעטהאָן ווי אַ כּלה, מיט אַ הויכען קאַקאָשניק, איין אויסגענייהט העמד, אַ סך סטיינגעס פֿון אַלערליי קאָלירען און רויטינקע שיכלעך אויף די פֿיס. פּ ע ד י אַ גאַלאַגאַן — מיט אַ בלום אויף דער לאַץ. דאָס גרויע שמויסען־היטעל פּאַסט זיך איהם זעהר צום פּנים מיט די שוואַרצע וואָנסעס].

ח ו ה [געהט אויף צו־פריהער, זעצט זיך צו אויפ'ן בענקעלע, וואָס נעבען בוים, פאַרוואַרפֿט דעם קאָפּ]. אוף!... איך וויל אַ ביסעל אָפּרוהען זיך אָט אַ דאָ. [עס רוקט זיך אָן דער פֿאַרנאַכט].

פּ ע ד י אַ [זעצט זיך נעבען איהר]. בּיזט מיעד?

ח ו ה. ניט מיעד, נאָר כ'וויל אַזוי אַ ביסעל זיצען... [בוינט זיך צו צו איהם, שפּאַרט־אָן דעם קאָפּ אויף זיין אַכסעל. פּעדיאַ נעמט זי אַרום, גלעט זי. — פֿון ווייטען דערהערט זיך אַ קלינגעריי אין די קלויסטער־גלעקער: גלין־גלין־גלאָן! גלין־גלין־גלאָן! חוה טהוט זיך אַ חאַפּ־אויף]. פּעדיאַ! לאָז מיך!

פּ ע ד י אַ [האַלט זי צו]. וואָס איז מיט דיר, עוואַ?

ח ו ה [בעט זיך]. לאָז מיך, פּעדיאַ! לאָז מיך, טייערער! איצט איז נאָך צייט!... [אין דרויסען ווערט פינסטערער און פינסטערער].

פּ ע ד י אַ. וואָס צייט? האָסט חרטה? ווילסט מיך איבערלאָזען אַליין? האָסט אויף מיר קיין קאָפּ רחמנות... איך בּין בּיי דיר גאָרניט... [לאָזט זי אָפּ].

ח ו ה. ניין, נישט דאָס... דו פאַרשטעהסט ניט. דאָס איז איבער מיינע כחות!...

פ ע ד י א. וואָס איז איבער דיינע כחות?

ח ו ה [הערט זיך צו, ווי די גלעקער קלינגען]. ווי פאַרשטעהסט דו ניט? אָט דאָס אָ... אָט די אַלע צערעמאָניעס... און דאָס אָפּזאָגען זיך פון טאַטע־מאַמע, און פון אַלץ... אַך, פעדיא! וויפיעל נידערטרעכטיגקייטען!...

פ ע ד י א. נאַרישקייטען! ווערטער בלויז...

ח ו ה. סאַמע ליגען! ליגען און פאַלשקייט!

פ ע ד י א. צוליעב אַזאַ הייליגען צוועק, ווי אונזער ליעבע...

[עס ווערט נאָך פינסטערער].

ח ו ה. באַגעהן אַ פאַרברעכען?... הרג'ענען טאַטע־מאַמע?...

[פון שטוב באַווייזט זיך טעקלאַ].

ט ע ק ל א [דרעהט־אויס דעם קאָפּ אין שטוב אַריין]. אָט זענען זיי אָ!... [אַפּ אין שטוב צוריק. דאָס פאַרעל האַפּט זיך אויף].

ח ו ה [צו פעדיאַן, גיט איהם די האַנט]. קום, פעדיאַ, קום, איך בין גרייט! [געהען־אַפּ ביידע אין שטוב אַריין. פון דרויסען קומען־אָן אַ גאַנצע חאַליאַסטרע פּאַרובקעס און שיקסעס, אַלע יום־טוב'דיג, אַלע מיט בלומען אין די לאָצען און אין די היטלען. איינער פון דער חברה סקריפּעט אויף אַ פּיעדעל. דער אַנדערער בּאַראַבאַנעט אין אַ פּייקעל. די יונגערע פּאַרובקעס מיט די שיקסעס טאַנצען און זינגען צו:

טשאַביטע, טשאַביטע ווי מאַאי!
טשאָם זשע ווי נע ראַביטע, ווי מאַאי?

זיי געהען און טאַנצען פאַרלעכווייז. עס ווערט אַלע מאָל פינסטערער און פינסטערער. דאָס טאַנצען ווערט לאַנגזאַמער און דאָס זינגען לאָזט זיך אויס מיט אַ מינאָרנע טאָן אויסגעצויגען:

טאַנצע ניזענקאָ,
וועטשער בליזענקאָ...

ביז עס ווערט שטאַרק פינסטער, און אויף דער ביהנע איז שוין ניטאָ קיינער. דעמאָלט ווערט פאַרשוואונדען די דעקאָראַציע פון'ם ערשטען בילד און עס דערשיינט די דעקאָראַציע פון'ם צווייטען בילד פון'ם זעלבען אַקט, וועלכער געהט אומאונטערבראָכען].

צווייטעס בילד.

[ביי טביה'ן אין שטוב. די זעלבע דעקאראציע, וואס אין ערשטען אקט. — שבת־צו־נאכטס. דער טיש איז נאך געדעקט שבת'דיג, מיט א ווייס טישטוך. צוויי מעשענע לייכטער מיט די אויסגעברענטע בענטשליכט. צוויי קוילעטשען, איבערגעדעקט מיט א האנטיכעל מיט רויטע פרענזעלעך. עס הערשט א סומנע פינסטערניש. די שאטענס קלעטערען אויף די ווענט. עס הענגט אויף אלץ א מרה־שחורה'דיגע שטילקייט. עס הערט זיך שארף דער טיק־טאק פונ'ם אלטפרענקישען זייגער, וואס אויף דער וואנט. — פון דער דרויסען־טיר קומט־אן גאלדע פארוויקעלט אין א שאל, קוים וואס מע דערקענט זי אין דער פינסטערניש].

גאלדע [שטעהט א ווײלע, טהוט־אויס די שאל, זיפצט, רעדט צו זיך אליין]. פארשפיעלט א קינד! פארזינדיגט!... מע לויפט ארום זי זוכען... דעם נעכטיגען טאג זוכט מען... פארפאלען!... גלייך ווי געשטארבען... ערגער ווי געשטארבען, הלואי איך זאל ליגען זאגען... ווי טראגט מען איבער דעם וועהטיג? דעם בזיון?... [פויזע. פארברעכט די הענט]. גאטעניו, גאטעניו! אדער געב מיר אפ מיין קינד, אדער נעם מיך צו!... [טהוט א קוק אין פענסטער ארויס]. א דונער איז מיר! שוין שטאק־נאכט — צייט מאכען פייער, זאגען „גאט פון אברהם״... [געהט־אפ אין קיך. עס דערהערט זיך אין גיכען פון דארט איין אלטע, נאר איין אנגענעהמע שטימע מיט'ן אלטען באהארציגטען נוסח:

גאט פון אברהם, פון יצחק און פון יעקב!
בהיט דיין ליעב פאלק ישראל פון אלדאס בייז!
אונזער ליעבער שבת־קודש געהט אוועק...

די וואָך, וואָס נעהט אַקעגען, זאָל אונז קומען
צו געזונט און צו פּרנסה,
צו מזל און צו ברכה,
צו גליק און צו הצלחה,
צו תּורה, צו מעשׂים טובים
און צו יראת־שמים,
צו ישועות ונחמות
און צו אַלעם גוטען געווען — אָמן!

טראָגט־אַריין דאָס אַנגעצונדענע לעמפּעל, שטעלט עס אַוועק אויפ'ן טיש. זיפצט].
הלואי האָטש אין דעם זכות פון שבת־צו־נאַכט, צוליעב אַ פולער וואָך, טאָמער וועט פאַרט דער אויבערשטער רחמנות האָבען, טהון אַ נס... ער, אַז ער וויל, קאָן ער!... [עס עפענט זיך די טיר און עס קומט־אַריין פון דרויסען צייטעל, איינגעהילט אין אַ שאַל, אַ פאַרשמאַכטע].

צייטעל. אַ גוטע וואָך, מאַמע! [טהוט־אויס די שאַל].

גאָלדע. אַ גוטע וואָך, אַ גוט יאָהר אונז אַלעמען!
[פאַלט אויפ'ן בענקעל, ברעכט־אויס אין אַ געוויין].

צייטעל. נו, גענוג, מאַמע, גענוג. ס'איז פון גאָט, ווי דער טאַטע זאָגט... וואו איז דער טאַטע? ניטאָ נאָך? [גאָלדע הויבט־אויף דעם קאָפּ, ווישט־אויס די אויגען].

גאָלדע. נישט געווען פון דעמאָלט אָן... לויפט אַרום, ווי אַ פאַר'סמ'טע מויז, פון אינדערפריה אָן, קלאַפּט אין אַלע טירען — אַ נעכטיגער טאָג! קאַלטע פּריפּאַרקעס!...

צייטעל. זאָג עס ניט, מאַמע. אויפ'ן טאַטען איז דאָ אַ האָפענונג. דער טאַטע קאָן רעדען...

גאָלדע. וואָס העלפט דאָס קאָנען רעדען פּויליש, אַז מע לאָזט אין הויף נישט אַריין?... מע דאַרף נישט מעהר, קינדעניו, וויפיעל איך האָב פאַר זיי אויסגעוויינט... רעדען קאָן איך ניט, ווי דער טאַטע דיינער, אָבער ווייגען? וויינען קאָן איך בעסער פון איהם! נאָר וואָס, משטיינס געזאָגט? אַ גוי פאַרשטעהט דען אידישע טרערען? אַ גוי פיהלט דען אַ אידיש הארץ?

[וויינט נאך א ווײַלע, ווישט די טרערען]. דער בראך איז אזוי גרויס, צייטעל, אז איך האב גאר פארגעסען א פרעג טהון, וואס מאכט דיין מאטעל, און די קינדער דיינע וואס טהוען?

צ י י ט ע ל. מיין מאטעל — וואס זאל ער מאכען? ער איז קראנק. הוסט!... די קינדער, האב איך אנגעזאגט מאטלען, ער זאל זיי לעגען שלאפען, און אליין האב איך מיך געלאזט אהער צו־פוס, ווייל ס'איז נאך געוועזען שבת...

ג א ל ד ע. אבער צו־פוס?

צ י י ט ע ל. און אז דער טאטע איז געוועזען היינט צוויי מאל ביי אונז אין שטעדטעל, און ביידע מאל צו־פוס, זוכען חוה'ן?

ג א ל ד ע. צוויי מאל געוועזען ביי דיר?

צ י י ט ע ל. הערסט! פון וואנען זשע דען וואלט איך גע־וואוסט פונ'ם אומגליק?

ג א ל ד ע. דער קאפ איז מיר אזוי דערשלאגען, אז איך ווייס גארניט וואס איך רעד!... מילא איך, ווי אזוי איך וועל עס איבערלעבען — ווייסט נאר גאט... ווי אזוי אבער ער, דער טאטע דיינער, וועט דאס אריבערטראגען — איז הלואי איך זאל ליגען זאגען!... אז ער לאזט גארניט וויינען! און אליין איז ער שווארץ, ווי די ערד... אז ער האט זי אזוי ליעב געהאט! [שלאגט זיך מיט ביידע הענט אין קאפ]. חוה! חוה! חוה! וואס האסט דו געטהאן מיט אונז?!...

צ י י ט ע ל [נעמט ארום די מוטער, ביידע וויינען]. אבער, מאמע!... [עס עפענט זיך די דרויסען־טיר און עס קומט־אריין ט ב י ה. ס'איז צו זעהען, אז דער מענטש איז צערודערט. די האר צעבורשעט. נאר ניט געוויינט. געלאסען, רוהיג, פארטיעפט אין זיך אליין. גאלדע און צייטעל הערען־אויף צו וויינען, ווארטען וואס וועט זיין].

ט ב י ה [דרעהט זיך פריהער ארום א ווײַלע אויף איין ארט, ווי צעמישט, גלייך ווי ער וואלט עפיס געזוכט ארום זיך, בלייבט שטעהן, רעדט צו זיך אליין]. נו, טביה? שען אויסגעפיינט זיך!... פיין — פיין!... צער גידול בנים — אט דאס הייסט נחת פון קינדער!...

[נאך א קורצער פויזע, טהוט זיך א פליק ביי דער באָרד]. אלטער נאַר!... [שרייט הויך]. דו ביזט עס ווערטה!... דער הונט איז ווערטה דעם שטעקען!... וואו זענען געוועזען דיינע אויגען?... [א פּאַטש איז שטערן]. דיין שׂכל וואו איז געוועזען?... [פּויזע. רעדט שטילער]. דער גאַנצער וועלט געגעבען עצות, און אליין וועסט דו שטאַרבען א נאַר... [פּויזע. געהט־אַרום, פאַרלעגט די הענט אהינטער, טראַכט עפּיס. דערנאָך בלייבט ער שטעהן, האַלט צוגעמאַכט די אויגען. חאַפּט זיך אויף, נאָך א פּיעפען זיפץ]. נאַר איינס צום אַנדערען געהער זיך ניט אָן. וואָס צו גאָט — איז צו גאָט... קיין צו־להכעיס׳ען איהם טהוט מען ניט און קיין ברוגז׳לעך מיט איהם פיהרט מען ניט. ס׳איז מוצאי שבת־קודש אויף דער וועלט — דאַרף מען איהו: מאַכען הבדלה... [עפענט־אויף די שאַפע, נעמט־אַרויס דאָס קאַראַפינטשיקעל מיט בראַנפען מיט׳ן קידוש־גלעזעל, דערנאָך — די ברייטע געפלאָכטענע הבדלה, טראָגט עס צו צום טיש, גיסט־אָן דאָס קידוש־גלעזעל, רעדט דערווייל]. מילא, שלש סעודות פאַרשפּעטיגט — וועט ער מוחל זיין... און מנחה־מעריב האָבּ איך געדאַוונט — אזא יאָהר אויף׳ן גלח׳ס קאָפּ!... [צום ווייב]. געדענקסט דו חאַטש, גאָלדע, ווי ווייך ער פלעגט צו מיר זיין, ימח שמו וזכרו? חאַטש צו א מכּה איהם צו צולעגען!... און תּמיד מיט אזעלכע זיסע רעדעלעך, אַלץ פאַר׳גנבה׳נען זיך הינטען־אַרום: „נאַש באָח, וואַש באָח”... קום איך איצט און טהו איהם [בוינט זיך צו] א פאַל צו די פיס, אז ער חאַפּט מיך ניט פאַר א האַנט, הויבט מיך אויף: „אי־פע, זאָגט ער צו מיר, טעוועל! ווי קומט דאָס צו דיר, אז דו זאָלסט זיך, זאָגט ער, אַראָפּלאָזען אזוי נידעריג, א מענטש, זאָגט ער, פאַר א מענטשען?”... „באַטיושקאַ! — זאָג איך צו איהם. — עס וואַלגערט זיך, זאָג איך, פאַר דיינע פיס ניט קיין מענטש, זאָג איך, נאַר א טאַטע, איין אומגליקליכער פאָטער, זאָג איך, וואָס שלעכטע מענטשען, זאָג איך, זענען איהם באַפאַלען אין מיטען העלען טאָג, זאָג איך, און ווילען צונעמען, זאָג איך, ביי איהם אַ קינד!... [גאָלדע און צייטעל באַהאַלטען די פּנים׳ער, וויינען]. דו ביזט, זאָג איך, קלאָר, באַטיושקאַ, אין אונזערע הייליגע ספרים,

באַראַפּסט דו געדענקען, זאָג איך, דעם משל, וואָס דער נביא האָט דערצעהלט דוד המלכ׳ען, זאָג איך, מיט׳ן שעפּעלע, וואָס ביי׳ם אָרעמאַן — איז געקומען דער נגיד און האָט אוועקגעלענט דעם אָרעמאַנ׳ס שעפּעלע״... וואָס טויג אייך — איך האָב איהם גוט אריינגערעדט! ווי טביה קאָן!... [פּויזע]. דאַרף מען, הייסט עס, מאַכען, זאָגט איהר, הבדלה?... [רופט־צו די טאָכטער, גיט איהר. זי זאָל האַלטען די געפלאָכטענע הבדלה. גאָלדע נעהמט אויך צו נעהענטער, זי זאָל הערען, ווי ער מאַכט הבדלה. ער פאַרשטעלט זיך מיט דער לינקער האַנט די אויגען, אין דער רעכטער האַלט ער דעם כוס, הויבט־אָן די ווערטער „הנה אל ישועתי״ דוקא גאַנץ הויך, און מיט אַ ניגון, נאָר באַלד ווערט איהם דאָס קול איבערגעהאַקט, מעהר קיין ווערטער הערט מען ניט, נאָר מע זעהט, אַז ער וויינט, האָטש דאָס פּנים זעהט מען ניט, וואָרום ס׳איז פאַרשטעלט. אויף איהם קוקענדיג, וויינען שטיל אויך גאָלדע און צייטעל, באַהאַלטען די פּנים׳ער אין די פאַרטיכער. מע הערט נאָר, ווי ער לאָזט־אויס די ווערטער מיט אַ ניגון: „המבדיל בין קודש לחול!״... אָפּגעמאַכט די הבדלה און אָפּגעזופּט פונ׳ם קעלישעקעל, גיסט ער אויס עטליכע טראָפּען אויפ׳ן עק טיש, וואָס איז אָפּ־געקאַטשעט פונ׳ם טישטוך, צינדט־אָן דעם אָנגעגאָסענעם בראָנפען מיט דער געפלאָכטענער הבדלה, טונקט־איין אין פייער ביידע קליינע עקסטע פינגער, טהוט מיט זיי אַ וויש די אויגען, זאָגט עפּיס בעת מעשה שטילערהייט, דערנאָך שטופּט ער אָן דערמיט אַלע קעשענעס אויף אַ פולער וואָך]. אַ גוטע וואָך!

אַ גוטע וואָך!

נ אָ ל ד ע. צ י י ט ע ל.	} אַ גוטע וואָך, אַ גוט יאָהר!...

ט ב י ה. האָבען מיר זיך מיט׳ן רבונו־של־עולם, הייסט עס, צערעכענט: ער מיר מיינס, איך איהם זיינס — קוויט!... אַצינד קאָנען מיר זיך אומקעהרען צו אונזערע אייגענע געשעפטען, ווי אין פּסוק שטעהט: א י ש ל פ ע ל ו... [פּויזע]. נו, גאָלדע־ברודער? וואָס זאָגסט דו? האַ?...

נ אָ ל ד ע. וואָס זאָל איך זאָגען? [ברעכט די הענט].

ט ב י ה [קוקט אויפ׳ן ווייב, ווי דורך ברילען]. אָט אזוי!... נישטאָ שוין ביי אונז מעהר קיין חוה!... איין עק — אויס חוה!... שוין

נאָך אַלע היומס... כּל־זמן עס האָט זיך נאָך נעשלאָגען איין אָדער, כּל־זמן זי איז ניט אריבערגעטראָטען אויף יענער זייט, האָב איך נאָך געהאַט אַ האָפענונג אויף גאָט און אויף זיך... איצט, אַז זי איז שוין אריבער אַהין — איך וויים עס שוין אַקוראַט, טביה וועט ניט זאָגען דאָס, וואָס ער ווייסט ניט, — איז פאַרפאַלען, נישטאָ מעהר קיין חוה! געשטאָרבען חוה!... השם נתן, השם לקח — אַזוי מוזען מיר זאָגען, און ברוך דיין אמת! [נאַלדע און ציטעל וויינען]. איצט קאָנט איהר וויינען... יאָ! איצט האָט איהר ביד צו וויינען. נאָר ניט טביה... [דאָס קול איז איהם געבראָכען, עס הערען זיך טרערען]. בלאָטע! טביה וויינט ניט! טביה איז ניט קיין אידינע!... און על־פּי דין באַדאַרפען מיר זיך זעצען שבעה... אויף איין שעה נאָר... נישט מעהר ווי איין שעה... איין אַנדערער אויף מיין אָרט וואָלט געגאַנגען אָנפרעגען זיך ביי אַ רב. איך דאַרף ניט פרעגען ביי קיינעם — טביה איז ניט קליין צו וויסען אַ דין אַליין. וואָרום ער ווייסט, אַז ביי אָט אַזאַ־נ־אומגליק באַדאַרף מען זיך אַוועקזעצען אויף דער ערד נאָר אויף אַ שעה, נישט מעהר ווי אויף איין שעה, און עד כּאן אומרים בשבת הגדול! אָפּגעזעסען די שעה, אויסגעוויינט זיך — גענוג! פאַרגעסען! ווי אין פסוק שטעהט: ו־יש־כּ־ח־תו! אָט אַזוי ווי מע פאַרגעסט אַ טוידטען! ניין! וואָס זאָג איך? ערגער ווי אַ טוידטען! אַ טוידטען דערמאַנט מען אמאָל... נאָך אַ טוידטען זאָגט מען קדיש, מע האָט יאָהרצייט... דאָ — איז גאָט שייך קיין קדיש, ניט קיין יאָהרצייט. גאָרנישט! חוה לא יזכר ולא יפּקד! [גאַנץ הויך]. אַזעלכע קינדער זענען נישט ווערטה קיין טרער! אַזעלכע קינדער טאָרען נישט דערמאַנט ווערען, נישט צו גוטען, נישט צו בייזען — לא יזכר ולא יפּקד! איהר הערט, וואָס איך זאָג אייך? [נאָך העכער]. דער נאָמען חוה זאָל מיר ניט דערמאַנט ווערען מעהר!... געשטאָרבען חוה! ערגער ווי געשטאָרבען! חוה איז גאָר קיינמאָל אויף דער וועלט ניט געוועזן!...

[זעצט זיך אַוועק אויף דער ערד, ציהט־אראָפּ איין שטיוועל. אויף איהם קוקענ־

ריג, זעצען זיך אוועק אויף דאס ווייב און די טאכטער, וואס ברעכען־אוים אין א געוויין. טביה, זיצענדיג אין איין שטיוועל, טהוט זיך מיט א מאל א חאפ־אן מיט ביידע הענט ביי'ם קאפ, קוקט ארויף און רופט־אוים גאנץ הויך, ווי ער בייזערט זיך]. גאט! גאט! גאט! וואו ביזט דו, גאט?!...

האסטיג פאלט דער פארהאנג.

ענדע פונ'ם דריטען אקט.

פערטער אקט

[די זעלבע דעקאראציע, וואס אין דריטען אקט, צווייטען בילד. — א פריהמארגען. ש ל מ ה ׳ ל ע און ש י י נ ד ע ל ע, וואס זענען נאר־וואס אויפגעשטאנען, שפּיעלען זיך אין איינע העמדלעך מיט דער קאץ].

ש ל מ ה ׳ ל ע. לאָז אָפּ די קאץ, שיינדעלע!

ש י י נ ד ע ל ע. וואָס עפּים, שלמה׳לע?

ש ל מ ה ׳ ל ע. לאָז אָפּ, זאָג איך!

ש י י נ ד ע ל ע. פאַר וואָס?

ש ל מ ה ׳ ל ע. אזוי... איך האָב מיך דערמאנט, דער זיידע זאָגט, אז א קאץ טאָר מען ניט מוטשען — ס׳א צער בעלי־חיים.

ש י י נ ד ע ל ע. וואָס הייסט עס „שערבעלע חיה״?

ש ל מ ה ׳ ל ע. ניט שערבעלע חיה, נאָר צער בעלי־חיים.

ש י י נ ד ע ל ע. וואָס זשע הייסט עס?

ש ל מ ה ׳ ל ע. ס׳הייסט, זאָלסט דאָס אָפּלאָזען, אניט וועט דיך גאָט שטראָפען און דו וועסט שטאַרבען!

ש י י נ ד ע ל ע [לאזט־אפּ די קאץ]. אזוי ווי דער טאטע איז געשטאָרבען?

ש ל מ ה ׳ ל ע. אזוי ווי דער טאטע איז געשטאָרבען און אזוי ווי די באָבע איז געשטאָרבען.

ש י י נ ד ע ל ע. נו, און די מוהמע חוה פאַר וואָס רעכענסט דו ניט?

ש ל מ ה ׳ ל ע. די מוהמע חוה איז ניט געשטאָרבען. די מוהמע חוה איז ערגער ווי געשטאָרבען...

ש י י נ ד ע ל ע. וואָס הייסט עס ערגער ווי געשטאָרבען?

ש ל מ ה ׳ ל ע. ניט דיין עסק — שווייג!

ש י י נ ד ע ל ע [בלאָזט זיך אָן]. פאַר וואָס זאָל איך שווייגען?

ש ל מ ה ׳ ל ע. אַזוי. דער זיידע האָט געהייסען שווייגען.

ש י י נ ד ע ל ע. פאַר וואָס האָט ער געהייסען שווייגען?

ש ל מ ה ׳ ל ע. אַזוי האָט ער געוואָלט.

ש י י נ ד ע ל ע. פאַר וואָס האָט ער געוואָלט?

ש ל מ ה ׳ ל ע. ע! ביזט דו דאָך אַ קלעשטש! טאָ נאָ זשע דיר! [דערלאַנגט איהר אַ זעץ, זי איהם צוריק. עס קומט־אַן צ י י ט ע ל].

צ י י ט ע ל. שוין? אַ מלחמה צווישען אייך? אַ, ניט געדאַכט זאָלט איהר ווערען — אויפ׳ן ניכטערען האַרצען? געהט אַנטהון זיך, וועל איך אויסרוימען דעם הקדש און דערנאָך אייך געבען אַנבייסען! [שלמה׳לע און שיינדעלע געהען־אָפּ אין זייטיגען חדר. ציימעל בלייבט און נעמט זיך רוימען די שטוב]. ווער וואָלט זיך דאָס געקאָנט ריכטען, אַז אין אַזאַ קורצער צייט זאָל ווערען אַזאַ מין איבערקעהרעניש אין אַ שטוב! אַזאַ תל פון אַ גאַנצער משפּחה!... אַ צאָרן פון גאָט! איוב׳ס צרות, ווי דער טאַטע זאָגט... דעם ערשטען פּעטשאַטעק האָב געמאַכט איך: צו איין־און־דרייסיג יאָהר געבליבען איין אַלמנה מיט צוויי קינדער פּיסקליאַטעס־יתומים אויפ׳ן טאַטענ׳ס קאָפּ... און די מאַמע האָט גענומען און איז אַוועקגעשטאָרבען, נישט געקאָנט צוזעהען דעם צער פונ׳ם טאַטען, וואָס חוה האָט איהם אַוועקגעקוילעט אָהן אַ מעסער... [פּויזע]. אוי, חוה! חוה! האָסט גענומען און האָסט זיך אַליין באַגראָבען אַ לעבעדיגע און האָסט אונז אַלעמען דעם קאָפּ אַראָפּגענומען, חרוב געמאַכט אַ גאַנצע סעמייסטווע... [נעמט זיך פאַרקעהרען דאָס לעצטע ביסעל מיסט. — פון דער דרויסען־טיר קומט־אַן ט ב י ה מיט אונטערגעשטעקטע פּאָלעס, ווי אַלע מאָל, בעת ער האַלט אין דער אַרבייט. אין אויסזעהען האָט ער זיך שטאַרק פאַרענדערט: גרוי ווי אַ טויב, די פריהער־אונטערגעהאַקטע פּאות זענען אַ ביסעלע לענגער געוואָרען, נאָר די אויגען שמייכלען, ווי פריהער].

ט ב י ה. אַנגעפּאַיעט דאָס פערדעל מיט די בהמה'לעך, קאָן מען שוין אַ טראַכט טהון וועגען זיך אויך, ווי מיר זאָגען אין דאַווענען: כּ ל ז מ ן ש ה נ ש מ ה ב ק ר ב י. אַ געדאַוועגטער בין איך שוין, אַ געגעסענער אויך, איצט דאַרף מען געבען אַ פּאָהרי אַרויס קיין בוייבעריק מיט'ן ביסעל סחורה, קעז און פּוטער און שאָר ירקות. נעם, צייטעל, קלויב־צונויף דאָרט אין קעלער וואָס גאָט האָט געגעבען, דאָס גאַנצע ביסעל גוטס. איכ'ל דערוויילע אַריינחאַפּען אַ קאַפּיטעל תּהלים, וועט דאָס זיין ווי געפונען...

[צייטעל געהט־אָפּ דורך דער דרויסען־טיר. טביה זעצט זיך אַוועק צום טיש מיט אַ תּהלים, וועלכען ער האָט אַרויסגעצויגען פון'ם טיש־קעסטעל, צעשאָקעלט זיך און זינגט שטיל אונטער דער נאָז, נאָר ער לאָזט־אויס מיט אַ ניגון און הויך].

„אַשרי כּל חוסי בו!" [עס קומט־אַן צייטעל מיט אַ צעשראָקען פּנים].

צ י י ט ע ל. טאַטע! דער סטאַרשינאַ מיט'ן סטאַראָסטאַ מיט עפּיס נאָך גויים געהען אַהערצו...

ט ב י ה. ערשטענס, פון וואַנען ווייסט דו, אַז אַהער? און דאָס אַנדערע — וואָס האָסט דו זיך אַזוי דערשראָקען? מיט גנבה'שע פערד האַנדעל איך ניט? דעם קייסער זאַטשעפּע איך ניט?... וואָס קאָנען מיר טהון די גויים, אַז מיר האָבען אַזאַ גרויסען גאָט? ווי אין תּהלים שטעהט געשריבען: מ ה י ע ש ה ל י א ד ם?... [עס עפענט זיך די טיר און עס קומען־אַריין גויים, צווישען זיי דער ס ט אַ ר ש י נ אַ מיט'ן ס ט אַ ר אָ ס ט אַ מיט'ן פּ אַ ט ס ק י — אַלע דריי מיט בלעכלעך. די גויים טהוען־אויס די היטלען. טביה בלייבט אין היטעל, נאָר ער מאַכט־צו דעם תּהלים, שטעהט־אויף און איז מקבל־פּנים די געסט מיט אַ פריינטליך שמייכעל. דער פּאַטסקי מיט'ן לאַנגען שטעקען בלייבט שטעהן ביי דער טיר].

ס ט אַ ר ש י נ אַ. געזונט זאָל זיין טעוועל!

ס ט אַ ר אָ ס ט אַ [און נאָך איהם אַלע גויים, אויסער דעם פּאַטסקי].

אַ געזונט, טעוועל!

ט ב י ה. אַ געזונט אויף אייך אַלעמען, אויף דער גאַנצער הראָמאַדע. וואָס וועט איהר זאָגען גוטס? און וואָס הערט זיך עפּיס נייעס אויף גאָט'ס וועלט? [אַלע גויים קוקען אויפ'ן סטאַרשינאַ].

ס ט אָ ר ש י נ אַ. נייעס? וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך ווייסט דו בעסער פון אונז. דו ביזט אַ גראַמאַטנער און פאַהרסט־ ארום טאָ הין, טאָ הער. און דערצו ביזט דו אַ איד, און אידען ווייסען אַלץ! [צום סטאַראָסטאַ]. האָב איך רעכט, סטאַראָסטאַ?

ס ט אַ ר אָ ס ט אַ. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ, אידען ווייסען אַלץ!

ט ב י ה. סע קאָן זיין, אַז מיר ווייסען אַ סך, נאָר ניט אַלץ. אַלץ ווייסט נאָר אָט אַ יענער אַ! [ווייזט ארויף]. וואָס זשע פּאַרט ווערט איהר זאָגען גוטס? [אַלע גויים קוקען צום סטאַרשינאַ].

ס ט אַ ר ש י נ אַ. גוטס האָבען מיר דיר צו זאָגען, טעוועל, ווינציג... מיר זענען געקומען דיר זאָגען, אַז מע שיקט דיך ארויס פון דאַנען... ניט מיר — דאָס האָט די גאַנצע הראָמאַדע אַזוי געוואָלט... וואָס זאָגסט דו, סטאַראָסטאַ?

ס ט אַ ר אָ ס ט אַ. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ! די הראָמאַדע האָט אַזוי געוואָלט...

ט ב י ה. פאַר וואָס, אשטייגער? מיט וואָס האָב איך זוכה געווען אַזאַ כבוד ביי אייער הראָמאַדע? דאַכט זיך, איך האָב אין די העכער פופציג יאָהר. וואָס איך זיץ מיט אייך, קיינעם ניט באַ׳גנבה׳ט, אָדער באַ׳גזל׳ט, אָדער אָפּגענאַרט, אָדער אַזוי באַ־ לעדיגט...

ס ט אַ ר ש י נ אַ. ווער זאָגט דאָס דען? קיינער זאָגט דאָס ניט! נאָר הראָמאַדע האָט זיך ארומגעזעהען, אַז פון אַלע דערפער שיקט מען ארויס די אידען... וואָס זאָגסט דו, סטאַראָסטאַ?

ס ט אַ ר אָ ס ט אַ. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ, פון אַלע דערפער שיקט מען ארויס די אידען...

ט ב י ה. מעהר נישט? און אַז אין אַלע דערפער וועלען זיך די גויים אָפּשניידען די נעזער, וועט איהר אייערע נעזער אויך געבען שניידען? [אַלע גויים קוקען צום סטאַרשינאַ].

סטארשינא. ביזט א טשוראק, טעוועל! ס'זאל זיין געווענדט אן מיר, וואלסט דו דא געמענט זיצען און זיצען ביז'ן טוידט אפילו... וואס זאגסט דו, סטאראסטא?

סטאראסטא. זעהר גערעכט, האספאדין סטארשינא! ער וואלט דא געמענט אפילו שטארבען!

טביה. מוחל! שטארבען שטארב שוין בעסער דו, אדער דער סטארשינא! איהר זענט גויים מיט טשינעס, מיט בלעכלעך, אייך וועט מען באגראבען מיט פאראד... און מיך וועט מען דארפען פיהרען אין שטאדט אריין, ווארום דא איז דאך נישטא קיין אידישער בית־עולם... ניין, איך מוז נאך לעבען, אזוי לאנג די ערד האלט מיך, ווארום גאט האט מיך געבענטשט מיט קליינע קינדער יתומים אויף דער עלטער... און וואוהין וועל איך זיך מיט זיי אהינטהון? סיידען נעמען א טארבע און געהן איבער די הייזער? פאר וואס קומט עס מיר?... [נאך די פנים'ער פון די גויים איז צו באמערקען, אז זיי זענען געריהרט פון זיינע ווערטער]. און נאך א זאך דארפט איהר געדענקען — אז ס'איז פארהאן א גאט אויף דער וועלט... איך זאג ניט אונזער גאט, אייער גאט — איך רעד פון יענעם, פון אונזער אלעמענ'ס גאט, וואס זיצט אט דארט אויבען און קוקט־אראפ אהער אונטען און זעהט אלע פאדלאסטען, וואס ווערען אפגעטהאן ביי אונז, און פארשרייבט דאס אלסדינג צו זיך אין בוך אריין, ווי אין די הייליגע ספרים שטעהט געשריבען... [די גויים קוקען זיך איבער, שאקלען־צו מיט די קעפ].

סטארשינא [זיפצט]. ביזט אודאי זעהר גערעכט, טעוועל, ביזט גערעכט, ווי גאט אליין. נאר וואס קאנען מיר טהון? קעגען דעם ווילען פון דער הראמאדע קאן מען נישט געהן, ווען דו זאלסט אפילו אוועקשטעלען דריי עמער בראנפען! וואס זאגסט דו, סטאראסטא?

סטאראסטא. זעהר גערעכט, האספאדין סטארשינא, אפילו דריי עמער בראנפען!...

טביה [טראכט א ווײַלע]. ווייסט איהר זשע, וואָס איך וועל אייך זאָגען? שאַ! אָט וועלען מיר באַלד וויסען, וואָס מיר זאָלען טהון. איהר זאָגט, אַז דאָס איז דער וויִלען פון דער הראָמאַדע? דער ווילען פון דער הראָמאַדע איז אודאי הייליג. בײַ אונז איז אויך אַזוי: אַז קהל וויל, איז פאַרפאַלען. די מעשה איז אָבער די, וואָס דער ווילען פון גאָט איז נאָך הייליגער. וואָס קומט-אַרויס, וואָס קהל וויל, אַז גאָט וויל ניט? סיידען, גאָט אַליין הייסט, אַז איהר זאָלט נעמען אַ מענטשען אומזיסט-אומנישט און צעברעכען איהם אויף שטיקלעך... אויב אַזוי, וועלען מיר פרובען. מיר'ן עס באַלד וויסען... [אַלע גויים קוקען אויף'ן סטאַרשינאַ].

סטאַרשינאַ. ווי אַזוי וועלען מיר דאָס וויסען?

טביה. ווי אַזוי מיר'ן דאָס וויסען? מיר'ן וואַרפען גורל. [לענגט-אַוועק די האַנט אויף'ן תהלים]. אָט דעם ספר זעהט איהר? ס'איז אונזער תהלים. „פסאַלטיר" הייסט דאָס בײַ אייך... אַ הייליגער ספר... װעל איך אייך זאָגען אַ וואָרט, איין וואָרט נאָר, אַרויסגענומען פונ'ם דאָזיגען הייליגען בוך. איז אויב עמיצער פון אייך וועט מיר קאָנען נאָכזאָגען דאָס דאָזיגע וואָרט, איז אַ סימן, אַז הראָמאַדע איז גערעכט, און אַז ניט — איז אַ סימן, אַז גאָט הייסט ניט, איהר זאָלט מיר שלעכטס טהון... נעהט עס? [אַלע גויים קוקען אויף'ן סטאַרשינאַ].

סטאַרשינאַ. וואָס אַ איד קאָן צוטראַכטען, וועלען קיין צעהן גויים דערויף ניט פאַלען, זיי מעגען האָבען אַטליכער באַזונדער אַ קאָפּ, ווי אַ פאַס די גרויס! וואָס זאָגסט דו, סטאַראָסטאַ?

סטאַראָסטאַ. זעהר גערעכט, האַספּאָדין סטאַרשינאַ, אַ קאָפּ, ווי אַ פאַס די גרויס!...

סטאַרשינאַ. וואָס זשע איז דאָס פאַר אַ וואָרט בײַ דיר אַזעלכעס, טעוועל? לאָמיר הערען.

טביה. גיב זשע מיר אַ האַנט. [ציהט-אויס דעם סטאַרשינאַ די האַנט. יענער דערלאַנגט איהם אַ האַנט, אָבער מיט אַזאַ כח, אַז טביה פאַרקריכט זיך אַזש און טהוט אַ זאָג אין אַ זײַט]. נו, אַ יד בײַ דעם ערל —

זי מעג איהם אפּדארען!... [צום סטארשינא]. גערענקט זשע און הערט זיך איין אַלע מיט קאָפּ — איך זאָג אייך דאָס וואָרט: ו ח ל ק ל ק ו ת!... [די גויים קוקען זיך איבער, ריהרען מיט די ליפּען].

ס ט א ר ש י נ א. ניין, טעוועל, צו גיך! צו ראשיג! עס קומט־אויס בײַ דיר חאַל־חאַל־חאַל, עפּיס אזוי ווי א קאַלב ווארגט זיך... וואָס זאָגסט דו, סטאראָסטא?

ס ט א ר אָ ס ט א. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטארשינא, א קאַלב ווארגט זיך...

ט ב י ה. אויב אזוי, וועל איך אייך זאָגען איין אנדער וואָרט. [בלעטערט דעם תהלים]. זאָגט מיר דאָס וואָרט: מ מ ע מ ק י ם... [דער סטארשינא, דער סטאראסטא, אַלע גויים, אויסער דעם סאטסקי, שטרענגען־אָן אַלע כחות, ריהרען מיט די ליפּען. — פון צווייטען זייטיגען צימער שמעקט־ארויס דעם קאָפּ צייטעל, רעדט צום פאטער].

צ י י ט ע ל. טאטע! עס געהט אהער דער אוראדניק מיט'ן וואלאסטנאי שרייבער זאזוליא! [אָפּ צוריק, לאָזט די טיר א ביסעל אָפען און קוקט־אריין מיט איין אויג].

ט ב י ה. ברוך הבא, נייע געסט! ו י ב ו א ה מ ן — מאכט רש"י: דער רוח האָט זיי געבראכט... [ער טהוט־אויס דאָס היטעל. עס קומט־אריין ברייט, ווי א גובערנאטאר, דער א ו ר א ד נ י ק אין זיין גאנצער אוניפאָרם, מיט דער שפּאגע און מיט'ן רעוואלווער, און א בייטשעל אויך אין דער האנט. נאָך איהם — דער יונגער שרייבער פון וואלאסט, ז א ־ ז ו ל י א, מיט א גרויסען פּארטפעל].

א ו ר א ד נ י ק [פּארנייגט זיך קוים־קוים פאר'ן סטארשינא מיט'ן סטאראסטא. דער סאטסקי ציהט זיך אויס, ווי א סטרונע, און ווערט פאר־שטארבען. אַלע גויים בלייבען פארגאפט]. ע־ע־ע... וואו איז דא דער... דער איד טעוועל?

ט ב י ה [טרעט־ארויס גאנץ דרייסט]. דאָס בין איך אָט יענער איד, וואָס הייסט טביה... מיר דאכט, אז מיר זעהען זיך ניט צום ערשטען מאָל... ערשט היינטיגען נאָוויגאָד האָב איך...

א ו ר א ד נ י ק [די וואנסעס ארויף, רעדט שטרענג]. איכ'ל בעטען, מיט זייטיגע רעד מיר ניט פארפאָהרען אין דער צייט,

ווען איך בין באַשעפּטיגט מיט די אַנגעלעגענהייטען פון מיין דיענסט! [צו זאַזוליאַן]. אַנו, זאַזוליאַ, זיי זיך מטריח, נעם־אַרויס דעם פריגאָוואָר און לייען!

ז אַ ז ו ל י אַ [נעמט־אַרויס אַ פּאַפּיער פון פּאַרטפעל, אַ גרויסען בויגען, באַשריבען פון אַלע פיער זייטען, שנייצט־אויס די נאָז, הוסט זיך אויס און הויבט־אָן צו לייענען אויף אַ קול]. „פאָ אוקאַזו יעהאָ איפּעראַטאָר־סקאַהאָ וועליטשעסטוואַ, מי ניזשעפּאָדפּיסאַווּשיעסיאַ..."

ט ב י ה [לענט־אַוועק די האַנט אויף'ן שרייבער זאַזוליאַ'ס מויל]. שאַ! איך ווייס שוין וואָס ווייטער שטעהט. [צום אוראַדניק]. דאָס איז דער פריגאָוואָר פון דער האָמאַדע, וואָס מע שיקט מיך אַרויס פון דאָרף? צו וואָס די אומזיסטע טרחה מיט לייענען פּאַפּירען? דאָס קאָן מען דאָך זאָגען אין דריי ווערטער: „זייט זשע מוחל, רב טביה, מע בעט אייך מחילה" — קורץ און שאַרף!

א ו ר אַ ד נ י ק [אויסער זיך פאַר כעס]. איך פאַרשטעה ניט — דו לעהרענסט מיך וואָס צו טהון? מיין אַרבייט — איך דאַרף דיר דורכלייענען דעם פריגאָוואָר, און דו דאַרפסט זיך אונטער־שרייבען, אַז דו האָסט איהם אויסגעהערט! פאַרשטאַנען?

ט ב י ה. וואָס איז דאָ צו פאַרשטעהן? די גרויסע תורה? צי די חכמה, וואָס שטעקט דערביי? פחע! און פון אונטער־שרייבען איז אויך קיין מניעה ניט, אַבי ס'זאָל נאָר זיין מיט וואָס ומחמת די כלים אויף צו שרייבען — דאָס איז אין מיין גבול נישטאָ...

א ו ר אַ ד נ י ק [צום שרייבער]. זאַזוליאַ! נעם־אַרויס דיין שרייבגעצייג, וועט ער זיך אונטערשרייבען! [זאַזוליאַ שלעפּט־אַרויס פון קעשענע אַ פלעשעל מיט טינט, איינגעוויקעלט אין אַ פּאַפּיער, ציהט־אַרויס פון פאָרטפעל אַ לאַנגע פעדער, טונקט־איין פאַרזיכטיג און טראָגט־אונטער טביה'ן, ווי מע דערלאַנגט איינעם אַ טייערע מתנה, צעלעגט דאָס פּאַפּיער, ווייזט איהם מיט דער האַנט, וואו צו חתמ'ענען]. נאָר פאַוואָלי, זאָלסט ניט מאַכען קיין קליאַקס!

ט ב י ה [נעמט די פען]. גוט וואָס דו האָסט מיר געזאָגט. וואָרום מיט דער בייטש אָרודעווע איך בעסער, ווי מיט דער פען... [צום אוראַדניק]. שרייבען שרייב איך מיך אונטער אויף אידיש, אי דאָס — קוים־קוים...

א ו ר א ד נ י ק. שרייב ווי דו קאָנסט, נאָר דו דאַרפסט וויסען, וואָס דו שרייבסט. דו שרייבסט זיך אונטער, אַז דו האָסט אויסגעהערט דעם פּריגאָוואָר און אַז אין פיער און צוואַנציג שעה פאַרלאָזט דו דאָס דאָרף... פאַרשטאַנען?

ט ב י ה. וואָס איז דאָ צו פאַרשטעהן? מע גיט מיר פיער און צוואַנציג שעה אויף אַרומצוקוקען זיך, חאַפּען דעם אָטעם, פאַר־קויפען די חאָדאָבע, איינפּאַקען די בעבעכעס — און מאַרש, וואו די אויגען וועלען טראָגען? אודאי איז דאָס „גם זו לטובה", ווי אין אונזערע ספרים שטעהט געשריבען, וואָרום וואָס וואָלט איך געטהאָן, ווען מע זאָל מיר הייסען, איך זאָל די רגע נעמען די פיס אויף די פּלייצעס און אָפּטראָגען זיך פון דער דאָזיגער הייליגער ערד, וואו מיינע זינדיגע פיס טאָרען ניט...

א ו ר א ד נ י ק [האַקט איהם איבער שטרענג]. גענוג! איך האָב קיין צייט ניט אויסצוהערען דיינע פּלאַפּלערייען!... אונטערגע־שריבען זאָל מיר ווערען — און איין עק!

ט ב י ה. היט זיך — איך שרייב! [פאַרקאַטשעט די ארבעל, שטעלט־אַוועק דעם נאָמען „טביה" מיט אַזעלכע אותיות, וואָס מע קאָן זיי זעהען פון דער ווייטען אַהן אַ בריל. גיט איבער די פען צום שרייבער און אַליין אָטעמט ער אָפּ]. ברוך שפּטרני!

ז אַ ז ו ל י א [קוקט־אַריין אין פּאַפּיער]. נו, אַ שרייבאַכץ ביי זיי!... [צום פּאַטסקי]. קריג מיר אַ ביסעל זאַמד, ס'וועט זיך קיינמאָל ניט אויסטריקענען!... [דער סאָטסקי וואַרפט זיך אין אַלע ווינקעלעך, קאָן נישט קריגען קיין ביסעל זאַמד. זאַזוליא ווערט אויפגעבראַכט, פּאַכט מיט'ן פּאַפּיער אין דער לופט, דערנאָך טראָגט ער עס צו צו דער ווייס־געשמירטער וואַנט, אויף וועלכער עס דרוקט זיך אָפּ טביה'ס אונטערשריפט גאַנץ קלאָר. אין דער זעלבער צייט האָט איהם דער סאָטסקי געבראַכט צו טראָגען פון קיך אַ פולע זשמעני מיט אַש פונ'ם אויווען. זאַזוליא טהוט עס איהם אַ שמיץ אין פּנים

אריין. — דער עולם קלויבט זיך אוועקצוגעהן. פריהער פון אלע שטעהט־אויף דער אוראדניק, נאך איהם נעהט־נאך זאזוליא מיט'ן פארטפעל, דערנאך דער סטארשינא מיט'ן סטאראסטא מיט'ן סאטסקי, און נאך זיי די איבעריגע גויים].

טביה [צום סטארשינא]. נו? צו וואס האסט דו נעדרעהט א מח? פאר וואס האסט דו מיר באלד ניט געזאגט, אז ס'איז שוין פארטיג ביי אייך אויף מיר א פריגאוואר?

סטארשינא [ארויסגעהענדיג]. וואס קאן מען טהון מיט א הראמאדע? הראמאדע אז זי שפארט זיך איין, איז ווי א נאראָווי סטע פערד!... וואס זאגסט דו, סטאראסטא?

סטאראסטא. זעהר גערעכט, האספאדין סטארשינא, ווי א פערד!...

טביה [שרייט זיי נאך]. הראמאדע שפארט זיך איין? מע ווייסט, ווער די הראמאדע אייערע איז און ווער עס האט אייך אויפגעבורעט!... מיינט ניט, אז עס וועט אייך אפלויפען גלאט! מיר האבען א גאט! א גרויסען גאט! און א שטארקען גאט!...
[דער גאנצער עולם אפ. — פון זייטיגען חדר רייסט זיך אריין צייטעל מיט א געוויין. איהרע קינדער האלטען זיך ביי'ם פארטוך].

צייטעל [ברעכט די הענט]. וועה איז מיר! וואונדר איז מיר! וואס וועלען מיר איצטער טהון? איך האב געהערט איטליכס ווארט!... וואוהין וועלען מיר געהן מיט אזעלכע קליינע קינדער?... [אויף איהר קוקענדיג, וויינען אויך די קינדער].

טביה [פאלט־אן אויף דער טאכטער]. זעה־נאר, ווי זי האט זיך עס א ביסעל צעיאחמערט, ווי צו ונתנה־תוקף! און אויף איהר קוקענדיג, די ווערעם אויך... שטיא! וואס וויינסט דו וואס? ס'א גאט'ס זאך!... און איך בין נישט קיין בן־יחיד ביי גאט! ניט דער ערשטער און ניט דער לעצטער... פון וואנען טרייבט מען אונז ניט, און ווען טרייבט מען אונז ניט? האט מען ניט געזאגט נאך אונזער עלטער־עלטער־זיידען אברהם אבינו: לך־לך מארצך — זייט זשע מוחל, רב אברהמעל, אל הארץ אשר אראך — אין פיער און צוואנציג שעה, חא־חא־חא?!...

[צו די קינדער]. אז איהר וועט אונטערוואַכסען און לערנען חומש, וועט איהר קומען צו דער סדרה לך־לך, וועט איהר זיך דערמאָנען, אז מע האָט אייך אַרויסגעשיקט מיט'ן זיידען און מיט דער מאַמע דערפאַר, וואָס... דערפאַר, וואָס מיר זענען אידען. אתה בחרתנו מכל העמים — מע האָט אונז ליעב אומעטום... אז איהר'ט אויסוואַכסען און ווערען גרויסע, וועט איהר ערשט דעמאָלט פאַרשטעהן דעם אמת'ען פשט פון דער סדרה לך־לך... איהר געהט אייך דערווייל שפּיעלען [פיהרט זיי אַוועק אין צווייטען חדר]. און דו, צייטעל, נעם זיך פּאַקען אין וועג אַריין. ביז איך וועל קומען, וועסט דו זיין גרייט. איך וועל אויספאַרקויפען דאָס ביסעל האָדאָבע, און מיר'ן נאָך היינט אויף דער נאַכט קאָנען אָפּרייניגען זיי דאָס הייליגע דאָרף... וואוהין? וואוהין גאָט וועט הייסען, אַבי ניט צווישען אַזעלכע חיות, וואָס מיר האָבען זיי געהאַלטען פאַר מענטשען... וואו איז ערגיץ מיין בייטש? [געפינט די בייטש]. אָט איז די בייטש. ווי אין פסוק שטעהט: כי במקלי עברתי את הירדן — מאַכט רש"י: געקומען מיט'ן בייטשעל און אַוועק מיט'ן בייטשעל... חאַ־חאַ־חאַ! [אָפּ. צייטעל בלייבט שטעהן אַ ווײַלע. דערנאָך טהוט זי זיך אַ נעם צו דער אַרבייט. עס ווערען אויפגעעפענט קאַסטענס און קעסטלעך, און זי פּאַקט וואָס זי קאָן, צעוואַרפט און לענט־צונויף, מאַכט אַ חורבן].

צייטעל. כ'זאָל, זאָגט ער, פּאַקען זיך אין וועג אַריין... זאָל מיך אַזוי וויסען אַלדאָס בייז, ווי איך ווייס וואָס צו פּאַקעווען! אז צו וואָס מע נעמט זיך — איז אַיין עבירה, און אַלסדינג איז טייער, איינגעבאַקען אין האַרצען!... טאָמער איז קאַרג געוועזען די צרות וואָס ביז אַהער — איז נאָ דיר אַ נייע צרה. און אַלץ איבער איהר!... חאָטש מיר גלויבט זיך ניט, אז חוה... [אין דער מינוט עפענט זיך די דרויסען־טיר און עס באַווייזט זיך אויף דער שוועל חוה, מיט אַ רויטער פעטשיילע אויפ'ן קאָפּ אַרומגעבונדען. זי האָט זיך פאַרענדערט, אָבער נאָך שענער געוואָרען. דאָס פּנים שטאַלץ, און אונטער דער רויטער פעטשיילע, פאַרבונדען אַרונטער, זעהט זי אויס ווי אַ שענע ציגיינער־פּרינצעסין.

אויפ׳ן האלז טראגט זי קארעלען, א סך שנירלעך. ציטעל דערזעהט די שוועסטער, לאזען זיך איהר אפ די הענט, און זי בלייבט א ווילע אהן לשון. דערנאך חאפט זי זיך מיטביידע הענט ביי׳ם הארצען]. חוה?!...

חוה [נאך אלץ אויפ׳ן שוועל. א מאך מיט דער האנט]. ששש!... אהן סצענעס! אהן געפילדער! [קוקט זיך ארום]. דער טאטע ניטא? [נעהט־אריין, מאכט צו די טיר]. איך האב געמיינט, ער איז אין דער היים... [באטראכט דעם חורבן]. איהר פאקט זיך אין וועג אריין?... [ציטעל גלויבט ניט איהרע אויגען, קוקט זי זיך איין אין חוה׳ן איז טוידט־שרעק].

ציטעל. דו... דו... דו ווייסט שוין?...

חוה. געוואוסט שוין לאנג, אז סע קאכט זיך... נאר נישט געגלויבט, אז אזוי גיך... נישט געגלויבט... ווי איז דאס מעגליך? ווי איז דאס מעגליך?!... [נעהט־צו נעהענטער, ווארפט־אראפ פון זיך די רויטע שאל און זעצט זיך אוועק צום טיש, שפארט־אן דעם קאפ אויף דער האנט. ציטעל הויבט־אן קומען צו זיך, באטראכט די שוועסטער פון קאפ ביז פיס, ווארט ביז יענע וועט עפיס זאגען. זעהט — יענע שווייגט, הויבט זי אן צו רעדען ווייך, נאר שטראפענדיג].

ציטעל. וויבאלד אזוי, אז דו האסט געוואוסט, ווי דו זאגסט, שוין פון לאנג, אז עס קאכט זיך, פאר וואס זשע האסט דו געשוויגען? ניט שוין זשע האסט דו נישט געקאנט גארנישט טהון צוליעב אונזער טאטענ׳ס עלטער?... ניט שוין זשע...

חוה [חאפט זיך אויף, ווי איין אפגעבריהטע]. שוועסטער, שוויג!... רעד נישט דאס, וואס דו ווייסט נישט! איך בין נישט געקומען אהער אויסהערען פון דיר מוסר! מאראל! נאטאציעס!...
[ציטעל טרעט־אפ אין שרעק, וויל זיך פארענטפערען].

ציטעל. ניט דאס האב איך געמיינט... איך האב גע־מיינט, וואו ביזט דו געוועזן ביז אהער? פאר וואס ביזט דו...

חוה [ענדיגט פאר איהר]. פאר וואס בין איך נישט געקומען פריהער? ווי אזוי האב איך געקאנט זיין רוהיג אין דער צייט, ווען איהר האט אזוי פיעל געליטען? פון וואנען ווייסט דו, אז איך בין געוועזן רוהיג? וואס ווייסט דו פון דער טראגעדיע, וואס

איך האָב איבערגעלעבט ביז אהער? די שרעק מיט די פּחדים מיט דעם קאָשמאַר? אָך, צייטעל! מיין נשמה איז דאָך געווען די גאַנצע צייט אָט דאָ... איטליכס מאָל, אז איך האָב דערהערט פון א פּאָגראָם ערגיץ אין א שטעדטעל, בין איך געווען א צעמישטע!... [נעהט־ארום הין און צוריק, רעדט אין אויפרעגונג]. מיינע טרערען האט קיין מענטש ניט געזעהען און מיינע וועהטיגען האט קיין מענטש ניט געפיהלט!... [שטעלט זיך אפּ אקעגען צייטלען]. און דאָס ווייסט דו, אז אינ'ם טאָג פונ'ם יאָהרצייט נאָך דער מאמע בין איך געווען אויף דער מאמע'ס קבר? ניין, פון וואַנען זאָלט איהר דאָס וויסען?... און אז דעם טאָג פון יום־כּפּור האָב איך געפאַסט — דאָס ווייסט דו אודאי נישט... פון וואַנען זאָלסט דו וויסען?... בּיי אייך בין איך א משומדת'טע... א משומדת'טע, חאַ־חאַ־חאַ!... [פּויזע. נעהט־ארום, שטעלט זיך אפּ]. **איך בין ניט קיין משומדת'טע!...** דו קוקסט מיך אָן? איך בין ניט משוגע, און איך רעד ניט פון היץ... מע האָט מיך ניט גע'שמד'ט דערפאַר, וואָס איך אַליין האָב מיך ניט אָפּגע'שמד'ט — דו פאַרשטעהסט וואָס איך זאָג?... דאָס וואָס דער גלח האָט דאָרט געפּריימפּעלט — איז א פּוסטע צערעמאָניע... איך האָב מיך פון מיין **איך ניט** אָפּגעזאָגט!... איך בין די אייגענע, וואָס כ'בין געווען...

צ י י ט ע ל. ווען דער טאטע זאָל דאָס הערען!...

ח ו ה. וואָס זשע וואָלט געווען?... צייטעל! איך קען דעם טאטען בעסער, ווי דו! דער טאטע — דאָס בין איך!... איך ווייס פריהער, וואָס ער וועט זאָגען... נאָר עס אהרט מיך נישט! עס מעג אַלסדינג פאַרברענט ווערען! עס מעג די וועלט זיך איבערקעהרען — איך וועל אויספיהרען מיינס! [נעהט־ארום אויפגערעגט].

צ י י ט ע ל. וואָס זשע רעכענסט דו צו טהון, חוה? [זי זעצט זיך אַוועק צום טיש אין א דראַמאַטישער פּאָזע].

ח ו ה. דאָס, וואָס איהר!... דאָרט וואו איהר — דאָרט איך! אייער ארויסטרייבען איז מיין ארויסטרייבען! אין דער

מינוט, וואָס מע האָט אונטערגעשריבען דעם פּריגאָוואָר אייך — האָט מען אינטערגעשריבען אויך מיר!... נישטאָ דער כּח, וואָס זאָל מיך קאָנען אָפּהאַלטען! נישטאָ דער מענטש, וואָס זאָל מיך קאָנען איבעררעדען! צייטעל, איך בין אַ פאַרבלאָנזעטע, גיט קיין פאַרלוירענע!... דו הערסט? אַ פאַרבלאָנזעטע!...

צ י י ט ע ל. אויב אַזוי, וועט דיר דער טאַטע מוחל זיין...

ח ו ה. איך בעט ניט, מע זאָל מיר מוחל זיין! איך בין ניט קיין בעל־תשובה'ניצע, וואָס חאַפּט אַ חרטה! איך האָב נישט געזינדיגט קעגען קיינעם, נאָר קעגען זיך אַליין!... קיינעם קיין שלעכטס געטהאָן, אויסער זיך אַליין!... [פאַרטראַכט].

צ י י ט ע ל [מיינעט זיך]. האָב קיין פאַראיבעל גיט, שוועסטער, איך וויל דיך עפּיס פרעגען...

ח ו ה [רייסט איהר איבער]. איך ווייס, וואָס דו ווילסט מיך פרעגען — וואָס וועט זיין מיט י ע נ ע ם? מיט א י ה ם?... נאַרנישט! ע ר עקזיסטירט ניט מעהר פאַר מיר!... אַז ער האָט געקאָנט וויסען פון'ם פּריגאָוואָר און באהאַלטען פון מיר, מאַכען זיך, אַז ער ווייסט ניט פון וואָס צו זאָגען — איז ער דאָס, וואָס ער איז, און וואָס איך האָב געמיינט, אַז ער איז עס ניט!... [רייסט־אַראָפּ פון האַלז די קאַרעלען, טהוט זיי אַ שמייס פון זיך]. נישטאָ קיין צוריקקעהרען! פאַרברענט אַלע שיפען!...

צ י י ט ע ל [קוקט אין פענסטער, ברעכט די הענט]. אוי, דער טאַטע!...

ח ו ה [שטעהט־אויף, לעגט־צונויף די הענט אויפ'ן האַרצען, דרייסט]. וואָס זשע איז דער אוי? צו איהם בין איך דאָך געקומען...

צ י י ט ע ל [אויסער זיך]. אַט אַזוי אַ טאַקי אין איין אָטעם? זאָל דיך גאָט אויסהיטען! מע דאַרף פּאַוואָלינקע, ניט מיט אַ מאָל... מע דאַרף איהם צוגרייטען... אַ רחמנות אויפ'ן טאַטען! לאָז מיך, שוועסטער, איך בין ניט אַזוי נאַריש, ווי דו מיינסט...

ח ו ה. וואָס זשע ווילסט דו פון מיר? [אומגעדולדיג].

צ י י ט ע ל. זאָלסט איבערזיצען א ווײלע דאָרט ביי מיר... אָדער ניין — די קינדער זענען דאָרט... בעסער אָט דאָ... [ווייזט אויף דער קיך־טיר]. ביז איך וועל דיך א רוף טהון... [ווײל זי פיהרען].

ח ו ה [לאָזט זיך ניט]. וואָס פאַר באַהאַלטערלער? איך האָב עס פיינט! איך געה גלייך!

צ י י ט ע ל [צונעשטאַנען]. איך בעט דיך! טהו מיר צוליעב! נאָר אויף א ווײלע! [פיהרט זי כמעט מיט גוואַלד אַפּ אין קיך אריין]. אויף איין ווײלע! [חוה אַפּ. צייטעל טהוט זיך א וואַרף צוריק צו דער ארבייט. עס קומט־אריין פון דרויסען טביה].

ט ב י ה [א וואַרף די בייטש אין ווינקעל אריין]. ווי אין פּסוק שטעהט: וינצלו את מצרים — אויסגעפּאַרקויפט אלס־דינג! פון דער גאַנצער האָדאָבע געמאַכט א מחק... אוים טביה דער מילכיגער!... און אזוי גיך, אזוי בחפזונ'דיג!... א בייז איילעניש!... ווי דער תּרגום זאָגט: הא גברא והא טרסקא... אין פיער און צוואַנציג שעה גענומען און צע־בראָכען אזא נוטס, א בעל־הבתּישקייט פון אזוי פיעל יאָהרען! פאַרקויפט אלסדינג בחצי־חנם, פאַר א דריטעל געלט — פּטור געוואָרען... [טרייסעלט־אָפּ די הענט. פּויזע]. ווען גאָלדע עליה־השלום זאָל אויפשטעהן און א קוק טהון אויף דעם חורבן!... [באַהאַלט דאָס פּנים, קוקט כלומרשט אין פענסטער. דערנאָך קערעוועט ער זיך אוים צו דער טאָכטער]. ווייסט דו, צייטעל, מיט וועמען מיר איז געווען שווערער ווי מיט אַלעמען צו שיידען זיך?

צ י י ט ע ל. מיט וועמען?

ט ב י ה. מיט וועמען? מיט מיין געטרייען דיענער, מיט'ן פערדעל... קריעת ים־סוף! [זיפצט]. אויסגעדונגען זיך און אנגע־האַריקעט זיך נוט, און אָנגעפּאַטשט זיך גוט איינס דאָס אַנדערע אין די הענט, נעם איך דאָס פערדעל פאַר'ן פּאָוואָד, געוויינטליך מיט דער פּאָלע, און געב עס איבער דעם גוי און ווינטשעווע איהם מיט מזל־ברכה, ס'זאָל זיין אין א גוטער שעה א מזל'דיגער — אז מיין בחור דרעהט ניט אוים צו מיר די חנ'עווריגע מאָרדע, טהוט

א קוק צו מיר מיט די צוויי פערדישע אויגען? א שטומע צונג, רעדען קאָן עס ניט, נאָר פאַרשטאַנען האָב איך גלייך, ווי עס וואָלט מיר וועלען זאָגען: „אַט אַזוי, טביה, דאַנקסט דו אָפּעט דיין געטריי פערדעל, וואָס האָט דיר געדינט שווער און ביטער אַזוי פיעל יאָהרען?!"... נעה פאַרענטפער זיך פאַר א פערד און נעב איהם צו פאַרשטעהן, אַז איך בין דאָ גאָט די נשמה שולדיג, און אַז מע לעהרענט מיט מיר די סדרה לך־לך, און אַז איך אליין ווייס נאָך אויך ניט, וואוהין איך געה!... דערווייל געה איך אין שטאָדט, שוין באַשטעלט א פוהר, און דאָרט אין שטאָדט וועלען מיר שוין האָבען א ישוב. דאָרט זענען דאָך פאַרהאַן עפּיס אידען, פאַרהאַן א רב, מסתּמא וועט מען אונז שוין איין עצה געבען: אַמעריקע, צי אַרגענטינע, צי פּאַלעסטינע, צי ארץ־ישראל... איך וואָלט אפילו בעסער געוואָלט קיין ארץ־ישראל. וואָרום וואָס וועל איך טהון אויף די עלטערע יאָהרען אין אַמעריקע? אַז ניט זיי פאַרשטעהען מיין לשון, ניט איך פאַרשטעה זייער לשון... זעהסט דו, ארץ־ישראל — פאָרט, ווי זאָגט מען, באַטקאָווסטשינע! ווי אין פּסוק שטעהט: ארץ זבת חלב ודבש... הײנט וואָס איז ווערטה דאָס, וואָס מע קאָן זיין אויף דער מוטער רחל'ס קבר, אין דער מערת־המכפּלה, חאַפּען א קוק אויפ'ן ירדן, זעהען דעם באַרג סיני, אָנקוקען פּדן־ארם, קדש־ברנע און נאָך כּדומה אַזעלכע ערטלעך? [פויזע]. און דו, צייטעל, זעה איך, ביזט שוין אויך אבאלד פאַרטיג?

צ י י ט ע ל. באַלד פאַרטיג, נאָר צו די ספרים דיינע האָב איך מורא געהאַט אָהן דיר זיך צוריהרען...

ט ב י ה. זעהר גלייך... די ספרים וועל איך אליין איינפּאַקען. [נעהט צו דער שאַפע, נעמט א ספר נאָך א ספר, פּאַקט אין קאַסטען]. דאָס איז א חומש... דאָס — א סידור, מיין אלטער סידור... מיר געדיענט געטריי, ווי, להבדיל, דאָס פערדעל... דאָס — א תהלים... און דאָס? — א סליחה... א הגדה... א קינה... און וואָס איז אַט א דאָס קליינע ווערריקעל? — א בענטשערעל... נעהט אויך

נישט צו־פוס... און ווער שמועסט אַט דער „מנורת־המאור", אָדער אַט דער „שבט־מוסר" אויף עברי־טייטש — אין זיי קוק איך דאָך אַריין אַלע שבת בייטאָג... דאָס אַלץ דאַרף מען מיטנעמען אין גלות אַריין. דאָס איז אונזער גאַנץ פאַרמעגען. די איינציגע ירושה, וואָס מיר האָבען גע'ירש'עט פון אונזערע אָבות־אבותינו...
[פונ'ם זייטיגען חדר לויפען־אַרויס צייטעל'ס קינדער און גלייך צו טביה'ן].

ש ל מ ה ' ל ע. וואו ביזט דו געווען, זיידעניו?

ש י י נ ד ע ל ע. זיידע! וואו ביזט דו געווען?

ט ב י ה. געווען... [טאַפּט זיך אין די קעשענעס]. או־וואַ, פאַרגעסען אייך ברענגען אַ מתנה... געזעגענט זיך אָפּ מיט דער דאָזיגער שטוב — מיר פאָהרען אוועק היינט, קינדערלעך!...

ש ל מ ה ' ל ע. וואוהין פאָהרען מיר, זיידעניו?

ט ב י ה. וואוהין די אויגען טראָגען... מע טרייבט אונז אַרויס...

ש י י נ ד ע ל ע. פאַר וואָס טרייבט מען אונז אַרויס?

ט ב י ה. דערפאַר, וואָס מיר זענען אידען... ומפני חטאינו גלינו מארצנו, קינדערלעך... אונז טרייבט מען, אונז האָט מען געטריבען, אונז וועט מען טרייבען... [די גאַנצע צייט, וואָס ער רעדט מיט די קינדער, הערט ער ניט אויף צו פּאַקען די ספרים און אַנדערע זאַכען].

ש י י נ ד ע ל ע } ש ל מ ה ' ל ע } [ביידע אינאיינעם]. פאַר וואָס, זיידעניו, פאַר וואָס?

ט ב י ה. פאַר וואָס? זאָג איך דאָך אייך — דערפאַר, וואָס מיר זענען אידען... זיי ווילען, מיר זאָלען זיין אויס אידען... נאָר מיר זאָגען: ניין, אידען זענען מיר געווען, און אידען וועלען מיר בלייבען!... מיר'ן זיי איבערלעבען!... אונזערע זיידעס האָט מען נאָך ערגערס געטהאָן — מע האָט זיי געברענט אויפ'ן פייער, געטרונקען אין וואַסער — און עס האָט ניט געהאָלפען: אויסגעפיהרט האָבען מיר!... געדענקט דאָס, קינדערלעך, געדענקט, וואָס דער זיידע זאָגט אייך — ס'וועט אייך אַמאָל צונוץ קומען... איך

וועט אפשר זיין בעסער ווי אונז, געוויס בעסער, ווארום ס׳וועלען קומען בעסערע צייטען, וואס מ׳עט פארשטעהן, אז מיר זענען אויך מענטשען, גאט׳ס באשעפענישען... דערווייל זיים גרייט — מיר פאהרען... [צייטעל מינעם זיך די גאנצע צייט, וויל עפּיס זאגען].

צ י י ט ע ל. טאטע, האב קיין פאראיבעל ניט — כ׳האב דיך געוואלט עפּיס פרעגען...

ט ב י ה. ווי אזוי מע פאהרט קיין ארץ־ישראל?

צ י י ט ע ל [וויל ארויף אויף איהרס]. ניין, ניט דאס האב איך געוואלט פרעגען...

ט ב י ה. וואס זשע? דו ווילסט וויסען, וואס וועלען מיר דארטען טהון? — דאס, וואס אלע אידען! וואס ס׳וועט זיין מיט כ ל ישראל, וועט זיין מיט ר ב ישראל! מה נפשך: הענט האבען מיר? הארעוועןן זענען מיר געוואוינט? און מענטשען זענען דא אומעטום, און גאט שמועסט מען ניט — מלוא כל הארץ כבודו!... [זיפצט]. אודאי טהוט מיר באנג, אודאי איז מיר שווער זיך צו שיידען אט מיט אט די׳ ווענט! [באווייזט אויף די לעדיגע ווענט]. אט מיט אט דער ערד! [ווייזט אראפ אויף דער ערד]. איך וואלט קושען אט די ווענט! איך וואלט צוגעפאלען צו אט דער ערד! ווארום דא בין איך געבוירען, דא בין איך אויך אויפגעוואכסען, דא האב איך געהאט צרות, דא האב איך געהאט נחת, פראווערע מעהר צרות ווי נחת — נאר דאס איז א גאט׳ס זאך... [שטעהט־אויף פון דער ערד, גלייכט זיך אויס די ביינער, טהוט א קוק ארויס אין פענסטער]. און אט דער הויף? און אט די פריזבע, און דער גארטען, און אפילו אט דאס פארטשאחנעטע בוימעלע וועט זיך מיר חלום׳ען ביינאכט אין דער פרעמד... און ועל כולם — דאס פערדעל. [זיפצט]. אוי, אט דאס פערדעל! א שטיק געזונט האט דאס ביי מיר צוגענומען! איך זאל האבען א טבע פון ווינען, וואלט איך מיך צעוויינט... דער רחמנות מיט׳ן צער בעלי־חיים... [פויזע]. אן, זעהסט דו? [ווייזט מיט דער האנט אויפ׳ן ווינקעל]. דאכט

זיך, וואָס? אַ קאַץ, אַ חיה... פֿון דעסטוועגן איז אויף דער קאַץ אויך אַ רחמנות — מיר פֿאָהרען אַוועק, און זי לאָזען מיר איבער דאָ אַליין. צער בעלי־חיים...

צ י י ט ע ל [נעמט זיך אַן מיט קוראַזש]. אַז ס'איז יאָ אַזוי, זאָג זשע מיר, טאַטע, פֿאַר וואָס איז אויף אַ חיה מעהר רחמנות, מעהר צער בעלי־חיים, ווי אויף אַ מענטשען?

ט ב י ה. שטיא! ווער האָט דאָס דיר געזאָגט, אַז אויף אַ חיה איז מעהר רחמנות, ווי אויף אַ מענטשען? דו האָסט פֿאַר־געסען, וואָס מיר זאָגען יום־כּפּור צו כּל־נדרי?...

צ י י ט ע ל. וואָס מיר זאָגען יום־כּפּור ווייסט ד ו בעסער... נאָר איך ווייס אײן אַנדער זאַך... [שטעלט זיך איין, רעדט שטיל, נאָר מיט אַ טאָן פֿון ווירדינקייט, אַזוי, אַז דאָס קול ציטערט איהר]. איך ווייס, אַז אָט פֿאָהרען מיר אַוועקעט פֿון דאַנען, אויף שטענדיג, אויף אייביג, מיר וועלען שוין צוריק אַהער נישט אומקעהרען זיך קיינמאָל... און איין מענטשען לאָזען מיר דאָ איבער איינעם אַליין, עלענד ווי אַ שטיין...

ט ב י ה. וואָס באַלעבעטשעט זי? וואָסער מענטש? וואָ־סער שטיין?...

צ י י ט ע ל [קוקט דרייסט און גלייך דעם פֿאָטער אין פּנים אַריין]. דו האָסט פֿאַרגעסען, טאַטע, אַז דו האָסט נאָך איין טאָכטער...

ט ב י ה [איבעראַשט פֿון אומגעריכטקייט, בייט זיך שטאַרק אין גע־זיכט, קאָן זיך קיין אָרט ניט געפֿינען, פֿאַלט־אָן אויף דער טאָכטער און נעמט שרייען נאָר הויך אויף אַ קול]. איך האָב ניט נאָך קיין טאָכטער! נישטאָ בּיי מיר מעהר קיין טעכטער, נישטאָ און נישט געוועזן קיינ־מאָל! דו הערסט, וואָס איך זאָג? [קלאַפּט אין טיש. צייטעל האָט זיך דערשראָקען. אינסטינקטיוו חאַפּט זי זיך אָן אין די קינדער].

ש ל מ ה'ל ע [צו טביה'ן]. וואָס האָסט דו זיך צעשריגען, זיידעניו?

שיינדעלע [צו טביה׳ן]. וואס בייזערסטו דו זיך אויף דער מאמע? [דאס ריהרט טביה׳ן, און ער רעדט שוין מיט א טאן נידעריגער].

טביה. אייער מאמע פאלגט ניט איהר טאטען... אייער מאמע ווייסט ניט פון כבוד־אב... אייער מאמע דער׳רגז׳ענט מיך... וואס דער טאטע זאגט, זאגט זי מיר קאפויר... איך זאג דיר נאך א מאל, צייטעל, און נאך א מאל, און נאך צעהן מאל, אז איך האב נישט מעהר קיין טעכטער! איך האב נישט — און שוין!...

[פארלעגט די הענט אהינטער און שפאנט־ארום היו און צוריק].

צייטעל [ווארט־איבער א ווײלע, ביז דער כעס וועט איהם א ביסעל אפגעהן]. דו אליין זאגסט, טאטע, אז ס׳ע שטעהט געשריבען, דו ווייסט שוין וואו, אז גאט האט רחמנות אויף אלע זיינע באשעפע־נישען, אפילו אויף א ווארעם...

טביה. האסט געהערט קלינגען, און קאנסט ניט נאכזינגען... [שטעלט זיך אפ]. ס׳ע שטעהט געשריבען אין... אין... [טראכט]. אין אשרי־יושבי־ביתך שטעהט דאס געשריבען: ורחמיו על כל מעשיו — דער אויבערשטער טהוט טהאן שפייזען אלע זיינע באשעפענישען, פון א ווילדן בהמה ביז א קליין ווערעמעל, און ביז א מילב אפילו...

צייטעל. ווארום ער האט אויף דעם רחמנות...

טביה [פיהלט זיך געשלאגען, שפאנט ארום]. רחמנות... רחמנות... ער האט רחמנות... פון רחמנות רעדט זי איצט מיט מיר... [שטעלט זיך אוועק אקעגען צייטלען]. רחמנות? פון רחמנות רעדסט דו מיט מיר? וואו איז געוועזן איהר רחמנות דעמאלט, ווען איך בין געלעגען, ווי א הונט, פאר׳ן גלח, ימח שמו וזכרו, זיך געוואלגערט איהם פאר די פיס [בויגט זיך איין]. געפויזשעט, ווי א ווארעם?... פון וואנעט ווייס איך, אז זי איז ניט געוועזן אין צווייטען חדר דעמאלט און געהערט איטליכס ווארט — וואו איז געוועזן דעמאלט איהר רחמנות? [שפאנט־ארום, בלייבט שטעהן, רעדט מיט׳ן זעלבען טאן פון איראניע און פארביטערטקייט. — איז דער צייט, ווען ער שפאנט־ארום, געהען איהם נאך די קינדער אקוראט נאך זיינע טריט:

ער שטעלט זיך אפּ, שטעלען זיי זיך אויך אפּ*]. און וואו איז זי געווען, בעת דיין מאַמע עליו־השלום איז געלעגען אַט דאָ אויסגעצויגען אויף דער ערד, איבערגעדעקט מיט שווארצען?... וואו איז געווען איהר רחמנות דעמאָלט?...

צ י י טע ל. דו אַליין זאָגסט דאָך אָבער, אַז אפילו גאָט איז מוחל די גרעסטע עבירה, אויב נאָר מע האָט חרטה און מע טהוט תשובה. און ווער נאָך ווייסט, אַזוי ווי דו, אַלסדינג, וואָס סע שטעהט געשריבען?...

ט ב י ה. אַט טאַקי ווייל איך ווייס, דעריבער זאָג איך דיר אַקוראַט, אַז דערויף האָט מען נישט חרטה און דאָ העלפט ניט קיין תשובה!... דער וואָס געהט איין מאָל אַוועק פון אונז, יענער קומט נישט מעהר צוריק!... דאָס צווייגעל, וואָס מע רייסט־אָפּ פון בוים — מוז פארטריקענט ווערען!... דאָס בלעטעל, וואָס פאַלט־אָפּ — מוז פארפוילט ווערען!... [דערזעהט פון דער ווייטען קאָרעלען אויף דער ערד, בוינט זיך אַן, הויבט עס אויף]. וואָס איז פאַר קאָרעלען? גויישע קאָרעלען — ווי קומען זיי אַהער?...

צ י י ט ע ל [נעמט ביי איהם די קאָרעלען, רעדט אין איין אָטעם]. דאָס איז איהרע קאָרעלען, איהרע קאָרעלען... און זי אַליין איז אויך דאָ... זי האָט זיך אַרומגעקוקט! אַרומגעזעהען! זי האָט חרטה, טאַטע, זי וויל צוריק!... און ניט נאָר זי וויל צוריק — זי איז שוין געקומען צוריק און איז גרייט מיט אונז איבעראיינעם איבערטראָגען אַלסדינג! דאָרט וואו מיר — דאָרט איז זי... [געהט־צו נאָר נאָהענט, רעדט שטילער]. זי איז געווען ביי דער מאַמע אויפ'ן קבר — דאָס ווייסט דו? זי פאַסט יום־כפּור, טאַטע, דו הערסט? זי פאַסט יום־כפּור...

ט ב י ה [צעמישט]. ווער איז געווען אויפ'ן קבר? ווער פאַסט דאָס יום־כפּור? וואָסערע לאָקשען? וואָסערע פלאָמען? וואָס — ווער — וועמען?

---

* דער אויטאָר בעט — ניט שאַרזשירען! די קינדער טהוען דאָס ערנסט, די עלטערע באַמערקען ניט.

צ י י ט ע ל. וואָס הייסט ווער? חוה! פון חוה'ן רעדען מיר דאָך!... [אין דער מינוט עפענט זיך די קיך־טיר און עס רייסט זיך אריין חוה. באַגעגענט זיך מיט טביה'ס קוק, בלייבט זי שטעהן ביי דער טיר, אהן לשון, נאָר מיט גרויס ווירדע און מיט גדלות צונויפגעלעגט די הענט אויפ'ן האַרצען און קוקט דעם פאָטער גלייך אין די אויגען אריין. די ערשטע מינוט טהוט זיך טביה א לאָז צו דער דרויסען־טיר אוועקצוגעהן, נאָר צייטעל פאַר־נעהמט איהם אויף צו־פריהער און איהרע קינדער מיט איהר].

ט ב י ה [צו צייטלען מיט די קינדער]. לאָזט מיך!... לאָזט מיך!...

צ י י ט ע ל. זאָל איך קרענקען! זאָל איך שטאַרבען אָט אַ דאָ מיט מיינע צוויי קינדער!... [האַלט איהם צו, די קינדער וויינען].

ט ב י ה [פאַרטומעלט]. וואָס טהוט זיך דאָ? בין איך טביה? אדער איז דאָס אַ חלום? [ווייזט מיט דער האַנט]. דער כח הדמיון... די נעבלימען...

ח ו ה [גלאָטשעו און דרייסט]. נישט קיין חלום, נישט קיין דמיון, נאָר די ווירקליכקייט אליין... איך האָב געהערט אַלסדינג, וואָס דאָ איז גערעדט געוואָרען — פון צווייגעלעך, וואָס ווערען אָפּגעריסען, און פון בלעטלעך, וואָס ווערען אָפּגעפאַלען... [נעהט־צו אַ פּאָר שריט נעהענטער]. קיינער האָט קיין צווייגען ניט געריסען, און בלעטער זענען ניט געפאַלען...

ט ב י ה [חזר'ט איבער]. „קיינער האָט קיין צווייגען ניט גע־ריסען, בלעטער זענען ניט געפאַלען"... [צעשרייט זיך פלוצים אויף אַ קול]. ס'אַ ליגען! יאָ נעריסען! יאָ געפאַלען!... [צעלאָזט זיך אויף חוה'ן]. וואָן פון דאַנען!! וואָן פון מיינע אויגען — וואָן!!!...

צ י י ט ע ל [לויפט־צו צום פאָטער, קושט איהם די הענט]. טאַטע! נאָט איז מיט דיר! וואָס טהוסט דו, טאַטע געטרייער?

ש ל מ ה'ל ע. זיידעניו, וואָס טהוסט דו? פאַר וואָס טרייבסט דו די מוהמע חוה?...

ש י י נ ד ע ל ע. דאָס איז דאָך אונזער מוהמע חוה, זיידעניו!...

ט ב י ה [וויל זיך ארויסרייסען פון די אייניקלעך]. אָוועקט, ממזרים! אָנגעהאָנגען זיך אויף מיר, ווי די קלעשטשעס! [האט באלד חרטה, וואס ער בייזערט זיך אויף זיי, גלעט זיי איבער די קעפלעך]. טייערע קינדערלעך! אָרעמע שעפעלעך מיינע! פון וואַנען האָט איהר זיך אהער גענומען אויף מיין קאָפּ? נאָט אייך גאָר אייניקלעך אַ פּאָר אויף דער עלטער! ווי זאָגט איוואַן זלאָדי: „נע מאַלאַ באַבאַ חלאָפּאָטי"... [פויזע]. עך, גאָלדע, גאָלדע! דאָס איז געווען אַ חכמה! זי, עליו־השלום, פלעגט זאָגען: מע טאָר ניט זינדיגען, טביה, מע טאָר זיך ניט קלאָגען, ניט בייזערען, ניט זיין אין כעס... אמת, אמת, ווי איך בין אַ איד, אמת! כעס איז עבודה זרה... מיט כעס קאָן מען גאָרניט מאַכען... מאַכען קאָן מען נאָר מיט גוטען... מיט גוטען... טביה האָט פיינט זיך אָפּעסען דאָס הארץ... טביה האָט ליעב יעדע זאַך פריהער צו באַקלערען, באַטראַכטען, ארומרעדען... וואָס וועט זיין פון דעם, אַז מיר'ן זיך אַלע היצען, אַלע שפּרינגען פון דער הויט ארויס, ווי מיר זאָגען אין דער הגדה פסח צום סדר: כולנו חכמים, כולנו נבונים?... לאָמיר קאָרשט באַרעכענען, נאָר מיט אַ קלאָרען מח און מיט קאַלטע לונג־און־לעבער: וואָס איז דאָ געוועזן? וואָס איז פאָרגעקומען?

צ י י ט ע ל [אויפגעלעבט]. אָט דאָס ווילען מיר דאָך! מיר ווילען מיט גוטען...

ט ב י ה [שלאָגט איהר איבער]. און איך וואָס וויל? איך וויל דען חלילה מיט בייזען? פאַר וואָס זאָל איך וועלען זיין בעסער פונ'ם רבונו־של־עולם? איהם שטעהט־אָן צו זיין אַ מוחל־עונות און אָנשרייבען אין סידור יום־כפור צו כל־נדרי מיט גרויסע קידוש־לבנה־אותיות: סלחתי כדבריך!?... נישט מעהר, אַז ס'האָט זיך שוין יאָ אזוי געמאַכט, אַז מיר קאָנען זיך דורכשמועסען, וואָלט איך דיך געוואָלט עפּיס פרעגען... [צו חוה'ן, נישט קוקענדיג איהר גלייך אין פנים, נאָר מיט אַ זייט]. ווי אזוי האָסט דו נאָר־וואָס געהאַט געזאָגט? קיינער האָט קיין צווייגעלעך ניט געריסען? בלעטלעך

ניסט געפאַלען? אַ ביסעל אַ זאַג! [צו ציטלען]. טביה'ס טאָכטער רעדט נישט גלאַט... טביה'ס טעכטער — ניט „עדאַכט זאָלען זיי ווערען!...

צ י י ט ע ל [צו חוה'ן, שטאַרק אויפגעלעבט]. וואָס זשע? איך האָב באַלד געוואוסט, אַז דער טאַטע וועט...

ח ו ה [צו ציטלען]. אַלץ איינס!... איך האָב מיך קיין קאָפּ ניט איבערגעשראָקען. איך האָב איין מאָל געזאָגט, אַז איך געה — געה איך... אויב ניט מ י ט אייך, איז נ אָ ך אייך... סאַי ווי סאַי, דאָרט וואו איהר — דאָרט איך. אייער אומגליק — מיין אומגליק.

ט ב י ה [אויך צו ציטלען]. דו הערסט ווערטער? דאָרט וואו מיר — דאָרט איז זי. אונזער אומגליק — איהר אומגליק. אַט דאָס איז אַ לשון! אַט אַזוי רעדט טביה'ס טאָכטער, און אַט אַזוי באַדאַרף זי רעדען!... אַניט — וואָס וואָלט געוועזן דער חילוק צווישען מענדעל ווערעביוווקער און טביה דעם מילכיגען?... אַנו, טהוט אַ פרעג ביי מענדעל ווערעביוווקער, וואו שטעהט „ברוגז רחם תזכור"? און לאָז ער אייך זאָגען, ווען זאָגען מיר „סלחתי כדבריך", און וויפיעל מאָל זאָגען מיר „סלחתי כדבריך"? און וואָס איז די טייטש „סלחתי כדבריך"? אַזוי לאַנג שמייסט מען איהם! אַ איד איין עם־הארץ איז ערגער פון אַ גוי!... [פויזע]. נישמעהר, איין זאַך: איך וואָלט אפשר באַדאַרפט צומאַכען די אויגען און מיט'ן ערשטען קוק וואָלט איך אפשר באַדאַרפט מוחל זיין... [חוה מאַכט אַ באַוועגונג אויף צו ענטפערען. ציטעל מאַכט צו איהר מיט די הענט הינטער'ן פאָטער'ס פּלייצעס, זי זאָל שווייגען]. איז מיר שלעכט: סטייטש, און וואו איז גאָט? קענען גאָט איז מען דאָך אַזוי זינדיג! אַזוי זינדיג!... נאָר צוריק באַטראַכט איך מיך: וואָס בין איך מחויב זיך אָננעמען גאָט'ס קריוודע?... [האַפּט זיך אַז ביי'ם קאָפּ]. אַכטי, רבונו של עולם! דו ביזט מיין עדות, אַז איך האָב נישט געבראָכען דאָס וואָרט, נאָר איך קאָן נישט מעהר! [שרייט הויך]. איך קאָן נישט! דו האָסט אַליין אָנגעשריבען אין דיין הייליגער

תורה: כרחם אב על בנים! וואס בין איך שולדיג, אז זי איז פארט מיינס א קינד? [שלאגט זיך מיט דער האנט אין הארצען]. פארט איינגעבאקען ביי מיר אין הארצען! אין דער נשמה! [צו חוה'ן, צענעמט ברייט די הענט]. קום אהער צו מיר, חוה'לע, דו ביזט מיין קינד!... [חוה פאלט איהם אויפ'ן האלז. צייטעל האט ארומגענומען איהרע צוויי קינדערלעך, וויינט שטיל].

פארהאנג פאלט לאנגזאם.

ענדע.